ভারতীয় বনৌষধি

ডক্টর কালীপদ বিশ্বাস

এম এ, জি. এস্-সি., (এজিন), এক. মার. এস্ ই, এক. এন্ এ. ভূতপূর্ব স্পারিন্টেওেট, বয়েল বোটানিক পার্ডেন, কলিকাভা এবং উদ্ভিদ্ বিজ্ঞানের মনারারী অধ্যাপক, কলিকাভা বিশ্ববিদ্যালয় ৷

প্ৰীএককড়ি ঘোষ

য়বেল বোটানিক গার্ডেন পুঞ্চাগারের ভৃতপূর্ব কর্মচারী

ष्टिशेश सरस्वन

ब्हीय ४७

সম্পূর্ণ মূতন পারায় পারিবর্দ্ধিত সংস্করণ

অধ্যাপিকা ডঃ অসীমা চট্টোপাধ্যায়

তি এস্-সি., এক. এন্ এ. জীন্ অক বি ক্যাকাদ্টি অক সারেক. ইউনিভারতিটি কলেজ অক্ সাহেক. কলিকাতা বিশ্ববিদ্যালয় মুখ্য কল্পাক্ত

আয়ুর্বেদ-দ্বহম্পতি কবিরাজ বিজয়কালী ভট্টাচার্য্য, আয়ুর্বেদাচার্য্য কবিরাজ জীঞ্চিবকালী ভট্টাচার্য্য, আয়ুর্বেদশাস্ত্রী কবিরাজ জীতেজেন্দ্রমার সরকার

কলিকাতা বিশ্ববিদ্যালয় ২০০২

0

READING HALL

Aparken

19.7.04.

भूला — ১০০.०० টाका

615.53 B545 ed.2 v.3

Beu 2820

Calcutta University

6 16952

PRINTED IN INDIA

Printed & Published by Sri Pradip Kumar Ghosh Superintendent, Calcutta University Press 48, Hazra Road, Kolkata — 700 019

0

পূৰ্বভাষ

ভাৰতবৰ্ণ প্ৰাকৃতিক সন্দাৰে পৰিপূৰ্ব। তাৰ বাবা হিমনিগৰ হিমানৰ পূৰ্বতে থেকে ক্যান্ত্ৰাবিকা পূৰ্বতে বাবাৰ কাৰে বিশ্বত হয়েছে নানা বনৌষ্টি। এই বনৌষ্টি প্ৰাচীনকাল থেকে বাবহুত হয়ে আগছে জীবের মুদ্ধার্থ—বিশেষ বাবে বোল ব্যাণ্ড উপল্যের অন্তঃ বিশ্ববানীর হিতার্থে ভারতবর্গ এই অভিনূল্যবান সন্দান বাবা বিশে ছড়িয়ে বিয়েছে। কিছু পালাজা জীবনির প্রভাবে ভারতবানী তাবের নিজের বেশের ব্যাণ্ডির মূল্য বিজে পারেরি এবং ভার কলে বনৌর্ভির ব্যার্থ প্রায়েল বাবা ভারতীয় আযুর্বের চিকিৎলা প্রতি নারা বিশ্বে বে স্থান কর্মার করেছিলো হা প্রায় লুগু হতে বংগছে।

বৰ্ণনিত থাং কালিপৰ বিধান সহাপৰ ভাষতের বিশাল বনৌধনির ইন্ডিহান, তার ঐতিহ্ন ও তাকে কানেবার প্রবোধনির প্রথম নৃত্যন করে ভারতহানী ও বিধানীবের প্রিচর করার করা করা করা তারতীয় বনৌধনি নামক পৃথাকটিতে (তিন বতে) ক্ষরভাবে বিবৃত করেছেন। বর্ণনিত ভাঃ কারাপ্রমান মুনোপাধার মহাপর এই বইটির প্রথম নংবরণে পূর্বভাষ লিগেছিলেন। তার এই প্রভাবে আয়ুর্বেষের উপর তার প্রদূর বিধান ও বিবেশে ভারতীয় বনৌধনির সাক্ষা নহার একটি মনোক্ত রক্তবা লিপিবন্ধ করে গোছেন।

তই প্তকটিৰ বিতীৰ সংখ্যাপ পূৰ্বকাৰ লেবাৰ ভাৰ আমাৰ উপৰ ন্যক হাৰছে। প্ৰথাত আহুৰ্কেন-মুক্তপতি শীৰ্ষকালী ভটাচাৰ্য্য আহুৰ্কেনপান্ত্ৰী শ্ৰীতেকেন্দ্ৰ কুমান সৰকাৰ এবং আহুৰ্কেনাচাৰ্য শীৰ্ষিকালী ভটাচাৰ্য্য মহোক্ষপণেত সহযোগিতাত বিতীৰ সংক্ষণ প্ৰকাশ কথা সক্ষণৰ হাৰছে। পৰ্যপত ভাঃ ভাষাপ্ৰমান মুখ্যোগাখাত মহাপানেৰ ভাৰতীত বানাধি সম্ভাৰ অভিযাত অনুনাধান্তপত ভাষাৰ্থে এই সংক্ষণে পূম্যিশিক্ষ কৰা হাৰ্য্য। ভাৰতীত তেকা ও বানাধি সম্ভাৱ এই সংক্ষণে আমাৰ অভিযাত প্ৰকাশ কৰ্যাহ।

হুপ্রাচীন কাল থেকে ভারতের বেগল কবিন্দ কার্ডীর কৈছেলার কণাকণ সক্ষে পশ্চিল
ছিলেন। পাত্রের্গান এক প্রেণীর পাত্রের্গান বিশেষজ্ঞের সন্থান পাওবা বার ধারা সন্ধানী বেশে
কেশ বিদেশ অসপকালে জনসাধারণের সধ্যে কেছেজন প্রবাধ কর্মধান। প্রাকৃ ধৌজনুগের বা
তৎপর্বার্গীকালের পাত্রের্গান্তরে ও সংস্থিতাপ্রের নানা প্রকার ব্যানীর্থির উল্লেখ পাছে।
এ স্থাড়া চরক, প্রস্তুত ও প্রীক্ষরণা সংস্থিতাতের ব্যানীর্থির সন্ধান্তর সক্ষেত্র বিশাস
পালোচনা ব্যাহেছে।

প্ৰবৰ্তীকালে চক্ৰপাপিনত ও পাল'ৰৰ সংস্থিতাতে বিভিন্ন প্ৰকাৰ বনৌৰ্থিৰ বাৰহাৰেও উল্লেখ কৰা হৰেছে। বোড়প পদকে ভাৰবিত্ৰ জীৱ একে চক্ৰদক্ষৰ ভূলনাৰ দেশ বৰেশেৰ বহু কেন্দ্ৰেৰ বাৰহাৰ সকলে আলোচনা কৰেছেন। চক্ৰদক্ষ থচিত "প্ৰবাহন" নামক প্ৰকে ও ভাৰবিধা বচিত "ভাৰপ্ৰকাশ" নামক প্ৰকে পুৰুক পুৰুক ব্ৰেছ কৰেছ বৰ্ণনা আছে।

সমান শতকে গণ্ডৰি নিকট, বাজনিকট প্ৰতৃতি নিকট কাৰ্যন ধাৰাবাহিকভাবে বনৌৰ্থি দক্ষা ও অপাঞ্চ ছকাকাৰে নিপিবত ক্ষেত্ৰ। তাৰ কৰে বনৌৰ্থি বাৰ্যাৰ ভাৰতের বিভিন্ন ক্ষেত্ৰ প্ৰতে। এবাশেৰ ইউনানি, ছেকিবি চিকিৎনক সম্ভাৱাৰ ও বনবৈজ মুন্তাৰ পাৰে ঐ জানেৰ সভাবছাৰ ক্ষেত্ৰে। এইভাবে বোলচিকিৎনাৰ্থে ও বোগেৰ মুন্তাকৃত কাৰণ পোননাৰ্থে বনৌৰ্থিৰ ব্যৱহাৰ প্ৰচলিক ছবেছে। ক্ষিত্ৰ বিবাস মহানৱ এই প্ৰত্বেৰ প্ৰথম সংক্ষণে তা বিশ্বভাবে বৰ্ণনা ক্ষেত্ৰেন।

ভারতীয় কনৌধনি

আহুর্কেন স্ক্রান্তর চিকিৎসক্রণ বোগবিশ্রীত, লোকবিশ্রীত বা উল্লবিশ্রীত ক্রথবিশ্রে ব্রৌষ্থি প্ররোগ করে থাকেন। এ বিধ্যে নতুন বৈক্রানিক চিন্তাধারার স্ক্রে আহুর্কেনীর চিত্তাধারার বৌলিক পার্বকা আছে। এজক নিম্পুর্ক আহুর্কেনগ্রহের বর্ণনার নিজয় কিছু বৈশিষ্ট্র আহে এক সেই বৈশিষ্ট্য নিরে গ্রেক্যার ক্ষেত্র প্রচ্যু র্যেছে।

অটাবল ও উন্নিংশ শহকে উবয়টাৰ কর, আৰু, থোৰি ও বহু পাকাতা ও প্রাচঃ মনীবী ভারতীয় বনৌবধি সহজে বহু তথা সংগিত পুরুক বচনা করেন। তামের কথা বিশাস মহাশহ এই পুরুকের ভূমিকাতে উল্লেখ করেছেন।

त्व नकम भाकाण बनीवी भावशीव बत्नोविद नित्व शतकमा करवादन छै। तथ प्रश्ना प्रश्ना

শ্বাহাত উত্তর ও পরিবাধে বাছের জ্পতিত শ্রীকাশিশ বিশাস স্থাপর সাংগাতাখাতে "ভারতীয় বনৌগ্রি" প্রয়ে মৃথাতঃ অভ্যত্তর ও নিজয় জান স্ক্রিবল করেছেন। বর্তহান সংখ্যারে আর্ক্রেয়ের আলোচনা, দর্মভারতীয় প্রিতগাণের হত ও Glossacy এর আধুনিক্তর বিচার বিশ্লেপ সংক্ষিপ্ত শব্দ নিপ্রভাবে বর্ণনা করা হয়েছে।

वार्यकारण्य वहनाजावीय मिक्क नान्तर त्य विकिश्मानिकान नाम वेद्रीत जाय अकी निवास मृत्रिकान नार्य अरा त्यारे मृत्रिकान निवास मृत्रिकान नार्यक व्याप्त प्रत्य व्याप्त हिंद्या नार्यक निवास मिक्क नार्यक व्याप्त नार्यक हिंद्या नार्यक निवास नार्यक विवास कर्म वर्षाय नार्यक निवास नार्यक नायक नार्यक नार्यक नार्यक नार्यक नार्यक नार्यक नार्यक नार्यक नार्यक

প্রিলেবে বিশেষ ভূগের দলে জানাজি, এই পুরুক্তব্যাসর পরাবহিত পূর্বে ভায়র্বেন-বৃহস্পতি বিজয়কালী ভট্টাচার্য্য বহাপর পরবোক গমন করেছেন।

পুথকন্ত্ৰৰ কালে বিশেষ কুল কটা সংশোধনেত ভাত আন্তৰ্জনাচাৰ্যা জীৱক হৈওত ঠাকুৰ পক্তীৰ্থ সহাপত্ৰেত উপত কেওৱা হৰেছে। বনৌৰ্থিত পাশ্চাতা নাককাণে ভটন এপ্. আন. বাস আনাক্ষে সহযোগিতা কৰেছেন।

ভারতীয় বনৌষধি

তৃতীয় খণ্ড

[শিক্ক ও সরবাছ-সচিব ব জনীয় ভট্টর প্রীঞ্গ্যামাপ্রসাফ মুপ্রোপাধ্যায় এব. এ. বি. এস., ডি. সিট., এস-এস. ডি., ব্যারিটাছ-এট-স বংবাছর-নিবিক ভূমিকা-স্থানিক]

ডক্টর শ্রীকালীপদ বিশ্বাস

এম. এ. কি. এগ-নি. (একিন.) এক. আৰু. এম. ই., এক. এম. এ. হলাবিপটেকেট, ব্যৱস বোটানিক্ সার্ডেন, কলিকাতা এবং উদ্ভিদ্,বিজ্ঞানের অনাবারী অব্যালক, কলিকাতা বিশ্ববিশ্বালয়

শ্রীএককড়ি ঘোষ

ব্যৱস বোটানিক গাড়েন পুৰকাগাছের কৃতপূৰ্ব কৰ্বভাৱী

কলিকাতা বিশ্ববিদ্যালয় ১৯৫০

0

ভূমিকা

"ভারতীয় বনৌর্দি" প্রায় ১০ বংসর গতে কলিকাতা বিব্যবিদ্যানর হইতে প্রকাশিত হবল। অনিবার্থ্য কারণে এই পুত্রক ছালিতে বিলয় হইবাছে। বৃত্তর সময়ে ও ভারার পর বহু অহবিধার ভিতর নিছা এই বৃত্তর পুত্রকর্বানির কইবাধা ছালানর কার বে এতদিন শের হইন ইয়া আনক্ষের বিনয়। উত্তরের বর্ণনা এই পুত্তকে বছভারার হবাহর বৈশানিক পরিভাষা-অবনহনে লিখিত হইয়াছে। তবে উত্তিনবেল্ডাগের জন্ত প্রত্যেক লাছের পর্যবেক্ত বিজয় বৈশানিক লয়াটিন নাম কেওবা হইবাছে এবং অনলাধারণের ক্ষিণার জন্ত কর্মবন্ধত বিজয় বৈশানিক লয়াটিন নাম কেওবা হইবাছে এবং অনলাধারণের ক্ষিণার জন্ত করাছে। তার ক্ষিণার অন্তর্গন করাছ বিজয় প্রত্যেক করা হিছিল প্রবেশে প্রচলিত নাম্বর উল্লেখ করা হইবাছে। তারতার বিজয়ের পরিবাদের পরিবাদের অন্তর্গন করাইবাছে। তারতার বিজয়ের পাছ চেনা কোনকল কট্যান্ত হইবে না।

শাসাদের বেশে শানেক সমায় চিকিৎসংক্ষা ট্রক লাভের সভান পান না লগবা লাভের নাটক পরিচর পাধুনিক বিজ্ঞানসক্ষক উপায়ে লানা উচ্ছানের প্যক্ষ সঞ্জনপর হব না। সরল বাংলার লাভানের বর্ণনা ও গুলারক লিখিত হুইলে সাধারণ লোকেরাও লাভের ও করির শান্ত পরিচর পাইকে লাভেন। এত্যক গাছের জন্মহান উল্লেখ করার বে কোন লাভ্র মঙকারের সমায়ে পানালেই পানালা গাইকে পানে। ছবির লাভাগো লাভ্ চিনিরার ও কোন অহবিধা হুইলে না। এই সকল কাঙণে ও আসালের এই সূপ্ত সন্পদ প্রকল্পার করিবার কার্যে—সাহাত্য করিছে বছরিন পূর্বে আসার বন্ধ শ্রীকানীপদ বিশ্বাসকে বাংলা ভারার এই পূর্বক লিখিতে অন্তরোধ করি।

विवाहरण वर वेद्यश्व शास्त्र हाव कवा पूर्वे म्हण्या । कामीश्वरात्व हिमारव त्याव भारतका १० काम विरम्भीय वेद्यश्व मास्त्र—स्वयम किसिकेशिमम, क्षेत्रावेद, देनिकाब्रुवाधा स्वरम्धान, क्षानिवाहम, स्वानिवाहम, स्वार्थिक—हाव महस्क्षेत्र क्षा हावेस्क शास्त्र त्यार व्यवस्थान, क्षार्थिक—हाव महस्क्षेत्र क्षा हावेस्क शास्त्र व्यवस्थान वेद्यश्च महस्क्ष्य माना व्यवस्थान व्यवस्थान विवाह वाद्या किया वाद्या क्षार्थिक स्वर्थ व्यवस्थान विवाह माना व्यवस्थान व्यवस्य

া, কিং এজ-খার্ক বোজ, নিউ বিল্লী ১০ই জুলাই, ১৯৪৯

ingurant unteresting

পূৰ্ভাষ

वित्य व्यक्ति दिन्दा। व्यक्तिय छेटाव अकी वाचनामान दामान। अहे व्यक्तिय एरेटावे प्रवादित छेटाव अकी वाचनामान दामान। अहे व्यक्तिय एरेटावे प्रवादित व्यक्तिय व्यक्तिय छेड्य। नदय्यी नम्मा प्रवाद व्यक्ति व्यक्तिय व्यक

ক্ষিত আছে যে বেশবৈত গ্ৰহণি কালীবাজ-গৃহত বিবোধান নাবে জন্মগ্ৰহণ কৰাৰ নহৰি বিশাধিক শীৰ্ষকাৰ ক্ষেত্ৰকে ভাঁহাৰ নিকট আহুৰ্কোন-নিকাৰ জভ কোনৰ কৰেন। মাৰি ক্ষাত্ৰ নিকালকেৰ পৰ বেগ্ৰাৰ বচনা কৰেন ভাহাৰই নাম ক্ষাত্ৰ-সাহিতা। চৰক ও ক্ষাত্ৰ নিক্ষিত চৰক-সাহিতা ও ক্ষাত্ৰ-সাহিতা অভি প্ৰাচীন ভাগতীয় চিবিৎসা-এছ। এই চুইবানি পুক্তে অনুচিকিৎসা, বেহুতৰ, উন্ধানিকাতন ও উন্ধানিপ্ৰস্থান প্ৰাচীকিৎসা, বেহুতৰ, উন্ধানিকাতন ও উন্ধানিপ্ৰস্থান কালুভি অভি বিভাগ্নিত ভাবেৰ পৰিচাৰক ও অন্যাহণেৰ বিভাগ্নিত ভাবেৰ পৰিচাৰক ও অন্যাহণৰ বিভাগ্নিত ভাবেৰ পৰিচাৰক ও অন্যাহণেৰ বিভাগ্নিত ভাবেৰ প্ৰাচীকি

প্রাচীন চিকিৎসা-শ্রের করে বাজতটোর অটাক্ষর-সংক্ষিণ, চক্রক-সংগ্রহ, পার্ক্ধর-সংগ্রহ, ভাবনিবের ভাবপ্রকাশ, সদন পালের বাজনিক্ট্র, সাধ্যক্ষের নিয়ান এবং আছেও কভিন্ত চিকিৎসা-পুত্তক স্বভাবর ও চিকিৎসা-বিশ্বি আলোচিত হটগাছে।

प्रमान वाज्यकारण वाज्यकी नावारण प्रमान काविकान, जारती, नारती क किंद्यानाव अस्ति। अस्ति। वादती किंद्यानाव अस्ति। अस्ति। वेद्यात्व अस्ति। वेद्यात्व अस्ति। वेद्यात्व अस्ति। वेद्यात्व अस्ति। वेद्यात्व अस्ति। विद्यात्व अस्ति। अस्य अस्ति। अस्य अस्ति। अ

বুটার বোড়ন ও নাজন গতানীতে পোড় বীজ ও ওলনাজ উত্তিত্-বিভাবিৎ চিকিৎনভন্ন ভারতীয় তৈতালার ওপাঙান-সবস্থে বারাবাহিক ইতিহান প্রাণান করিব নিয়াছেন। ছড়িন-ভারতের প্রচলিত প্রথমনির মধ্যে Van Rheede নিখিত Hortus Indicus Malabaricus নামক প্রকর্পানি ১২ গতে বিকক। এতথাতীত Thomas Rivers, O. Kerbota, L. De Costa, Wight, Beddome প্রভৃতি ননীবিগণ ভিন্ন ভিন্ন সময়ে ভারতের ভিন্ন ভিন্ন ব্যানের উত্তিয়ের ওপাঙা-সকরে বহু পুরুক্ বিধিয়া বিয়াছেন।

নীটার আটাবল ও উনবিংল প্রাক্তীতে উত্তিপ্রিছা-বিশারণ চিকিৎসকলন ভারতীয় চিকিৎসা-পার অধ্যয়ন ও প্রশ্বন করিয়া আধুনিক গ্রেবলার পথ অতি ক্ষম করিয়া লিয়াছেই। এই নকন মনীবিং বাংল Dr. Rozburgh এর নাম বিশেষ উল্লেখনোল্য, গ্রাহানে ভারতীয় আধুনিক উত্তিপ্রেশিক্তর প্রেবলার শিক্তুলা বলিগেও অভ্যতি হয় না। Dr. Rozburgh শিখিত Flora Indica নামক প্রেকে বিভিন্ন ভারতীয় উত্তিকের দেশীয় ও বৈল্লানিক নাম, তাহানের বর্ণনা, আবান ও ওপান্তন বিভান্তিত ভাবে লিখিত আছে।

भवननी नभरत २००० की: Dr. John Flemming कावजीन रेक्सकार हिन्दांनी का नरक नाम Asiatic Research नामक नामिक भाग कि विनयकार श्राम करिया निवासना : Dr. N. Wallich जन Dr. Wilson श्राम के दिन्दा समान करिया कि विनयकार श्राम करिया के विवास करिया | Dr. Ainslie, Moodeen Sheritt, Dr. Wight, Dr. Dymock श्रामुक्ति परमान्य विवास करिया करिय

Dr. Voigt निवित्त Hortus Subarbanus Calcuttensis, Sir J. D. Hooker निवित्त Flora of British India এবং Sir George Watt নাহেব নিবিত্ব Dictionary of Economic Products एবা কৰে ১৮৯৫, ১৮৯৫ ও ১৯০৫ জু নন্দ্ৰিপ প্ৰবাসিত হুইবা বেশীয় চিকিৎনা-বিষয়ক উল্লিখ আৰক্ষ উল্লিখন পৰিচয়-ও ব্যবহাৰ নহছে মুলাভয় আনহন কৰিবাছে।

Sti George King লিখিও বহনংখাক কেনীয় তেবল উভিনেত্ব পৃথিক, ভাৰতে কুইনাইন চাৰ নথজীয় পূৰক এবং ডাঃ উনহটাৰ যাত্ৰ লিখিও Hindu Materia Medica নামক পূজকের Glossary বহু কেবল উভিনেত্ব ভূতত্ব পৃথিক মাজ কৰিয়াছে। Sri David Prain সাহেব লিখিও Bengal Plants, হসলী, হাওড়া ও ২০-প্রগণার সাহে ও কুলবননের সাহ্য নামক পূজকভলিতে অনেক ভৈত্বভাৰ নিবৰ্ণন ও প্রিচত পাওৱা বায়।

আধুনিক চিকিৎণা-গ্ৰাহৰ মধ্যে Dr. Kirtikar e Major B. D. Basu পিথিত Indian Medicinal Plants. Dr. R. N. Chopra পিথিত Indigenous Drugs, Dr. Nadkarni পিথিত The Indian Materia Medica এবং কবিবাস বিষয়াচয়ণ তথ্য কাৰ্যজীৰ নিবিত ব্যোক্তিক বিশেষ উল্লেখযোগ্য।

বৈদিক বুল হাইতে বর্তমান সময় পর্যায় যে সকল চিকিৎসা-এছের বিষয় উল্লেখ কয়। হাইল, ইয়ার সকলগুলিই সংস্কৃত, ইংরাজী ও ল্যান্সি ভাষার লিখিত। এই সময় পুরুত্ব পরিষ

কৰিয়া অধ্যয়ন কৰা অভি ৰাম-সাংশক। তথ্যতাত ইংৱাকী ও ল্যাটন কাৰ্য অনভিজ্ঞ তিবক্ৰিগের অন্প্ৰাণী। বনৌবনি-বৰ্ণণ নামক পুঞ্চবানি বনিও বন্ধভাষার লিখিত তথা পি উহাতে অনুসংখ্যক তেখুকের উল্লেখ আছে যাল এবং উহাতে অনুস্তাধিৰ ভিজ্ঞ-পবিচর না বাকায় ইয়া নাধারণের পক্ষে সহজে বোধান্য নহে।

रेकरणा जरुमठा विष काइछ नाम क श्वितम, छेशालम देखानिक, व्यनीय क मामूछ नाम-সৰ্ভে বছসংখ্যক অভ্যন্তান পত্ৰ আলোৰ নিকট সকৰে সকৰে প্ৰেটিত ত্ওৱাৰ সেওলিত ব্ৰাহণ উত্তর-প্রদানকাশীন আখার খনে চইছাছে বে, তহলভাগরি চিত্র ও বর্ণনাবছ একখানি তৈম্ঞা-পুতৰ দিখিত হওয়া বিশেষ বাবজক। বহু লগায়াত চিকিংসক একণ একখানি পুতৰ तानवन कविवाद क्षक काम्रावाध कशक कामाव नूसी हैका कावत दनवडी हरेंबा किंद्रे क এই পুঞ্চবানি ताका न कविएक छे । The David Prain, C., M. G.C.I. E., M.A, I. M. S., D. Sc. LL. D., F. R. S., F. R. S. E., F. L. S., ভূতপুর্ব ত্পাহিটেতেউ, বছেব বোটানিভূ গার্ডেন, কলিকভা, ও ভাইংক্টের, ছয়েব त्वांग्रेशिक् गार्र्जन,-Kew, ध विषय चामारक विषय देखाने करवन धवः धरे कृतिगान देश्याको जल्लाह छ।हात कोनकनात नाटनायन कविता विताहत, अवस छ।तात निकी আৰি বিশেষ কুজ্ঞ। এই পুথক ইংৰাজী কানার দেখা দ্বিৰ কৰিবাহিশাম। পাৰে আমাৰ বহু মান্তীয় প্ৰকাশালাল দুখোপালার মহাপর ইয়া বহুবেশের আবাল বৃহত্তিয়া भारताभरवाशी क जैनकारवय कक वक्तांवाय निवित्क क्ष्युरवाय करवन । केश्यांव केर्यानमञ् এককভিবাৰত একান্ত প্ৰিপ্ৰৰ এক আমাৰ উন্নিত-প্ৰেগৰাত জীৱাৰ নিঠা ও আপ্ৰাণ टाहोड काम करे निवीर् मुखक वक्काशंत त्यता मध्यमत करेतारह । करे मुखक-अवस्त बाननीय जीवबातानात मृत्यानाथात अवर जिलाबातानात पूर्वानाथात बतानवस्त्रक नवामर्ग छ कैं। नांक किया व अब अवर किनका विच वेकामत्त्रत बादा अहे मुक्क हानाहेवांच बटचानक क्यांत क्ष भागात क्षक्रण सामाहेट अहि ।

नर्सन'शायात व्यविश्व क्षण वर्ताक्राय क्षणाक के देशक देक्का निक नाव, त्कान् त्कान् है, दाकी भूक्ष के केहा कि जिल्लाहरू के वर्तना व्याद त्कान् व्याद वादव के भावत वाद, केवल व्याद केहा केहिएवर त्कान् त्कान् व्याद व्याद केहा केहिएवर त्कान् त्कान् व्याद व्याद केहा केहिएवर कि व्याद के त्वाद केहिएवर त्कान् त्कान् कहिएक नात्व का व्याद केहिएवर विश्ववा केहिएवर विश्ववा व्याद वर्तनाव वर्तनाव तहिए क्षणाविश्व कि विश्ववा का विश्ववा वर्तनाव व

একৰে পুৰুষণানি বৰি মাৰ্মেনীয় ও অসহালয় চিকিৎসকলণের ও উ ইব্তর্জ অনুসন্ধিৎত হাত্রগণের উপকারে আইলে ভাষা হইলে আহাধের পরিপ্রম নার্থক চুইবাছে বলিয়া গল কুইব। এই পুৰুষ-প্রদান কার্যে আমি প্রায় শতাবিক চিকিৎসা-এয় ও উলিস্

ভারতীর বনৌবধি

विका-विराद प्रश्नव नाश्रास प्रश्न कविवाहि ; कक्क करे मकन क्षत्रास्य निकट विवास स्थापक वरिनाम। अप-नर्यसाधन कार्या जिल्लोकस्थाव मूर्यानाथाव नाश्या कराव छाहारक स्थापक स्थापक प्रजाप विकास विकास ।

পৰিপেৰে বক্তৰা এই বে, এডপ পৃত্তক-প্ৰণয়নে প্ৰস্থানাৰ বাকা সভ্যবন্ধ। সভ্যব পাঠকণৰ দেৱলৈ নিৰ্দেশ কৰিয়া দিলে আৰু জাহাবেৰ নিকট ক্লুক্ত বাকিব ও পত্ৰতী সংস্থানে অতি কৰেয়া সহিত সংশোধন কৰিয়া দিব।

হাৰবেবিহাৰ, বাহেল বোটানিক্ গাডেন, কলিকাজা। ১লা আলম, ১৯৪৯।

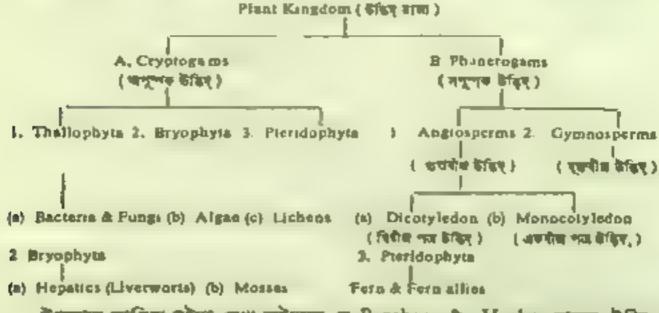
ঞ্জিকালীপদ বিখাস

উদ্ভিদের শ্রেণী-বিভাগ

रिन् भार्त्सन भारत वह आहीतकान इतेष एकन्छानित भारति, छन, नामपात क नारशंध प्रशासी व्यक्ति-निकान भारति निनम छाद्य निनिश्च भारतः; इता—नाक्षणं, नूभारतं, इतीछकीतर्गं, कर्न्शनित्रमं, छक्,छातिवर्गं, देखनवर्ग तेष्णाति। आहे अथन विकान आधानछा विकानव धराष्ट्रपत छन्य निर्मत कविद्यारे निनिश्च एरेशारहः किन्न कानकरम् आहे अकन स्नान-नर्ग्छ भएनीतन ना शाकाव अयर छक्त अथा भारताही दकान छ देशाया नान्याह ना शाकाव क्ष्मातिव निव्यत विवास स्वतिवा एरेशारहः।

বৰ্তনাৰ কৃষ্ণ পাকায়ে বেশে উন্ধিন্-বিভান অধিক পৰিমাণে উৎকৰ্ব সাহিত ব্ৰহাৰ পাক্ষিয়া পৰিজ্ঞান উন্ধিনৰ কৃষ্ণ আছিলৈ সামুক্ত কাইবা উন্ধিন্ত সিংক নামা আগে বিকাশ কৰিবাছেন। এই জেন্ট-বিভাগ পৃথিবীয় বাবজীয় সভা বেশে চলিত বাকান ও এই বিভাগ অহানী আবৃত্তি উন্ধিনায়গুলি সংযুক্তি হ্ৰান্ত অকলতানিত প্ৰিচন-সহছে ব্যানিক আধানিক কৃষ্ণ ক্ষাহে। আমহা সক্ষণিয়াহণের ক্ষিয়াই অভ পূজ্ঞ নিষ্ঠিত পাছতানিকে আবৃত্তিক বৈজ্ঞানিক আবাহ্যাই স্থিক ক্ষিয়াই। পাক্ষাতা আবা অহ্যাই গাছকলিব অন্ধিনিক বিভাগ উন্ধিয়ায়ে অক্যানে সেইকলি মেনিল কাইবার প্য ক্ষাহ্যাই গাছকলিব অন্ধিনিক বাকান উন্ধিয়ায়ে অক্যানে সেইকলি মেনিল কাইবার প্য ক্ষাহ্যাই ক্ষান্ত এই আনাৰ আহ্মেন্সিক সাব্যক্ত কাৰ্যা ক্ষাহ্যাই ক্ষান্ত ক্ষান্ত ক্ষান্ত সাব্যক্ত সাব্যক্ত সাব্যক্ত কাৰ্যা ক্ষাহ্যাই ক্ষান্ত ক্ষান্

Engler & Pranti নাছের নাগাংগতঃ উত্তিত্ত নিকে ১০ লেইতে বিজন করিয়াছেন। পূর্বে বলিয়াছি বে Beatham & Hooker নাছেবের লিখিত প্রেট-বিভাগ ভারতের উদ্ভিয়ালারে গুরীত ও চলিত আছে : অভন্তর আবহা এই পূত্রত-নিবিভ উদ্ভিত্তিক উদ্ভাগতে যতাহ্বারী বিভাগ করিবাছি। Hooker নাহেব উন্থাৰ নিবিভ Genera Plantarum নামক পুতকে উত্তিপ্তালিকে ২০০ (ছুই শুড) Natural Order বা বর্গো (Family) বিভক্ত করিবাছেন। ইয়ার তেক্ট-বিভাগ অভি সংক্ষেপ নিয়ে প্রবন্ধ হুইল।

উनवाक जानिका व्हेटक व्यथा वाहेटलक् व्य Bentham & Hooker नाट्य केडिन्-शाकारक व्यथानटः क्रेकाटम विकक क.व्याद्यन : स्था. Cryptogama (अभून्यक केड्न्) धावः Phanerogams (नर्न्यक केडिन्) :

Cryprogams আবাৰ Thelophyte, Bryophyte, এবং Pteridophyte এই তিন্
ভাগে বিভক্ত: ইথাবেৰ মধ্যে Bacteria (বোগোলানক উভিজ্ঞান,) Fungi (ছবড় উদ্ভিদ্), Algae (জনত দৈবালানি উভিদ্) এবং Mosses সম্ভাতীয় উভিদ্ প্রধান।

উপবোক ভালিকার দেখা বাইতেছে বে Phanerogama (সপুশাক উ सन्) প্রধানতঃ
कृषेकाপে বিজন্ধ: ব্যা, Angiosperms (श्रुष वा भावक्योक উদ্ধিন্) এবং Gymnosperms (উল্কেইজ উদ্ধিন্)। Angiosperms भावाय प्रदेखारण विकक्ष: व्या,
Dicotyledon (विशेष-পদ্ধ) ও Monocosyledon (একবীজ-পদ্ধ) উদ্ধিন্।

Gymnosperms (উত্কৰীক) উতিংগৰ বংগা Cedrus deodors (ত্যালবজাত বেৰবাক), Pinus longifolia (লবল কাই), Abis, Juniperus, Thuya ও Cupressus ইত্যাবি প্ৰথম।

ধে সকল উদ্বিদ্ধে অকুর বাধির হাইবার সকলে চ্ইটা বীজ-গত বাহিব হব সেইজলিকে Dicotyledon উদ্বিদ্ধান বেসন চাল্ডা, আম, আম, তেঁহুল, কেন, কার্লান, জলাই প্রচ্ছি। যে সকল উদ্বিদ্ধান অভ্য বাহিত হাইবার সময়ে একটা বীজ-গত বাহিব হয় সেইজলিকে Monocotyledon উদ্বিদ্ধান, বেসন হাণাতি, ভাল, থেলুও, নাবিজেল, হবিত্রা, ফ্লান্থী, লিহাজ, কেন্ডলী ইন্ডারি।

এই পূজকে নিবিত বাৰতীৰ উভিনেৰ প্ৰজোকটিৰ পূৰ্য বৰ্ণনা আছে: ইয়াগেছ বংশাৰ্কীৰ সমগ্ৰ পৰিচয় কিন্ত হুইলে পূজকেৰ কলেবৰ অজিনৰ ৰভিত হুইবে এই আপতাত

এক্ষে উহা পৰিভাক হইল। বিভাগতৰি আতও কিকিং ব্ৰাইবাৰ আছ নিৰে আৰু একটা জালিংন মেওয়া বুইল।

Class 1 .- Dicotyledons (विशेष नहीं)

Division I. Polypetalae (वा विवृत्त-वन्)

Sub Division (a) Thalamiflorae (विकृष-धनक)

(Family-Ranunculaceae-Tiliacea)

Sub-Division (b) Disciflorae (वृत-ध्यक)

(Family-Linaceae- Moringaceae)

Sub-Division (e) Calycefloreae (व एक्से)

(Family-Leguminosese-Cornacese)

Division 2 Gamopetalae (ना मानूक-क्या)

(Family-Rub-acese-Plantaginacese)

Division 3. (Incompletae) Monochlamydeae (項本統計)

(Family-Nyctaginaceae-Ceratophyllacea)

Class II -- Gymnosperms (वृक्तशेष-भद्धो) व्यताकाविक

(Family-Gnetaceae-Cycadaceae)

Class III.-Monocotyledons (व्यवस्थानको)

Division 1. Petaloideae (शिकावि-एम)

(Family-Hydrocharideaceae-Naiadaceae)

Division 2. Glumiferae (Pretel)

(Family-Eriocaulaceae-Grammeae).

व्याना गार्व नाम रेक्नानिक व्यानी क्यूनार विष्ण हेरा अरहत विराम नाम के वर्गनावादिक नाम कि कि ना

ভাৰতীৰ কনৌক্ষি

Genus-Centipeds Lour	357 J sambac Ait ((2017)
341 C. orbicularis Lour ((**(6.24))	25.3
C. minima (Linn) A Br &	AAA A
Aschers.	
Genus-Souchus Linn.	Genus-Nyctanthea Linn,
342. S, arvenus auch, non Linn.	360. N. arbor-tristie Linn.
(वयनानः)	(दलमानिका)
S. brachyotes DC.	Genus-Schrebera Rozb.
	351. S. swietenioides Roxb.
LIX. Plumbeginese.	(ঘটালাঞ্ছ)
Genus-Plumbago Liun.	LXV. Selvadoraceae.
343. P. zeylanica Linn. (1981)	Genus-Azima Lamk.
344. P. rosea Linn. (\$5(53))	352. A tetracantha Lamk
LX. Myrsinscene	(विकारितािक)
Genus-Embelia Burm.	Genue-Salvadore Ling.
345. E. ribes Burm, f. (((()	363. S persica Linn. ([94])
LXI. Sepotaceae	LXVL Apocynece e
Genus-Achres Linn.	Genus-Carina Linu
	364. C. caranr'as Linn. (\$176)
	Genus-Aganosma G Don.
Genus-Bassia Linu	365, A. caryonbyllata G. Don.
347. B. latifolia Roxb. (तर्व)	A. dichotoma (Roth) K.
348. B, longifolia Linn,	Schum (nearms)
(क्षणपटेया)	Genus-Aletonia R. Br.
Genus-Mimusops Linn.	356. A. scholaris R. Br. (affin)
349. M. elengi Linn. (444)	Genus-Ichnocarpus, R. Be,
Genus-Manilkara	367. L. frutescens R. Br.
350, M. Kauki (Lunn.) Dub.	(কারালভা)
(विस्ती)	Genus - Holaerhena R. Be.
Mimusope Kauki Linn, Dub.	360. H. antidysenterica Wall,
351. M. hezandya (Rozb) Dub	(東南)
(जीवरवसून)	Genus-Rauwolfia Benth.
Mimusops hexandra Roxb.	369. R. serpentine Benth (pert)
	Genus-Nerium Soland
LXII. Ebenactae	-
Genus-Diospyros Pers.	370. N Odorum Soland (কংবী) N indicum Mill.
352 D. embryopters Pers. (जाब)	
LXIIL Symplocacaes.	Genua-Wrightin R Br 371, W tomintoum Roem and
Genus Symplocus Roah.	_
353. S. racemosa Roxb. ((WIV)	Schult. (प्रथमक्वी)
Genus-Styrak Dryand.	372. W tinctoria Br. (शेवाप)
354, S. benzoin Dryand (जनाद)	Genus-Thevetin Just.
LXIV. Oleacese.	373. T. neriifolia Just. (कन्टक्स)
Genus-Jauminum Lion,	T Peruviana (Pera) K Schum.
355. J. arboreacens Roxb.	Geous-Vallaris Spreng.
(本)(本)	374 V. beynes Speng. (श्रानक्श्रामी)
356. J. grandiflorum Linn (4:18)	V. solanacea (Roth) O Kntze

ভাৰতীয় ধনৌৰ্দ

LXX Hydrophyllacese. Genus-Plumeria Linn. 375. P. acutifolia Pour. (www \$141) Genua-Hydrolea Vahl. P. rubra froma acutifolia 392 H my anica Vahl, (Stretget) (Pour) Woodson. LXXL Bornguttaceae. Genus-Ervaterais Genus-Cordia Line. 393, C. dichotoma T. coronaria R. Br. (টেলর) (यथनाधी) Ervatarnia coronaria Stapf. 394. C obliqua Willid LXVII. Asclepiaduceus. (८६१) यहनाची) Genus-Maredenie Br. Genus - Heliotropium Linn 377. D. volubilia Benth 395. H. iedicum Linn, (mfasisi) ि जान हिन्दी है Genus-Trichodesmu R. Br. Marsdenia volubil a (Linn. f.) 196, T. indicum R. Be. (cotton) Cooke 397, T. zeylonicum R. Br. (4444 Genus-Culotropis R. Br. 378. C. grgantia R. Br. (वस्थानक) 379. C. procera R. Br. (वस्थानक) LXXII Convolvulacent. Genus-Areyreia Sw Genus-Pergularia Lunn 308 A speciosa Sw (श्रीकात्रका) 380. D. extensa R. Br. (STWMCRE) Genus -Ipomoes Line Pergularia darmia (Fotek.) 399. I pes-captae (Linn.) Sw. Ch ov. (भूरमभक्ती) Genus-Ogystelma R. Br. I baratus Lamb (সভবসভাজান) 400 381. O. eaculentum R Br. (東西町) L paniculata R Br (# 844%) 401 Genus-Gymnema R. Br. 402. I, mil (Linn.) Roth (जीनकमश्री) 382. G. sylvestre R. Br. (cwst "com) I. peatigridis Linn Genus-Sarcostemma Wight 403, 1 aquat en Forek (ntwebmy) 383. S. brevuttema Wight (/अग्रेक्सग्रह) t rentans Pro (कनगीलाक) 404 S. acidurz (Roxb) Voighe Genus - I quemocht L no 405 O turpethum Linn) Genus-Hemidesmus, R. Br. Manso (उन्हों) 384, H. indicus. R. Br. (44454) Genus-Overculina Manio. Genus-Ascleptas Linu. 406 Q pinna a B 7 (セキャヨ) 385 A curassavicy Line (#1#36)) I agamocht Linn Genus-Tylophora W & A. G nus-Calonyction Boi 386. T. authmetica W & A. (१४कणमी) 407 C honagoz Bor (चयपुरः) C. sculestem House. T. irdica (Burm. f.) Mert. Genne-Evolvulus Lana LXVIII Loganiaceae 4 18 E abinoides Linn (femilie Genus-Strychnos Linn. Genus-Cuscuta Roxb 387. S. nut, vomica Linn, (कृतिका) 409 C reilens Rond (mentangit) 388. S potatorum Linn ((2408) Geous- Ery cibe Roxb 410. E. pamiculata. Rozb (983/81) LXIX. Gentiauaceae. LXXIII Solanscene. Gepus-Canscorn Roem. Genus-Solanum Linu 389. C decussara Roem (stay a) S. digtum Linn, (wie juff) 41 L Genus-Swertin Ham. S. feroz Linn. ् (क्षांबददक्ष्म) 412. (डिक्फा) 390. S. chirate Ham. S. melongena Linn. (Carl) 413. Genus-Nymphoides. S. santhocarpum Schr. & 414. N. cristatum (Roxb) O Wendl. (क्षतिकारी) S. surattense Burm. f. 391, L ceistutum Griseb (Steqier)

ভারতীয় মনৌর্থ

415. S. indieum Linn. (378)	Genus-Digitalia Linn.
416. S. torvom Swartz, (cottkeen)	435 D purpurca Linn. (fufmikfing)
417, S. erilobarum Ling.	LXXV. Bignoniaceae.
(अकिचापुरी)	Genus-Oroxylum Vent.
Genus Capsicum Linn.	43). O. indicum Vant. (certa)
418, C. frutescens Linn, (qt Ame)	Genus-Stereospermum Cham,
Genus-Datura Ling.	437 S. chelonoides DC. (இசையோ)
419. D. fastuosa Linn, Var. alba	
Clarke (1981)	438. S. suavolens DC. (नाक्न)
D, metel Linn.	LXXVI. Pedaliacene.
420. D fastuosa Linn. (काणाकुका)	Genus-Martynia Linn.
Genus-Hyoscyamus, Linn.	439. M. diandra Glox. (श्वापनश)
421. H. niger Linn	M. annus Linn.
((याशमानी (संबान)	
	Genus-Pedalium. Linn
422. H. muticus Ling. (colfeete)	440. P. murex Linn. (वेम त्यांक्य)
423. H. reliculatus Linn.	Genna-Sesamum Linn,
(त्याकामध्ये (याचाव)	441. S. indicum DC. (1941)
Genus-Nicotiana Linu.	LXXVIL Acanthaome
424. N. tabacum Linn. (wrate)	Geous - Cardanthera Buch. Ham
Genus-Physalis Line.	442. C. uliginosa Buch. Ham (जाना)
425. P. minima Linn. (426341%)	Syncema uliginsum O. Kurtze
_	443. H. spinoss Anders (TOTTIST)
Genu - Withania Pauq.	
426. W somnife a Dunal (wawei)	Asteracantha longifolia (Linn)
427. W. congulant Durat (1999)	Nees.
LXXIV, Scrophulariacene,	444. H salicifolis Nees (काकताना)
Genus-Herpertis H B & K.	445. Adhatoda vanica Ness (वानक)
428. H. monniers (Linn.) H B & K	446. Andrographis paniculata
	Nees. (wintar)
	447. Acanthus ilucifoltus Linn.
B. monieri (Linn) Penrell	व्यक्रकारे।
Genus-Picrorhiza Royle,	
429. P Kurroon Royle. (को की)	448. Barleria prionitis Linn.
Genus-Celsia Linn.	(क्षेप्रविधि)
430. C. coromandeliana Vahl.	449. B. cristata Linn (বেরখাটা)
((क्रावेश्कातया)	450. B strigora Willd. (নীলক টি)
Genus-Lindenbergia, Lebm.	
431. L ueticaefolia Lehm.	Genus-Justicia Linn.
(इन्द्रण्यमञ्)	451. Justicia gendarusa Linn. f.
L indica (Linn.) O Kntze	(चन्न्यास्त्र)
Genus-Limnophile R Br	452. J. diffima Willd. (नैक्शरण्डा)
432. L grat ssima Blime (#4)	453. Rhinacanthus Communis
L. atomatica (Lank) Merr.	Ness (প্ৰাৰ আই)
433. L. graciolodes R Br (attie)	
	454 Echalium linneanum A. Kurz
L indica 'Linn', Druce	(উন্নাপতি)
Genus-Liadernia All.	455. Rungus parviflora Nees (लिवि)
C34. V. pvz:daria Maxim	456. Peristropha bicalysculata
(यक भूगा)	
L. pyxdaria All.	PURSE CONTROL
	Ness. (নাৰ্ভাগ)

Genus-MUSSAENDA Linn

311. Mussaenda frondosa Ling. (बागव्यो)

ভাৰাসুসারী মান :-- শ্রিক্টা--সাকৃত , নাগবলী--কা লা ; বেলিনা--কিন্দি , ভেলাই-ইলাই--ভাষিল ; নিয়বি--কানপুর , ভেলিনা--নালর , টাবাব--বেশ্চা , আলাছী--নেগাল।

लक्षणां इ-- (प्रशास, आमाध, वामिशा शाहाक, धना वा क्याएएस अक्रियान)

বর্ণ মা :— ওমজাতীর উদ্ধিদ, সভা, কোষলাও লক্ত লোমগুক্তা। ভাল ব্যৱবর্ণ ও সক্ষা।
কার্চ থেতবর্ণ, সময় ও কিছু লক্ষা। প্রের বৌটা ভোট, পাত্র লগা ও জিলাফ্ডি,
পূল্যবে লয়া, ভোট ও লাগাবিশিই, ওজ্ঞরথ ও বৃক্ত বেল্যের মত সম্বন্ধ। পূলা সেই
যাং বিশিষ্ট লগায়া লীতবর্ণ, কোমল লোমগুক্ত, লত্রাংশ বিশ্বত, জিলাফুডি, অপ্রভাগ ন্তা।
বলগুলি জিলাভার এবং পালা লোমগুক্ত। বর্ণাকালে কুল্ ও শতকালে কল্ হয়।

मानकार्य करण :-- निक्य ।

মূলপ্ৰাছ হৈশয় ঔষণতেৰ্থ ব্যবহার :--লজেব ধন লালাইলে ছিছিও লুটি আংখালা কৃত্য ইছাৰ কাৰ অথবা কাচাৰল বালকভিলেও স্থিত গজে উল্কাৰী :

Glossary সংক্রিপ্ত গুণপরিচয়—

মূল—কৰণ বেশে বঁছাৰ ক্লেৰ ই জোলা পৰিষাৰ বস লোক্তেৰ সহিও ফিলাইয়া বেচসূঠে যাণবাৰ কৰে।

সামা পাডার রস—ইবাধ ২ জোল বলের সহিত হয় সেবন করিখে ভারলা যোগ আবাম হয়।

क्या—देश:कठ, बान, निरदाय जब अस्त देशकी त्यात्त देशको । क्यायकाप्तक । Fig—Rheede, Horr, Mal, n. e. 10 , Kirt kor & Basu, Ind. Med. Pt , 494, Ref — F. B. I , in 89 , Wate , v. Pl. s. 308 , Dymock, ii, 202 , Kirtikar & Basu, Ind. Med.Pl., s. 647

311. Mussenda frondosa Linn. (भागरहो)

Geous-PAEDERIA Linn

312. P foetida Linn. (शक्टाप्रिनिया)

প্রসারণী কুঞ্জনরা সংবদী সরণী সরা।

চাক্রপণী রাজবলা ভত্রপণী প্রেডানিকা।
প্রবসং রাজপণী চ বলাং ভত্রবলা ওথা।

চক্রবল্লী প্রভ্রমা চ ক্রেয়া পঞ্চনশংহরয়া।
প্রসারণী গুরুকা চ ভিত্রণ বাভবিনাশিনী।

মন: ব্যাখুক্তা চ মল-বিপ্রস্তুহারিণী।
প্রসারণী গুরুং ধুবা। বলসন্ধানকৃৎ সরা।
বীর্যোকা বাভর্বংভিক্রা বাভরক্তক্যাপদা।

রাজনিঘণ্টু: পপটাদিবর্গ:। ভাবপ্রকাশ: শুড়্চ্যাদিবর্গ:।

भागभर्यमञ्ज्ञ :-- क्रमावनी, प्रक्रमवा, मावनी, मदनी मदन, ठाकननी, वाध्यस्त, प्रक्रमनी, क्षणानिका, क्षणमा, वाध्यमी, वन्ना, क्षण्यमा, ठक्षपती, क्षण्य -- अहे भरमद्वापि माध

ভাগবার :—এবার্ট — ওক উফ্ট্রার, তিজেরস, বাত্রালক। জর্গ ও চুলা মালক। বস্বভাগ নালক। বাত্রভাগ্রা।

भक्तवाम : - त्यमान, वानाम, रक्ष्यम ও शक्तिशास्त्रात भक्तिकात, वननी, श्राब्दः, १८-महत्त्रमा, वर्षमान, वेष्ट्रा अञ्चित क्ष्यात व्यवत्त व्यव्य ७ माशास्त्र त्यद्वात रक्षाम करकः।

বৰ্ণ নি ঃ—লতানে লাছ। স্বৰাচৰ কৰাৰ লাছে জনৰ ৰাপ্তানেত্ব বেছাত্ব কোৰা বাবা। সভাপ্ত ক্ষেত্ৰ লোক ও আকৃতি আছে। পত্ৰ জোড়া কোড়া বাহিছ হয় বেঁটা লগা পত্ৰ ২ ৬ ইকি লগা এবং ট্ল—২টু ইকি চওড়া, লোড়াত্ব বিক সক, পোলাকায় বা হুম্পিতা-ফুডি। পুলাৰও পড়াত্ব উক্ত বিকে লাকে, ২-৬ ইকি লগা। সুকুলে ছোট ছোট পত্ৰ আছে। কুলেৰ বেঁটা ছোট, বহিবলৈ ছোট নবেৰ হত, ইতাৰ লাভ ছোট, ত্ৰিকোণাকাৰ, ছুলেৰ হং গোলালী। পুলাবাত্ব—ই-ঠু ইকি, পত্ৰ লোমহূক্ত। ছুলের পাল্ডি বটি ক্লা ঠ-টু ইকি মনে, সক্ষৰ মোভাৰ জাত্ব, বহিনালৈত্ব ভাৱা আনুত বৰ্ষাৰ লোকে ও লত্বকালে ভূল বহু লীড়েকালে কল পাছে।

कानकार्व करन १--१वा ।

देश्वदक्ष व्यमानगैत गायलात ।

55ক :—ৰাজব্যাখিতে প্ৰসংহৰী—পথ্স সত্ৰ আপ্ৰ' প্ৰসংহৰীয় কাৰ, কৰাও হুছ সহ বৰাবিধি ডিসটেন পাৰ কৰিবা, জ্বাল কৰিবে ব্যক্ত্যাধি প্ৰশ্বিত হয় (চি: ১৮ জ:)।

চিটেনত - আনবাতে প্রবাবদী-সভান - সন্দান আত কৃষ্টিত প্রসারণী ৮ সের, জন ৬৪
নের, লেন ১৬ সের । বয়পুত কৃষিতা এই ১৬ সের কাবে পুরান ইক্সড় ১ সের এবং
নিশ্বর শ্বিং কৃষ্টিত বর্ল ১ সের প্রধান পূর্মক আবোদান্ত কবিতা, জন্মুখ মুংপারে
সমার ভাল বাধিকে সংগাহাতে উহাতে শির্দী, শির্দীমূল, চন্য, ডিল্লক্ষুল বা
ভিন্নি ৩২ ভোলা প্রভেশ বিভা পান কবিলে আহনাত বিন্ত ক্র (আহনাত ভি.) .
১০০াকে এই প্রসারণী সভান, ভারপ্রকাশকার অবিকল উক্ত করিতাত্বন।

মূলগ্ৰাষ্টাংশের ঔনগার্থে ব্যবহার :--ইছার পাছার হাধ ছবল লোকের পাছ হিচেকর বাতের উর্থের অন্ত সমগ্র পাছতির বিধেন বাতি আছে। পাছের বল বাতে মালিক করিলে এবা বল বাওরাইলে বাত আহাম হয় (U.C. Dutt.)।
বিধিনে বোপ জোগ করিছা খুব বার্থিন ইইলে ইয়ার লাভার ঝোল ব্যোপীনিসকে বেওর।
বার।

গাঙ ভাত্তিকার পাতার হল ধারক, ১ ফ্লাম পরিয়াণ পাতার বন বালকলিগের উল্লেখ্যে বিশেষ হিতাকর (Watt)।

ইয়াৰ কল বাইলে কাত কুকৰৰ ধাৰণ কৰে এবং ইয়া কাডেবংনার হিতকও (Gamble)। ইয়া পেটকালা নিৰায়ক, লেট্ৰেকনা আকেল, বাত ও পেটেৰাফ ধোগে হিতকৰ (Dymock)।

Glossery -- সংক্ষিপ্ত গুণপরিচন :--

গাছ—বাতের বেলনার বিলেড উপকারী। বাজ ও আভাজরীপ্ প্রায়েখনে উপকার। পাওছা বার ।

सूष —वयनकाव ।

भाकात सम-महाबाहरू, बालकविश्वत देशवाधाय विश्वत देलावाचे ।

মন্তব্য:—আমাজীপে পাচমবলে গালালের পাতা পাকারে ব্যবস্তুত হয়। গালালের বোপা,
'গালালের বাড়া, ক্পড়িডিড উত্তম বাডৌবর সেনীপ্রত ডিকিৎসিড বাতের বম
অধারেক বাডনাথি চিকিৎসার প্রশারকীর নাম নাই। চরক ও প্রশারকীর উল্লেখ
ব্যনোপর এব বামক বর্গে (চরক বিং ৮ম, ক্ষেড প্র ৩০খন) প্রশারকীর উল্লেখ
পুটার্য না।

Fig. -- Rheede, Hort Mai. ii. e. 18., Kirtiker & Pasu Ind Med Pl., t. 494.

Ref.-F.B.I., 111, 195, Watt, vi. Pt. i, 2 , Dymock ii 228 , B.P., i, 578 ; Voigt., 388,

312. Paederia foetida Linn. (mentefest)

Genus-PAVETTA Linn.

313. P. indica Liun. (東京野村)

ভাষাস্থলারী নাম :--পাণাট--সংস্কৃত, পুসুরচ্ডা--বাংলা; পাণারী--চ্জি, পাভাটাই--ভাষিল; পাণাই কোশি, পাণাই, ব্যক-জেল্ড; পাভাটা--বালয়

জনাত্রাম: কর্ট্রাম, ভাষতের হিমানম হইতে মৃত্যান পর্যান্ত হানে এবং বক্ষিপভারতে দেখা বার । বপধী জেলার স্থানে হানে ও পোতাই অঞ্চল এবং ক্ষরবনের পশ্চিমভাগে বোপিত হয় । বোটানিক্ গার্ডেন, শিক্ষুর ।

বর্ণনা: — বত ওপলা তীয় উত্তির্। হাল পাজনা, সকুণ ও বৃধর্থ। কার বেডবর্ণ কিছা কিছে ধুনরবর্ণ, পঞ্চ পাথা বহু বিশ্বত, কোনল লোমকুল। পল প্রাকৃতি, কথনও জিলারতি, উত্তানিকে লোমকুল, লাখা লোটা, বোঁটার বিকে ও অল্লভাবে জননং সঞ্চ হউলছে। পান সকুলবর্ণ, পরের হানে স্বানে অর্কৃত আছে। পলের বোটা हे-ই ইঞি। ভালে বহু পরিমাণে কুল হব, কেতবর্ণ ও লৌনককুল। পুনানল ই ইঞি। ভালেশর বিকি, অত্যন্ত নবম। কলের বাান हे-ই ইঞি, কুল লোমকুল, মকুণ ও কুলবর্ণ। ব্রাক্তালে কুল ও কীজের প্রারক্তে কল হয়।

ধ্যবহার্য অংশ :-- শিক্ষ, পঞ্চ।

মূল গ্রহাংশের ঔষণার্থে ব্যবহার:—ইছার লিবড় খাবক, বেশীর হাজাংহয়। অহনহনীয়
বাংগে ইয়া বাংহার করেন। বালকারে প্রেক পিকড়ের ওঁড়া ১৫ প্রেণ হাজার
বাংহার (Amsize)। পাছের লাঠা নিজ করিয়া নেই জলে সানেল অবহা কালড়
ভিজাইরা অব্য সেক্ হিলে অব্যের বুলো আরাম হয় (Rheede)। লিকড়ের হার
(১:১-) তাল, আন। ও চাউল বোয়া অব্যের সহিত পাইলে বুলুং বোধে উলকারী।
ইয়াতে বরুতের কাল্য বেল আল হয় এবং লোগ কমিয়া বাং।

Fig-Rheede, Hort, Mal., giz, t. 10, Wight I. C., c. 148; Kittikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 505

Ref -- F. B. L. 111, 150 , Rosb., F. I. 1, 385; B. P. 1, 565; Dymock, 11, 211.

313. Pavetta indica Linn. (क्यूक्प)

enus-RADIA L inn.

314. R dumetorum Lamk. (अवस्था)

0

ভল্পাট, কাবিলিড –কানপুর সময় কামিমিচটু, মধ্যত— জেলাচ্চ মড়ুক্তুর্য —ভামিল, পাতর—উম্বস্ধ জেন্দ্রে—মার্ক।

ম্নন্দ্ৰন্থনি পিণ্ডো নটা পিণ্ড ডক তথা।
করহাটো মকথকা লল্ডকো বিধপুপাকা ।
মন্তনা মনুক ভিণ্ডো বার্য্যোকো লেখনো লঘুঃ
বাজিকৃষ্ বিজমিহরা অভিভাগতানায়কা।
কৃষ্ণা কৃষ্ঠকদানাহ-লোগগুমানগুপাকা।

धावश्रकानः। इत्रोडकाक्तिक्री

লামপর্যায়ে '—খনন, হুমন দিও, নট, শিল্পাড়েক, কংহট সক্ষক, প্রাক, বিষ্ণুপ্রক অগুলি নাম।

গুণপর্যায়—খনন্দন—খণুর ও জিক্ষার, উভারীধ্য, দেখন, প্রমূলাক ব্যানকারক বিশ্রধিনালক, প্রভিত্তার, প্রশানক কম কুঠ এখা কন্তবালক আনংহ, পোর গুলা ও মান্ত নিবারক।

কথাজান: বিস্ফের রাখেশ এবং শিক্ষণের নিকটর বানে বর পরিমাণে করে। প্রিমণাণ বর্জনান ও শিকুড়া জোলার কানে গানে শের বার । বোটানিক বার্জন, দিয়পুর।

ধর্মনা নকটোপুল ওও বা ভাইপাছ, বনস্থকালে পর পতিত চইছা যায়। পাছ লয়া কটো থাবা সায়ত কটো ৯-২ ই কি প্রা, অভিনয় উন্দু, সরল ও গুল্ববর্গ। কাঠ বেত্রর্গ ও লক। লাগা সহামারে বিপুত। পর গেলিতে অনেকটা টেনিলের বাাটের লায়। টেটা ভোট ১-২ ই কি স্বা, আগাং গাছের প্রের লায়। কুলের বাাস ১ ইকি, প্রত্যেক পাথার পোড়া ছইতে ১-২টি ফুল হয়। পুলার্ক লোম্ময়। ফুল খেতবর্গ কিয়া লীতে, সাভাবুক খেতবর্গ। কল গোলাকার, কিয়া ভিয়ত্তি, প্রায় টু টিল, পীতবর্গ, ২টা যার আহে, লাল পুল কল গোলাকার, কিয়া ভিয়ত্তি, প্রায় টু টিল, পীতবর্গ, ২টা যার আহে, লাল পুল কল গোলাকার, কিয়া ভালগাতির লায়, ভিতরে মধ্যের ও ভাগে ২টা বীক্ষ বাকে। বীক্ষ চেন্টা ও লালের থারা আক্ষানিত বৈল্য বালে কল হয়। শীতে কল পাকে।

व्यवहार्वे व्यत्ने :-- हान, व्यत्न (पाना ७ वन, पाता ५-३ व्याता ।

देवकदक अवअवदक्षक वाक्कांत ।

চরক—বমনে রখনখন—বংশিকর ভেষজের হথে স্থানকল শ্রেট (কং ১ বং)। থে বে বোগে সগন্তনাই প্রথম তবিষয়ণ চরকের ক্রয়ানের ১ বং অধ্যানের কিনিও আছে। চন্দ্রমার : শ্রুলে সগনকন—বংশিক সহিত্ত শিষ্ট সগন্তনে শূল বোগীর নাজি প্রলিশ্য করিবে শূল বাশসিক হয় (পূল—ডিঃ)।

মুলপ্রান্তাংগ্রের ঔনষাথে নাবছরে : - খনস্কল থাইলে বা বোলে এবং বস্থানের ভার হয়।
ক্ষেত্র ক্রিল বন্ধন্তের প্রলেশ দিলে উচ্চ বনিয়া বাছ । একটা পালা মণ ১
নাত্রান্ত পালে করেই ব্যালনান বৈভাৱাত ইতাকে স্থানকারক বনিয়া বর্ণনা
করিবাছেন । ইতা কক, শিতনাবক ও বারক । ইতা সাক্ষ্যিনি ও এলাচ প্রভৃতিক
নবিত বাবহাত করিতে হয় (Dymock) ইতা বাতে সান্তিন হয় (Seewart) ।

বঞ্জ আমালত বােগে ইলা টলিকাকের লাব্যান্ত বাবস্ত হয়। ইচার ভাঁড়া বাবচার কবিতে হয় সাম ১০ গ্রেগ ব্যবের অন্ত ১৫-০০ গ্রেগ ব্রু আমালবের আরু প্রতৃত হয় (Maodeen Sheriff)।

ছাল থাবক। শোটৰ বেজনাৰ ইতাৰ ক্ষা চাউল দাৰ জাতৰ ক্ষিত লাভিয়েশে প্ৰজেপ। তিলে পেট বেজনা আৰুমে হয়।

यत्रमध्न, भाक्त्म अतः विषयु त्यात्त्र त्य इर्थ अवाह क्या हैका साथ छ है। साथ छ है। देशको खेरचा स्टानक मात्र अवास कथान वहन्त्रात् सकाहेब त्याव

Glossary—সংক্ষিত্ত গুণপঞ্জিত :--

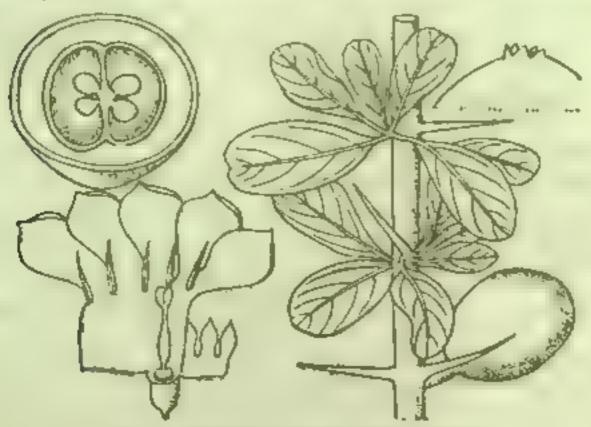
फेमी--- कडेक्स सम्माधक । अध्य दिवा

मिटलार भी लिल्ला कार्यानरह केंग्यान्ति । किवियान्त्र कार्याभी नवः। यह खेका विश्वा करायभाव जिल्लाह केंग्य वाभित्त विश्वत मानावभावक इट निकारत वाह केंग्रेस मारा विश्वत केंग्यांकी ।

किथि -मरश्राहकः कृत वर्राष्ट्रव यानाव वर्ण अवः अध्यक्षतीन श्राह्मारा केन्द्रवा । बाराडक रहमाथ वर्ष्णश्राद्धारम राजन विवासन करण

Fig-Wight, L. C., t., 580 Roxb., Cor Pl. e, 136, Kitt kar & Basis Ind. Med. Pl., e, 496.

Ref-F B. 1, m, 110 Rout F I 1, 713 , B. P. 1, 567 , Watt vi Pt i, 389

314. Randia dumetorum Lamk (मरनरून)

315. R. uliginom De. (निद्रकाशू)

धावाक्षमात्री बाय :—शिकाश्—भःकृष्ठ ; निवधाश्—वाःवा , शिकाश्—विकि ; शृत्यकारी— वानव ; धावशावादे —धाविक ; रणध्येत्वादी—रक्षतक ; शिकि—मीशकात ।

> শিশুকু ক্লাথ প্রবিদ্যা শিশুকুর ক্ষরারী রোমলো রোধকুর। রোমাকু ক্লাথ সোহলি ভাষু লগতে। লালাকুর শিশুকোইর মনাকর। লিশুকু মুরু ক্লামর। লাহনোক্রমেন্ট্রো রুল্প সম্প্রতার ভক্ত।।

> > बाक्यमिक्छै :। मूलकामिवर्श :।

- মামপর্যার:--পিঞাপু, এবিল, পিঞ্চল, কল্মারি, রোমণ, হোমকল, কোমাপু, ভাব্যপত্ত, শালাকল ক পিঞ্চ--এই লংটি মাম।
- গুণপর্যার :—পিতালু—বধুর ধন, শীতবীর্ষা, মুমকুন্দু রোগনাপক। মাহ, লোব, ও ক্রেছনাপক। বুছ, সম্বর্ধ ও ওক্ষণাক।
- ক্ষাৰাক: পূৰ্ক, যথা ক বক্ষিণ্ডায়ক, নিকিল ক আন্তাহে ধেবা হয়ে। ধুপুনী, বৰ্ষধান, বাস্কুল কেলাৰ স্থানে বানে কেবা নায়।

ব্যবহার্য জনে :-- শিক্ত ও কর।

- মূলপ্ৰা**হাংপের ঔৰবাৰ্থে ব্যবহার:—**শিবাপু ধাৰক (Dymock)। ইয়ার শিক্ষ স্বত নিও ক্রিয়া থাইলে উৰবাৰত ও যক্ত আলালতে উপকাৰ হয় ।
- Glossary সংক্ষিপ্ত গুণপরিচর :--

অপক কল—বীজের মধ্য আগের করিন অংশ এবং বীজের থোলা কেলিয়া বিয়া কাঠের আগতে কল্যাইয়া বাবহাতে আনালয় ও উদহানতে উপকারী। ইয়া সভোচক। মূল—স্বতে ভাজিরা ব্যবহাতে আনালয় এবং উদ্ধান্তে উপকারী।

- Fig--Wight, I.C., c. 397; Roxb., Cor. Pl., t. 135, Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 495.
- Ref-F. B. L. di, 110; Roxb., F. L., , 712; B.P., i. 566; Watt, vi. Pt. i. 391.

315. R. uliginosa Dc. (frigurio)

Genus-RUBIA Linn.

316. R. cordifolia Linn. (witt)

णानामुगांत्री नाम :—पश्चिम-अरप्रक : पश्चिम-वारणा : पश्चिम-विश्व : पश्चिम-प्रदारा है : पश्चिम-कवार : पश्चिम-कर्षा है : पश्चिम-काष्ट्रिय : पश्चिम : पश्चिम : क्ष्मिक्य : क्ष्म

> সঞ্জি ধানী রক্ষা সৌরী বোজনবারিকা। সমস্থা বিক্যা পদ্মা ব্রোহিনী কালমোবিকা।। স্থা চিত্রসভা চিত্রা চিত্রাস্থা কননী চ সা। সঙ্গুকপর্নী বিজয়া সঞ্চুবা ব্রক্ষবারীকা।।

ক্ষেত্রিনী হৈব রাগান্তা কর্ত্ত রা কালকণ্ডিকা।
করণা করহরী চ করা নাগকুমারিকা।।
কারীরলভিকা হৈব রাগালা বল্লপুরণা।
কিশোকারা তথা ভোগালা মলিন্তা চ ভিষয়রৈ:।
মলিন্তা মনুরা খালে ক্যায়োকা ওকুন্তথা।
কোনেক্সর প্লেক্স কিবনেত্রমেরাগ্রা।।
ভোলত বোক্ষমী কে ক্রী হিংহিলী চ চতুরিধা।
মলিন্তা হৈব না ভোকা বিলোধন ভোক্তমোন্তমা।।

ব্রজনিঘট্। পিপল্লাদিবর্গঃ

- গুলাপৰ্যায়:—স্বৰিষ্ঠা—সধূৰ বস, বিলাকে কৰাৰ বল, উক্কৰিয়, ওক্লাক, ত্ৰণ, সেন্, ক্ব কোন, বিজ্ঞাৰ এবং কেমবোৰ নালক। চোল, বোকনী, কৌৰী ও শিংকলী—এই ভাবি প্ৰকাৰ স্বৰিষ্ঠা আছে। চোল ক্টডে বোকনী আহি, বোকনী ক্টডে কৌৰী এবং কৌৰী ক্টডে দিংকলী আই স্বিষ্ঠা।
- জন্মতান :-- কাহতেৰ পাৰ্যন্তীয় কৰেলে হিম সংয়ৰ উত্তৰ পূৰ্ব কাশ্চিম কাংগু—৮০০০ চুট উচ্চ স্থান প্ৰস্কৃত, এবং পজিলে সিংকল এক স্থাসাকো নামক স্থানে, ভোটনাগপুত্ব, প্ৰেলসাথ পাঞ্চিতে দেখা বাহ :
- বর্ণনা :—ইবা একটি কুলারোহা বহবর্ণনাবা লালা; লিক্ক লবা ও মোটা। পাছের লাটা প্রচুর পরিবাণে লয়ে। অভিনয় লয়া, আল গাছের উপর সচরাচর লমেক ব্য লথাইলা বাছ। অব্ বেহর্ণ। লভার লমেক পালা প্রদানা আছে। জাটা চারিটি কোল বিলিট্র, কবনত কোপে কাটার হত বাকে প্র ২০ ইকি লয়া। ভিতাকৃতি, গোড়ার বিকে মুখলিবাকৃতি, দেখিতে লমেকটা ছোট পানের পাভার লাহ। কিনাবার হোট গেতবর্ণ বক্র কাটা আছে। বেলিটা পাভার বিভাগ লয়। ইবাতে কাট আছে। ব্যবহুণ পাল ভি বটি, কৃষ্ণ ও ক্যা আছে। প্রকাশ আছে। প্রকাশ ভার ভিতাকৃতি, মাবাটি অব্লয়েশী। ক্য নি ইকি, নীব্য বেরনে ও কুক্মণী। আইবির ক্টতে লাহ্যারী বাল প্রায় কুল ও ক্য ক্যা বালে।

बारक्र्याः कर्भः --कन क लिक्छ । आजा, ह्रि ३-॥ काला । कार्य, ४-३- रहाना ।

देवगारक मधिकीत नाकांत।

প্ৰশ্ৰেষ্ঠ : –মঞ্চিষ্ঠ যেত্ৰ সৃতিই - স্বিধাৰেকী খেতচন্দ্ৰ ও স্বভিনিৰ ভাৰ পান কৰিবেন (চিঃ ১১খঃ)।

ট সংগত্ত : --ব্যক্তে স্বিটা -মধুৰ পৰিত পিট স্তিটাৰ প্ৰদেশ ব্যক্ত (ক্ষেতাছ) ছিড্সৰ (স্ত্ৰেগ্য---তি:)।

মূল প্ৰয়োধনৰ ঐবধাৰ্থে স্থানহার:—মজিটা বং কৰিবাৰ আন্ত বন্ধ পৰিমাণে বাৰজ্জ চথ মূলসমান বৈংগ্ৰহ। পঞ্চাৰাত, কামলা ও মূলবংগ্ৰহ বোগেকাইক বেংগে এক প্ৰতিকাল-বিংগ্ৰহ বংলানালে ইকাকে প্ৰয়োগ কৰেব।

हेर्य एम पहुटक निवाद अविक पानक्षणीय केया -

মিনিব শিকটের টেচা বল প্রীলোকদিশের ব্যলবের পর বাসবাদ্ধিক প্রাথ নির্থত করিবার আদ্ধান করিব করিব। এ প্রায় অবলা সাহার অধিক পরিমান মন্দির। বাইলে আযুহারর অধকার করে (Amste)। ওজার উল্লেখ্য ও আলোক উল্লেখ্য করেব। প্রিয়ারে করেব। শিকটো নির্বাহ করেব। এই পাছ ভারতের পার্কারীর প্রথেপে বর পরিমানে আয়ে এব। বর বাজারে অনুষ্ঠার করেব।

আৰ্কোৰ ইবা কচুকৰ ও গুৰুকৰ বলিখা বলিও হট ছাঙে । এই কাওপে পোৰ, পকাৰাও, কাগলা ও কচুনালে ইকাছ বাৰহাৰ বয়।

ইয়াছ কাৰ পেননে মূত্ৰ এখন কি কলি এইছে কালবৰ্ণ হয়। সাজেৰ পাকে খনিটা শুক বিলেব উপকাৰী। এই শুক্তম বৰ্তা, বক্তমুখন ও মূৰ্ণাৰ লিকক খোগে প্ৰাণ্ড হয়। বাহৰানিত ক্ষত ও অপস্থানত মাৰে ইয়া বেল কাজ কলে।

Glossery :--সংক্ষিত্ত গুল পরিচর :--

मूश--वनकाद ६, दशायन क नरकाठक ।

कां - नर्भ बर्गन कर विकास कावर है जिनाही

शक्तवह है-- इतक, वर्षा, विशव क स्वत्ववदर्ग अवद श्रिक्तक विद्वस्तृतिकार विविध गाउँ कदिशासन ।

Fig. - Wight, I. C., t. 187, Kritikar & Bass, Ind. Med Pl., t. 510. Ref. -F.B. I., uz. 202; Roxb., F. I., t. 374; B.P., t. 586

316. Rubia cordifolia Linn. (affeit)

Genus-VANGUERIA Just .

317. V. spinosa Roxb (भूगा)

ভাষাসুসায়ী নাৰ :—বিভীতক—সংস্ত : বহনা—বাংগু : বহন।—বিশি : বনকৰাই— ভাষিত : তিনিকিলাৰ্—তেলেও : ব্যাকারি—বালব : বোৰবেশাংন বোনি → বহাবাই : বোকুবোনগৰে এবজ্ঞ,—কণিট।

> বারাহোছতঃ কৃত্ত্রপূর্ণ নহাপিতীতকো বহান্। প্রিক্তপিতীতক্ষাত্রঃ সুন্দুক্ষক্ষত্রা। অস্ত্রো চ সদলো তেত্রের ক্টুডিকস্বসাহিত্যে। চন্দ্রি ক্ষক্তেরাগ-প্রদানান্ত্রনাহনে।

প্রাথমিকট্র । লাকস্যাদিকর্ম।

লালপর্যার ৮—হালার, মন্থাপিতীতক, এই চুটি চুক্ত আনুতি ব্যৱস্থা নায়। অনুন, এক প্রকাশ ব্যৱস্থান —বিভ ক্তিতিক, ও মুক্তুক্তক :

ন্তপ্ৰথাত্ত :—বৰ্তন কলেৰ মধ্যে এই স্কুণ প্ৰকাৰ স্বান্ত কোঁ। ইয়াৰা কটুডিজাৰ্সমূজ, ব্যৱসাধিক, কম্ব ও জ্ঞান নাপক এবং পকাৰত ও আমালত পোধক।

শক্ষান : —ভাবতের সর্বান্ধ বেখা বাব। উদ্ধান ও পূর্ববিদ্ধ, কগনী, চাওচা, ২৪-প্রস্থা বর্তবান, বিজ্ঞা প্রজ্ঞি জেলার প্রথমের থাবে করে ও বেটা নিকু লাটেন, শিবপুর। বর্ণনা :—ওর্লান্ডর বড় সন্ম কাটাবৃদ্ধ পরবা কটকলীন ভোট উলিন। পাডা বসুপ ও শক্ত, গোমাবৃত্ত, ২-৬ ইকি লয়া, বেটা টু ১ ইকি। কুন ভোট, ইবং সন্মান্ত ২-১০ ইকি লয়া, বেটা টু ১ ইকি। কুন ভোট, ইবং সন্মান্ত ২-১০ ইকি, করে শান্ত নারে। থেবিতে চেরী করের জাল করেন করেন প্রিয়াণে আগ্রম্ভীয় যত্ত্ব পাক্তিকে শীক্ষর্বা, আন্তর্ভাই লোকার্ভাক্ত ও মন্ত্র্য, ভালের বাংল টু ১ ইকি; বাংল গায়, কল পর্কার বাংলা, ইহাজে একটি বীক্ষ আছে। প্রীয়াভালে এই লাভের কুন হয় ও শীক্তবালে কল পাত্তে। অপর এক জাতীয় মহনা আছে উলাই লাভিন লাম ও লাভানি লাম ও লাভানি বিল্লি উল্লেখ্য আগ্রান্ত (টিটা, ০০, 135) ইর্লি লাভ্যবংলেই বেশী বেখা বাংলা, এই লাভ উল্লি উল্লেখ্য আগ্রান্ত ভোট। পুরুষ উল্লেখ্য বিদ্ধান্ত লোকান্ত লোকান্ত ।

मृत्रश्रहार्थक केवशद्व वावश्रह :-- नरकृष काराव स्वयक देशका देशक का दवकावक. अर्थि व निवामित्रावक विभाग वर्षक कविकास्त्र

Glossery :-- সংক্ষিত্ৰ গুণপাৰিত্য---

ক্স—উহাপ নাগৰ, নিয়নিংগায়ক। পৰিয়ে ভাড়া—ভিন্তিবিহা ছোগে ইনভাট।

Fig :- Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., c. 502

Ref :- F B. L. it, 136; Dymock, it; 211; Roxb, F 1; i, 536; B. P., i, 575; Pram, H.H., 224.

317. Vangueria spinosa Rozb. (1822)

0

Genus-MORINDA Linn.

318. M. citrifolia Linn. (जांड)

ভাষাসুসারী মান:—আঞ্ক—নংকৃত , খাচ—বাংলা ; খাগ, আন—হিন্দি ; ভোলাইনুনা, —তানিন , মৃনুও, যাকী চেউ,—তেলেও ; চাইনী বা ভাডাৰী—দাঁওভাল :

विकास कि कारण नर्सक कार एक द्वाक्रिक्षणपुत्र, विवास, दशरान, वर्गनी व्यवस्था, ४४-भरण्या, वीक्षण, वर्षमान व्यक्ति व्यवस्थ वर्गन क्या ७ काम वृत्त ।

गानकार्यं करनं :-- निक्य ।

মূলপ্রছাংশের ঔবধার্থে ব্যবহার:—ইয়ার শিক্ষ ধারক এবং সাইখালক (Irvine)। ব্যবহার ইয়ার পাতা যা ও ক্ষমে ব্যবহুত হয় এবং পাতার বদ, অর নাশক ও বসহারক উপরেশে প্রযোগ হয় (Dymock)

Glossary কৰিছ প্ৰতিচয় :---

मृ<u>ण</u>—:विरत्रक्षः।

পাড়া—লাক্ষর প্রয়োগে স্বাহন এবং জন্ত ; আয়ার ও ক্তে প্রয়োগে শীয়। উপকার হয়।

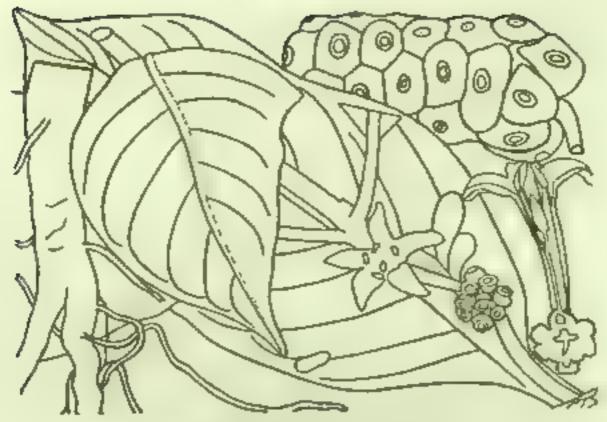
পতিরি রদ-বাতে বাধ্যবোগরণে বাবল্ড হয়।

সিক্ষণ —ইন্সোচারনাত্তে বঙুগ্রাবকারী বিশাবে যাবছত হয় ৷ ইালানি ও আয়ালতে উপভাষী

অপন্ন কল—ভূটত কৰিয়া লবণেৰ দহিত মিশাইয়া গাঁহেৰু য়াঙি ভূনাৰ ব্যবহুত হয়।

Fig-Bedd., Fl. Sylv t 299; Kirtikar & Bam, Ind. Med. Pl., t. 507 Ref-F.B.L. 111, 156; Roxb., F. I., i, 543; B P., i, 573; Prain, H. H., 224.

318. Moranda citrifolio Linti. (115)

Genus-HYME ODICTYON Wall

319. H. exceleum Wall. (東東東 本章)

ভাষাধুলারী লাম :—ভূমক—ক ছড় : সূত্র কট, কালব্যনন্— বাংলা : ভৌলন, কালবুকনন্
---ব্রিছি : লালালু—ঘারিল : ভাতাৰ—হেলেও।

ক্ষমভাল :--বিহত, স্থাভাহত, টেনাগৰিম, চটগ্ৰাৰ।

शुक्कार्यः अस्य ३--नमः।

मूल श्रेषार विषया विकास क्षेत्र का किल के के स्वार की स

Glossery— সংক্ষিত্ত স্থাপরিচয় :— ক্রিডেরের ছাল—সংক্ষাচক, ক্ষরত ।

Fig. - Wight, I.C., t, 79; Kirtikat & Basu, Ind. Med. Pl., t, 491, Ref. - F. B. I., 111, 35; Rozb, F. L. 1, 529; B.P., 1, 555

319. Hymenodictyon excelsum Wall. (東東 本む)

LVII VALERIANBAB.

Genus- NARDOSTACHYS DC.

320. N. jatamanal Dc. (क्टोबार्जी)

 0

च्यक्तीते । प्रमुख—काणः चत्रेरशःजी-स्टब्स्यः । वत्रेश्यारणी सक्तावितः च्यम्बीवः च्यारणः

> বাংনী তু অটলা শেশী ক্ৰবান্ত লিশি। কেলিনা চ অটা কিংলা অটাবাংনী ভ খা হিনী। অটালা নলগা মেনী ভাষনী চক্ৰবৰ্তনী। যাতা কৃতভাট হৈব অননা ভ ভটাংতী। বুগককাহলি চেত্যেতা একবিলেভিবাতিবাং। পুন ভিন্ন অটানা'নী কৰাবা কটুনীতলা। ক্ৰৱত্বাহয়ী শিক্ষী বোৰকাতিকং।

> > बाक्षक्रियन्त्रे । इन्त्रका विवर्धः ।

আৰপৰ্ব্যান্ত—যাংলী (বাংলগছি), অটলং (বুল এখন), লেখা, অব্যাণী (বাংলালী প্ৰভাগা), লিলিন্ত (বাংলগছি), তিনী, ভেলিনী (কেলগৰুণ হক্ষ বিশিষ্ট)), অটা (বুল এখন ইংলি), হিংলা কিন্তা পঞ্চলগন্ত কিন্তা), অটালা লিক্ষা কৰা), লগহ হল্বী, ভাগলী, হাংলিনী (বাংগলন্ত্ৰক পজা), অটালা (বুলজনাৰ লভা), লগহ , হেনী, ভাগলী, চক্ৰবিনী, যাতা কৃত্ৰটো (বাহুৰেই চুলেই আটা কৃত্ৰ), অননী, অটাৰতী (অটাব্ৰক বুল কংলা লভা), বুলজন্যা (পঞ্চলণেই জন্যা)—এই কহ্মটি নাম।

গুণপর্যায় :--জটারাংগী--কথার বদ, বিণাতে কটুবল, শীত্রীটা। কলজুবোগ, লগখার, পাহাবিবোধ নালক, পিজনাপক, ধের ও কারি বৃত্তিকারক।

सम्बन्धिः :-- रियानशः अस्ता, मृथास्त एरेटक निविद्यतः नर्वस्थः आयः ১১००० एरेस्य ১९००० स्त्रे केस्य बाग्नः।

वर्षा ३---रेहात वृत कार्ताव वक नकः जवा अवर वदमः वाक स्वावता व व अरवा व्यक्ति ।

कार्ता १-२३ हेकि, स्वावत स्वावत् । श्रम ४-५ हैक नवा अवर ३ हैकि इतक स्वावित्य निव व्यक्ति । श्रम स्वावत् वक्ति वक्ति । श्रम स्वावत् वक्ति वक्ति ३-३ है किस्य प्रथाताओं व्यवता जीव कर्षात कृत वास्त । क्ष्म है हैकि व्यक्ति, स्वकृति व स्वर्थ (क्ष्म व्यक्ति । हैस्य कृति व्यक्ति विवक्ति व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति विवक्ति विवक्ति विवक्ति विवक्ति व्यक्ति विवक्ति विवक्

शानकार्या करनं :—नवश्च करक, कुरुव व्हेंड ।

सून्धावारमात्र श्रीवर्धार्थ व्यवस्थाः — क्रीनाः मी अनुवान क इतीरवारमन केर्य हिलू क्षित्राध्यक्ष देवारक वायस्कि स्थापन केर्य क श्रीकाणा निवासक विकास विश्व करना । निवक्षेत्राध्यक वरण हेरा विकास कार्यक श्रीक श्रीकाः व्यवस्थ हुन व्यवस्थ कार्यक वरिवास अक हेरा श्रीण अक क्ष्याद वायाद रेपन क्ष्यक क्ष्यावाद विवास क्ष्यक्ष व्यवस्थ

हेश देरस्थान, यूजनव ६ चए वन, हेश नावश्य कराश्यक्ष धावणीय रिम्कान क्ष चर्चा बहेश्या भी ६८ ८०व नविवास वावश्य कविश्व निकास किसाधिक इस (Dymock)।

আটালাংগীর নিজক উত্তেজ, তিজ্ঞ ও বলবাত্তক। ইয়ার আলেপ নিবাহক বন আছে; ইতা অপনার, বুলী, হিটিছো ও অপনাপ্ত আলেপে ব্যবহৃত হয়। Wate)। ১ তো । অটালাংগী ৮ তোলা সম্বন্ধলে গ/ব বন্ধা ডিআইছা পান কবিলে মুক্ষা ও মুক ক্ষেক্যানি ব্যাপ আলাই হয়।

কটাবাংগীর পুল বিট্টবিরা ও বৃণীবোলে ব্যহার্থা। করিবাংগীর নিবক ক্রানিক ও জিল। করিও লাছে, ইয়া বলকারক, উল্লেক, ইয়ার নাংক্র নিবারক বল আছে, এইক্র বৃণী, বিটিরিরা ও কর্তা বোলে ব্যবহৃত হয়। ইথা সুলব্য কর্তার এবং লাকবারের ও বানবারের ব্যবহীয় বোলে হিছকর। করিও আছে ইয়া কার্যা ও কর্তনার্যার ব্যেল নিবারক ও বিবেক ক্রান্তিক্র।

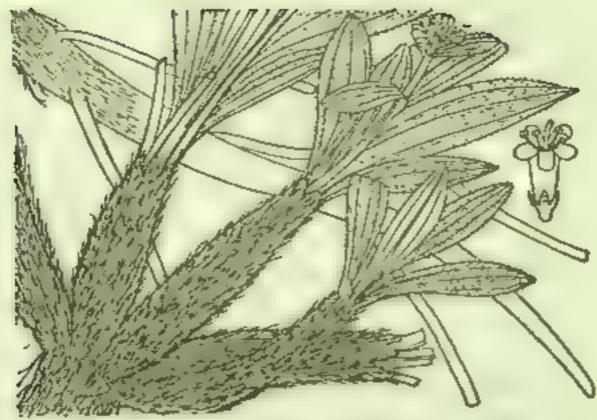
Glomary :--সংক্রিপ্ত ভূপ পরিচয় :---

মূল প্ৰতি, জিলাবাৰ স্থায়ন, উল্লেখ্য, বিষয়, কৃষ্ণী, অপৰায় ও আক্ষেপ নিবাৰক। হাত হুং স্থায়ন প্ৰশাহক। বিজয় সাংসৰ্গত কৰ বিশিষ্ট বনৌৰৰ Valerian মূলেৰ সহিত্য সময়ৰ সম্পন্ন। অৱস্ত স্থায়োগ উপকাষী।

Fig-Royle, III., 242-44., t. 54; Kirtikar & Baru, Ind. Med. Pl., t, 509 B.

Ref-F. B. I., iti, 211; Wall. Cat., 431; Dymock, ti, 233.

320. Nardostachys jatemens: Dc. (क्षेत्रकारी)

Genus VALERIANA Linn.

321, V. hardwickii Wall. (\$44)

काबायुमार्डी मान :—अकदारमी —अरङ्क, देश्व —या मा ; देश्व —शिनि ; वानस्य—ह्याह्त ; हावाहा----(वन् 5' ; वहनश्रक्षदे या भी —वहाशहे , वहनम्ब वर्गेयाःभी —वशहे ।

ছিত য়া সভযাংগী চ কেন্ট পুত্ৰটা স্থা। বিশাচী পুত্ৰম হৈব পুতঃকৰ চ লোকৰা। অটালা লঘুযাংগী চ খ্যাড়া চাৰ্ডমিতঃকালা।। সভযাংগী ডিক্ষৰীয়া কক্ষণীৰ্য়াপ্থ।। বক্ষপিত্ৰয়া কৰি। বিষয়ুক্ষরাপ্যা।।

वाक्तिक्ते :। इन्द्रमानिक्तः।

আহপ্র্যার 2—প্রমাণনী (বাংলগথবিনিট), কেনী (কেন্ডজ্নরা), বৃত্তটা (বার্থরে চুলের অটার বত্ত), শিলাচী (কলেয়গেলো চুলের বত্ত), পূজনা (বাংলাই রাজনীর চুলের মত), জুলকেনী (জীবের কেন্ডজ্ সনুনা), লোকনা (কোনের ভার ক্ষা), জুটালা (অটা সনুনা), লব্বাংলী (জর বাংলগড়ী)—এই নয়ট বাব।

@बर्गबात :-- नवनार मी--- अकवाकीय करेग्यार मी नार्छ । हेवा जिकवन, नीकनीर्ग, कम क

कर्षतंत्र वीज्ञा नार्यकः, य क्षित्रतानकः, वशे व्यर्धाः वर्णतः केश्वर्यः जायनकात्त्वः, शिश्वतः ध्यवः यानविक विकारकात्र वृत्य नामकः।

अवस्थान : - जाची इं स्टेट्ड कृतिन नगाव नार्माजा खरण्य व्यवस्थ । अरा गानिया नाशास्त्र १००० स्टेट्ड २००० कृते देख बरुष ।

वर्षमा : — वधका छोत छितिन्। वहनर्ष सोचित वारम, भिका द्वारणां काव। कार्य >-१ क्रि, मनम । भन्न भक्ताकाव, भन्नारक छेवार्रामक काका व्याप्त भन्न क्ष्म। भन्नावारभ अवकि विद्याक भन्न बारम । जिल्लाविभिन्ने, क्षमक बहि भन्न बारम । जूभक क्षा, देशांच विभिन्ने, भारति कांचे सर्भाव क्षा, देशांच विभिन्ने, भारति कांचे सर्भाव भूभक काव। क्षम व्याप्तमा क्ष्मके क्षा, क्षार्टित्व भवित भवित वर्षा हेलान कुम क्षम क्षा।

बानसर्वि करने !-- निकक् ।

इम्म्याबार्यस्य केव्यादर्व वायवात :--वेवाव एव कोवादिवीय कृता ।

Rayle বলেন এই পাছ নেলাদ ও উত্তৰ ভাৰতে উপাৰ্থে ব্যবস্থা হয়। ইয়া Valezian-এই সময়ণ বিলিষ্ট বলিয়া ঋতি হিচ্চ হয় (Dymock)।

Glossary সংক্ষিত্ৰ গুণ পৰিচয়--

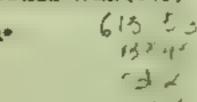
গক্ষমাংলী-নাংগীকাডীত ব্যৌন্তির লাইও প্রক্রম সন্দর।

अखना :- प्रत्रेक के प्रश्नानवन्त्रती कृष्णात्म वेशस्त्र वेशसम्बद्धाः ।

Fig.-Wall, P. As. Rar., 39, t. 258; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 512
Ref.-F B L, ui, 213; Wall, Cat. 452.

321. Valerman handwackie Walf. (1978)

322 V officinalis Line (कान्याना)

ভাষানুসারী নাম :—মাকান সংগী—সন্ত , কালবাধ — বাংলা ; কাল্যানা—বহাৰাই ;
আকংশ্যান্তী সূক্ষাহন্তা নিয়াল্যা বসস্থা সেবালী সূক্ষাপত্ৰী চ গোঁহী পৰ্ব্ব চৰামিনী । অজ্ঞান্তী ছিলা পোক-অপনাড়ীক্লাপহা। লুডাগদ ভাষালাকি হানিক বৰ্ণ কাহিনী ।।

রাজনিকট্র। চলকারিকর্ম।

মাৰপৰ্যায় 2—আকাশ বাংশী, কৰা (ইয়াৰ বুণ অকান্ত ক্ষা), নিৰালয় (বেখানে অনী বাংশ ক্ষা নোখানে অন্যে বলিয়া), বল্ডবা (উক্ত প্ৰকাশণে অন্যে বলিয়া) পেৰালী (পৰ্যত গাম আন্ত শৈকাল নগৃশ), ক্ষাণয়া (ক্ষাণয়াৰ পত্ৰ বিশিষ্ট), পৌৰী, প্ৰাতিবাদিনী (উক্ত শিবিশ্বাধ বেধানে শিষ সংগ্ৰিনী গোৰী বাংকন ক্ষোনে ইয়াৰ অন্ধ) এই আন্টটি নাগু।

⊕ধপ্রায় :—লাকাণসংগৌ পঁডরারা, পোধ এব ও ক্রেলার্লড বোর নালক। বাধ্বপার। কটারিয় বিবরারা উৎপ্র বৃট লবারোর নালক কর্পপ্রবারক।

क्रमान ३—ऐड्रेश्यालय वाहेनगाल टाइडि इध्य ; कृष्यानान्त्वयं निकेष टामान, निकेष अनिया, वाशाम । हे मात व व्यादाविकाय काम एवं। कावीश्य वेट्याला ৮००० १रेडि २००० कृते केल पादन स्था शया।

वर्षमां :—शहनवंत्रों से खन्नवालीय के हर् , मृत्यान गड़न । देश वरेटक नहन्न, श्रानाकाय, किट न, शृत्यावर्ष ०-७ हेकि जया निकत वार्ष्ट्र क्या । काक २-० हर्ते केक, शाहर क्यांश्रान श्रानावाय के श्राना क्ष्राचा विनिष्ठे श्रा नक्षाचाय, कारक केव्यक्तिय श्राम क्षर यादित ह्या । क्ष्राच्या श्रीकि । क्ष्रा द्वारित क्ष्राच्या क्ष्राच क्ष्राच्या क्ष्राच क्ष्राच्या क्ष्राच क्ष्राच क्ष्राच क्राच्या क्ष्राच्या क्ष्राच क्ष्राच्या क्ष्राच क्ष्राच क्ष्राच क्ष्राच क्ष्राच क्ष्राच

बानशर्व बरण ३-- निक्य ।

मृत्या होश्यक के उत्तरिक व्यवस्था है — हैशाव निक्क के देशक के व्यवस्थ विवासक।
हेश शिक्ष वर्षा, शृषे के राजीत व्यवस्थ विवासक। अरबद भूगारित व्यवस्थ हैशा के दिवस्थ के विवास वर्षा हैशा के दिवस्थ वर्षा है । व्यवस्थ विवास वर्षा हैशा है । वर्षा वर्षा वर्षा वर्षा वर्षा है । वर्षा वर

462

READING HALL

Granman.

916952

रतीक क बिरन परिलय केन्यम इस। Volatile देखन किया Valerian शृहित्स कालदबादन विराय कन इस (Bentl and Trim)।

Glossary—সংক্ষিপ্ত গুণপঞ্জিয় :--

পূৰ্ব—উত্তেপক, বাহুনাপক, বিবয়। মূৰ্ছা ও অপথাৰ ছোগ, অনিচ্ছাকৃত ভাষাৰ ও সাহুবিকাৰ পেশীবিকাৰ কম্ম ভাষাৰ হিমানমূ

बखना :-- बढ़ाबा हो, बढ़बध्ये । जाशावयध्यी का जमना ही- कहावा होड़ और जिन्ही ट्यी त्यह । निष्ठेत्य बाध्मी नक्तान चावा मन्द्रशत बाध्मन प्रथ चीकाव क्या ब्रेंब्राइ विज्ञीतमार्थन् नाम बादा विकास आहे दूस माहेराच चाहर त्यात, त्य কাৰণ ইয়াৰ বাংগৰন্ধিৰ শীকাৰ্য। নিম্মুখ্যে নামপ্ৰাছে তাহা বিশেষভ্ৰপুৰুৱা হায়। প্ৰাৰ্থাক পাছতি কাৰীৰ অৰ্থান গলাৰ অন্যেধ কৰ ব্ৰুক্তে ২০০০ ফুট উচ্চ প্ৰায় প্ৰতিষ্ঠ, দিত্তীৰ মেৰী ২০০০ ভূট ভূটাৰ ৬০০০ ভূট পূৰ্বাৰ উপৰে এবং ভূতীৰ মেৰী মালচীন উক্ত गिविन्तर 2000 को वा कार्य काम विका Watt शास्त्रकात आह विद्वा कहा क्षेत्राटक : Wate बरकारक अधिकाय निकास नाम्मातमा कविद्यादकत । क्षत्राटक क्षत्रिकार नी Velerinens वर्ग बढ़ी अवाधि वडी गांत्री-पुन वाहि Nardostachys Dc. | व्यवह कृरेष्ठि Valeriana वर्ण बढ़ी, किन्न बारममध्यि अबर विकाल देश नावेल मुहिश शांव ভালা কিন্তু দ্ৰুল ভেক্টি বিশেষৰ । কলে কণ্যক লাগুত দকল ভেক্টা মধ্যে আছে । যথুৰো वापन व्यक्तिक क्षता नावारक दरके नावका नाव । विकास व्यक्ति क्षता भरनकाकुर दरके कृत के । काकियों देवर वर हैता जावतात करतन अवा क्षत्र के अवाकान वासादय देशांव স্থাংর ধেনী। ভাটার জেনীয় এবং উক্ষ পর্বত হয়াই করে, সাজাও বরু, সেক্ষর সালাবে মেখন প্রচলন নাই। করে জনের উৎকর্ম আর ছুইটার তুলনার ইবার বেটা। বিতীয় (क्षेत्री व रक्षक्र नक्षक्रमुकाल रक्षत्रि । करण, अवय रक्षत्री व क्षत्री माध्या वालास्त्र वेश्वयव वाल बारन कविवादम् । अ नवदम् Wate प्रायास भएको विवास विद्यालन कविवादम् । फारांच जारमध् और-फायरबंद इंडरकी नार्वश क्षात्रन, स्वतान, स्वांचार क पूर्णन चाकरण देशाह चारि क्यापान । किन ट्यापेश चोपान तीय चारियकाम (Diascorides) হুইতে প্রতিভি আছে। প্রাক্তে পার্বচারুহিতে প্রত্যাহের মধ্যবাংশে এবং উভডর খংলে ইতাহের বছ। বাছৰ, গায়ক ও জীল কেলে এই সব্দাধ লাছের সভানত করা। হারাছে। পুর্বন্ধ রবাছলে ইহার হারহার অভি প্রচৌন কাল হাতে আছে। बैक्शार्थ गुक्का बाहीय जाकृति अल जाह ।

प्रक्रिक — वाध्मी वर्ष क्रिया में स्वावस्थ कविसादित। वनारेटान वाद्रतानक जन्म हिनादय वावस्थ क्या श्रेषादि। व्यापाव व्यापाद शाल वाध्मी क एनव गृथक जन करन वावस्थ क्या श्रेषादि। वक्षे क्षण्या ब्रुटोविस वक्षे शाल वावस्थ गृथक स्वीत नविष्य स्थम श्रेष्टि दिल। निष्ये कार्य स्थितिकान वा क्षण्य विश्वित विस्ताव नवस्ती कारम श्रेषादि। काम वहे ब्रायोध क्षण्या वाध्मी वावस्थ स्थितिक क कार्यक व्याप वास्त वर्ष श्रीक्षण — वहे क्षण्योध कर्षायाश्मी वावस्थ क्रम्म देशा सम्बद्ध वास्त वास्त वास्त ।

5রক—চিকিংডি ভান ২০ সংগাৰে সপসাও চিকিংসার সাংগ্*ক স্থা*ছের ব্যবহার কবিরাছেন।

Fig-Woodville, Med. Bot. 11, t. 99 (1792); Bentley & Trim., ii. 146 (1876).

Ref-F.B.I., m. 211, Bons, Fl, Orient, m. 89, Sowerby & Sm. Engl. Bot., z, t. 698 (1800).

322. V. officinalis Linn. (*testet)

LVIII COMPOSITAE Genus VERNONIA Schreb.

323. V. cineria Lesa. (द्वाठे पूक्तिमा)

श्वांत्रभाती साथ :—नव्यक्ते. व्यक्तंत्रमान्य-भःक्षकः (कार्रकृतिया—नारमाः नव्यक्ती— विक्तिः भरश्वि—प्रशासिः प्रतिनावती—व्यक्तिः नावती — व्यक्तारे ; व्यवस्थिः विक्रि −रकामकः मनिवायक्यानीयः मद्द्रवरी—कार्यितः।

আক্সান ঃ—ভারতের সংগ্র জার । এবন কি ছিমানবের ৮০০০ সূচ উচ্চয়ানেও বেবা বার ; বাসিয়া পারাক, বলবেশের পত্তিক অধিকে ও রাভায় বাবে সর্বন বেবা বার ।

বৰ্ণনা — সাধাৰণ অনুষ্ঠান উলিন্দ্ৰ, কাৰ সহল আ সৰল। ২০২ ইঞ্জি ইল্লা কোনস্ক পাৰা পানি পাছ হয়। পত্ৰ বিপাৰীক দিকে ব্যৱ বৃহত্ত কলে; নিছেছ পত্ৰ ইঞ্জি উল্লেখ্য পত্ৰত লাভাই কুন্দুই ইঞ্জি কথা, ইলাৰ বেণ্টা জ্বেটা, ছিলাকুকি, গোড়াৰ বিকে অনুষ্ঠান, কিবাৰা কৰিছে; পাঞ্জেছ উত্তৰ কিকে লোখ আছে। হুল ২০-২০টি কৰে, লাগেৰ আভাইক ক্ষিতাৰণ, কণ্ডক অংশ কেন্তু বৰ্ণ। Hooker জানাৰ নিৰ্দিত Flore of British India নামক প্ৰত্যে ইন্তুৰে আছক নটি জাতিৰ উল্লেখ ক্ষিতাৰেন। কুল ই আগত্ত বাংল ক্ষ্ম ক্ষ্মিক প্ৰাৰ্থক ক্ষ্মিক

गानकार्य करम :-- भगता क्या, कृत क नीवा।

বুলাপ্ৰায়াংশের জীবনার্থে ব্যবহার:—ভবিধালী সতে ইয়ার ভাগ আৰে বৰ্ণ উপ্লেক কৰে। (Amstre)। ইয়ার হল কর্মে ব্যবহৃত হয়।

Glossery :-- সংক্ৰিঞ্চ ক্ৰণ পৰিচয় :--

गांदक्तम सभ-चर्च केनकाशी

মূল-লোবে উপকারী।

कूम-कारबंद क्लाव देनवादी ।

वै.स-किवितालक, विकास नालक। त्याकृति वांबादक माना हेश अकृति।

Fig.—Rheede Horr. Mal. is, t. 64; W.ght., Ic., t. 1076; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Ph. e 516.

Ref.—F.B.L. 111,233; Rozb, F.L. in, 406; B.P., i, 590; Prain, H. H., 225.

323. Vernonia cinera Lem. (क्रा क्य निया)

324. V. antheiminticum Willd. ((mtwate, utw.)

ভাষাসুসারী লাম :—বোষকাল, বাকুচী—সংকৃত : সোজাল, কুকু—বাংলা। ভাষতী,
বৃষ্ঠী, সোষকাল, কালোলী—কিন্দি : বাইচ—বছাতাই : বাইচিংগ— বৰ্ণাই : বাইচী
—বোষে : কাল্বালিনি—কৰ্মাটী : কৰিছিলাকানা—বেলেক : কাটু-ভিন্নাগাল
—ভাষিণ : কাটু-ভিন্নাকন্—বাসক।

বাকুটী সোমরাজী ও লোকজী ব্যক্তিক।

সিতা সিতাবতী চল্লাসেখা হাল্লী ও প্রকাল।
কু বুঁহলী চ কাবোলী ক্রজিবজা ও ব্যক্তা।
কুঠা চল্লাভিবা হাল্লী ভালারী ও তাঁকজী ॥
কুঠানোলামরা তৈব কাজিবাহাহবজা করা।
চল্লাভিবা প্রকাশুকা কিবজি ভাব্ কাল্লা।
বাস্চী বটুডিভোকা ক্রিনিভূর্তকলাবর।
বাস্চী বটুডিভোকা ক্রিনিভূর্তকলাবর।
বাস্চী বটুডিভোকা ক্রিনিভূর্তকলাবর।

वास्तिक्षेत्र । वदास्ताविक्षाः ।

নামপর্যার :-- ব্যক্তী, নোহডাতী, নোহডাতী, ক্সাকারী, ক্সাকার, ক্ষিত্রাবারী, ক্যাক্ষা চাত্রী, ক্রাক্ষা, ক্ষাক্ষা, ক্ষাক্ম, ক্ষাক্ষা, ক্ষা

শ্বপাৰ্যায় :—বাসুচী—ভটুবিকাংস, উক্তীৰ্য, ক্ৰিবি, বুঠ এবং তত লোগ নাগত। বৰ্ষবাংশ, বিকাশৰ, চুস্কানি ও গাঁৱকা ব্যাসনকায়ত।

ক্ষাক্ষাম :—কাত্ত্ত্ত্ব স্থ্য কৰে ; বিশেষকা হিমানৰ একো বহু পৰিমাণে কৰে । ব্যৱসাধন কুনলী, বৰ্জনান, বাকুকা কেলার অক্ষিক কৃষিকে এক বালানের বাবে এচুব দেশ ভাষা।

শ্বৰণা :— ধৰ্ম বী কৰা। পান্ত ৬-৮ ইজি, বহু পান্ত হয়। পুলাকৰকৰ বাধাৰ বাসে ই-টু ইজি প্ৰায় ৩০ কালে বিভক্ত, নৱৰ লোকচুক্ত, উজ্জাৰ চেন্টা। কুল কৰং বেজনে, বৰ্ণাকালে কাছে। কল বাৰ্মানালৈ হয়।

महरुक्ष्यं करनं :—रोज ७ ०० । काला, नातव वन—५-६ रकाला ; वीकर्श ५-५ जाना ।

বৈভাকে লোকরাজীয় ব্যক্তার।

চনক—কোৰাছিকায় নোৰ্থাতীয় পত্ৰ—আবের পৰিপ্যাৰহায়ও বে ব্যক্তির বহ সুকলে পিক্সিন ও অলাল বন নিৰ্দত হয় ভাষাকে পোৰ্যাতী গৱেষ ক্ষণত, ববি, বাজিবৰস ও ভিনতৈন বোলে সিক্ক কৰিয়া ভোক্তন কথাইছে (জি ১৮ আ:)।

- 0
- বাস ভট---(১) বিজে লোবংকি-- সোহাজগুৰ্গ । কাল কৰিছাল ১ ভাস, পোগ্ৰে সেৰপূৰ্বত বিজে প্ৰদেশ বিলে বিজ্ঞাক্তাৰ বাস সাজসংগ্ৰাতা প্ৰাথ হয় । কি ২০খঃ)। (২) কুৰ্ছে গোৰবালী—ভীত কুইবোগাকান্ত কান, বহি কুক্ডিলেই সহিত গোৰবালী এক বংশৰ কাল পেৰন কৰে, জাহা হটাল যে সুঠ হইতে বিনিৰ্ভ ছইবা বিবাধৃত্বি প্ৰাণ্ড হয় (৪ঃ ৬৯ খঃ)।
- असटनमः (---(5) विश्वकांत्रे व जात्रभकीय काम कायाल भूवंक दान्छी वीम हुन कायान क्रिश भाग क्षिण माणिकम द्वाककुर्क (क्षिण) भीम तिनृष्टि भाग (कृते हिं:)। (३) क्षिणिकम् वाक्षी वीम्प्रकृष्ट व क्षाप्तामा माणिक क्षिण कार्यापि वाक्ष करिया जात्म क्षिण कार्यापि वाक्ष अहन करिया जात्म क्षिण कर्यापि वाक्ष भूवक्ष करिया कार्य कर्यापि वीक्ष करिया क्षाप्त वाक्ष क्षाप्त क्षाप्त करिया क्षाप्त वाक्ष करिया क्षाप्त करिया क्षाप्त करिया क्षाप्त करिया क्षाप्त करिया क्षाप्त वाक्ष करिया क्षाप्त वाक्ष करिया क्षाप्त करिया क्षाप्त करिया करिय
- মূলটোৰা টেলার জীবনার্থে ব্যবহার :-- Leucoderms বোগে হতীক্তবী, পরিব ও কর্তৃত্ব নোনধানীয় করে বাবহুত হয়। লোহবালীত তৈল পাচড়ায় একটি বিলেধ জীবন্ত । বিশ্ব কুক্তবা ডিক্ত বীশ্ব কৃষি নাগত ও লগনিবের জীবনের আহপান হলে বাবহুও হয়। (Aisolia)

বাদাবার খেলে ইবা কল ও শেকিলার বাবস্থা হয়। Phamatcoposia হয়ে ইবার বীজের জন্ম বহুর সহিত্য করেন করিলে করে বিবলে করিবার সেবন করিলে শেকের করি করিবা করে। বার (বারা ১ই ছার অববা ২২ এেন)। জার বন বলেন, নীজের জারা ১০-৩০ একে পরিমান ক্রিবির পাকে বিভাগর। Dr. Gibson হয় পরীকা বারা বিহু করিবাছেন হয় ২০-২৫ একে শোরবানী বারতীয় পাক্রমের বোর নাপক (Pharm. Ind. 126).

গাজাৰ বন নাকেল সৰ্থি বাছিল কৰিব। বেছ। ইবা স্থানীন লোগ ও কোঞ্চাৰ আলেশ নিলে উহা আৰাম হয় (Watt)। নোমবাজীৰ বীক্ষ কৰু নালক (Baden-Powell)।

Glomery সংক্রিক ভূপপরিচয় :

ক্রিক-ক্রিবাশক, চর্ম বেচার উপকারী এবং ব্যারক, আর্থীপক, প্রবাহকারত। উত্তর বাশক। ক্রিক্স বিভার বংশনে উপকারী।

मसना :- एक्टकांक कृषे व कृषित कर्ण बाकुरी भाउँ व कर बाहे।

Fig.—Rheede, Hort, Mal., 11,t. 24; Burm, Thee, 210, c, 95, Kutukar & Basu, 'Ind, Med, PL, c, 515 A

Ref. ~ F B.L m, 236, Roxb., Fl. I, in, 405; B.P. r 589; Pram, H.H., 224; Voigt, H. S., 405.

324. V. anthelminticum Willd (cetterte, eres)

Genus-ELEPHANTOPUS Linn.

325. E. scaber Linn. (Cut Gunt, Wintern)

ভাৰাপুসারীলার :--ব্যাভিত্ন --সংস্ক : গোজিকা, প্রাথবন--বাংলা : গাখলী, গোজী, গোজিরালড়া, বাডীলাড--হিন্দি : ঘাউনা---বহারাট্ট : গখলী, বনুনালনে--কর্বাট্ট : বেটনানুষ্টেট্ট্ করিনিকটেট্ল-জেনেড : এনানোকারি--ভারিল : এনানোকারি---স্বাস্থ

> গোজিংবা ধরণরী তাৎ একনা বার্কিন কথা। অবোদ্ধা কেরজিন্ধা কংগ্রেশা ভ সক্তবা।। গোজিনা কটুকা জাজা কিলা পিজনকট।। জগসংলোগনী চৈত্ত সর্বন্ধবিধার্তিকিং ড

बाक्तिक्ते : अवाक्तानिक्र :।

- सामार्थातः ३—त्या कराः, चरपत्तीः, श्रास्त्रः, श्रापिकाः, काराष्ट्रधाः, त्रश्राक्षाः, कराः व्यवस्त्री— करे नाकति नाव ।
- অশপর্যার ই লগেং জিহা। —জীত্র কটুরস, শীতবীধ্য, পিত্রসাপক, প্রশস্থেরাপক এবং সংগ্রহার ধর্মবিধ নাপক।
- আৰাজ্য সংগ্ৰাবদৰেশ, হণলী, হাওয়া, বহু বান, ব্যক্তা প্ৰভৃতি জেলাৰ পতিও ক্ষিতে এবং যাঠে, লাধাৰণক কেবা বাৰ ।
- য়ৰ নি 2—খনস্থিত কৰা। পান উৰহাৰিকে একটিং পৰ আৰু একটি আগে । সংন্ধটো পৰ্ব বিহনাৰ লাগ। পুলাবকেও সভাকে ২-বটি ছল কৰা। মৃত্যুলৰ নিচকাপে দটি ছোট পৰ হয় দুল বেজৰে কিয়া নীল লোহিক বৰ্ণ, ০ কাপে বিজ্ঞা। কল সাজে বাকিন্তে বাকিতে কথ্য কৰান বাছেৰ উপবিভাগেই অভ্যাতি হয়। প্ৰথকালে ছল ও গীতকালে কল হয়।

ধ্যবহার্য আলে:-- শিক্ত ও গর।

মূপপ্রতাংশের ঐবধারে ব্যবহার: — বালাবার দেশে ইয়ার পর ও পিবচয়র কাথ ব্যবহার ক্ষেত্র বাবে ব্যবহার ক্ষেত্র কাথ ব্যবহার ক্ষেত্র বাবে বিবাধের বাবে ইয়ার পালে ইয়ার পালে ক্ষেত্র কার্য কার্য ক্ষেত্র কার্য কার্য ক্ষেত্র কার্য কার্য ক্ষেত্র কার্য কার্

হোটবাৰপুত্ৰ ইয়াৰ শিকছের কাপ শ্বর বালক বনিবা ব্যবহৃত হয় (A. Campbell)

Glossary :--সংক্ষিত্ৰ কুণ পরিচয় :--

भोक्--नाकातक, ब्राह्माच बनावन, बनवावक, खुबह, नर्गकानात केनकावी ।

গাঙ্গের পাঙা, বুলের কম্ক -- বিভয়াকারক, ব্যালয়, অভিযান্ত, আধানয়, গলাপান্ত। কুলা কিলা বেলনার উপকাষী ।

मून : -- वयन द्वापकारक, पविद्वास नहिक के कारेन पारशाद नेरहक। प्रकार नियासक । द्विद्वान कहा क्या का का व्यापका देखनगर नाम कवित्रा भारतहरू था अवः नामाय (ज्युक्तिम) जैनकाची ।

Fig : Wight, Ic c. 1035; Rheede, Hort, Mal., n t 7, Kittikat & Basu, Ind. Med. Pl., t. 517

Ref: F.B.I. at. 242; Rozb , F.I., at., 445; B.P., t, 570; Prain, H. H., 225,

325 Elephantopus seeber Ling (cutfum, minema)

Genus-GRANGEA Forsk

326. G. madernaputana Poir. (आनूषि)

ভাষাপুৰারী নাব : নাধ্তি—বাংলা : ব্যাক—হিলি, মনীপ্রী—ভাষিত , মাতে—ভেলেও : মনীপ্রী—বহারাই : নেলাম্থালা—বাল্য : বিন্তি মৃতি—গুলাই ।

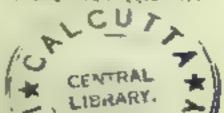
ক্ষমান: — ধ্যানে বহুয়ানে ক্ষেত্ৰ। ক্ষনী, হাওড়া, ২৬ প্ৰথণ, ব্যুগ্ৰান, ব্যুক্তা ক্ষেত্ৰ। ব্যৱহান ক্ষেত্ৰ ক্ষেত্ৰৰ বাজাৰ থাবে এবং পঞ্জিক ক্ষমিতে ও মাঠে, মাধাৰণকঃ ক্ষেত্ৰ হাত :

ৰপালা: কৰা জাতীয় উদ্ধিৰ, বাটিতে গড়াইবা জবে, ১-১২ ইকি পৰ্যয় বিজ্ঞ হয়, পাণা পোৰস্কা। পান জনেক হয়, ১ই-২ই ইকি লখা, বৃহু ভোটা। পজিবা ২-৪ জোড়া, কাণ্ডেয় উপায় বিজ্ঞে কাৰে জন্মে, পজিকাৰ পেৰ জংগটি বড়, পান জন আন জন্মে, বছাডেয় প্ৰায় বিভেক্ত ও কোৰল লোমানুত। পুলা পীতৰৰ্গ, টু ই ইকি। কাজিক হয়তে ভৈত্ৰ বাস পৰ্যয় কুল ও কল হইবা বাকে

वाक्षार्थं ज्ञान : नाकाव वन ।

মূলপ্রাশ্বাহেলর ঔষধার্থে ব্যবহার । পল সম্বোগ নিবারত বলির খ্যাত ইন্ত আক্রেন নিবারত । বতু বত্ত হইলে এবং হিটিবিরা চইলে ইয়ার বস ব্যবহুত হয় । ইয়ার পাতা

कथने कथन कथन किया दशहर दशका जिसाबादन कथे प्रसायक काया क्षापा क्षा (Amalic)। हैकान दश काइन लिएक कान दशका चानाम क्या (Watt)।

Glossary সংক্ষিপ্ত কুপপরিচয় :--

পাক্তা—সভান্তীপক, প্রতিয়েক, গৃষ্টপাক্তি ও প্রবণশক্তি বছ ভ প্রথ কিলা দিহাপের মত ব্যবস্থারে রক্তঃভার একং ক্তারোগে উপকারী। প্রতিষ্ঠেক উপনে উপালান হিলাবে এবং ব্যাপার্ক কুলার ব্যবহার করা করা।

Fig - Wight, Ic., e. 1097, Kertikar & Basu. Ind. Med. Ph., t. 520, Ref. - F.B.L., int. 247, Rosb., F.L. int. 412, B.P. 1,593, Prain, H.H. 225.

326. Grangen maderaspatana Poir (21478)

Genus-EUPATORIUM Linn 327 E sympons Vent. (WINITH)

ভাষাপুসারীলাব :—বাছাপান বাংলা, আছাপান—ছিব্দি, আছাপানি—ভাষিদা, আছাপানি—ভাষেদা।

অভান —ইহা আনেতিকরে রাজিল কেনীর বাছ। মধাবালন। এবং পূর্ব বালনাও বাধানে
 তোলন করে। প্রনালী, হাওকা জেলার অনেক বাধানে হরে বজিত হব ও চার করে।
 বোটানিক পার্চেন, নিবপুর।

বর্ণ না হৈছি ২-৬ চুট উজ করা । পাবা সরস, ইবং লালবর্ণ, ইরাডে কথাকওলি বিভিন্ন লোগ আছে। পার উজয় বিশেষ জোড়া আছে। পারের বোটা ভাঁটার বিলিত, আছে। পার এইকি লখা, দু ইকি চওড়া, বহব, সক্ষাত লখাকতি। তিনটি বোটা শিবা বিশিষ্ট, ইবং লামবর্ণ। তুল বেজনে। এই সাতের সভ উল ভ আনন বারভা বার কটু।

गायकार्य करने : नक दन , दावा, जक चाना नविद्यान ।

मूल्याबादाना श्रेमशाद ग्रामशाव: — व्यानगादा नावाद काव मननाव छाइ चार विनिद्धे।
देशव है हिंका क्ष्म (क्षम क्षम नातीव। व्यापनाव इवादवाना क्ष्म निर्माण किवाद करिएक
देश व्याप क्षम (Annalie)। व्यानगाम मनकादक करिएककः व्यापनाव दाव क
व्यापनाव ने नावीदवव के बाल इव्याप व्यापनाव क्षम । नर्गावादक व्यापनाव मानक क
व्यापनाव ने नावादाव व्यवस्थान करिएकक क वृह्यिद्युक्त । देशव नवम वर नमनकादक,
विनिद्धे। व्यापनाव व्यापनाव क्षम व्यापनाव क्षम व्यापनाव क्षम क्षम व्यापनाव क्षम क्षम व्यापनाव क्षम क्षम व्यापनाव क्षम व व्यापनाव

Glossary সংক্রিও ভণগরিচয় :

कृटकार अज्ञन - डेटक्कर, दनाइन, पर्य कादक।

পাছের কল্প ও পাড়ার বল :—কিনিনাইনে ইছা ডক গরিড়াবক বলিছ। গণ্য হয় এবং

বৃথিত কৰে ব্যথ্যত হয়।

পাকার কক্ষ :-- বঞ্চনত কংবক।

শুক্ত পাত্র ও বুলের জনীয় কংশ—ছরোগে উন্তেজক।

Fig. Kıztikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 518 A.
Raf. FB, L., III, 224; Watt, iii, 293; B.P.i. 592; Praig., H.H. 225; Voigt, H. S., 407.

327. Eupatorium ayapana Vent. (आश्रानात)

Genus-BLUMEA DC.

328. B. lacera DC. (東本河市)

ভাষাপুসারীনাম :—পুরুষত, সুস্থা — সংস্কৃত ; বড় কুক্সির, পুরুর লোঁকা—বাংলা ; কুক্ম—হিন্দি ; কাই-ব্রদী, নরকান, ভাই—তাহিল ; আগনী, করু পোরাক্— তেলেও ; কুক্রনা—সভ্যোই ; কোককা—ভন্যাট ; সনেট্রকা আর্শ—আগন ।

> क्क्ना कालपुषः मृक्षणदाः इप्रकाः। क्क्नाः क्रेकिता कारकककाणसः। क्रमार्थर निकिता वस्य सूर्याक्तरः।

ভাৰপ্ৰকাশঃ। গুড়ু চ্যাদিকর্ম ঃ।

লালপর্যার: সূত্র্বর, ভারতুর ক্রমণর ও স্থুম্বর এইওলি নাম।

শ্বশির্থায়ঃ পুরুষর কটুতিকবন, ইয়া ধার, বক্ত ও কমনাশক। ইয়ার কাচাব্দ বুবে সাধিলে বুবশোষ নিবাছিত হয়।

আজ্বাদঃ সমগ্রভারতের স্থতন ভূমিতে এবং ২০০০ পূট উক্তে হিবাস্থ প্রমেশ, বিবাহ্যের, নিংহন, নিমাপুর প্রমেশে এবং ব্যাহেশের স্থ্য বেখা বার। হস্পী, হাওড়া, ২৪-প্রস্থা, বর্মান প্রভূতি হাব্যে প্রিত ভ্যিতে ও শক্ত ক্ষেত্র ভ্রমে।

- वर्ण में इ द्वांतिक्यकाशीय के जिल् क चांत्राहा, काक नदम, लुड प्रत्निविदे । शाहकीं रक्ते के एवं, शद्या किनावा कि इंद क्य गैलदर्ग व केंबर निक विभिन्ने, कामन क व्यान्यका प्रत्निव नागं कि व्यक्तां । क्रिक्ट निव व्यक्तां । क्रिक्ट का व्यक्ति का व्यक्ति । क्रिक्ट का विभागति । क्रिक्ट का विभागति । क्रिक्ट का विभागति । क्रिक्ट व्यक्ति का विभागति । क्रिक्ट का विभ
- শ্বেহার্থ্য কাশ ঃ শিক্ত ও শতেরে রস। হাজা, শতেরন ১-২ ছোলা, ন্দুর্থ ২-৮ আনা, মূলের রাধ ৫-১৮ ডোলা।
- মূল শ্রেষ্য ঔষধার্থে ব্যবহার : ইয়ার টাট্কা বল মূবে বিলে মূখের গুক্তা বৃহ হয়।

 হল্দিবার হল পোলমবিটের পহিত ব্যবহার কবিলে কলেবা, বক্তপর্ল ও বৃত্তহার হোল
 উপল্পিত হয় (Watt)। পাঞার টাট্কা বল থাইলে কিচা ক্রিমি নাল করে।
 ইয়া অবনালক, আন্তর্জাতিনারে হিতকর। পাতার ব্যবহার মান লইলে কথন
 কথন পালাক্ষর বন্ধ হয়। কর্ম হল্লাতিনার ও কঞ্জে অর্থ ইটাক কুল্লিয়ার বন্ধ
 হিতকর। বংকি লহিত কুল্লিয়ার পিক্ত বাটিলা থাইলে বক্ত আমালয় আরাম্য
 হয়।

Glomany:—সংক্রির ভূপসরিচয়:—

গাঁছ—ডিজ, বোগের প্রধানসংগর এডিকেরে। পাঁডার রম—ক্রিনাগড়, সংগ্রহণ, ক্রয়, উদ্বেশন ও প্রবাধকারক। মূল—সংলহার উপকারী।

- মার্থ্য ই পূর্ণিয়া অবসাদক এবং অভিনাহে ধারক। কুক্সিয়া ইবং ডিজ এবং বছ্পিজিল। এতকেশীর লোকে অব, বজাভিনার ও কও, কোঠাবিতে পূর্ণিয়ার বল আব হুটাক সাবার দেবন করাইবা বাকে। বজেব উরাপের অভাবে সকল বোপ অংক ভাইতি কুক্সিয়া বিশেষ উপভাবী।
- Fig-Burm Fl. Ind., 180, t. 59, Fig. i , Kirtikar & Bass, Ind. Med. Pl., t. 521 A.
- Ref F B.L. in, 263, ; Rozb., F. L. in, 438; B. P., i, 598; Watt, i, Pt. il, 459; Prain H. H., 226.

328. Blumer lacera De., (क्कामिन)

Genus-ANACYCLUS, Linn.

329. A. pyrethrum DC. (明神 神)

काषाणुजाती मान :—काबादकाक—मध्यकः, भावत्रकश—वाध्यः, भावत्रकश—हिभिः; भक्तीदकार्—क्वाटः, भवीत्रकार्—कावितः, भवनकश—द्वापकः।

> অকোলকরোকো বীর্বোগ বদস্কৎ কটুকো দত্ত। প্রতিক্রায়ক লোকক বাডাকেব বিনাশয়েও।।

> > বৃহলিকটু হল্লাকর : ।

मामनर्थातः चावानम्य-अरे अवि नाव ।

ভূপপূৰ্যায় : আক্ৰম্বা উক্ৰীয়, বগকাৰক, কটুৰস : ইয়া প্ৰতিক্ৰায়, পোৰ ও বাড বাৰক :

প্রস্তান ঃ উত্তর আজিকা, আহব, নিবিয়া থেশে বহুপরিবাণে বাছে। ইহা কার্ডীঃ গাছ না হুইলেও উক্তেপে আয়াংকর বেশে ব্যবহৃত হয়।

বৰ্ণ না: কথকাতীয় সাছ। বছাইয়া লবৰা বাজা হইয়া লবে। কাবের সাইই বুবে মুখে হয়। ইবার মুল লবং, সভূচিত, মুইলার নক। মুলের লাম বুইটো নক নক লিকড় বাহিব হয়। হাল গুন্তবর্গ, তিক ও বেজবর্গ, চর্জা কবিলে কবনে আন বিই পৰে আল লাগে। মূল থাইলে, দিহলা লাগা ও চিন্ চিন্ করে। জনেকে ইছাকে 'আকরকার বচ' বলে। কিছা 'বচ' কিছা হল ইছার ল্যাটিন নাম Zinziber Zerumber Sm. (B.P., ii. 1045)। লিকড় ৩-৪ ইজি লখা, টু ই ইজি পুত, ইংগ্র গালে চুলের ভার নক লিকড় আছে। এইওলিডে অভিনয় পোকা ধরে এবং অধিক বিন বাহিলে নই বুইবা বাছ। এই গাল্ল আছেনক আল্লিবিয়া কেল বুইডে ভাষতে আনমানি হয়। পাতাৰ আখাৰ কবেও বেলের পাতার লায়। কুল অনেকটা গালা ছুলের ভার, স্বলের পাল্লি পাতার কিছা কি ও গোলাগী, মধান্তল হছিলাবর্গ। কল চেন্টা, লয়াক্তি, লেকডে পেরারার বঙা। হল একিল-মে মানে হয়, বীল কার হয় না।

गुक्कार्व करण : १०।

বৈভবে আকরকরার ব্যক্তার।

ভারপ্রাকাশ: — ফিরলরোপে আকর করা—বিভয় পারর আর্ডোলা, বহিব চুর্ব আর্ডোলা, ব্যাক্তরস্থাচুর্ব ১ ভোলা, ফা কেড় ভোলা একম বর্ষন পূর্মক গট বটিলা প্রভাভ করিবে। প্রাতে অল সহ এক একটি বটি লেবন করিবে কিছক বোল (নিকিনিন্) বিনই হয়। বাধব দেখন করিবে (কিছল চিঃ)।

मृत्याकारणम् जैवनादर्भ नावनातः — हेना चित्रमा केरवणनः । हेनाम व्यवना वित्र वावना नावना इत वित्र नावा पादिन इत क तक विविध्ध वस वावनात छात्र इत व्यवना नावनात कतित इत दित नावा पादिन इत क तक विविध्ध वस वावनात छात्र इत व्यवनाति व्यवनाति वावना व्यवनाति व्यवनात

पावतकता एक एक कविता त्यानक अध्यक्ष कविता गाँगेल सावकत ७ कक्षणपानिक लोगा को करत (R.N. Khory, 11, 349)।

हैश अवहि केरतवन केर किन्न वेकेरवारण हैश वाहेबाव वन्न वाक्तक इत हा। Dr. Thompon करून, किन्न बावारवा, नवान, हन्न केर, नरबाहीनका अन्य क्रवंब वास्क हेश वावर्षक करावेश करनक (वानिश्व कावाय करिवारक (Met. Med. Ind., i, 300)।

ম্বৰ্মান বৈজ্ঞে ইবাকে পঞ্চাৰাত ছোলে বাৰহাৰ কবিতে উপ্ৰেণ দেন ঃ ইবার কোড়া কটাইবার বিশেষ পঞ্চি আছে। কাকাড়বা পাৰীকে কথা বলাইবার লয় আরতের বোকে ইবা গাওয়াইয়া গাকে।

वर्षया: छदक, श्रृञ्जेड, बाग् छठे वष्यत्रीय, श्रृ बाक्षियके ध्वरः ताक्षवहरू थाक्षकवाव উत्तर्थ पृदे हव ना । देश व्यक्षक माजाव (भवन कविन व्यवस स्वयश्वा कनाव (Mucous membrane) উरक्षकनात्मक वक्ष सिन्धित यम, बाक्षवाव कक्षणात्मक উर्द्धम, माञ्चादीनका ध्वरः नाजी रागवती वृदेश भारक व्यव माजाव देक स व्यक्षणा नामक , देश विद्याकक सम्बद्धमार नार्ष्य रागवाव दिख्यतः।

Glossery—সংক্ষিপ্ত শুণপরিচয় :--

देश क्ष्मका कार्याका विजा वर्षक, केरधक्क ध्वर बाट्ड देनकारी

Fig.—Bentl. & Tran., t. 151. Dymock, in, t. 683 Ref.—Woodville, t. 20., Dymock, ii, 277

329 Anacyclus pyrethrum DC. (चाक्यका)

enus-ARTEMISIA Linn.

330. vulgaris Lunn. (नाभवस्त्री)

ठाविश्वति साम : -- अध्यक्षम्या, वनाय्याते अद्योगर्थी -- अध्यक्षम्, मानवस्ते, मानवस्त -- वानाः साम्राज्य -- विश्वति । साम्राज्य -- विश्वति । स्थवति । स्थवते -- व्यवति । विश्वति ।

दिरस्त्राः। सागभयमा सम्बद्धाः विद्यानद्यः । सागभूकी सागभः अद्यादम्बद्धाः । । स्मादमाने स्मूद्धिस्य मध्द नियम्सानद्याः मृतद्वस्य स्थान् इद्याः सानद्वस्यानस्य सम् ॥ सर्वश्रद्धस्यमस्यो सिद्धस्य स्थितस्य नियो स्मार अस्ति स्मूद्धः भसमा स्माद्धाः ॥

ক্ষরেরকাশ ঃ । গুড়ুর্রামিশর্স ঃ।

মামপর্যার : — নাল্যন্নী, বলাবোট, বিবাগছা, নাগপুনী নাগপত্র ও সহাবোগেরতী এইওলি নাম :

গুণপর্যনার:—নাগ্রহনী কটু জিজহন, সমুণাক, পিঞ্জ, কল, মুম্বরুদ্ধু , রণ, বজা ও আলবর্ষত নালক। স্থান্ত প্রশাসক, নিংলগ্রিকালক, খন ও প্রয়তিশ্রদ এবং সর্বাচ্চ সংক্রিক।

ক্ষাবাস :—পশ্চিম হিবালয়, বাসিয়া পাছাড়, যদিপুর, পশ্চিমহাইপাছাড় বহুলেনের হুগনী, হাওছা, ২০-প্রপূপ, হর্মমান ভোগার বংগানে রোগন করে।

নগাঁনি হি—গ্ৰহণুক্ত কথা, ২-৮ চুট উচ্চ, কোৰণ ও শঞ্চ লোমস্ক । সাংক শনেক পথা বাকে, নীচেয় পথা ২-৬ ই কি নখা, ডিবাড়ডি, শকাকাৰ, লডের সোঞ্চায় আংগটি বোটার প্রায় । শ্বের বা বৃদয় বর্গ, নাডের বং গেডেরগাঁও লোমস্ক । উপরের পাজার বোটা কোটাও কিনার, সম্পূর্ণ ও ভাগে বিভাজ । পুনদত লয়া, বৃদয় বর্গ ও শীতবাণ । সীপুলা বাহির শিকে বাবে ইর্ নয়স ভিতরে উভয় লিম্বিশিট কুল বাবে।

यारकार्य कर्म :-- जन्म शाह । १५८।

মৃলগ্ৰহাংকের ঐবধাধে বাৰকার :—নাগৰসন অভবাদে হিতকর ও লাকেন নিবারক।
ইয়ার বদ ভত্তাব ও হিটিবিখা বোলে হিডকর। ইয়ার পুণ্টিন চরাধোণা করে
কর চর্মারাকে ব্যবহৃত হয় (Watt)।

हेता दलकादक, किविजानक, आध्यन विकासक क बाजकरमव मस्तिक वायक्क एव । जनेता कविवादक्का कालकरमव कक्का विवादित्य कक्का वेदाव एन अव्यक कावहास करवज (Watt) i

नानश्यती देश्यामी स्व पांच प्रशानिकादन करता। हेश्य काच वनकादक। आक्षानिकादन देशव काच किसिनादन कक राज्यत करता। हेश्य कृष्ठ काच वालकादव 'हारव' सावकाठ हवा। Dr. Wight बरानन रह, हेश्य एक स्व वार्षक किस्सा चाविक सोस्का स चाराकात है। हेश्य वालकादक रहा।

Dr. Stowart स्थान वेहांक यम ६ नाट्य छन। १९८३व ट्यानियाथन कटव (Ph. Ind.)।

নাগৰানাৰ খাল হাতে লইয়া মৌচাড় ডা খিলে মৌবাছি কাৰড়াছ না।

Glossary: -- নংকি শ্ব গুণপরিচয়--

श्वम—श्रष्ट्रवादकादक, क्रिविजालक, अफ़िरवरक, चर्डाकीवरू ।

भूम—बनादन, व्यक्तिसम् ।

পাডার রস ও কুলবরা ভগার রস—হর্জগত। ৫ হাণানীতে উপস্থারী। স্থিকের বোগেও উপস্থারী।

Fig.-Wight, Ic., t. 1112; Rheede, Hort, Mal., n. t. 45; Kutikar & Basu, Ind, Med. Pl., t. 540.

Ref.-F. B. L., ni. 325 , Roxb., F L., m 420 , Dymock, n. 284

330. Artemisia vulgaris Linn. (बानववती)

Genus-CARTHAMUS, Linn.

331. C. tinctorius Linn. (भूत्रसमूत)

श्रीवाष्ट्रमात्री बांच :—सूर्यक्र-न्रश्यः , क्रूबक्न-वाश्यः कर्न (क्र्यः)- हिन्दे ; कर्षोद्धः क्य्य-रशायाद्धे : स्वर्या-श्यवादे ; क्ष्यक्र-वर्गादे ; त्यक्रक्ष्यः , त्यव्यक्ष्यः —स्वरितः क्रूब्यः, सूत्रविकृत्—स्वर्थकः , अरबीक् — वादवः।

> ক্সাৎ কুমুখ্য বহিংগিখা ব্যৱস্থাকিত্যপি। কুমুখ্য বাডলা কুছে,নক্ত গিত্তকথাপুৰু ।

> > ভাৰপ্ৰকাশ :। ব্রীভক্যাহিবর্গ :।।

লামপর্যার :—ভূত্র, বহিলিও ও বর্ষক্ত—এই ওলি নাম। শুরপর্যার :—ভূত্যভূত—বাত্ত্রক, ইয়া মুম্বন্দু, বত্তবিত্ত ও করনাপক। ক্ষমধান :—ভাবতে অনেক স্থানে এবং উত্তর ও স্থিতিবাতে শীতকালে চাও ত্র।

শশ্লি হি—ছোট থলা থানীয় লাছ। খানে চাৰ ধৰ। ক্ষা পৰবং লাভ লোবকুছা। প্ৰ লহা ও কউকলছা প্ৰথাজ্য কৰাকেৰ জাৰ। পূলাবন্তৰ পত্ৰ ভিবাকৃতি ও লহা, লোড়া লনুম্বৰণ্টা কটোবুজ, কিবা কাটা থাকে নাট ভিতৰেই পত্ৰ ভিবাকৃতি। অঞ্চল লচ্চ। কুল নেতৃ বং বিলিই বা লাজবৰ্ণ। পাণ্ডি এটি, নৱৰ নলেই বংগা বাকে। ইয়াৰ কুল কুলুমেৰ ভাষ বলিছা ইয়াকে প্ৰায়াকুছুম বলে। কুল অপাৰ অঞ্চলে থাকে। বীজ কুল, কলৰ, কেবিডে কুল অন্ধ্য ভাষ। শীক্ষালে কুল হয় এবং প্ৰীয়কালে ধলু পাকে। ভাষ্যাকৰ্যে ইয়া বং ৬ হৈংলাৰ ক্ষা চাৰ ব্যঃ।

বাৰহাৰ্য্য অংশ : — रोक, হুদ, বৈল এবং পাক। সালা লাক-১-২ তোলা, হুলের হাথ ৫-১০ তোলা। বীৰের কল ২-৪ আনা।

মূল্এছাংলের ঔক্ধার্থে ব্যবহার:—বাহুর্বাং মতে ইয়ার বীক্ষ বিবেচক। বীক্ষ হইছে
বে জৈল বাহিব হয় ভাষা বাতে ও প্রভাগতে বিভেকর। ব্যবহার বৈভেই। ইয়ার বীক্ষ
রহুবিহেচক ও সন্ধি নিবারক বলিরা। বিবেচনা করেন (Dymock)।

ইয়াৰ বীক শেটো পূৰ্টিন্ দিলে প্ৰদৰেৰ পৰ জীলোকলিগের উৎস্কীতি কৰিব। বাস। ইয়াৰ তৈন সালিও কৰিলে বাতে আবংৰ হয়; এবং কচতৰ বালিওচণে ব্যবস্থা হয় (Ainalia)।

हेहार नीम मूक्कर थ नमकायक (Dr. Stewart) । देश अधिक माजाय त्यदन अधिक, मूक्किएक । तथ्य प्रम वर्षकर । जायक त्यारिक थ दश्य मूक्ष्य जावनश्य प्रम वासकर ।

১৫ প্ৰেণ পৰিমাণ ওক্তুল বাইকে কামলা বোগ আহাৰ হয়। ইয়াৰ বীজের তৈল এও বাৰ পাঁচড়ায় লাখাইকে পাঁচছঃ আহাৰ হয়। ভূতুৰের কচিপাড়া নাইডে

হিতকস্ব। ইয়া বেছ গছৰ কৰিবা বেছ । ইয়াৰ বৈধা শণ্ডাৰত কত আহাত কৰিছে। বাৰহুত হয়।

कारत्य रूक्तारम्य देवात निक वीकात "त्यविका" वत्य । हेरा त्यतिक त्यामा

শিকুৰেশে ইয়াও বীজ ভিতৰৰ এবং ভৈল মুহ বিবেচক বলিয়া ব্যবহৃত হয় (Agric. Ledg, No- 31)।

কিৰ্মানের কাথের সহিত কুত্রবীকোর কাথ লান কহিলে অভয়ী ও গ্রহজু আরায় হয় (চথক)। তুর্বের শত্র ছুছে দিলে ভুছ জ্মিরা বার (R. N. Khory)। কেশ্যুক্ত হানে তুল্ব তৈল বর্ষন করিলে সেই হানে কেল প্রবার জ্ঞেন।

Glossery-সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয়:

বীজ—বিবেচক, বাতে উপকারী, প্রসাধকরেক, ব্যাহন।
তৈল—পোড়াইরা বাবহারে কঠ প্রিয়া উঠে এবং বাতে উপকারী।
কল—বিবেচক, ধর্মবাকক, কামসায় উপকারী। উল্লেক, বিভয়াকরেক ও বাত্রাব
কামক।

Fig - Kirtikar & Basu. Ind. Med Pl , t. 555. Ref.-F. B. I , m, 386 , Rosb., F. L, m, 409; B. P., 1, 625 , Watt, vi, Pt. 11, 327.

331. Carthamus tinctorius Linn. (क्रूप क्ष्म)

Genue-CHRYSANTHEMUM, Linn.

332. C. coconerium Linn. (1966)

- कांगांचुमांत्रीमांच :-- (मनकिन:-- नरकुक ; क्यक्रिति, क्यक्क्षी--- नारका । क्यांक्रिति, क्यांक्र
- ভাষাৰ 2—ৰাগীৰ ও নিৰ্ধেশৰ ২০০০ কৃষ্ট উচ্ছে, জালাক নামক প্ৰথম ১১৫০০ যুট উচ্ছে, উত্তৰক, মধ্যমৰ ও আসামেৰ উপ্তঃকাৰ, বুল্লী, হাংকা ও ২৫-স্থগনাৰ বালানে চাৰ হয়।

ব্যবহার্থ কলে ১—বুল, বিকক

पूर्वाचांदर्गत खेववांदर्थ वाववांद्व : Dr. Dasell & Gibeon काव, हैराव क्ष्र Chamomile अव पूर्ण : हैराव निवक इसान कवित्र वाववांवा कार विश्वा विवा किए किए कर : वाक्तिपाकां त्यारकां हैराव महिक त्यांवावित वावदेश वरणाविश्वा वेग्यवर्ण वावदाव कर (Pharm. Ind.) : G. canerariaefolium अव दूर्ण एंग्रेट्य त्य Pyrethrin देवाची एवं केश कीवेग्यव्यापि वाविदाव क्षय वावदाव हवं ! Dalmatia करण वेद्या काव व्य क प्रत्य कावांच्य कावव्य विवाद Powder वावदाव व्याप्त हवं ! कावर वावदाव काव्य वावदाव व्याप्त व्याप्त व्याप्त व्याप्त काव्य का

Glosssy-সংক্রিশ্র ত্রণসরিচয়:

পাছ :—গোলমডিটের বহিত ব্যক্তাতে অগানিয়ার উপকাচী।
ফুল :—ক্যানোমাইনের-পরিকর্তা ব্যক্তাত হয়। স্থাতি, ভিডাও আনুষ্ঠীপুর ।
ছাল :—বিবেচক। নিকিন্সিন ব্যক্ত হয়।

Fig :-Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 536 B.
Ref :-F. B. I., 111, 314; Roxb., F. L., 111, 436; B. P., z. 610; Dymock, ii, 276.

332. Chrysanthemum coronarium Linn. (48/9/8)

Genus-ECLIPTA Linn.

333. Eclipta prostrate (Linn) Linn, alba Hasak, (কেছবিয়া)

णाम्यादेशायः प्रदश्यः, त्यनसम्चन्नाकः। त्यविशान्याताः। सावश्—दिनिः सामान्यदशस्तिः। स्वतः सहिदिविद्यादेन्यश्यादः समग्रहः—दशस्यः। स्वदिदः— व्यक्तिः।

নাৰ্কবো কৃষ্ণাক্ষক ক্লাহত কেশ্যক্তন:।
পিতৃতিহো কাৰ্যক কেন্তঃ ক্ৰাহত ক্ৰাহত ।
পিতাহতঃ কৰ্ক্ষালো ক্ৰিবানো ক্লিক্ৰিয় ।
ক্ৰেক্তিয়ো ক্ৰিনিয় খনস্ক ক্ৰাহতঃ।
নীল্ভ ক্ৰ্যালোহ জো নহানিল্ভ নিল্কঃ।
নাক্তো নীলপুশা ভানস্ক ক্ৰাহতঃ।
ক্ৰাহ্যক চন্ত্ৰাভিক্ষালোহ কেশ্যক্তাঃ।
ক্ৰাহ্যক চন্ত্ৰাভিক্ষালোহ কেশ্যকাঃ।
ক্ৰাহ্যক চন্ত্ৰাভিক্ষালোহ ক্ৰেন্ত্ৰালয়

রাজনিক্ট্, শতাকাদিকতি।

- खर्गभवित्र :--- नवंश श्राम्य स्थापाये अस्य प्राप्त दिश्वका, विकारत विकर्तन, देवन्यका, कस्ताप, त्याप क विधासये वालका । व्यवेकव नीजक्ष्यका वस्ताप कर सन्तर।
- ক্ষমান:—সংগ্ৰ ভাগতে কলে, কলেশ, ধগনী, হাওঁচা, বৰ্ষান, ২০-প্ৰপণ, ই সুভা অসুডি জেনাই শ্ৰহাচৰ পৃত্তি কৰিতে এই: আৰ্গ্ৰান কৰে; বোটানিক পাৰ্ডেন, শিবপুৰ।

भागवामी करण :-- नश्य देकिए।

देखारक ट्रक्नासरकार कावसास ।

- হক্ষাসম্ভাৱ-সম্ভাৱের বেশংক্ষা-কেশহাক সহ কাজিব নিত বংক্স জিল জ্বন ক্ষিত্র স্থানকাল আহার হয় (নেজহার চি.)।
- বৰ্তন্ত ১—আৰম্ভ কাভিনাতে কেপরকোও—আন্তর্ভাগিনতে কেপরাম্ব করেও সাইও ইয়াবজন থেকা পূর্বাক পান কবিবে । অভিনার ডি)।

मूंत्र अविदेश के वर्षा विश्व के स्वार्थ के स्वर्ध के स्वार्थ के स

কেছবিশ্বৰ টাইকা পাছ তিল তৈলের সহিত শ্লীগৰে লাগাইলে শ্লীগৰ আবাম হয়। ইয়া শোৰ ও বৃহৎ সহজীব পীচার হিজকর। ইয়ার তার অধিক পরিসাধ ব্যবহার কবিশে বসন হয়। কেছবিয়া একটি ভিত্তক উবে। ইবা বেলনা নিবাৰক ও পোহক। ইবাহ বদ তৈলের সহিত নিপাইবং মাধার মাধিকে মাধার বেধনা আবাম হয়।

नीन नना कुनित्न अवर अस्य नना जूनितन क्विमानभूत्वव त्वारक हेराव निकछ बावराध करत (Rev. A Campbell)। कामभा त्वारम ७ व्याव हेराव निकछव वन अक कामक निवास वाहेरन वित्याव काम करव। हेराव निकछव वन अक त्यान भिक्तान वाहेरन वृत्याव वामा निवासन करव (Watt)। त्कनवार्थाव करम केनार वाहेराव वामा निवासन करव (Watt)। त्कनवार्थाव करम केनार व्याव काम निवास कर्या (व्याव वाहेराव)। वाहेर्य के हेराव वाम नव भ वेदान विवास के बेदा त्यांत वाहेर वाहेराव वाहे

মাজের সহিত্য বেল গাছের মূলের ছাল এবং সমগ্রিমাণ ইরার স্থা সইয়া শেষণ-পূর্মত শাইনে প্রশংগর পত্ন ব্যানিপুক আবাস হয়। কেপরাঞ্জ মূল জলের সহিত্য পেবণ করিয়া পান করিলে যক্ত অভিসার আবাস হয় (বল্লেন)।

कृषं क रकत् विद्या नम भ राज गर्जै वर्ष कर भ रकामा भए अमरण किन रेकन स्थारिति भाग कविरत । अहे जिस्ता मण अहन कविरम रकरण सकाम भागा निवादन कर । स्य रक्षित समितिक सम साहारिक नमन एवं, काहारक दवीकती च नम भविमान रक्षिताहर्ग सूराक्षम हेक्करका महिक नाथहाहरण समितिक साहार रच ।

কেছবিয়া বৃদ্ধ ও ক্তিয়া শীক্ষণ কৰে গোলা কৰিয়া প্ৰদেশ বিদে বিদ্ধা কোড়া পায়াৰ বৃহ (চক্ৰতে) :

যধ্ব সহিত কেছবিয়ায় যদ পান কৰিলে কক ও থানিয় আবাৰ কর (চরক)। ইবাছ-বল বিশু বিশু কর্মে জ্ঞাবেশ করাইলে কর্ম্য আহাৰ কয় এবং কল এবল্ল জ্যোষ দক্ষিত পান করিলে পেট কুইজে জিনি সভিত হয়। কেছবিয়ার বদ বলকাকত,

ইনারন, কাসি, শীহাবিবৃত্তি ও বছত লোগে ইয়া বোলানের সহিত বাবস্তুত হ'ব (R. N. Khory)। ১০ ওব পরিমাণ তিল তৈলের সহিত কেব্রবিয়া রূম বধাবিধি পাক করিবঃ সেখন করিলে কাস ও গাস প্রশ্বতিত হয়।

Glossary :--সংক্ষিত্ৰ স্বৰ্ণপরিচয়--

গাঁহ :--বদাবন, বক্ত ও নীছা কৃতিতে উপভাষী, বৰনভাষক

সীতের রূপ :-- ত্রতিরবোর বহিত বিশাইরা ধ্বেহারে বৃদ্ধি কারি এবং কার্যার উপকারী।

পজি ঃ -- ছাত্ৰাবিছাৰ কৰেন উপকাৰী

পাড়ার রস:-- মধুর দহিত ব্যবহারে বিশুর দক্ষি কানিকে উপভাগী ।

মূল ১—ব্যানকাস্থক, বিষ্ণোচক, প্ৰাথিকের ক্ষম ও বেল্ডায় প্ৰতিবেধক ছপে যাত প্ৰযোগে ব্যাহার হয়।

Fig :-- Lamck., III., t, 687; Kutikar & Basu, Ind., Med. Pl. t. 530.

Ref -F.B.L., iii, 304 . Rozb., FL. ni, 438; B.P., 1, 610; Wett, 111, Pt. 1, 210.

338. Eclipta ulba Hank. (conffei)

Genns-ENHYDRA Loui.

चाना प्रभावी नाम :—विन्दराधिका—न्दरकः विष्यः—वाःमाः वत्रवन—दिनिः। व्याचनी नचपता छात्री नचचनकी विन्द्रवाधिका (क)। दनाचर कृष्टर ककर भितः क्टब विन्द्रशाधिका ॥

ভাৰপ্ৰভাগঃ । পাৰবৰ্ত্য ।

माम भर्गातः आयो मध्यमः, हारो, यश्याको क दिन्द्रशाहिकः अदेशनि द्र्रत्काव नाम । स्थलभर्गातः :---द्रत्यका-त्याव, कृते, क्रम क विकास क्रम :

व्यवान अन्तरम, जानाव, श्रीको, वयरमध्य क्षत्री, कावजा, १८-नवंकाः, वर्षणान, वाक्षा व्यक्षि स्थानाव, क्षतिनीय वास्य अवर प्रशासन् करण करता।

यानवर्षिः व्यानं ३--गुन्न । यात्राः, परमः, ३५० ८४१ वर्षमः ३ ८कामा ।

বৈতকে হিলবোচিকার ধ্যবহার।

ভাৰপ্ৰকাশ :—(>) পাঁজনৌৰ্যকৈ ছিলনোটিভা—ছিলাপাচেৰ ভ্ৰন, ন্যুক্তকাৰ সহিত্ত বিভিন্ন কৰিবা লালে বাখিলে গালেই ছুব্দ বিন্তা হয় (কাৰ্যা চিঃ) (২) প্ৰসূত্তিভাৱতে হিলহোটিভা—হন্দ বেডচন্দৰ চুৰ্ন ছিলাপাচেত ভবেৰ সহিত বিভিন্ন কৰিবা ব্যক্ত বোলেই প্ৰাৰ্থক পান কৰিবে। কিবা নিৰ্মানেই ভ্ৰম পান কৰিবে (মুস্তিভা চিঃ)।

कुल अक्षांश्रानंत केव्यांश्र के क्यांत के लेका के लेका का निकालक ; निकालिक विकाल कर निकालिक ; निकालिक क्यांत कर किया काम क्ष्यत महिक लिखा। क्रिका निकालिक क्यांत क्यांत क्यांत क्यांत क्यांत क्यांत निकालिक क्यांत क्यांत

Glossers :—সংক্রিয় ক্রণগরিচয়— পাজা—বিবেচন, চর্ব এক নিরার পাকেল উপজারীন বিকর্ণান :

শক্তনা ১—কম্বন্ধ ও প্রত্যেক সাক্ষরের বিধাবেশকিকার উল্লেখ নাই। বিসামেরিকা কাজিলাতো স্থান নাই। ইত্ ব্যাহরক। ভর্ম বিকার ও নার্ভের ব্যক্তির পরে বিধান উপকারী

Fig. Kirtikar & Bam, Ind. Med. Pl., c. 528 B.

Ref. F. B. I., in, 304; Roxb., F. I., in, 448; Wett., in, Pt. i. 244;
B. P., i. 610; Prain, H; H., 228.

334. Enhydra fluctuans Lour. (fetst)

Genus-GUIZOTIA Cam.

335. G. abyssinics cars. (श्राविका)

क नक्ष वर्ग। देश काकिका समीव देशिक, 2000 मृं: काव्यक कारन। त्यहारवय बाकाश कृष्टिम द्वितरकते अवर Mr. Heyne बाकारकाट क्वेटक किकालाव त्यांगितिक नार्यस्त मार्थादेश रहन (Rogh., Flora Indica, 111, 441)। भीरकारक देशव गार इत।

गानकार्या करने ३---रेशन ।

পূপঞ্জাংশের জীবধার্থে ব্যবহার ঃ ইহার তৈন জ্বালানীর জন্ত ব্যবহার হর এবং রখন কখন জিল তৈলের হাতে ব্যবহৃত হর, ডিল হৈল জংগক। ইহা জগরুই। এই তৈন নিই, ইহা ভিল তৈলের সহিত্যও ব্যবহৃত হর (Dymock)।

Glomary—সংক্রির স্থপরিচর :

ৰীক্ষেত্ৰ কৈল :--ৰাজে উপকাৰী।

Fig !-Wight, III, t. 132.; Kritikar & Basu, Ind Med. Pl., 533 B.
Ref :-F. B. L., ni, 308; Roxb., F. L., ni, 441; B. P., i, 614; Prain,
H. H., 229.

335. Guinotia abyssinica Cass. (शावधिन)

Genus-SAUSSUREA DC.

336. S. lappa Cl. (平平)

ভাষাসূদারী নাম :--নুঠ-সংহত ; কুড়-বাংলা । সুঠ-বিন্দি ; কুঠ-বাজীব ; সুঠ শালাব ; বংগ্লি-বাংব ; শোভব্-ভাষিল ; কুঠব্-হেংলণ্ড ; সেপুজি-বাদার ।

কু কৈ ক্লাহগলো ব্যাধিরাময়ে পারিতরকন্।
রামং বানীরকং বাপাং ক্লেরং বংগাবমূংপদন্।
কু ত্রক পাটবং তৈব পর্যমন্ত্রকর্।
কু কং কট্রং ভিতং ভাং ক্লার্ডক কুলিং।
বিসপ্থিয়কও ডি-বর্জ ক্লেরভাতিরং।

बाक्यनिक्ते :। इन्यमानिदर्गः।

কামপর্যায় :—বৃষ্ট কলা, আগত, ব্যাধিয়ামত, পাছিতকত, তাব, বাশীরজ, বাপা, জলোর, উৎপল, কুংল, পাটব, পথত ও অধুগংক—এই চেংবটি নাম।

শুপশ্ৰীয় :-- দুঠ - কটুখন, উক্তীয়া, বিগাৰে ডিক্তখন। কক, বাৰু এবং কুঠনালক। ইচা বিদৰ্শ, বিশবোৰ, কণ্ডু, চুলকানি পাচকা ও বাৰ নালক এবং বৰ্ণপ্ৰদাৰক।

क्कान्त्राम ३—भागीतः।

বর্ণনা :—কাজ ৫-৭ ছুট, কনিটা অনুনীত বড় বোটা। প্রধান পথা গণ্ড ২-৩ ছুট ল্বা।
ছুলের নাথা পক্ত, পাশ্ ভি অনেক আছে, কেজনে-রংগ্রুত ও কোলো লোবছুত।
পূল্যবন্ধ থোর কেজনে, টু ইভি, বীজ हু ইভি, কেজা ও কক। ইয়া নথীতটে অবে
বলিয়া ইয়ার আরে এক এবে 'বালা'। আর-আবিন বানে ইয়ার ফুল ও কল হয়
এবং নেই সময়ে মূল জুলিয়ে হয়। ভালীত হইছে কুট চীন বেলে প্রেরিজ হয়।
আহানের কেলে বেবন বনে মূলা বেব, চীন বেলের কোকে নেইবল কুছ বনে আনাইয়া
বাকে। Dr. Dymock কুটকে পৃথ্য মূল বলিয়াছেন। কুলক Costus root
বলে। আনাবের কেলের লোকের অনেকনিন হইছে বারণা হিল বে বাল্যায় যে 'কেউ'
বাছ (Costus specialus Smith) অবল উহাই কুড বাছ। কিছ 'কেউ' বাছের
মূলের গছ কুড়ের জার নছে। Dr. Falconer জীয়ার লিখিত একটি প্রবৃত্ত (Trans. Limn. Soc.,- Vol. রাম, Pt. ই. page 23, 1842) বিহু বিভাগ
করিয়াছেন বে, S. lappa-ই আয়ুর্বেরাক্ত রাক্ত কুট। কুটের অবন নান 'ভালীরক্র'
অর্থাৎ ক্রিয়ার বলিত বাছ। বাহুলার ইহাকে বাহুক ব্লুল বলে (Royle, Illustration)।
Royle ছুইব্রুলার কুটের উল্লেখ করিয়াছেন, ক্রা—বিট অ জিজ। বিজ্ঞ কুটোর

या**नकार्य भारम :--** मृत्र , प्राचा--- नृत्रकृत दे-७ चान्तः , कार्यः ४-३० (प्राचा ।

देशकरक कूरकेत वाक्शतः

- इति :—(১) विक्तिविद्या पूर्व—वाक्ति व्यक्ति व्यक्ति केन्सिरित्र रहि।

 पूर्व (व्यक्ति (व्यक्ति व्यक्ति)। (३) व्यक्तिपूर्क वृत्ते—क्ष्यक (व्यत्) व व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति (व्यक्ति (क्षिण्य व्यक्ति व्यक्ति (क्षिण्य व्यक्ति व्यक्ति (क्षिण्य व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति (क्षिण्य व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति (क्षिण्य व्यक्ति व्यक्त
- ৰাগ্ৰাই: (১) অক্সংকিকাটোটো কুট—বজ্ঞ বছৰুও জেনবছল বে কল লয়ে জাহার নাম
 'আন্বিনা'। কুট চুৰ্গ কৰিছা 'কাইবোলার' আৰু আজিলা, ডিলাজৈলন্য বিভিন্ন
 কৰিছা 'আন্বিনার' কতে কলেল বিবে (জী ২০ আ:)। (২) সুৰকাজিকাটুড়ে
 কুট—নাতুলক লেবুৰ ভিতৰ কুট সন্তাহকাল হাখিছা, সেই কুট মনু সন্ লেবণ
 পূৰ্ক খুবে লেলন কৰিলে কুবৰ কুকচিক বালানি ক্ৰামিন্ত কৰিছা খুবকাজি বাহিত
 হয় (উল্লেখ্য আ:)।
- ৰমনেন:—লিভানীড়াত বৃষ্ট-কৃতি ও একজন্ম (বৃদ কাঠনত বৃষ্টান গুলগুৰু) কাজিতে পেৰণ পূৰ্বাক সকলে এলেন বিলে শিক্ষণীড়া প্ৰদায়িত হয় (শিংবারোগ্য—চিচ্চ)।
- মূলপ্রাহাংশের ঔকথাপে ব্যক্তার:—ভাষতীর আনুষ্ঠের কুঠের ব্যবহার ব্যক্তার হুইডে
 আছে। ইবা ইলিবের উডেজক, বনকারক এবং বাব ও পিল প্রক্ষোপ বে সকল
 বোগ হব, ভাষার পাজিকারক ও ইাগানী নিবারক। ইবা প্রচীনকারে অবিক্রেন্ত্র
 পরিবর্তে ইকার সাজিকা ব্যক্তান বছল ব্যক্তের কুইড। ইবার বুল সৌগভর্তা,
 উজেজক, সবি, ইাগানী, অব, অভীন ভ চর্মবোল নিবারক (Dutt)।

ইয়ার ভাষা কেশ বেজি ভাষ্টলে কেশ পরিভাগ হয়। ইয়া বলেয়া হোলে উল্লেখ্য উল্লেখ্য ভাষ্টত হয়। ইয়ার মূল পশনী কাশকে বিলে ভাগড়ে গোলা ধরে মা।

कृषे चरप्रव त्यांन निरायम ७ वनकारकः। अहे सम् Typhus त्यांत्रम निर्मण चनका करवांत्र। नाशांत त्यांन हेवांत्र कीका चरठ छ नाइकार वावशांत करवः। वैका अवस्थि केव्युके बनायन।

त्व क्रुटंड वर्ग किरक, ७०. निरहिं च दावा की है को नरव, वाकारक की वा नाहें अवर वादा करने कविरण नवन त्यान वह अवर विकास किन् किन् करन कावाहें केंद्रके। बाहा काविरण केंद्रा बाहिन वह ना क स्वविरक्ष कविन शृश्यत काव कावाहें केंद्रके कृते।

কুট বলকাৰক, ডিবোৰনাৰক, আকেশনিবাৰক, কামোণ্ডেলক। ইয়াৰ কাৰ (১:১০) আন একাচ বিভা বাইলে সৰ্ভি, ইংলানী, পুৱাতন বাও, চহঁচোৰ এবং অজী-পোৱাৰ হয়।

স্থিতাৰ তৈলে সম্প্ৰিমাণ কুঠ ও নৈছবল্যৰ নিয়া কাৰিতে স্থিতি কৰিবে, উচ্চ স্থিতিকে লাগাইলে প্ৰাত্তন ৰাত আভাৰ হয় (ভাৰপ্ৰকাশ)।

ইয়া কুধারুত্তিকারক, পার্শপুল, পোগ ও কাহলা কোন নিবাহক। গোলাপ জনে বিশিয়া ইয়ার এলেগ বিলে হওপুষের ক্ষীতি ও শির্মণীড়া আহার হয়।

Glossary :—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :

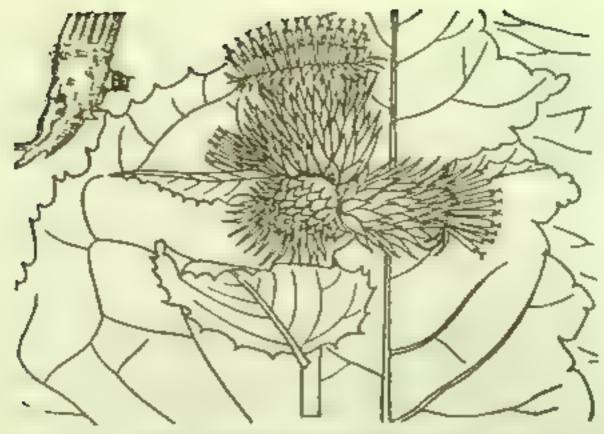
মূপ — ৰণাৰন, আনুষ্ঠীপক, উদহায়ান নাপক, উল্লেখ্য, পান, কান ও কলেৱায় বাহনত হইলে উপধান কৰি। প্ৰাতন চৰ্যৱোগ এবং বাজৰোগে বসায়নের ভাজ অবহা

মন্তব্য: - চন্দ্ৰ লেখনীয়, ভকৰোৰত ও আহালনোলয়ৰ্গে কুট পাঠ কৰিয়াছেন। প্ৰাক্ত এলাধিগৰে মুট পাঠ কৰিয়াছেন। ভাৰপ্ৰধানকায় প্ৰধ্নতে 'কুটতেব' বলিয়াছেন, এবং প্ৰথম্পৰ পৰ্যায়ে 'কানীয়' পথ পাঠ কৰিয়াছেন। ভাৰপ্ৰকাশেও এখন কোন কথা পাওয়া বাৰ না বাহাতে ভংকালে প্ৰথম্পত অভাব প্ৰভিশন হয়। একগপেকা প্ৰাচীনতম কৈচক প্ৰচলিয় মধ্যে কথনা বেওলি কৈছলনালে প্ৰচলিত ভয়ধ্যে কুমাণি প্ৰবন্ধৰ অভাবেত কথা উল্লেখ নাই। প্ৰভাৱ কুটবং প্ৰয়-মূদ্ৰত কাণবায়ে বণিত ব্ৰহাতে।

Fig.-Done, in Jacq., Voy. Boc., t, 104; Kirtikar & Basn. Ind. Med. Pl., t 551 B.

Ref.-F. B. L. ut, 376; Dymock, ii, 296.

336. Saussuren lappa Clarke. (東東)

Genus-KANTHIUM Linn.

337. X. strumarium Line. (कादका)

কাষাৰুসায়ীলাৰ: শৰিষ্ট—গংকড; বনওকড়া—বাংলা, ভোটগোডুক্—ছিনি; সংক্ৰেডাবাং—কেৰ; গনেটকক—কাৰ্য , স্বংটু—পাঞাৰ; সকন্টগে, ভেবি টেন্সেপ্—কেলেড; বৰ্লুম্টা—ডানিল।

ক্ষমান :- লব্ধ বহুৰেও পান্তৰা বাছ। বসনী, হাওড়া, ২০-প্ৰথম, বৰ্জনান প্ৰভৃতি ক্ষেত্ৰত পুৰুষেত্ৰ কিনাভাৰ, বালের বাতে, এবং পভিত ক্ষাৰগায় ক্ষেত্ৰ বাছ।

বৰ্ণনা : —বৰ্ণনা বী এবকেঃ থেককে লোককু কৰা। কাক ভোট, আৰ পাৰাবুক, পাডায় লাগ আছে। পত্ৰ ২০০ ইকি লগা, ডিকোপাকাৰ বা হুংপিকাকুটি, ইাড্যুক্ত। পত্ৰ কেবিছে অনেকটা বেকন পাডাৰ কাৰ, খনুখণে। কুন উপনিকাশে কোড়া কোড়া হয়। পুলাবে টু ইকি লগা ও লোকা। কন কউকৰয়, পাডাৰ গোড়ায় কাকেব কুই বিকে এক একটি কন হয়। শীতকালে কুন ও জীমকালে কন হয়।

ब्रुक्शर्व ब्यान :--नम्ब केविन् ।

সুদাপ্তভাৱনৈত্ৰ প্ৰকাৰে ব্যবহার :--পাঞাৰ ও নিভূমেণ ইয়াৰ কউক্ষৰ স্বভাৱ বিধ বনিয়া কবিত আছে। ইয়া বনৰ বোগে ব্যবহৃত হব (Stewart)। চীন হেশে ইয়াৰ কাটা ও লোমগুলি কথা ব্যবহাৰ কৰে (Watt)।

পাৰৰ কেনীৰ চিকিৎসকলৰ মধ্যে যে, উহা চতু উঠা নিৰ্যক্ত, এবং সৃথিত ভক্ত ও কৃষ্ণক্ষে ৰোগৈ হিতকৰ। ইয়া লেট-বেবনা নিৰাৰত, মুখ্ৰকৰ ও উৎকৃত্ত বসাধন। বিপুৰা সমগ্ৰ পাছকে কৃষ্ণকৰ এবং শক্তিকৰ বলেন এবং ইয়া ব্যক্তিনৰ পূৰাক্তন ব্যাক্তিকৰা মুদ্ধকৰা আৰু নালক।

ইয়ার বীক প্রায়াহিক কুলার হিতকর। আবেরিকা ও আট্রেলিয়া থেলে এই গায় গুহণালিত গো, মহিব এবং পুকরালির পক্ষে কট্টকটকর বলিয়া বিষেচিও হয় (Dymock)।

ইবা শূরকর ও লালানিঃলাধক, বাজা শুরু শুরু ১০ প্রের ।

ছক্ষিণ আৰুতেত্ব লোকে ইয়াৰ কচিপাত। ও হুদ ক্ষ্ক-পিত্ৰপুদ নিৰাৰণেৰ ক্ষা কৰ্ণে বাহিয়া কেয়।

ইয়া মূমংয়ের পীড়ার বিভেক্ত এবং সুমধ্যের বেগনা ও আলা নিবারক। সন্থেত্ ও প্রথম বোলে ইয়া একটি উৎকট উকল। সামা লাছের বন ও ওঁড়া প্রভ্যেকটা ১০ প্রেল। ইয়া অভিযক্তা কোনে বিভক্ত (Watt)।

Glossary—সংক্রিপ্ত গুণপরিচয় :

গাছ ঃ---প্ৰচুৰ বৰ্ণভাৰত, বিশ্বভাৰতক, বৰ্ণিনেৰ মালেবিহাতে বিশেষ উপ্ভাৱী। মূল ঃ---ডিজ, বসাৰন, পদসত ও কান্সাৰ বোগে উপভাৱী।

কল্ :—বিশ্বতাকারক, বেদনা নাপক, বসন্ত ছোগে ওবোল্য।

Fig.-Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 528 A

Ref.—F. B. L. m., 303; Rozb, F. L., m., 601; B. P., 1, 607; Prans H. H., 227.

337. Xanthium strumartum Linn. (वत्रक्षकः)

Genus WEDELIA Jacq.

338. W. eslendulacea Less, (Speriot)

कार्याश्चनांती मान : - क्वराम - नरकः कीरराम - वारतः ; नीतकृते, करहा-- हिन्ते ; निकाकः न - त्यार ; निकारवाकः - वदावाडे ; निवाव्या-- वरक्तिकः , निवाव्या-- वरक्तिकः । वरहे अक्वानिवर्षे - कार्यम ।

ভূমরালো ভূমরখো বার্কবো ভূম এব চ।
আবারকঃ-কেশরালো ভূমারঃ কেশরগুল ॥
ভূমারঃ ক্ট্রেন্টকো ভক্ষাকঃ কম ব্যক্তর ।
ক্রেন্ডলা ক্যিবাস কাসলোখামপাতুরং।
গ্রেন্ডলা ক্যার্ডলা ক্যান্ডলারশিরেন্ডলির্থ ॥

ভাৰপ্ৰকাশঃ। শুকু চ্যাদিশৰ্মঃ।

- নামপ্র্যায় :—ভ্ৰবাথ, ভ্ৰবখ, যাইব, ভ্ৰ, অলায়ক, কেশবংশ, ভ্ৰবং, কেশবংশ— এইঙলি নাম।
- कुननर्वाचः -- जीवराच-- को नग, कक, क्या के केवीर्य, कम क शक जानक, त्यानव नाक दिश्वय, वर्द्धनावक, रवदिक, बनाइन, स्वकारक, अरः देश किनि, चान, कान, त्याद, चान, नाक, क्षेत्र, त्यादान व निर्द्धाराचन अनक।
- আন্তর্নাম :---বন্ধবন্দর অধিকাংশ হাবে করে। আনাথ, শ্রীষ্ট, পূর্ব ও পশ্চিমবন্ধ, ধ্বলী, হাওড়া, ২০-প্রদান, বর্তমান, বাহুয়া প্রকৃতি জেলার নদীয় কিনাবার পাল ও পুকুরের বাবে নহম আন্ত্র'বৃদ্ধিকার করে। বোটানিক্ বার্ডেন, নিবপুর।

नानकार्व करण :--गळ, नीक, पून ।

বৈক্তকে জীমরাজের ব্যবহার ।

- Бठक :--क्यक्षकारण ज्वराच परन तर् नर क्वरायक त्र क्वराय (क्वरायक त्र क्वराय क्वराय
- ইক্ষেত্ৰ কাসখানে কুৰবাজ—হেলের বণঞা কুৰবাজের হলের সহিত্য কাবিদি প্রথ ডিলাডেন সেবন করিলে কামবাস প্রশাস্ত হয় (টা ৫২ খা)।
- চক্রমন্ত:—(১) ভার্রাপিন্তে ভূলবাক্ত পুরুবন্ধর বিবাহ গাভ হটরা বে অরণিত ব্যক্তির আহ্বেরের বন্ধন হয়, ভাষ্থেও হবীজনী ও ভূলবাক্ত্রণ গমজাগ পূরাণ ইক্পজ্যে গহিত প্রেক ভবাইরে (অরণিত চিন)। (১) ব্যাহ্যপনাত্র বিসর্পৌ ভূলবাক্ত— ভূলবাক্ত্রণ ও হবিলা শীজন ভলে প্রেক পূর্বক কালের বিলো বেয়া ব্যাহ্যপনাত্রন বিদর্শ কাশ্বিক হয় (ভূজবোল চি:)। (৩) পালিতে ভূলবাক্ত ভূর ও ভূলবাক্ত বন্ধ দিনে কালের বিলাই কালের কা
- বলসেল: --প্রস্থাক্তবানিশূলে ভূমবাজন্ত -আযুর্বলেভ ভোন মতের সহিক বিবন্ধরক্
 এবং প্রবাজ ব্য সমভাগে স্ট্রা সেকপূর্বক শান করিলে প্রস্থানের স্থোনিশূল প্রথমিক হয় (শ্রীবেশ্য ডি:)।
- ভাৰতাকাশ : (১) উপাৰংকো ভূমধান্ত্ৰৰ ভূমধান্ত প্ৰবাদ প্ৰবাদ উপাধান্ত থোচ কৰিবে (উপাধান চিন)। (২) প্ৰব্যাক্ত ভূমধান্ত ভূমধান্ত না একে পানে ভালিছ ও ভূমধান্ত বস প্ৰধানত নামক কৰিবে। ইয়াৰ নাম প্ৰধানত নামক বিবাদেশ প্ৰথমবৰ্ত। কোন বৃত্তিৰ সহিত্য যে শিক্ষোৰাল ক্ষিত্ৰ হয় ভাষাৰ নাম প্ৰয়াৰ্ভ ।
- মুল্রাছাটেনর ঔবহারে ব্যবহার :—ভূকবাজের পর পড় কেপ বঙ্ করিছে এবং কেপ বৃদ্ধি করিবার জন্ম ব্যবহৃত ভূব (Dutc)।

ভূতবাল বীল, ভূগ ও প্ৰেৰ কাৰ বই কোগের আক্রমণ নিবারণ করে (Amalie)। ইয়াৰ পৰা কলবাৰক। ইয়া সন্ধি, শিকাপুল, ইত্ৰপুণ্ড ও চক্ৰব্যোগ নিবাৰক (Dute)। ভূতবালেক কাৰ অন্যানজিক ইইডে বজনাৰ ও অভিযক্ষ ব্যোগ হিডাকৰ।

Eclipta alba (क्यूबिया) गांधरकत मायुष्ठ कृषवाक वात : द्वनवर्षद त नृक् दिन करन कविषाय क्षक केंक गांद्यक निक्क कारक, क्षत्र केंका गांक किया । भूस्त्र में गांध्य निव क्षित्र, मध्य क कारक क्षाय कारक, विकोध गांध्य कारक कारक क्षाय माथ्य । व्यव क्षत्र क्ष्म कारक मायुष्ठ मायुष्ठ कार्यक कारक कार्यक क्षाय क्ष्म मायुष्ठ कार्यक कार

Glossery :—সংক্ষিত্ত গুণপরিচর :

পাঁডা :-- বগারন, বলভাবন, সানিতে ও চর্মবানে উপভারী।

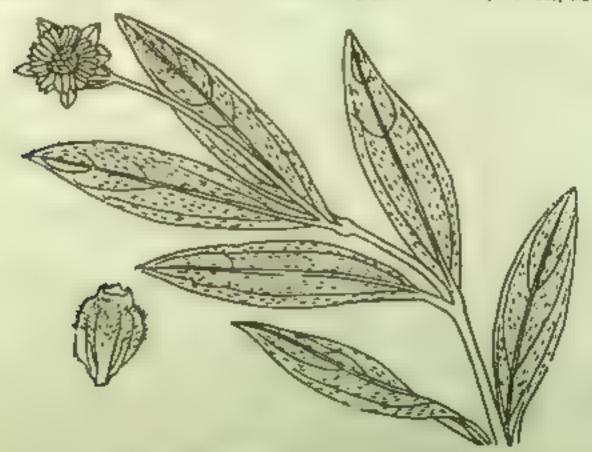
भाजात क्य :-- वृत्रिवक्ति । अवन पक्ति वर्षक । अवाद् वरेटक वक्ष्यास्य देशकाची ।

বস্তব্য: নিফটুতে ভ্ৰমান্তৰ পৰ্যাহে কেশবাৰ পৰ পঠিও ব্ৰমাহে। রাজবন্ধও ভূমবাৰ ও কেশবাৰেৰ ওপ নিৰ্দেশ কৰিয়াহেন। ভাৰপ্ৰকালে ভূমবাৰেও জেনের উল্লেখ নাই। শীতপূন্দ ভূমবাৰ জীমবেজ, নামে প্ৰসিত্ত।

ভূষবাজের গতের বন বলা ও বনারন, বরানীর সন্ধিও ইয়া প্রতিকার, কাল এবং প্রীয়া ও বন্ধতের বিদ্বতিতে বাবস্তত কর। ইয়ার প্রদেশ প্রাহিকীতি, রীশব, এবং বিবিধ চর্মারালে উপকারী। ইয়ার বন বিশ্ব বিশ্ব কর্মে প্রবান করিলে কর্মিল প্রান্তিত হয় এবং এবও তৈল সহ লেবন করিলে কোট্ডিড ক্রিবি পাতিত করে।

Fig. -Burm. Zeyl., 52, t. 22, Fig I; Wight, Ic., t, 1170; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., 531.

Ref :-- F. B. L. mi, 306; B. P., s. 611; Voigt, 414; Prain, H. H., 228.

Wedelia calendulaces Less. (जीवपास)

Genus - SPHAERANTHUS Linn.

339. S. Indicus Linn. (13 1981)

ভাষাসুসারী নাব:—মৃতি, লাবনী—সংস্ত : বৃহ্বৃটিয়া, মৃত্যী, ছাপলনালী—বাংলা ; সুত্রী
গোরকম্ত্রী—হিন্দি ; গোরভার্তী—বোংল : কোট্রভারতি, কারাভাই—ভানিল ;
বোডসংশ্চেটু, বোডালোর্ম্ কেড্ডারাপ্—তেলেভ : করাবরীমূল্—ভারব ;
ভাইকামটি—রাল্র ।

প্রাকী ভাষ্তিভিকা ভিক্স প্রকাশীর্থিকা। প্রাকশ চ প্রক্রিকা পরিবাদী ভলোধনা।। ক্রাকৌ জু ক্যারা ভাগে কটুকা ক্যাপিতসূথ। আমাতীসারকাসন্ত্রী বিক্ষান্তি বিমাশিনী।।

शक्तिक्षे :। भर्गडीविक्षः।

শামপর্বার :—আবদী, সৃতিতিকা, ভিক্, প্রবাদীবিকা, থাবদা, প্রবাদিকা, পরিবাদী ও অংশাংনা—এই আটটি নাম।

গুণপর্যায়:—প্রাথনী কথার হণ, বিলাকে অটুখস, উক্তরীয়া, কণ্ড ও লিজ সাক্ষ। আর. অভিনায় ও কাল নাশক। বিজ্ঞাধ, এবং বহন নিবায়ক।

জন্মতান :— সুয়াধুন হইতে সিভিন্ন পৰ্যন্ত প্ৰায় ২০০০ কুট উচ্চছাৰে বেৰা বাৰ । আলাৰ জীৱট্ট, সিংহল, সিকাপুৰ, বহুবেশের প্ৰায় সময় জেলার ধারতেয়ে উচ্চ কলাইকেতে করো।

শর্পনা হল্লটে বর্থনী ওলা, প্রায় ২ কুট হয়। লাখাগুলি নিজ্ঞ, লাভায় কিনাবাঞ্জনি কৃতিত। ইয়া বাজকেনে ও কলাইছের ক্ষেত্রে জন্মে। কাও বোলাকায়, পঞ্চ ১-২ ইঞ্জি, ভিয়াকৃতি, লোড়াটি কথম ক্ষর্যা ক্ষরাপ্তা, ক্যাভের ক্ষায় বীজকুত, উত্তরিকে বেডার্য লোফ আছে। বোটা ছোটা, পূলাবত টুল্ট ইঞ্জি, লোলাকায়, ইয়ার মূল বেডানে, কল মালে। ইয়ার আয় এক আজি আছে। ভাষার Latin নাম S. africanus Linn. (B. P., i, 601; Voigt, 409)। উত্তর পাছের কলের বিশেষ পার্থকা মানায় আলায়া লেখা হিন্দ না। বীজকান হইছে গ্রীক্ষাল পর্যক্ষ ক্ষ্যান্ত ক্ষেত্র ক্ষায় বাজকার সময়।

रावहार्व करने :--शेव, निरुष, पर् ७ हुन।

বৈচনে বৃতিভিকার খাববার।

চন্দ্ৰ :—(১) ৰাজনকে ব্ভিডিকা—বৰাছত ও বৰুসহ বৃতিভিকা চূৰ্ণ শেৰনপূৰ্বক

প্রত্তিক কাব পান কবিলে হত্তার যাত্রক বিনাপ পার (কার্ডক চি:)। (২)
পারেদোর্গক্তা মৃত্তিতিক—বিমল কালিং বহিত মৃত্তিতিকার্গ লেবন কবিলে গাত্রা
হর্ণক বিনাপ পার (হৌল্য চি:)। (৩) জাপচী ও সলমালা রোগে বৃত্তিকা—
মৃতিতিকাপত্রের বন পান করিলে অপচী ও সভালা বিনাই হয় (প্রত্যাত হি:)।

वजरमा—(১) निष्ठ छत्र मूर्किडिको वृक्षित्व । विश्वनी व स्वम् वश्वित नव जिन्नेष्टल पूर्णा किकारेश तारे पूर्णा छत्र श्वाप व्यव के दिल्ला मण नरेल विविद्याम मिछिल छन किलाइडि क्षांस एवं (औरशव कि:)। (२) निष्ठ विविद्याम क्ष्याल प्रिकिश—पृक्षिकांस यून व्यव वृत्याय स्वम् मनेगोलन शांक कवित्य। स्थ्य नाइ एरेश जात्वर यक एरेट्स छथन भावतिक एरेशाइ ब्रामिट्स। वहें दिल 'विविद्या' कर्मण मिट्स (वामश्योगाधिः)।

ভাৰ-প্ৰকাশ :-- আৰবাজে বৃতিতিক। -- বৃতিতিক। ৩ ৩ টা সৰভাবে পেলপূৰ্বক উঞ্জল সহ পৰে কৰিবে। ইয়া আমহাতের পঞ্জে হিডকৰ (আমহাত চিঃ)।

मून्याबार्यना श्रीवशार्य गुयदां : -- वेदाव वीच व निवक जिल्लानक। निवर्ण व वेषा वक्षावान निवादक अदर दान र्यारान्य महिल मानव किया वर्णानं अद्याद मानिया वाव (Rheede)। वाका राय्या देश क्षाव्य केना वित्रा वायाक हव। Mokhaan भूजावव स्मान व्याप्त व्याप्त व्याप्त व्याप्त व्याप्त व्याप्त केना अदर जिल्लाक स्मान ह्रिया वाव्या क्षा अविविधान व वाव्या केना अदर विद्याप्त निवाद हर्षा वाव्या कर व व्याप्त व्याप्त कर वाष्ट्र व्याप्त व्यापत व्याप्त व्यापत व्या

মন্তব্য :--চরকে 'বংশমানি'তে কিবা নৌঞ্জত ত্রবাসংগ্রহণীবাধাারে বৃতিভিজা পঠিত হয় নাই। ব্যক্তির বিধানহানে ধর্ববর্গে 'অসম্বাহ' উল্লেখ কুট হয়।

মৃতিভিকা ৰণাধন বলিয়া ভিনেধবোগে এক ক্ষোটক প্ৰশ্বনাৰ্থ দেবা। নিছ কৰিয়া মূৰবাৰ্ণের প্ৰবাহ, পুনা পুনা ক্ষডাগেজা প্ৰভৃতি বোগে বিশেষ উপকাষী। ইংবা প্ৰদেশ কৰি প্ৰজিতিত বাৰত্বক হয়। ইংবাহ দৃশকূৰ্ণ পাৰ্চক। Cacheria বোগে পীজিত একজন পোক প্ৰটেই প্ৰবিষ্ঠ প্ৰবাহ আৰু কইকৰ মূৰভুত্বোগে পীজিও ক্ষমা মৃতিভিকাৰ কৰা পান কৰিয়া বিশেষ উপকাৰ পাইয়াকেন (Dymock)।

Glossary—সংক্রিপ্তঃ স্থাপনিচয় :

পৃথি —বসায়ন, দুটাব্যক্তি ও অবশ্বতি-স্থাক, বস্তায়ক, ও কাষোদীপুক। দুল ও বীক্ষ—ক্ষিত্রি সালক।

कूम-जनवादक, जिब्रकादक, बनादत ।

শিক্ষি ক্ষা—ব্যক্ষের বে কোন প্রকার করণে প্রজাবকারক রইবা উপকার কর্ম। শক্ষের ছাল—বংগ্র বিষঃ

Fig.-Kurikar & Busu. Ind. Med. Pl , t. 524.

Ref. F B. L. III, 257; F. L. III. 446; B. P., I. 601; Prain, H. H., 226; Voige, H. S., 409.

339. Sphaeranthus indicus Linn. (प्रमृतिका)

Genus—TAGETES Linn. 340. T. erects Linn. (दर्गगञ्ज)

चार्याञ्चर्याः सामः---वर्गा--नरकृषः त्येशः--वर्णःः त्येशः--विश्वः विक-रज्ञत्यःः कृष्य गांत्राकि--वाज्ञायः।

অস্তব্যান :—ইয়া নেজিকো নেতীয় জুলের গাড়। একবো বলকেবের বর্বানে বালানে ও পোকের বারীতে করে।

বৰ্ণনা 2—বাধা ওবাহাতীৰ উত্তিৰ্, কৃষ লোককুছ। পত্ৰ কাৰেৰ উচ্চা বিকে জন্ম এবং পঞ্চাৰাত্বে বিজয়। কুলেৰ সম্ভৱ ৰহ পাশ্ভিস্ক, উচ্চা লিক বিপিট। কৃষ হবিয়াৰণী, কিন্তে হবিহা, বেজনে প্ৰকৃষ্টি বং এব আছে। গীয়াৰ জনেক Vacinty আছে।

কোনটিছ কুল বড়, কোনটাৰ হোট, কোনটাৰ বেগুনে হং এবং কোনটাৰ হবিলা প্ৰভৃতি হং হয়। কুলের বীজ লগা ও কুজনা। কথন কথন কাণ্ডের লাজ হুইডে শিক্ত বাহিব হয়। গাঁলা ভাল কাটিরা বোলল কবিলে কুল বেল বড় হয়। কুল ববার লোহে ও শীতকালে ক্ষেত্র। শীতকালের শেরকালে বীজ লাকে।

यावस्थि भर्ग :--नव

ৰুল প্ৰাৰাহেশৰ ঔষবাৰ্থে ব্যবহার ঃ—গংহাক্ষের পাণ্ডির বস ১ ভোগ্য এবং ১ ভোগা পরিষাণ সাধার ক্রমাণত তিনবিন খাইলে অর্লের বজলার নিবারণ হয়। ইহার যক্ষ পরিয়ার করিবার পক্তি আছে। ক্রেরোন কাটিয়া হাইলে ইহার পথ হৈছিল। ক্রেরোন ক্রেয়ার করিবা বায়। এখন ক্রিয়া করেবা ক্রেয়ার ক্রেয়ার ক্রিয়া বায়। এখন ক্রিয়া করেবা ক্রিয়া বায়। এখন ক্রিয়া করেবা ক্রিয়া ব্যবহার ক্রিয়া বায়। ইহা ম্যারোগে হিত্তক্ষ।

Glossery—সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় :--

কুলা—চোধের বোলে উপকারী। ছাইকতে বিলের উপকারী। আভাষ্ঠরীণ এরোরে। মঞ্চ পরিভারক।

মুদ্রের রস অর্থের ব্যক্ত উপকারী।

পাঁজা-কোড়া ব কাৰ্বাছলে পুন্টিন ছিলাবে বাৰহাৰে উপকাৰী।

পাভার রূপ—কানের কাখড়ানিতে উপকারী।

Fig.—Bot. Mag., t. 150. Ref.—B. P., i, 607; Dymock, n, 321; Prain, H. H., 227, Voigt, H. S., 417.

340. Tagetes erecta Linn. (त्रीशंक्ष)

Genus-CENTIPEDA Lour.

341. C. orbicularis Lour. ((4(58))

C. minima (Linn) A. Br & Aschers.

रुशिक्षणात्रों साम : 'हिन्दती--न कुछ ; त्यांशकः, काङ्कि--वांश्ता , जाकः हिन्दि--हिन्दि , नाक्-निकती --प्रशास : जाक्-हीक्ती --क्षश्यके , क्षेत्रवक्-कृष्ट्य--वांश्व ।

> ভিকনী ক্ষরত ভাকা ছিতিবা জাবছাগদা। ভিকনী কটুকা কলা ভীকোকা বহিংশিবকং। বাতরক হয়ী কুর্ম কৃষিবাককদাপকা।

> > **धारशकानः। ७३ ्**छात्रिकाः।

मामनपात्र :-- दिवनी, करकर, छीका, दिकिश, कारहानमा, अरेक्स नाम।

শুপশ্ৰীয় : —ভ্ৰিন্টা—কটুৰণ, ভটিকাৰক, জীপ্ত, উচ্চৰীৰ্থ, অতি ও পিত্ৰ কাৰক। বাজৰক নালক, কুঠ, জিলি, বাজনেয়া নালক।

ভয়সান :—সমর্থ ভাষতের প্রতন ভূমিতে জন্মে। হগনী, হাওড়া, ২০-প্রপণা জেলার আহু ভামিতে ও শক্ষণেতে সর্বন দেখা ব্যে।

বর্ণনা হ — বাজাবী উদ্ধিন, বাটাতে বিশ্বর থাকে, চিকা লোমবৃক্ত। পাধারপাধা পরেক হয়। কাজ ৪-৮ ইকি পদা, অবনত ও পনা প্রিপূর্ব। পনা ভিয়াক্তি, টু-টু ইকি লয়। পুলের সভাও গোলাকৃতি, এক একটা হয়, বালে হঠিনটা হোট। ত্তীপুলা ভাবক অভিনয় কৃত্র ও বৃহ,। পনা কভিন্ত। কলে কটো কাটা লোম আছে। শীংৰ পোৰ ভাবে কলে।

गुरुकार्व करण इ-जीका

মূল গ্রামাংশের ঔক্থার্থে ব্যক্ষার :—ইছাত জোট ছোট নীজের ওচা বিকু বৈতের। ইটি
বৃত্তিকা বলিয়া বৰ্ণনা করিয়াছেন। ইছা দিয়ালীকা ও লীকন বারু বালিয়া নথি
ছবলৈ ব্যক্ত হয় (Dymock)।

आहे शास निम्न कविता अनः वाणिया अधायतम नाशावेदन वेद्या व्यवसा नायान वय (Stewart)।

হাচুতি কৰু -শিব: পূল বোগে ব্যবহৃত হব (Watt)। কাৰতীয় লেখকেয়া ইহাকে উক্তৰীয়া বলিয়া থাকেন। ইহা পকাৰাত, গেটেয়াত ও ক্ষমিধাৰ্যে ব্যবহৃত হয়।

Glossery :--সংক্ষিত্ত গুলপরিচয় :---

পিট্ৰপত্ৰ ও বীজ-হাতি আনায়। ইয়াৰ নক মাধাৰ ঠাকা লালাৰ উপকাৰী। সান্ধ-সিত্ৰ কৰিয়া ধন অৰ্ডাৰ কাডেৰ কাডিও লালাইলে মাতেৰ ব্যাণাই উপস্থ হয়।

-Fig.—Kirtikar & Besu. Ind. Med. PL, t. 538
Ref.—F. B. L., m. 317; Roxb, F. I. ut. 423, B.P., t. 620; Prain, H. H., 230; Voigt, H., S., 420.

341, Centipeda orbicularis Lour, (त्याउका)

Genus-SONCHUS Linn.

342. S. arveneis auch, non. Linn. (क्लभांगर)

S. brachyotes DC.

জন্মান 3---সমগ্র ভাষতে বন্ধ অবহার অবধা চাব অবিতে অযে। বাদিয়া পাইছে এবং বিমান্ত্রের ৫০০০ সূট উচ্চে সাধারণকা দেখা বার। কুপনী, স্থাকুল ও ২৫-সম্বর্গনা এবং বর্ড বান জেলার বাগানে ভিয়া পভিত অবিতে স্থানে হানে বেবা বার, ভিস্ক সম্ভাচর অধিক পরিবাধে করে না।

वर्षमा :---क्रावर कात माधाव्क जरा क्या. प्रारम भारतकीत वारक, प्रावन प्र प्रेस भारतक प्रात शक् रच। कात ०-३ प्रे केस, विवेद स्वावर्क के कामा : यस नकावीर । ३-० देकि जरा, नवारन नीव्यव क्रिक भरतक, वास्त्रकी क्यों, स्वाकावार भारत

रणनाकात्र । कम मक, क्रान्ते।, श्रारकाक निरंक निर्दाणाहरू । विरक्ष निरंह कुम क कम एक ।

पानवार्व परम :-- नवश वेकिए।

কুল প্ৰাথানের ভাষণাতের ব্যবহার : —দক ইয়া বাইতে অভিগন্ন ভালনানে। কাটিল কুম্বর মন্ত আটা বাহিব হয়, পরে উয়া অমিয়া টাটুকা আহিব—এর মন্ত হয় (Roxb)। নীপ্রকাশনা ইয়ার শিক্ত কামণা বোগে বাবহার করে। (Revd. Campbell)।

Glossery :- ऋष्मिश्च खनगतिहरू-

কুল-ক্ৰামণা বোগে ব্যবহৃত হয়।

Fig-Kirtikae & Basu, Ind. Med. PL, t. 562.

Ref F B. L. m. 414; Rozb., F. L. m. 402; B.P., 1, 629; Prain, H. H., 231.

342. Sonchus arvensis Linn. (सम्भाष्य)

LIX., PLUMBAGINEAE
Genus-PLUMBAGO Linn.

343. P. zzylanica Linn. (1981)

कार्यानुसाती साम :—हिवर, चडि—नःकुठ : ठिका—वरश्या ; हीठा—दिवि : वध्योहन—

লিংজ্য চিত্ৰক—মহাবাই: চিত্ৰগুল—কৰ্ণাই: চিত্ৰো—কলবট: বেনাচিজিকা, শিংপু—ভাবিল: ডেলচিত, চিত্ৰগুলম্—ডেলেজ: বুম্চিডা—উৎকল,

চিত্রকোহরিশ্চ লাদু লাল্ডিকালালী কটুং লিকী।
কুলানুদ হলো ব্যালো জ্যোডিকা লালককথা।
ক্ষান্দ হলো বহিং লাকক লককথা।
লাচী কীলী চ চিত্রালো ক্ষেয়া পুরুষ্ট কিলডিঃ।
চিত্রকোহয়িসকা পাকে কটুং লোককথাপকঃ।
বাজেদরাপোগ্রকী ক্রিমিকও ডি লাগকঃ।
রাজ নিকটি ঃ। পিরাল্যাদিকর্ম।

- আমপানীয়ে :-- চিত্রক, অসি, পার্ক, চিত্রপালী, কটু, পিবী, রপাছ, বহন, ব্যাল, জ্যোতিক, পালক, অনুস, ব্যাকন, বৃহি, পালক, প্রাল, বীপী, চিত্রাল, ও প্র--এই কৃষ্টি নাব।
- ন্ত্ৰপৰ্যায় :--- ভিডা---- অভিনাহক, বিশাৰে কট্ৰান, পোৰ ও কম নাপক। বাজ, উম্ভি অৰ্থ, গ্ৰহণী, ক্ৰিমি, ও কড, নাপক।
- জন্মান :—বদ্দেশ, বজিলভাবত ও কুমাৰ্ল্ প্ৰকৃতি স্থানে সাধাৰণত কৰে। কালী, হা লচা, ২৪-প্ৰগণা, বউমান, বাকুড়া প্ৰকৃতি জেলাছ কালে ও বাগানেৰ কিনাৰাছ এবং ব্যক্তিনৰ পতিও ক্ষিতে কৰে, কেছ কেছ বাগানেও যোগণ কৰে।
- ব্যহ্নাৰ্থ অলো :-- পিৰজ। খ্লচুৰ, ট্ৰ-১ আলা। সালা অধিক ছাইলে বিহৰৎ জিলা প্ৰকাশ লাগ, অভএৰ সামা কেবিয়া মালা ট্ৰিক কৰা উচিত।

বৈচনে ভিতৰের বাবহার।

চরক: (১) অগ্রাপ্রেছে চিন্তক্ল—অগ্রিস্থিকর, অর্ণাহর ও শোবছ বত বস্ত আছে তথ্যে
চিন্তক্ল ভোট (ক: ২৫ আ:)। (২) অর্থে চিত্তকর্ল—অর্থেরোই তই ব্রু চিত্তকর্ল
শীর্থেরে (ইন্ত্রসভূত সম্বাধিশেককে 'শীর্থ কলে) গান করিবে (চিঃ ৯ আ:)।

- অশৈত:—(1) কুছে চিত্ৰকৰ্ণ:—পূঠ বোটা চিত্ৰব্ন গোক্তেৰ দলিত উপ্তয়ন্তল গোক পূৰ্বকৈ পান কৰিবে (ডি: ২ আ:) (২) সিক্ষতা হেছে ডি চত্ৰ্য —সিক্ষতা নাহালী চিতাব্যের কাম পান কৰিবে (ডি: ১১ আ)। সাধাৰণ অঞ্পানন উল্লেখ্য এইলে কাথোৰ পৰিয়াৰ দ্বাস কৰিছে ক্ষৰে।
- ৰাগ্ৰেট: -(১) অৰ্থে চিন্তক্ল—হতে চিন্তক্ল নিকেশপুৰ্ক হবি পাছত কৰিছে। এই বিভান কৰা পান এবং এই ভানুৰেছৰ পদ্ম লোকৰ কৰিছে আৰু বাহু কৰা বাহু (চিচ্চ আৰু)। (২) বাসায়নাৰ্থ চিন্তকৰ্ল—ৰজ্ঞ, নীত, কেত বা কুক চিন্তকেৰ বুল ছালাগ্ৰহ কৰিছা চুৰ্ব কৰিছে। বিভাগোলী ও সংখ্যুত কৰিছা এই চুৰ্ব পৰায়ত অধু ও গৰায়ত এক হবিছা পূৰ্ব কৰিছে। বিভাগোলী ও সংখ্যুত কৰিছা এই চুৰ্ব পৰায়ত অধু ও গৰায়ত এক হবিছা পদ্ধাৰ বাহিত দেবৰ কৰিছে, নীংলাৰ, মেধাৰী, বনবাৰ, কাল্প ও নীপ্ৰশাৰক হবিছা পদ্ধাৰ বাহিতে থাকা হাছে। চিন্তকচ্ব একমান ক্ষিত্ৰত্ব বাহেণ নেবন কৰিছে হুলাৰ বাহু আৰু বাহু আৰু বাহু কৰে এৰ জ্যুত্ৰৰ বাহু আৰু বাহু কৰিছে কৰিছে কৰিছে বিভাগান ক্ষিত্ৰত্ব কৰিছে কৰিছে কৰিছে বাহু কৰিছে কৰি
- চক্ৰাক (১) প্ৰাৰ্থীকৈ চিত্ৰকৰ্ণ—চিত্ৰাৰূপেৰ কাৰ ও কৰা সহ বৰাবিধি ছাত্ৰ নাক কৰিব। বেৰন কৰিবে গুলাপেধ্বাহৰাকি বাাৰি বিন্তা হয় (এছনী চি:)। (১) লীপানে চিত্ৰকৰ্ণ—চিত্ৰাৰূপ ও বেৰদাক কাঠ খোৰুছে পোলপুৰ্বক দীন্ধে প্ৰদেশ বিৰে (দ্বীপদ্ব চি:)। (২) প্ৰাৰ্থীৰ বিশাৰ্থী চিত্ৰকৰ্ণ—অলক কোটকে পিট চিত্ৰকৰ্ণনৰ প্ৰদেশ বিশে কোটক বিশীৰ্থীয়া বাব (এপশোৰ চি:)।
- वन्द्रणन :—(>) अविनेद्रक विजयमाय—पुरुष्ठी च विज्ञासम् चार्न्द्रम्य चार्न्द्रम्य चीद्राम्य अवस्य विद्याः मध्याय परिकार अवे क्राम्य प्रत्य विकार मध्य अर्थन्त्रम्य वर्षाविषि प्रजास व्यविद्याः अरे पुरु व्यानामाज्ञाय नाम कवित्य मध्य परिश्वि १४ । (अर्थी विद्ये)। (२) क्षिप्तार्टमार्टमे विज्ञवस्य—विकारणाची १४ १। १५ क्षिप्त विज्ञवस्य व्यवस्य कवित्य वर्षेत्रा त्यान निवृद्धिभाष (द्योगा विष्य)। (४) क्षिप्तव मार्थ्य विज्ञवस्य —त्याय त्यांनी विज्ञकरण क नृत्या मार्क्य कवित्य (त्यांन विष्य)।
- **মূলপ্রাহাতেশন ঔষধার্থে ব্যক্তার :**—চিতার শিক্ষেত্র হালের অবিট গুল প্রাণ্ড । Dr Osmald সংলয় যে অবিহাস আর ইয়া একটি উৎকুট উল্ল এবং বর্ষকত্ব (Pharm. Ind.)।

ৰাতেৰ ধেৰনা ও পেটৰ পিৰে, চিতাবৃত, আনসভী, ছোট কালহতীতেতী, পিপুল, পিপুলত মূল এক সৈত্ৰৰ পৰৰ ও আনা পৰিবাদ ওঁড়া সৰ্বভালের সহিত সন্ধান প্ৰন্তকালে পেৰা (Dymock)।

Dy Taylor ব্ৰেন, ইয়াৰ আননিঃদাৰণ কৰিবাৰ ক্ষতা আছে। চিতাৰ গ্ৰহেৰ স্বায় ব্য অস্ত্ৰিশক কোড়াৰ ও পাঁচড়াৰ বিলে উহা আৰাম হয় (Watt)।

हुननवान देवकान हेराटक जानाकव क नकिनानक शनिवा दर्गना कविवादकत । हेरा

ৰাত ও সীহানাশক এবং পৰিপাৰ পাতি বৃদ্ধিকৰণে হিতকৰ। চিন্তা কৰ্বস্থাৰকাৰক, চিন্তা ভূম ও লবদের সহিত কাটিয়া কুঠে ও চৰ্মযোগে লাকাইকে শীল কাৰিয়া বাৰ ' কোকা উঠিতে আৰম্ভ হইকে উহা উঠাইয়া কেলা উচিত (Dymock)।

চিডার শিক্ত, দৈছবদ্ধন, হবীতকী এবং শিপুত সমস্তাপে স্টবা ভারা স্কৃতিব। ৪০ গ্রেপ সাজার ব্যবহার কবিলে অজীর্থ পারাস হয় :

চিতাহ্ল, ইপ্ৰবৰ, পাঠাৰ পিকড় (Stephenia bernandifolia), কট্কী, আড়ইচ এবং হুবীভকী, প্ৰভোক সমপতিমাণ একৱে উড়া কৰিব। ০০ বেশ বাজাৰ শেৰম কৰিলে পেটকীপো ও অজীৰ্ব আৰাষ্ট্ৰ (হুফ্ডে)।

লাভিনীকে উপৰুক্ত ৰাজাৰ চিতাহ্য খাওয়ালৈ ভাষাৰ গঠ নই ক্ষৰা বাৰ। শিক শীৰিত বা বৃত অবহাৰ বাহিৰ কয়।

ভিতা, ভাঠ, বিশু, শিপুল, শিপুলবুল, চই বনংবাহান ও বভিচ ইকাৰের প্রজ্ঞানী ২ জোলা, বিভিন্নপাৰ (সাভিজ্ঞান), বৰজাৰ, লৈছক, পৌৰলৈ, বিউল্নেশ, সামূদ্রিক ও ভোনাথ লবণ, ইকাৰের প্রজ্ঞাক ১ জোলা পরিমাণ বাজিব বা লেকুর বলে ভিজাইবা বেঁতে ভণ করিব। এই চুর্গ লেক্স ভবিলে, কলা, প্রহণী, আহম্বনিজ শীপা ও কল না কর। ইকা অচ্যুদ্ধীপক ও কচিকর (লাক্ধির)। এই চুর্গকে চিন্নকার্ড চুর্গ লগে।

Glossery :--সংক্ষিত্ম গুণপরিচয়

মূল—অনুষ্ট গড়, চৰ্মচোৰ, উৰৱামত, অধিয়াকা, অৰ্থ, উৰৱী বোধে উপকাৰী। সঞ্চ মুখ্য অধ্যা স্থাৰ ও অলেৰ সহিত বিভিন্ন কৰিবা কুঠ ও অঞ্চল চৰ্মযোগে বাছ এলোগ মূলে ব্যবস্থান হয়।

মূলের ছালের কক—শক্তিশালী শর্মাধাক এক কোন বোগের পুনয়াক্ষরণ নির্বাহক। মুক্তবং রাস—শান্তা ও মূলিত কতে বাষহত হয়।

মন্তব্য :—চরক—লেখনীয়, ভেমনীয়, শীপন, ভূতিছ, আশায় ও প্রধানমার্য্য এবং স্থানিক— আর্থথানি, বহুলানি ও পিয়স্যানিকংগ চিত্রক পাঠ কবিয়াছেন।

Fig. -Rheede, Hort. Mal., z. t. 8, Wight, Ic., t. 179; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 574.

Ref.—F. B. L. in 480; Rozb., F. L. in, 462, B. P., i, 639; Prain H. H., 232; Voigt, H. Sp. 438.

343. Plumbago seylanica Linn. (fivi)

344. P roses Linn. (190 (\$48))

ভাষাপুসারী নাম :— হজচিতা, কাল—গংকঃ : তজচিতা—বাংলা , লালচিতা—বিশি ; বজচিত্রপু—সহারাট্র : কম্পিনচিত্রপ—কর্ণাট : নিরস্চিত্রিরা, অবিনি—তারিল ; পর্যচিত্র, এব্যচিত্রপূত্রপু—তেলেও , চেইকোটুডেলি—সালর ; রকডাচিতা—উৎকর ।

> কালো ব্যালঃ কালবুলাছডিবলৈটা নাৰ্কারোছড়িক'বিকঃ পাৰকক। ডিডালোছড় ককডিয়েছ কৰাকঃ ভাতুলাক্তিউক্তেকাছড়ো গুলালাঃ। অুলকার্করো ক্তাঃ কুওঁখো রক্তডিভ্রকঃ। রুকে নিয়াসকো কেন্তে ক্ষেক্ত রগারকঃ।

शक्तिकके_{द्र}ा निश्चम्।क्रिकाः।

মামপ্রায় :—কাল, ব্যাল, কালবুল, অভিনীলা, বাজাব, অভি.ধার্ক, পাচক, চিত্রাল, বক্তচিত্র, বহুলে—এইভলি নাব। অভ প্রকাধ বঞ্চিতার নাব—উল্লাহ্ন এবং ওপাঢ়া।

ভাশবিষ্ণ :--বজাচিত্ৰত সুসভাকারত, তটিতর এবং বুর্তমানত। ইয়া বনে মিরারত এবং লেহে বেবক ও হুসাহম।

ক্ষাৰাম : – নিকিম, বালিয়া পাছাত, কোচবিংয়া, বগলী, ছাওছা, ২৬ পছগণা, বৰ্ষমান প্ৰভৃতি কোনাৰ ক্ষানেৰ বাবে ও বছৰিনেৰ পতিত ক্ষায়াত এবং বালানে চাৰ কৰে

शास्त्रार्थं करन ३-- रून ।

কুলগ্ৰেষাংকোর জীববার্থে ব্যবহার :—ইয়ার কণ P saylaman এই সভ, ভবে ইতার গ্ৰেমার কবিবার শক্তি অধিক।

চিন্দার ক্ষের মার কন পাছকা ছোকে স্থানীর আবোপ কর। উত্ততে করেকটা ব্যবস্থা বোগী একেবাবে সংবাদ ক্ষমছে (Watz)।

ইয়াৰ শিক্ষ জননবাৰৰ উপৰ বিশেষ কাল কৰে এবং ইয়াৰে প্ৰথাত ব্টৱা বাছ। Glossery সংক্ষিত্ৰ জনপ্ৰিচ্ছ—

শুলা-ডিজ, পিজিল, উরেজক, তৈপের সহিত বিপাইরা সহয় করিবা বাতে এবং পকাবাতে বাহু জনেপ হিসাবে বাবহুত হয়। ঐ সহ কেন্দ্রে আজ্ঞারীন জারোমেরও ব্যবহা আছে। তুর এক উপলপ্রোগের বিতীয় করিবার হিশেন মুলারান উল্ল। ইউক্ত রম—চোবের বেলে এক পাঁচয়ার উপকারী।

Fig. -- Kirtiker & Basu, Ind. Med. Pl., c 574 B Ref. -- F B. I us, 481 , B.P., s, 639 , Prun H. H., 232 Voigt, 439

344. Plumbago roses Linn. (TW FEE)

Cenus-EMBELIA Burm.

345. E ribes Burm. E (Super)

श्वास्त्राडी श्राम ३—विक्ष, क्रिया छ्रूना, क्रियिका—न'क्ष्ण, विक्ष्य—नारमा, वाद्यिक्ष, वाद्युक्ष, वाद्युक्

বিহলা ক্রিনিবা হৈয়ে-ততুলা ততুলীরকাঃ
বারারিকতুলা ক্রোকো করারী রুগবারিনী ।
বৈরালী সক্ষরাহ্যবাবা কথালী হিন্ততুলা।
ক্যা ক্রিনিবার হ করারী হ বোড়ল ।
ক্রিনা ক্রিকলা হ পর্যাহককারিক।
ক্রিনাম্যাক্রিরাজি-ক্রিনিবার্থিকারনী ।

রাজনিক্ট্র। লিমল্যাধিকর।

मामभर्षात :—वित्रमा, किविशा, टेड्या-स्थूना, खन्नीडका, बाकार्ष, खन्ना, सम्बूदी, पूत्र-भाविती, टेक्यनी, मस्तवा, करमाया, कमात्री, किवार्ड्या, ववा, इक्रियोका सम्बूद्यी— करे बामिन साम ।

खननंदितः — विक्रतः — कडूँ वन, केंकवीश, नवृत्तक, दाव् ७ क्वनानक, व्यविशासा, व्यक्ति, आवि व किनियार नायक।

क्काबांक:-- नृश्नं ७ केंब्रश्यम, प्रक्रिकावक, शकावन, निर्देश ७ हरेशीय ।

वर्षना : - नृष्णां वाद्ये । वात्र हे देशि, यनवार, कार्र विश्व कृतवार, विद्युत्त , यहे क्या नव अवायां की वाद्या भारत हिंद्या वारत । नावा नवा । विश्व अवायां की व्यव कार्या । नृष्ण नावाशित कान व्यव्य , त्राम के केवन । भारत के हैं कि, वो हो रहाते, नर्णव व्यवकान नक, रमाकाद विश्व रमानावार, नर्णव केवन निर्द्ध नृष्णवाद वारह । कि व्यव निर्द्ध रमान व्यवकार हम रहाते, हे है कि, अवहि मृत्याद वारत हम, विद्यां नीकार ; राव क नवाद रमाद वार्य कार्य । मृत्याव केव व क्षेत्र कार्य रमावायां । मृत्याव केव व कृति वार्य । भारत व के क्षेत्र । मृत्याव केव व क्षेत्र कार्य । मृत्याव केव व क्षेत्र वार्य । व्यवकार क्षेत्र व क्षेत्र कार्य । व्यवकार केव व व्यवकार माणियां वार्य । व व्यवकार क्षेत्र कार्य कार्यकार । व व्यवकार क्षेत्र कार्य कार्यकार व विद्यां कार्यकार कार्यकार व विद्यां कार्यकार कार्यकार व विद्यां कार्यकार कार्यकार व विद्यां कार्यकार कार्यकार कार्यकार व विद्यां कार्यकार कार

गुक्सर्व करना:--१--वन, वीक ।

रेक्टर विक्रमा गुरुशाः।

कत्तकः — क्रिजिट्डार्थं विक्रम् — क्रिजिट्ड क्याचार्वं करण विक्रम् क्रिके (प्र. १६ चः)। प्रत्यकः ३ — अमाज्यार्थं विक्रम — व्याचपूर्वं मह विक्रम् विक्रम् चरण्य महिक गांन कविशा गणार विक्रम् चल गांन कहिरा। अहेतन अध्यान काम अकार क्षाव कहिरा। अहेतन अध्यान काम अकार क्षाव कहिरा। अहेतन अध्यान कृत्यामनकोड त्य अस्य क्षाव गर्मा प्रत्यक्ष चल विक्रम् चलावन कहिरा। हेटा चर्तांत्र, क्रिजिटानक अस्य द्वारा व वृत्या वृत्यक्ष चलाव व विक्रम् चलावन कहिरा व व्याचन व्याचन व्याचन व्याचन व्याचन अध्याचन व्याचन व्याचन व्याचन अध्याचन व्याचन व

नवदमा :- व्यक्तीनदक्तवदक विक्रम-विक्रम च क्रम्यक्रिम मनकारम महेना हुन' कहिर्द । हुन' नवस्थ कहिना नव बार्ग कहिरम "चानकगारम" निर्माण नाव (निर्मारकार कि)।

মূলরাছায়েশর ঔষধার্যে ব্যক্তার:—বিক্ত কিবিনাশক, পেটকাপে নিবাৰক, অন্তব্যব নাশক, পাকগুলীর কিবিনাশক, অজীপ ও চর্জ্যবাংগ হিল্পের (Dutt.)। হাবিবের। ইবাকে কিন্তার ভার কিবিনাশক ও বিষেচক ব্যবিধা বিবেচনা করেন (Dymock.):

ৰন্দিনভাৰতেৰ ও বাব প্ৰেনিভেলীৰ লোকেয়া ইছা কিতাৰ ভাৰ ক্ৰিমি নই কৰিবাৰ

শক্ত বাবহার কথে এবা ইকা অভিনয় মূলকান বলিরা আহে। সালা বালকের পক্তে চা থাইবার চামচের এবা পূথ বিধানের পক্তে মারারী চামচের এক চারচ ওড়া বিনে ২ বার পেরন করিতে হব। এই উন্ধ থাইবার পূর্কে রোগীকে জোলাপ কিন্তে চব। বাধারণ লোক ইবার করেকটি কন চুত্রের স্থিতি হোট শিক্তকে প্রয়োগ করে। ইকা পেটকালা নিবারক বলিয়া অভ্যানিত হব (Dymock)।

प्रकाशका (प्रष्मिक देखन (castor oil) पानेपाद एवं ५ त्याना पृष्ठियान विकृत्यन कीका त्यात्मक महिक पानेत्य नवस्मि जातक सिकान क्रांक किया वास्ति वास्ति वर्षेत्रा पान (Sakharam Arjum)

Glossacy:-- সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :--

विद्यालक प्रयासकारक कर जाते (Dutt)।

শুক্তক - ক্রিবিল্ল, উল্লেখক, বল্কারক, রণাগন, কাকাকাবিছা এবং গ্পবিক্রি উল্লেখ্য

स्वयम्पत्नम् कक्ष—वृत्र, क्षेत्रस्थान् असः इत्यस्तिक्ष वित्रक्षः । मृ**र्जन्न कश्य**—काम् असः क्षेत्रकाशस्य केनकाद्यो ।

মন্তব্য :—চরক ক'ল্ল, কুলা, ফিবির ও পিরোবিবেচনোপণ বর্গ বিভ্রু পাঠ করিবাছেন। স্ক্রেম্ক বলিরাছেন—'বড়বের তৈল পিরোবিবেচক (চিচ ০১ আ:)। চারক তৈল-ব্যানবর্গে বিভ্রের উল্লেখ নাই (স্১০ আ ।।

चार्क विकास वारत, जिन्न स प्राचन करा प्रश्नात । विवास करे वार अस्य कामविद्यास (Acute Capillary broadhing) व वहां करा हह। चार्यातहरू स वाह्यान विवास विकास अर्था करा हह। चार्यातहरू स वाह्यान विवास विवास अर्था करा है। वाह्यान विवास विवा

Fig.-Lam , III., t. 133 , Wight, Ic. t 1207 , Kartikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 577.

Ref. F. B. L. III, 513, Rozb., F. L. i. 586, Dymock., n. 349; B. P., i., 643,

345. Embelia ribes Burm f (विस्म)

LXL SAPOTACEAE. Genus-ACHRAS Linn.

346. A. sapota Linn. (河内南)

ভাষাসুসারী নাম :—সংগটা—বাংলা : সংগটা—হিন্দি : চিভানি—বোংল : সিনাই-এপুলাই—খালার : নিমাই-এপুলাই—ভালিল : সিন্ধলা—ভেলেও : সিমাই এলারাই—মালার ।

ক্ষাপ্তান :—আদিৰ বাসস্থান, ধৰিল আমেডিভা। লগত বৰণোপৰ বাগানে চাৰ হয়। হাওড়া, হুললী ও ২৪-প্ৰগণ্যৰ বাগানে কোপিত আছে।

বর্ণনা হ— বাধাবি কুল, ২০-৩০ দুট উচ্চ হয় : সংস্টার কাই লাগের আন্তাব্য বুসরবা, পান্ত।
ইত্বার ও ডিডে সহাকারে কাটা কাটা হাল আছে (Gamble) : পান্ত উজ্জাল, শহারুতি,
৩০৬ ইঞি। বোটা আনতা, ই-১ ইঞি লখা। ছল এটি পাণ্ডি বিশিষ্ট ও শেতবা।
প্রেপত এটি এবং গর্ভাগরে এটি গরল আছে। কল কমনালেব্য মন্ত বছা। অধন
কথন ইত্বা অংশকা হোট হয়। কলের খোনা বসগলে, গুনরবাণিও পান্তলা। বীমা এটি
কিয়া অধিক বাবে। তু ইঞ্জি লখা ক্রকার্ন, আন্তা বীজের ভার এবং উজ্জাল।

শ্রীমনালে কুল হব । কল শিতকালে পাতে । এই সাহ আমেরিকা যেল চুইতে ভারতে শানিবাছে। সলেটা বাইতে অভি মিই বলিবা অনেকে বালানে চাব করে। পাকাকল একটু সন্ধিনে কেপ নিই হব ।

श्वकार्य कर्म :--रेश च पर्।

মূলবাখাংশের ঔষধার্থে ব্যবহার :—সংগটার বীজ কুর্ববেরত, ব্যবহা লাক্ষে চাল বলকাবক ও স্থানালক সংগটার কল লক্ষিত যাখনে নাম রাজি ভিজাইরা প্রাক্ত কালে থাইলে গৈতিক স্থা নিবাহণ হয় (Dymock)। ইয়ার আঠা ক্ষয়ের Guttaparcha উপোধিয় হয়।

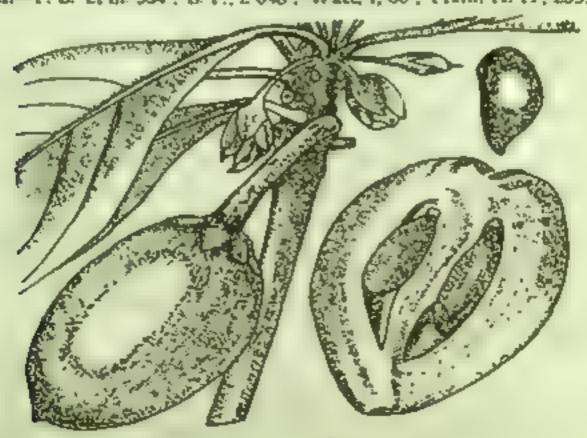
Glossery—ক বিশ্ব গুণপরিচর :--

কল :-- পিত্ৰবিভাৰজনিও ৰোগ ও বাবেৰ প্ৰতিবেধক

विभि :--वनावय ७ वर्ष ।

रोक :---स्तावकावक ।

Fig. -- Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 579 Ref.--F. B. L. in 534 , B. P., i. 648 ; Watt, 1, 80 ; Prain, H. H., 233,

346. Achres sapota Linn, (नलांग)

Genus-BASSIA Linn.

347. B, lanfolia Rosb, (महन्त)

कायांगुमाती आध :- प्रकृत का कृष्ठ ; प्रत्या, महेन-वाःनः , भवतः-विश्व , ध्यावःकातृकः, श्रावदेक-प्रदावादे , वदरकः-क्षण्यकः , वदर्गत-वर्गति ; करे,-वेश्वल-काःभित , वेना, निका-एक्ष्यकः , वेतिका-भागवः ।

> মধুকো মধুরক্ষ স্থাৎ মধুজিলো মধুপ্রবা। গুড়পুরুলা লোপ্রপুরুলা বামপ্রাক্ষক মাধব : । মধুকং মধুরু কীড়ং লিন্তমান্ত্রনাগ্রন্থ। বাডলং কর্মোকরং বীর্যপৃত্তিবিবর্ত্তনা।

> > ब्राव्यमिष्टें :। काळानिकाः

- মানপর্যায় : বধুক, মধুরক, মধুরিক, (মরুপুলনত বাহার) মধুনক, কড়পুলা, লোঞসুল বানপ্রায় (বানিকারণে জাত), কাধ্য— এই এলি নাম।
- শ্বশশর্ম :--- খবুর--- খবুর রস, শীতবীর্যা, পিরু, বাছ ও প্রথমাপক। ইয়া সায়কায়ক। ক্রিয়োবনাপক। বীর্যা ও পৃথিবুদ্ধি কাছক।
- আক্রমান :— মধ্যভারত, প্তিম্বাট, কুমানুন, হণদী, সাওভাল প্রগণা, সাক্তা, মেদিনীপুর স্থানন জেলার অবলে মতে। বোটানিক্ গার্ডেন, শিকপুর।
- वर्गमां :-- न्याका विश्व ॥ ०-४० कृष्ठ देळ दृष्ण, चर्यकारम् नय निव्ध वास हे देखि भूक, वृत्रदर्ग अध्य कृष्ण विश्व कार्य के कि भूक वृत्रदर्ग अध्य कृष्ण कार्य । किल्यक कार्य केवर नाम के द्रावस्तर्भ कार्यम् । वास कृष्ण कार्या क्षण कार्यक । किल्यक कार्य केवर नाम के द्रावस्तर्भ कार्यम् । नाम कार्यक कार्यक वास कर नाम के द्रावस्तर्भ कार्यम् । नाम कार्यक कार्

बाबकार्य करन :-- पून, कन, नज व कान।

देशक्ष्य अबूदका गामकातः।

চরক:—(১) রক্ষণিত্র বন্ধবন্ধার—বন্ধককের অর্থ্যবহ্দার বঞ্গিরী ব্যবস্থাবে দেবন করিবে (জি: । আ:)। (২) **গ্রেইটিডে বন্ধপুলা—বন্ধপুলোর বন বু**ংগারে

কাল দিব। কৰাৰ বিষ্টু ৰাক্তিকে নামাইৰে। শীন্তৰ স্কুইলে উহাৰ ট্ৰু আলে সৰু নিবিক্ত কবিয়া আৰুমধ্য ব্যলালে একবাৰ ভাৰিয়া কিৰে। এই আসৰ পান কবিয়া পথা শেষন কবিতে এক্টাণোৰ কম কৰা যায় (চিং ১৯ আ:)।

ভাৰপ্ৰথাৰ : —ফ্ডিয়ে মৰ্কলুল—মন্তলুল মনুনোৰে উত্তৰতৰ লেক পূৰ্বত এক কৰণ কৰিলে ছিবা প্ৰশাসিত হৰ (ছিভা ডি:)।

মুগাইছাংশের ঔববার্ডে বাৰহার: — স্থাকর কুল হইজে এক চকার বভা প্রতক্ষ হয়। উচা উক্, কুলাইডিকারক। ইয়া 'বার্ক্ নামক বজের সমান। এবলে সহারত বভা পরিকাশে নামক্র হয়, বিশেষকা নামকাল প্রকাশ ও নাক্রণ প্রকাশ ও নাক্রণ প্রকাশ করে। মুখ্যার হয় বহু নি বার্ক্ত হয়। সহায়ত হয় অতিকাশ ও প্রকাশিকাশে ক্রিকার। ইয়ার কুলোর কার্কিনার ও প্রকাশিকাশে ক্রিকার। ইয়ার কুলোর কার্কিনার কার্কিন

भारत प्रका शह बाब प्रश्नित त्वीत त्यारका देशत त्रिय प्रमान कर।
त्यारत प्रका शह बाब प्रश्नित प्रश्नित त्यारका देशत त्याय व्यान करन।
कार्य श्रात्व करन। वेशत देश्य प्रयान त्यावल त्याय भारत मेड क नेप प्रतिश्चान प्रतिश्चा वाल व्यान त्याय त्याय त्याय व्यान मेड क नेप प्रतिश्चान व्याप व्य

Dr. Voigt বলেন ইয়াৰ জৈন গাৰে মাজিলে পাচক। আবাৰ বৰ। সংবাৰ কুল স্থিয়ে ব্যবহাৰ হয়।

মহায় উত্তেশ্বক, পাজিকৰ, উক্তৰীৰ্ণা, বাৰক ও বদকাৰক। তাং উৰহ চাৰ বৰ্ত বৰ্তেন যে ইয়া ''বাৰ'' অপেকা পাক্ষমেৰ কম ক্ষিকাৰক এবং প্ৰথমেৰ পূচীৰ পাক Bastrus সমান। সংবা হইছে অনেক শক্তিকাৰক কমৰ এক্সম হয়।

प्रदा कृत, नाजाब कात, वक्कवन, केनेव प्त (Andropogon muticatus), धान, किन्दिन् आदेखन नवस्थितार नरेंद। काद खबख क्वित्व नात देशां न देख किन्दिन् विक्रिक क्विया नावश्य क्वित्व स्थित सिनाना, नाजनार, कृत्वी अर स्वीत्वय खब्छ। तो इव (साम वद)। स्वाय देखन वावश्य वित्य भाषाया स्वाय द्वार व्यवस्था व्यवस्था स्वाय व्यवस्था व्यवस्था स्वाय व्यवस्था व्यवस्यवस्था व्यवस्था व्यवस

Clossery—সংক্ষিপ্ত স্থপারিচয় ঃ

ক্ষুত্ৰ নাইতা চুইতে একপ্ৰকাৰ যক্ত প্ৰকাশ হয় উত্। সংহাচক, বসাহন, স্থাপ্তিকাৰক, বিশ্বকৃত্ৰ, বস্কাৰক, বাসুংশাৰক।

কুলের কল্প-কানে উপঞারী।

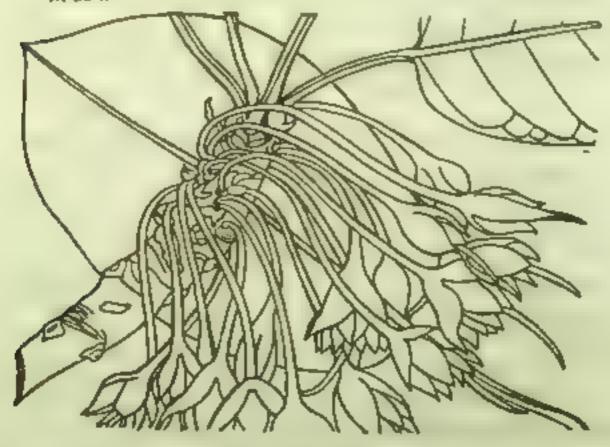
ভাষুদ্ধ--'একলিবা' ছোগে অহুলোক বিনাৰে বেগজনে কাবন্তও হব এবং বৃত্তে স্বাহ্মিছা স্বৰ্ণ বোলে বাবকাৰে উপকাৰ বৰ্ণে .

विदेशी क्या-नार्यात्म अवर बनावन । १९७ विद ।

মকবা '→চাইক স্বাৰথতৈপংখানিত্বৰ্গ সৰ্ক পঠিত হটবাছে (ক্থা ১০ খঃ)। কুল্ৰাছ বলিয়াহেন – "সৰ্ককাশধানকাশতৈলানি কথানিত প্ৰাণমনানি" (ক্থা ৪৫ খঃ)। চাৰক আন্তৰোনি পুলবৰ্গে সন্ক পঠিত হটবাছে।

মৌছা কুশের রল বলারন এবং পগুরালা ও বাতে প্রশক্ত। ইয়ার পূলা পোর্থ, বলা, তিই লাগিচ সালক। ইয়ার তৈল লিবা-শীঙা, কত, বাত এবং কুল্পলানির লকোচে এবং চর্মবোলে প্রয়োগ করা হয়।

Pag.—Bedd., Fl. Syl., t. 41; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 580.
 Ref.—F. B. I., 111, 544; Rozb., F. I., 11, 526; B. P., 1, 649; Dymock, 11, 354.

347. Bamis latifolia Rogb. (1881)

348. B. Iongifolia Liun. (कलवजुड़ा)

ভাৰাত্মনারী নাম :—জনবৰ্ত-সংস্কা; জনবছরা—বাংলা বছরা—হিন্দি; ইন্দলাই, কাঠ্ ইন্দি—ভাবিদা; ইলি, উরিইয়া—ভোকভা; ইতিহা—বালর ; বউর।—বোকে :

> অক্টো অসমবূৰণে মজলো। দীৰ্থপঞ্জে বধুপুস্থ জোত্ত প্ৰিয় প্ৰজঃ কাঁৱেটো গৈৱিকাখনত। খোৱো অসমবূৰক বধুলো প্ৰশাসনত। বুৰো বাধিক্য কৰেটো ক্ষাক্ত ।

क्राव्यक्रिक्केट्टा भाषानिकर्यः।

শামপর্য্যার 2—জনগ্রু, নবনা, নীর্ষণ্ডক, স্থুপুলা, কৌড্রান্ডির, গতরু, জীরেই, বৈ্তিকাক্ষ— এই কর্মী নাম।

चने गर्वाकः :--- चनव्युण-- अपूर्यन, जननायण, स्वक्ष्यकः, अध्यानकः, वेहरीया, अस्कादकः अवर दनायनः।

ক্ষাৰাৰ :—ক্ষান্ত বালানাৰ, বাকিণাডোৰ পশ্চিত্ৰাৰ, পূৰ্ব ও পশ্চিত্ৰাট, নিৰ্দ্ত, বোটানিকু নাটেন, বিৰদ্ধ ।

वर्षमां उत्तर-१० वृद्धे के कृष । एक १ व देकि मदा अवर १३ देकि इक्का, एकद निवा १२६ ; विक्रि १०१३ देके नदा । क्षाक्रक पूनारक अवनि वृत्य वह, वृत्य क्षाक्रवर्ग, अवद्य वह क्षाक्रि १ देका नाग कि वृत्य क्षा । एक वृत्य नाग कृष्य क्षाव । एक वृत्य क्षाव क्षाव क्षाव कृष्य क्षाव क्षाव

यायस्थि कः म :—कृत, रोक e रेटन।

मून्द्रश्राधारत्मत क्षेत्रशादर्थ नाव्यात : — समावत्रक भावक क्ष नीहकात भाव दिख्यतः । वहतात्र वक्ष देशव कृत रहेत्व वक्ष क्षायक इव अवर बीम इटेट्फ टेडन नाक्षा वातः । वहतात्र वीम त्यान कवित्त देशन वादित इतः, किम्न अदे बहतात कृत इदेत्व कार्यात्राहेश टेडन वादित एवं। अदे टेडन हर्ष्यरात्म हिज्यतः । कृत वृद् विद्यत्यकः । वेदात मार्या शास्त्रवः नात्म विकास केरत्यत्म नाव्यक इतः । देशव क्षायन नीहजात्र भाव विद्यालयः । देश व्हेटक टेकन क यक केम्बरे नावता नातः।

Glossey--गः चित्रं क्रनभतिहात : -

সাছের ছালের কছ: -সংখ্যাতক বিশ্বসাক্তক, উপুনের বীলামান্ত।

भूग-विराधक, मरबाधक, क्रिविजानक नर्गरित्य देशकावी, वरश्चवित्र ।

बीटबाब टेकम :-- धर्यटवारण विराम धनवा वी ।

আঠার মত রস :-- বহুত উপকারী।

Fig -Wight, Ic. e 147, Bedd, Fl Syl, t 42, Kirtikar & Basu. Ind. Med. Pl., t. 581.

Ref.-F. B. L. in. 544 , Roxb., F. L. ii, 523 , Watt, i, Pr. II, 415.

348. Bassa longifolia Linn. (wentest)

Genus-MIMUSOPS Linn. 349. M. elengi Linn. (可可)

বকুলক নীৰ্গক শ্লীকৃথনবুংকাকনক নৰুপুন্ধ।
ভাৰতিৰ্জনিৱানক বিৰকুত্বত কেনকক পাৰ্থিক।।
কাৰত নীৰ্গকক বিশাহনো স্চপুন্ধকো কৰা।
কাৰত নীৰ্গকক বিশাহনো স্চপুন্ধকো কৰা।
কালো বভালোককিনপুন্ধকোৰ নাৰ্থনানক।
বকুল শীতলো কৰো। বিবলোকবিনাকত।
বকুলক কৰাপ্তত সমাতেয়া কৰিলকক।।
ক্লাকৃত্বত ভালোক সমাতেয়া কৰিলকক।।
ক্লাকৃত্বত ভালোক সমাতেয়া কৰিলকক।।
ক্লাকৃত্বত ভালোক সমাতেয়া কৰিলকক বিশাহন নাৰ্থনা।
ভিত্তকৰাক কৰিকে সমাতেয়াকক কৈন।।

हाक्रमिक्ते :। क्रवतीहा क्रिक्तः।

- सामगर्याक्ष २— २५न, भोड्नक, कोन्नवस्ताक्ष्य, प्रदूष्ण, प्रवक्षि, वयराज्य, वित्रकृष्ण, स्वतः, भावतिक, कवक, तोड्नक, विवादक, तृष्ट्रक्षक, वर्षे, वयत, वक्षात्वाच, वितर्ण्य—यरे महस्त्वति जाव ।
- ক্ষণবঁচার :—বৰ্গ —শীক্ষীথ ক্ষ, বিজয়াবনাপক, বৰ্ষ হস, বিপাকে কৰাত ক্ষন, বহাটা এবং ক্ষাথক। বৰুগ ভূগ—কচিকাৰক, কালাচা, হ্লভি, শীক্ষীয়া, মধুৰ ক্ষন, বিপাকে মধুৰ ক্ষাথ বৃদ্ধ, এবা ব্যস্কোহক ক্ষিয়া কৰিত আছে।
- ক্ষাৰ্থাৰ :—প্ৰিয় হাটের ক্ষ্পে কৰে; ক্ষা, সিংহন, ব্যৱসাধ হাভার পাতে ও বাগানে ব্যাপৰ করে। বোটা নকু বার্টেন, শিবপুর।
- वर्षमा १—००-२० वृत्ते केळतृक । काम वाक प्रमादर्ग, काके-काके । काके नक्ष व कावी, वाहिएतत काके मारान्य वाकान्क प्रधान । किळाइत काके प्राप्त मानावर्ग । वाक को है कि अपा, उन्हें के काका, त्याक विषय क्रमूक काकि । द्वीके हैं कि । कुम त्याकर्ग व त्योगक पूक । कुम हरेरमक वृद्ध मानावर्ग । विकास कारक । विकास कार्य विकास, है है कि त्याकर्ग । वाक त्यावर्ग । वाक विकास कार्य कार्य कार्य कार्य है के त्यावर्ग । वाक त्यावर्ग । वाक व्यावर्ग कार्य कार्य

बाववार्थं करन :-- कर्. नीत. बीच ।

देवस्य वकुरमत राज्यात ।

চক্ষেত্রত ২—(১) চলবত্তে বনুল কল —বনুল কল চর্মান ক বলে চানিত বল্ধ করু করু (ধর্মোন — ৪:) (২) চলবত্তে বনু-কর্ বনুলব্দেন ভাবে প্রপূপ্ত, মধু ও ক্ত বিভিত্ত ক্তির আনোয়নপুর্বত করণ করিলে, চলিত্রবল স্কৃত্ব আন্ত ক্যা। বন্ধবোদ—চি:)।

मृज्ञाबारद्वात श्वेतवादर्थ वायकातः --- कम्प्रास्टन हेहात कृत अञ्चलक करणत कान वाता करू रहोत करता

Makhzoz (संशव बरन्न ता, देशाव जनक बन क बीरजब शावकका पक्षि जारह। कारमध काथ शावक पनिया क्षितिक व्यारम, मृत्यदे क शूजनानीय अवर मृत्यव चारक शावकक एड । किनि बरन्न ता, देशाव क्षम भूरमय कंकाव नक नदेश Abwah शावक सामारवाथ जावाय एव । अदे त्यारम जावनद अब एश, जावा धरम, बनाव, इरख क प्रवेरिक्य जनवाशय कारम जाकिनय करना एव (Dymock)।

শাকা কলেব দানি বিষ্ট ও ধাৰক ; ইয়া পুৰাজন যক্ত আখালয় বােদে হিজেবৰ (Watt)। বৰ্ণভাগেৰ ধাৰে, বৰু ও ছক বিশ্বিক কৰিব। মূৰ কুলি কৰিলে বিধিলম্ভ বুলিয়া অক্ত হয় ও ইয়া বিষ্যা হঞ্জ গঞা বন্ধ হয়।

বৰুলভালেও সংগ্ৰাস কৰা ও আঁকা কৰিব। নিজনে এও বাব এ। বিন ধৰিয়া গাঁতে লালাইলে গাঁতেৰ গোড়া শঞাহৰ ও নড়া গাঁড আৰোম হয়। বহুল, বট, আৰু, পাৰুড় ও বক্ষভূদ্যৰ হালেও লাও বাবঃ কুলি কৰিলে কুৰেৰ ক্ষত আৰাম হয়।

গুৰু বৰ্ণ কৃপ চুৰ্ব নাকে নাক নিয়া প্ৰচুদ্ৰ মোৰা বাহিৰ বইয়া কৰ্মানিক স্বৰ ও সাধাধৰা আহমে হয়।

ৰসূপৰীয়া ১ জোলা, ৰজিগতের জীয়া ও জোলা আক্তম লোড়াইছা প্রকৃষ্ণতে বৃদ্ধ হিলে। অৰ্থান্ত নিজ বজ্ঞাৰ আভাষে হয় ।

বসুনের জান কংব। বসুনধীজের স্থান কট্যানে গ্রাহেণ বিলে বৃদ্ধিক রংশনের স্থানা আর্থান কা।

वर्णनं च ंडि. केक्टराम नीम ंडि जर्श केक नरियान तीमर्गक, मन्द्रस्था, एके. निर्म्त, मनक, मारुटिन, धन्तिकृत ज बाजीनदा की, जब्दा नानि केवात सरमत नरिक साहिता करमन निरम कर्ममून क्षाद क कर्ममूल (काम) चादान एवं ।

বৰুগহাৰ, আলা, পান, পোৱাল, লোভা ও বেশাৰীয় ভাইল সমজানে সইয়া টাইখো গোৰুতে নাউয়ন কোড়ায় প্ৰদেশ দিলে কোড়ঃ কাটিয়া পূঁজ বাহিব ক্ষয়া বায়।

বসুগৰ কোৰ পাঁস কাজিতে বাটাৰা কিল বৈলের সহিত কুটাইরা সক্ষাত ও কণালে লাগাইলে উলাধ আবংব ধর।

Glossery : --স্ক্রের স্বৰ্গবিচয়--

পাঁড়া :---সর্বাহ করে উপকারী ৷

পাকা মলের বোলা ১— সংখ্যক, পুরাজন আমানংর বিংশ্য উলকারী :

ৰীক্ষ—বাশক্ষের কোইব্ৰহণত, বীক্ষ চূৰ্ণ কৰিব। সংখাৰে এবেশ কথাইলে গেছেবছৰ। আবাৰ হয়।

মতত : —বৰ্দের কোবল লাখা, পর এবং প্রত্যুক্ত কাছিলে আঠা বাহির হয়, কিছু ইংগ জীয় কুক্ত নথো পঠিত হয় নাই। চরক—আস্ববেংনি ক্সবর্গে বসুল পাঠ করিয়াছেন (প্রা ২৫ আঃ)। বসুলমুল চুর্গ বন সংগ্রাহক।

Fig.-Wight, Ic., t. 158; Bedd., Fl. Sylv., t. 40; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 583.

Ref.—F.B.L., 111, 548; Reab., Fl., it 236; B.P., t. 649; Prate, H.H., 233.

349. Mimusope elengi Lina, (अपूज)

350. M. kauld Linn. (विकी)

धारामुमाडी मान :—एमपुध, धिदिक्।—गःक्छ ; चिद्रती—पारमा ; धिदृति—हिन्दि ; कोकि—बहाडाड्रे : भागारे—धारिम : मन्तिमाखाडा—बामड : चिद्रति—हिन्दि ;

কীরিনী কাঞ্চনকীরী কর্বনী কটু পর্নিকা।
ডিক্ত মুখা কৈনকটা হিন্ত ছা হিনাকটা।
হিনাজিকা পীডছুছা খনচিকা হিনোছনা।
কৈনী চ হিনকা চেণ্ডি চতুরেকগুণাক্রয়া॥
কীরিনী কটুজিকা চ রেচনী শোকভাপদুহ।
জিনিশ্যেককদ্বী চ পিড্ডেরহুরা চ সা॥

রাজনিহন্ট্র। পর্বটাত্তিকর্ম।

- লামপর্য্যার :— কীনিটা, কংকনকারী, কংগী, কটুলবিকা, ডিডগুড়া, হৈসবড়ী, ছেমগুড়া, হিমাবড়ী, হিমাজিকা, লীড়েগুড়া, ব্যক্তিকা, ছিংমাত্তবা, হৈমী, হিমকা,—এই চৌন্টা নাম।
- শ্রণপর্যার :—ক্ষীরিকী—কটুডিকারন, বিবেচক, পোগের জাগনাল কারক। ক্রিছিয়ের, ক্রমের নালক ও পিরুজ্বনালক।
- **অভ্যান :**—নূলভান, পাহোর, বর্থ, বয়দিবি, হসিরারগুর, গুজ্যানভয়ালা , বোটানিক্ পার্ভেন, শিকসুর।
- বৰ্ণনাই—বৃহৎ বৃষ্ণ ; পৰা ২-০ ইজি, অগ্ৰহাল বোটা, কৰন কৰন সভ হয় । জিলাকৃতি, বন লোনপুত্ৰ, পত্ৰেম্ব নিয়নাল বেডন্ত্ৰ। বোটা, ১-১ই ইজি । পুল্ডবৰ্ড ই ইজি লখা। বহিবাল কটা, ঐ ইজি, জিলাকৃতি ও গুনহবৰ্ণ। পাণ্ডি ১ ইজি লখা ; পুংকেলম্ব ৬ ৮টি, কছাতেৰ ভাষ কিলা বিভাজ। কণ এ-১ ইজি, গোলাকাম, মধল। কলে কুক্ৰ্ণ, মধুৰ বীজ গঙাট খাকে। বনভে তুল ও কল হয়। কল জলনাইছেছ মড, পাকিলো শীতৰ্ণ হয়।

राज्यार्थं करनं :—रोब, कन, निरुष्ण धरः हान । वाजा—नवक्य ३-३ चाना ।

মুক্তবাদাংশের ঔষধার্থে ব্যবহার :— চহু উটিলে বীল ওঁড়া কবিছা দেবলা হয়। ইহাৰ জৰ নাপক ও বলকায়ক ধন আছে। বীল উত্ত, ইহা বুঠ বোলে প্রয়োগ কথা হয় এবং ইহাৰ জিমিনাশক শক্তি আছে (Baden-Powel)। কল অভিশঃ বিট, পাঙেছ আটা কানের বেহনা ও পদার বেহনার ব্যবহৃত হয় (Dr. Emerson)।
সিকচ্চের ছাল ধাবক। সত্র শেকা কহিছা ব্রিঞ্জা ও আচার সহিত কোড়ায

লিকড়ের দ্বাল ধারক। গল্প শেহণ করিয়া হবিহা ও আহার সহিত কোড়ার প্রলেপ যিলেকোড়া কাটিয়াবার (Deucy)।

हेंद्रा अक्षी बन्दाहरू केवर, कान व बाननातीह काराद् पायहरू द्व ।

देशाह बीरकार क्षरमण किरम मर्कवाय एवं।

খিবনী ক্স ও ক্ষেত্রনেস একম পেকা কবিয়া কৃষে লেশন কয়িলে কৃষে যেচেডা আবাস হয়।

Glossary :-- সংক্রিপ্ত অনপরিচন--

वील-वनाइन, व्यवस्थक, क्रियिशायक, श्रीका क्ष्युद्धारम द्वेषकारी । कृते, निनामा,

মূল ও ছবি — সভোচক, বালক্ষিণের উবরার্থে জনের সহিত বাটিরা রধুসভ্ বার্হারে উপকারী।

শক্তি তিনতৈকের সভিত ক্টাইরা ছালেছ ওঁঞ্চর কৃতিক বাবহারে বেবি বেরি আমার হয়।

Fig.—Hook, Bot Mog. c 3157, Rumph., Amb., in. c. 8; Kirtskar & Basu, Ind. Med. Pl., c. 583 B.

Ref.-F. B. L. m. 549, Wall Cat., 4149

350. Mimusops kaukt Linn. (किएने)

351. M. hexandra Rosb. (কীরণেজুর)

छावानुजाती मान : -वाकारत—नः५४ : भीकानक्य—भारतः : भीकी—विकि : वावती— वहांबाद्वे , रक्षी —वारक , भागा—काविक : वाविरक, भागा—**रक्षणक : रवश्य**— वर्गादे : भागा—वाजव :

वाकानत्म वाक्यमः कीतन्त्का नृत्रस्यः । निवरीत्कः वर्षणः करीत्देः मान्त्वाकः । कीती क्ष्यमः द्यांकः क्ष्यदेः शक्यस्यः । क्षिरणाश्य वृत्रकः कीतकः व्यक्षमक्षः । राजान्ति वृ मन्त्रा शिक्यम्क्ष्यन्ति । वृत्रा द्योगको क्षाः वृत्तिका द्यस्यानकः ।।

वासनियकैं । बाजाविकाः ।

मानगर्वामः —वामाध्य वाम्यन्तः क्षेत्रकः, पृत्तकः, निवरीमः वर्ततः, क्षेत्रे, वाध्याद्यः, क्षेत्रे, क्ष्म्यनः, क्ष्मेत्रे, वाध्याद्यः, क्ष्मेत्रे, क्ष्म्यनः, क्ष्मेत्रे, व्यक्तः, क्ष्मेत्रे, व्यक्तः, क्ष्मेत्रे व्यक्तः, व्यक्तिः क्ष्मेत्रे क्ष्मेत्रे, व्यक्तिः, व्यक्

ভাষানি : —বৰ্ষণাট, বংগ, থাজিবাতা ও উত্তৰ লাছক। বাধনাৰ বাঁচুকা জোলার ও বিভারের বহক্তবাল্যালকলৈ ও পশ্চিম ভাগতে ভাগ হয়।

वर्गमां :— 10-14 कृते केंक हिर नवाध्वाधिक कृत करावा क्षण । नारहण कृति नवन क रणिक वर्गि कृत्या । साम वृत्यवर्ग, यक्षण, यक नारह निवाध स्वाधित हुए । काई नक, नाम कराव स्वक्रस्य काकापुक कृत्यर्ग (Gamble) । नव २-६ हेकि नवा, ५३-६ हैकि इक्षण, इक्षण, केंकर नृत्रः नर्क्षण : स्वीध है-है हैकि, नृत्यक ध्वन्यावादिनिये कृति हैकि, स्वक्षण किस्स किस्स मीजवर्ग, नृरक्षण करू है । यम है हैकि नवा थ है हैकि विक्रण, स्वित्य कान्यादेश्य यक, नाकिस्म नीक्षण हुए । करन क्षणि किस्स इस्मी इक्षण, वक्षण क विक्षण क्षण नारह । नक्षण कम नाहरूक विदेश हुए । देक्षण हुए । नरक्षण क विस्तवर वार्य कृत एवं अवस अक्षिम वार्य कम हुए।

वावशेष करण :--- १वः कः क्यः । भागः , नवकः ५-७ माता ।

देशकाय प्राथानगरमा गामहाह।

ছবক:—পিশ্বস্থানতে বাজ্যানত পত্ত—চাজানত ও করেতের পারে। সমভাগে পেলা পূর্বার পরায়তে জাজিয়া পিত্রারত রোগীকে সেবন করাইবে (টি: ৩০ আ:)।

প্রশেষ:—হাজাবর ক্য এবং করেত্ এবর বেববপূর্ণ হ বু ব বেবর করিবে, বুবের বেরেড। পাতাস হয় (ডি: ২০ আ)।

मूनश्रदादाव केवरादव वाक्यत :—देशव शास्त्र कर वर्ष शास्त्र कार। वक्तराम स्रीतान गांका, भक्त शासा अवः Caloplyllum mophyllum अव गोरवर गरिक देशव गांधि स्थाप वन्त्र कविश कावार गांवाय कविशाव कक्ष गांवशव करत। देशव वीरवर कामन जिल्ल संस्थाप कर।

Glossey :-- जर्बिन्ड क्लन्डिक्ट :

कोच्य-मध्यक्रक, रभावत, विकास कारण, (यक्षत जानक व वह्नकार्य :

শক্তম 2—চনতের 'বংশবা'ন 'তে হাজানন শক্তির কর নাই। স্থক্তমে ইয়াতে শক্তমনারি বর্তি পঠি কবিহাছেন। হাজানন করের শর্ম হাজানার মেনা। ইয়ার কনকে করা কবিহাই হাজানন নাম হালা কইয়াছে। রাজাননের ঠিক বাংলা নাম নাই। তেত্ কেন্দ্র শীক্তবন্ত্র করেন।

Fig.-Wight, Ic., t. 1587, Rumph, Herb Amb. in, t. 8, Kirtikat & Besu, Ind. Med., Pi., t, 584

Ref - F B. 1, m., 5149; Walt. Car., 4148, A. B., Rogb., F I, il 238, Brandu, For Fl., 291; Dalz & Gibe, Bomb. F., 140

351. Mimusopa hezandra Rozh (- scope)

LXII. EBENACEAE.

Geuns-DIOSPYROS Pers.

352. D. embryoptaria Pers. (474)

ভাষাপুসারী লাম: - জিন্ত - কংকত । পাব---বাংলা: পাব, বাচ্তকেনী--ছিনি;
ভাষাপু--বোংল; পুবিত, ভবিক্--কেনেও; পানিভিতা, ভবিত, ভাইটে --ভাবিল;
ব্যৱাভি---বাজ্য; টেজুবি কাশন--বংগ্রাট্ট; টিবছবো--ভাবাট; চলুক-কর্ণটে।

তিন্তো নীলসারত কালকজাছ্তিমুক্তর:।
ক্র্তিক রাষণতৈশ ক্র্তির ক্রনাহরে:॥
তিন্তুক্ত ক্রারঃ ভাগ সংগ্রাহী বাধক্ত পর:।
শক্ত মধুরঃ ভিতরা মুর্জনা রোমধ্যে ভরঃ।

डांकमिनकेंद्र। जाळापिनर्गः ।

- मायमधातः छिन्द, नीवराद, कानश्य, मछिन्दक, पूर्वक, दाधर, पूर्वन ज्ञवन ~ यदेखनि नाव ।
- গুৰ্পৰ্বয়ে :- কিপুত -কৰাৰ ধৰ, বলবংহাত্তৰ, অগুৰেৰ বাৰ্কাৰক। পাক কন্—ধুৰ বন, বিষয়।কাৰক, ভূমিত। মোকাত্তক ও গুলুৱাক।
- मसमान: भवत कार्यक व वर्यस्थान नकत कार्य समय शाव । क्यती, कार्यका, वर्षवान, नेप्तक व स्थानिक नार्यन, नियमून
- वर्गमाः -- यस नावाळानावा विनिधे जन्म नजाकाविक दावावि वाह । हाम वरुन, नाम प्रदे वर्ग वर्ग, नाम प्रदे वर्ग वर्ग वर्ग वर्ग वर्ग वान वानवूक । नथ रहे देकि नवः, र देकि विकृतः, म्वावः, र देकि विकृतः, म्वावः, र देकि वर्गः, म्वावः वर्गः, म्वावः वर्गः, र देकि वर्गः, म्वावः वर्गः, र देकि वर्गः, क्ष्म देवः वर्गः वर्

श्वातहार्व चरन :--नोच व पन ।

বৈভাকে ভিকুকের ব্যবহার।

- ৰাগ আট :—সাত্ৰসৰৰ্শকর্মে ভিত্তক্স—কত আবাৰ হইলেও কৰন কত্ৰান গ্ৰেস্থৰ্ক। প্ৰাপ্ত হয় না — চত্ৰ বাকে, এখনে কাচ, গাৰ কৰেও বাদ লোগন কৰিলে, কত্ৰৰৰ্গ অপসত হবৈহা বাদ সাৰ্থ্য অভিযা বাকে (জঃ ৩২ খঃ)।
- আটা 5: -- অভিনৱে ভিদ্তৰ্ত্ চুক্তি বাৰ বাহেৰ জ্বাধ ব্যঞ্জী বাৰ বেটন পূৰ্বত বৃত্তিকাৰ দেশ বিহা অভিন্তে পাক্ কৰিলা বদ নিভাগন কৰিলে। এই বদ মধুৰেংগ বেশন কৰিলে স্কলিকাৰ অভিনয়ে এক বিভাগৰ (চিঃ ০ আঃ)।
- **ভাৰপ্ৰকাশ : —অন্নিংক ভিত্**ৰকণ অপক জিত্ৰ ভাগৰ কাথ প্ৰাণাংক পৰীকৃত কৰিব। প্ৰায়ক বোপে অধিক ভাতে লেগৰ ভৰিবে ভাত সৰৱ পুৰিৱা উঠে (পাগছরণ ⇔টিঃ) :

ংশক্ষেত্র-শিল্প বিভাগ থিকুক পূপা ও কল—থিকুকের পূপা বা কল মধুগোলে শিক্তক পেচন ক্যাইলে, শিক্তর হিলা এপসিত হয় (বাল্যোগায়ি :— চিঃ)।

मृजाताकोरत्मत्र श्रेषणात्म् शारकातः । वेशाव क्षत् । यह शारकः । यह शारतः वशास्त्रः । वशासः । गरिकातः वश्वितातः सक्त त्वरः वश्या वशासात्म दः विशाधः सक्त त्वरक्षक वतः ।

वेशाध नीम केशवायाय वानशास्त्रक सक्त माधातन त्याटक मकत्र कविता वाटन (Dymock) |

ভাৰতীৰ তৈন্তৰ্য ইছা বছল পছিলাগে ব্যবস্থাৰ বয় :

Glossacy : -সংক্রিপ্ত গুণপরিচয় :---

平町 也 平位也引 町町一水町5年 |

बीटका देखन-देश्याम । एक मामान्य देनकारी ।

অপক কল--তিক, ভট্ট। বৈলাক।

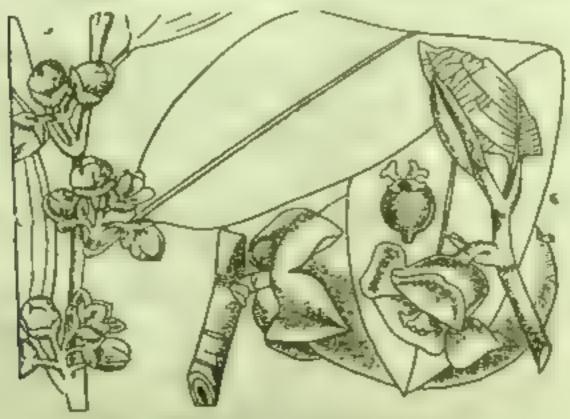
परमञ्जूषा भारत वारत वार पूर्व रशेक कार्या वावस्त ततः वाराध करः वर्षः वावस्त हतः।

शाम -चामान्यर जरा चनिवान चाव उनवाती ।

মতার :— চয়ক উপজ্ঞানসম্বর্গে হিন্দুক লাঠ করিয়াছেন। অলক কলের বলে নৌকার তল্পের হং করে।

Fig - Bently & Trim., Med. P., in. t. 168, Kirciber & Baso, Ird. Med. Pl., c 586, Taibot For, Fl. Bembey, ii, 171 (1911).

Ref: F B, I, m, 556; Rozb., F. I, n, 533, B P 1, 653; Prain, H. H., 233.

352. Diospyros embryopteris Pera (1914)

Genus SYMPLOCOS Roxb.

353. S. racemosa Roab. (CHIN)

ভাষাপুৰারী ব্যব :—নোৱ — সংস্থা , লোগ—হাংলা ; লোগ—হিন্দি ; লোগ—হহাহাট্ট ; লোগ—কৰ্ণাট ; লোগৰ— ভাষাট , গোদ্ধা, ভেললোহ্সচেট্স-—ভেলেও ; লোগ— বোলে , ভোষ্বতি—ভাষাম ; লোগৰত্নু—সিংভূম ;

লোরো রোরো ভিরতক্ষিত্রকং কাঞ্চরিকর।
ভিরীটো লোএকো বৃদ্ধর শদরী বভিরেএকঃ ॥
ভিরীটো লোএকো বৃদ্ধর শদরী বভিরেএকঃ ॥
ভিরী লাক্ষককৈব কেরা পঞ্চলশাহনার।।
কর্মার পরিকারের বছরোরো বছরারের বছলার।
ভীর্মার বছরোরা ভীর্মারের বছরারের ।
ভারির ক্ষেত্রেরভান্ত সার্জনো বছরারের।
ভারির ক্ষেত্রেরভান্ত সার্জনো বছরারের।
ভারির ক্ষারের ক্ষারের ক্ষার বছরারেকঃ।
চন্দ্রার বিষয়ের বিশিরো বছরোরকঃ।
চন্দ্রার বিষয়ের বিশিরো বছরোরকঃ।

রাজনিক্তীর। পিরুল্যাহিংগলি

- লালপৰ্যায়:—সোত্ৰ বোত্ৰ কিয়তক, চিয়ক, কাওকীপত, ডিয়ীই, লোগ্ৰহণ, নহব, হতিবোত্ৰক, বিষয়, কাওহীন, নাৰৰ, ক্ষেপুলক, ডিয়ী, নাৰৰক,—এই প্ৰেটী নাম। অন্তৰ্গৰা লোগ্ৰ--কৰ্ক, পটকাবোত্ৰ, কৰবোত্ৰ, বৃহত্ব, জীৰ্ণায়, কুম্বৰ, জীৰ্ণায়, অন্তৰ্গৰ, নাৰৰ, ব্যৱহাত্ৰ, বহুল্বচ, নাইন, ক্ষেত্ৰাত্ৰ, বছল এই প্ৰেটী নাম।
- **ওপপর্বার :—উভর একার লোগই করারবন, উভবীগ্য, বারু, কম একা বভারোলক, চাঙ্গ্র** এবং বিধ্যবাসক। তবে বিভীয় একার লোগ অধিকঞ্চ সম্পন্ধ।
- ক্ষমান :—উত্তৰ ও পূৰ্ব কাৰতবৰ্ণ, কৰা, বিহাৰ, ছোটনালপুৰ, সালাবাৰ ; বোটানিক্ পাৰ্কেন, শিবপুৰ।
- বৰ্ণনা ,—ছোট কৰবাজীয় উদ্ধিত্ব পাধানতি হ'ব লোগৰুক্তঃ প্ৰ ১৪—৫ ইকি লগা, প্ৰায় গোলকাৰ, পংলাই কৰোলাই যোটা, শিধাকতি কৰেক গুৰে বৃদ্ধে থাকে। বৌটা ঠ ইকি। পুলাৰ ২-৫ ইকি। পুলাৰখন ঠ ইকি। তুল গীতবৰ্ণ, গৌলকৰ্ক। সৰ্ভাগায়ে

ंग्रिक निकास चारक (मानकूक) कम है हैकि सुरा, है हैकि प्रवण। चार्तिक नायकवन चन्नाके आहे (Symplocon) क्षांक्रीय शक्तक Symplocaceae (amily कुक क्या चिरश्य।

শোধ গাছ বন্ধবেশ দেখা বাছ না। আলকাল বাজাৰে যে লোঞ দেখা বাছ উহাত্ত্ব কডক্ষলি ইউকেই ভাগ বৰ্ণ বিশিষ্ট, আৰু কডক্ষলি কিকে খেতবৰ্ণ। শোকাজনিকে শাৰৰ পোৱা বলে। আলিকাল বন্ধবেশৰ বিভাগ সংগ্ৰিছ ২০ ছোকে নাজৰণি সকল উপৰিশ্বিত সিংহকে প্ৰভেত্ত থাতুনৰ উপত্যকাল প্ৰজাতিক লোঞ কুক্ৰৰ সন্থিত তুলনা কৰিবাছেন। শীৰ্মের প্ৰায়ক্ষে কল্প ও বন্ধকাশে কুল ক্ষা।

ব্যবহার্য অংশ :—হাল, প্র । সাসা—হালচূর্ব ২—৮ খানা। ভার ৫-১০ তেলো

বৈক্তকে লোভোগ ব্যবহার।

- চরক :—(১) রক্তাশিয়ে থোন —লোনভাট ও থেকেখন সম্ভাগ, পর্ববাদ্য পেলা পৃথ্য তপুলোক্ষর সহিত পান করিলে বক্তাশির প্রপানিক হব (চি. ৮ আ:)। (২) কুর্ছে লোন—লোনভাট পেলা পৃথ্য, কুটবোলী লাচে বর্জন ভবিবে বা প্রলেগ বিবে (চি: ৭ আ:)। (৩) ক্রেলে প্রেল্ড লোনভাট চুর্গ ভাষা হল অন্যূলিক করিলে নাম হল পৃথিয় উঠে (চি: ১০ আ:)। (৪) কাল ও আনাজিলাটো লোনগুল—লার্ল লোনপুল প্রক গ্রাছকে আভিহেত, পরে পর্বা ও অলগ্য পোলা হা উৎজ্যবিদ্যা (কাই) রাজত করিলা কাল ও আনাজিলাটোকে লোন—বট্টুকের ছালের জ্বারালের প্রশাস্ত বিবা, কংলছ পিট লোনজুল পান করিবে। ইবা ক্ষেত্রাকরে বিবাহক (চি: ২০ আ:)।
- সূত্রত :-- অসাগভাষারপ্রতিষ্টের বিশ্বর লোগ-লোগভাটের কাব প্রক্রত ভবিষ্ঠা কর্মাণ্ড মুখ ও নেত্র বৌদ্ধ ক্ষতিক, ব্যক্তবিধ্যার ও নেত্রবিকার আরু না (চিঃ ২০ আ)।
- বাস্তট :—ভ্ৰত্তভাইরাটের ব্যগের—ব্যলেধের বন্ধু কৃষ্টিও গরিবা গোটনীব্য কথিবে। এই লোটনী ইব্যুক্ত বন্ধে নির্মাক্তক কবিবা ভাটিংক্ত কল চক্তে কেচন কবিবে (চিঃ ১৯ বং)।
- হারীত :-- তলিভগতে লেখে-- আইন বাংণ গণ এই ধইবাছ আগতা ধইলে পর্কিনীকে লোগতাই, পিপুল এবং বহু গলাৱছণৰ পান কবিজে বিবে। ইত্যতে পর্কলাবেছ আগতা ধুৱীকৃত ধুইয়া অসতা কবিবে (জি. ৪২ আঃ)।
- চত্ৰদন্ত :- অপের অভিবোদনত্ত লোগ—শাবর লোগ সহায়তে ভারিরা বিভিৎ জনস্থ পেরু পূর্বক চকুর বহিতালে গ্রহণ কিব। ইয়া বিভিৎ ক্রেরোগে হিত্তকর (ক্রেরোগ—চিঃ)।
- ভাৰপ্ৰকাশ :—(১) প্ৰাৰহিকায় লোল—বাহাৰ আমাণৰ হইবাহে লৈ লোলখন বৰিছ সহিত্য শেকা পূৰ্বক পান কহিবে (প্ৰবাহিকা—হি:)। (২) প্ৰাসূতিৰ বোলিকভে

লোঞ—লাউৰেৰ পাতা এবং লোৱকাট সমভাবে লাইবা জলেৰ সৃষ্ঠিত উল্লয়ত্বে পেৰত, পূৰ্বক ৰোনিতে জলেল ছিলে, প্ৰাস্তিৰ ৰোনিক্ষয়েৰ কাৰোৰ হয় (জীবোল—চি:)।

শুপ্রশোধানের ঔববার্থে ব্যবহার:—লোধহাল লাল বং কবিবার কল বাবহুত হয়। ইয়া
শালিকর, ধাবক ও উর্বাসর নিবারক। লোধের লহিত বেল ও সূর্চি হালের বোলে
উব্বাস্থের উবন প্রস্তুত হয়। লোধহাল, ব্যাস্থ্য, লোফা কট্রিবি এবং ব্যার্থ্য
(Rasot) স্বর্গার্থানে লইবা লেকাপূর্যক চক্র চতুর্দিকে প্রস্তুত হল উঠা আবাধ্য
হয়। খেতলোধ চক্রেগারে হিতকর। লোকনাই কবার ও ব্যক্তিক। ইয়ার ওন
বেলোলা ও নক্ষ্যিকার তুলা।

লোককাঠ পেলপূৰ্ত্তক কেছেছে কলেল বিলে কোড়া কটিছা হায় (R. N Khory it, 43) ৷

আৰ্থ্য কল: অধিকৰিন হাথী হইলে ও অধিক পৰিবাধে আৰু হইলে ইয়াৰ ছালচূৰ্য ১০ এবং অভিনিত্ৰ চিনিও সহিত বিকাশ ৩৩ বাৰ দেবন কলিলে ৩৩ বিনের সংঘাই দীঙা আরাম হইলা বার (Dr. Charles)।

কাঁচা লোখণত শেকা কৰিয়া ধ্ৰাধ্যক ভাজিলা চিনি ভাজগের দহিত দেবন ছবিলে আমাতিনায় আমান হয়।

Glossery:--সংক্রিপ্ত স্থাপরিচয়:--

ৰাল :—বিষয়োকায়ক, নহোচক, অভি বজ্ঞানে উপকাছী। সেটের হাবডীয় শীড়ার, চমুবোগ কড প্রাতৃতি ব্যোগ উপকাছী।

ছালের কাথ :--ব্যথেত লোডা ব্রুক্তে বরুলাতে ইহার কুলি বিশেষ উল্কাবী।

মঞ্জন :— চন্তুপ, প্রানীষ, প্রীয়ন্ত্রস্থীর এবং শোলিওয়াপ্নকর্ন লোর পাই করিয়াছেন।
প্রত্যেক, লোরাধি ও প্রায়ানিবর্গে লোর এবং অর্থানি ও ক্রারোধানিবর্গে লোর ও
লাবর লোর পাই করিয়াছেন। স্থানিক সংশোধন ও সংগ্রনীয় বর্গে সংগ্রামন্ত্র
র্যোর মধ্যে ভিত্তক পাই করিয়া বলিয়াছেন "অন ভিত্তকাদীনাং পাটলান্তানাং বচ্চ";
স্থানাং গোরাছকের বেচনার ক্রিটিত স্ইছেছে। নিকটুলার বলিয়াছেন "লোরো
রাষ্ট্রী" এবং পারবংগার ভাক্তমা মুদ্ধেকনাং" ক্তরাং ক্রেটিটোর সহিত বিরোধ
স্থাতেছে। কর্মকোক্রা ভিত্তকার (ক্রেছান ২ জঃ) পাঠেও ভিত্তকর বেচনার
স্থানিক ক্রেনার। কোনও নিকটুলে পারব লোনের প্রায়ের ভিত্তক ও ভিনীটক প্রস্থানীক ক্রেনার।

লোৱা ভাঠের বাহের করম যদ্ভিত আলুছিবে বিহুল্য উপকারী।

Fig-Brandis, Ind. Tree, 439 (1906); Kirtiket & Basu, Ind. Med. Pl., t. 567 B.

Ref.-F B.I., mi, 576; Roxb., F.L., in, 539; B.P., I, 655.

353, Symploces recement Roxb. ((WIN)

Genus-STYRAX. Dryand.

354. S. benzoin Dryand (674f#)

श्रावाषुत्राहो मान :—कृषक, रास्त्-नःकृष्ठ : जरात—वाःला : ज्रात—कृषि , ज्रात— रवारक : परीक्षी—व्यक्ताहो ।

কুকতো বাজনা বুলো বুলবর্ণঃ স্থানিকঃ।
সিঞ্চাকঃ সিঞ্চানারণ্ড শীজনারঃ কণিকবা।
পিণ্যাকঃ কণিকঃ কন্ম শিক্তিয়ে শিক্ত জনকঃ।
করেবত কৃতিয়কো লেশলো বৃত্তিভূমারঃ।
ভূমকঃ পুরবিজিকঃ ক্টু দ্বিক্তক কৃতিরিং।
ক্তিপিলাকরী বুলাবাক্তরগ্রাভিজিং।।

वाजनियक्षः । इन्यसनियद्धः

লামপর্যায় :- পুরুষ, নাবন, ধৃয়, ধৃহবর্ণ, ত্পজ্জি, নিজাত , নিজানার, শীরসার, কনি, নিগাও কলিল, কম, শিক্তিন, শিওতৈলক, করেবর, কুলিয়ক, লেগন—এই সংগ্রহাটি সংখ্

ক্তপাৰ্থার :- পুৰুত - সুনৰি, জিজনান, নিশাংক কটুখন, জিল্প এবং কুট্ছোন নালক। কক, নিজনোন, অপনী (পাধ্যী) ব্যালাক, ভূতগ্ৰহলোৰ অন্ধ ক্বৰ নোন নিনামক।

ক্ষরতান :—মানত খালতুর, ক্ষারাজীল, বাজ্য ও ব্যেপিও বীলপুর।

বর্ণনা 2—হাজাবি পাছ, হত্তত বনপাবার পানুত, থকু উবং গুনরবর্গ ও বক্ষা, নৃতন্ পাধা হক্তাত লোমবৃক্ষ । পতা ৩-৫ ইকি লখা । পাধার উপর বিকে প্রায়ক্ষয়ে প্রে, ভিরুত্বিত, পোনাবার , মুখ্যেশ ক্রমণ: নাল, পত্রের উপরিক্ষাণ লব্তার্গ, নির্দেশ কোমন লোমবৃক্ত, বেডাত । স্বল্ধ রুছে, একস্থানে অনেক লাছে । পূপারও লগা ও প্রশাবাদিনিই । নায়ারগতা পূপারও পারের পোড়া হবতে বাহির হয় । পূপার বহিনাপ নাটার হয় । সুলের পাণ কি লোকবর্গ লোমবৃক্ত, অভ্যন্তর বিধেক বেওনে ও লাল বং বিলিই । প্রকেশর এক স্থারিতে ১-টি বাকে । প্রতাশর ও ভাগে বিভক্ত করা লোকবর্গ, তেন্টা, পক্ষ ও লালের আভানুক্ত ব্যবহর্গ, বীলা এক একটি হর । বিভের শেবে হুল ও পর বংগর বীতে ধলা হয় । এই জাতীর পাছ (প্রস্থেত্তত আধ্বিক নামকবর্গ অনুনারে Scyracaceae family ভুক্ত করা বিধেত্ত ।

गावकार्य कर्म :--वार्रा ।

মূলগ্রান্থানের শ্রীকথার্থে ব্যক্তর :—ইয়ার লাঠ। উল্লেখন, সহি নিংসায়ক এবং লহীবের জ্যেষ্ট্রে লালাইলে সেই শ্বানের উল্লেখনা লানরন করে। ইয়া প্রাঞ্জন লাই এবং ভূপ্তুসের প্রায়ন ব্যাহি বুল করে। ইয়ার ধূম ল্যুপাইলে কিলা লেবন করিলে উক্তর প্রকারেই উপকার হয়। ইয়া pyrosis এবং ব্যক্তরের ব্যক্তরেক থেপাল

কাইনিখিত তথ্য লালিৰ কৰিছে পৰান sectified spirit-এৰ পৰ্যত ব্যবহাৰ কৰা হয়। পৰান কেবিতে বাৰ্লা আঠাৰ ভাছ বেতৰৰ ও চৰ্চতে, এক একটি যু ফাৰ আৰু উজ্জান। কেবালৰ পৌলৰ কৰিবাৰ জন্ম ব্যাৰ ভাছ বিজ্ বৌৰ ও বোষান কাৰ্লিক্লৰ ইছা আনাইছা বাবেন।

Glossery :--সংক্ষিত্ত স্থাপরিচয় :---

আঠা--- বাত্ প্রহ্লোলে ভোগ প্রতিবেশ্বক : আভাশ্বরীণ প্রহোগে উত্তেজক।

Fig.-Wood, Med. Bot., i. t. 72 (1792), Bentley & Trim., iii. t. 169 (1905).

Ref.—F. B. I., ib. 539; Rozb., F.T., ii, 416; Trop. Agric., xxv. No. 3, p. 496 (1905).

354. Styrax benzoin Dryand (ल्यान)

LXIV. OLEACEAE. Genus—JASMINUM Linn.

355. J. arborescens Roab. (राष्ट्रीय)

णायात्रात्री माम :—वाध्वी—नःक्षः व्यक्षं - वाध्वा, शायती—विश्वी: नावध्वी— णायतः नावद्याः णाविवित्त्री—स्थातकः कृष्यः—स्थासः वश्वधानः—नाव्यः व णायतः - विश्वकः विश्ववः स्थापेनावन्तः (वाठानिक् वास्वनः निक्त्वः)

वर्गमा :—वस स्व कालीव देविन् ; भारास्त्रित लावर्क : न्य । देकि लगा, ३१ देकि ठका, भरमा प्रमान नम, भारत्व विक् व्यक्ति ठका, करको इर्रान्शक व्यक्ति व्यक्ति व्यक्ति । भारति है-हैं देकि ; करका भूगारक ३२-२-१६ इस इस, स्वम वश्यक्ति नरि । भूगायक है देकि । दीवारका अस्त्र अस्त्री भारक, इक्ति । अवस्त्रा इस क व्यक्ति वार्ष क व्यक्ति का इस है देकि । दीवारका अस्त्र अस्त्री भारक, इक्ति । अध्यक्ति इस क व्यक्ति वार्ष क व्यक्ति वार्ष का इस । देवाय वार्ष वार्ष वार्ष ; दवा—], latifolia Rozb.], montana Rozb. (F. B. L. 11, 11, 594.)।

बारकार्व करन ३--नथ ।

कुणकावारद्रमञ्ज क्षेत्रवादवा वायक्तम :--वेशाव मध्य प्रकृत, त्राममध्यम, व कन्यानव क्षेत्रकृत

जना त्यारन त्यारन करिएन ब्रह्म बना निष्ट आहाम हव। भी भएतव यन त्यार्थिक भएक प्रथमे। इस्ति बानक्यरन भएक अकति भएतक जर्दक छ अन्यि (Sesbania grandiflora) बाह्म शिव भाग विभाविता २ त्यान त्यानम्बिहस छोड़ा अवर २ त्यान त्याहाना (Borax) छ मध्य महित त्या (Dymock)।

Glossary :—ক্ষেত্ৰ গুণপরিচর—

পাড়ো—আ ডিক, সংখ্যান, বনাহন, অধ্যুদ্ধীপক :

Fig :- Wight, I C., r. 699; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., r. 590.

Ref: -F B. I., m., 594. Roxb., F. L. i. 95. B P., i. 658. Dymock. a., 379.

355. Jasminum arborescena Roab. (4544)

356. J. grandiflorum Linn. (Wills)

ক্ষাবাদুসারী নাম:—আভি—সংকৃত্য; আভি—রাংলা; চাংকৌ, আভি—টিমি; চার্যোদ —বোষে; নিচি—কানিদ, আজি—ডেলেড; চামেনি, নামভি—গৌড়; নিচাকান্ —সামঃ। 0

আতি স্থাতিগৰা তাৰ প্ৰমা ভূ প্ৰতিহা।
তেওঁই পূৰ্যাৱা তু সৰ্যাপুন্দী মনোহল।
বাৰপুত্ৰী মনোজা চ মানতী কৈলভাবিনী।
অনেতা ভ্ৰমাৰা চ নামান্তভান্তভূপন ।
মানতী শীভভিকা ভাৰ কল্পী মুৰপাকসুৰ।
মুন্ত মন্য মেন্তব্যাগৰ্য অগ্নিকোটৰু ঠকুৰ।

दाक्ष जिपले :। क्यतीया प्रकार

নাসপর্যায় :-- আতি, প্রতিগরা, স্বানা, স্বানিরা, চেত্রী, জুরুবারা, স্বাণ্পুশী, সংবারতা, ব্যালপুনী, সংবারতা, ব্যালপুনী, সংবারতা, ব্যালপুনী, সংবারতা, ব্যালপুনী, সংবারতা,

ভগপর্যার : লগতি শী এইটা, ডিজবদ, কলনাগক, ও স্থালত নাগক : বছরোগ, চক্-বোগ, বণ, বিজ্ঞাই, এবং কুট ডোগনালক ।

আহ্বান্স :—ভাষ্টের উত্তর পশ্চিমাংশে, বাঙলার আনেক বালারে রোপিঞ্জ আছে ; যোটানিক্ সার্থেন, শিকপুর।

বর্ণনি ঃ—লাবাঞ্চল পক্ত, কোব্যুক্তঃ পত্র কাব্যের উত্তর বিক্ষে কাহ্যে কুলা প্রিকা সংখ্যবপ্তর ও জ্যেছা, পত্রকালে একটি পত্র বাতে। ব কর্বানের কাল্যে টু ইঞ্জি। পূলের পাণা, বি এটি। ইকার কুলের কর অভি সনোক্তর, সক্তিকে প্রকৃত্যে করিবার ক্ষম্ভ অধিক পরিষাপে বাবহাত কর। পানের পূর্বে বনীলোকে ব্যবস্থার করে। ঐপ্রভাল কৃষ্টতে পর্যক্ষাল প্রায় কুল ও মধ্যের সময়।

बावकार्य करने ३--१व ७ वृत् ।

বৈত্তক স্নাতির বাবহার।

ভাৰপ্ৰকাশ :—(১) পুতিকৰ্মে জাতি দল ২৪—'কান্-ল্যাকিলে' ডিলট্ডৰে ভাতিৰ পাঞা ভাজিয়া, সেই তৈল বিশ্ বিশ্ কর্মে প্রতান কবিবে (কর্ম্যাল—চিঃ)। (২) মুখলাকে ক্রান্তিগল—জাতির লাজা চক্ত-ভবিলে মুখের ক্ত ভারাম হয় (মুখ্যোল -চিঃ)।

হারীত :—সূত্রের উক্তা, বাহ ও কোলার বাতিবৃধ—হাসিহতে নিট কাতিবৃধ গান করিলে. প্রবাৰকালীন বাহ বেমনা ও সূত্রের উক্তা প্রশ্বিত হয়, (চি: ৩০ আ:)।

মূলগ্রাহায়েশর তিকার্থে ব্যবহার :— হোনি গছিত হানে কথবা বটালেল কাতি পথ ও তুল বাটিয়া প্রদেশ নিলে কতুকানীন কাণ্য কবিবা বাব ও স্বলভাবে কচুলাব হয়।

Glossery :—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয়—

পান্ত কৰিবলৈ সুখেব 'বা' ও কাক আৰাৰ কৰে। পানেৰ ঠাটুকা বল পাৰেৰ অনুসীৰ 'কড়া' গুইলে উহা নকৰ কৰিবলৈ আৰু ব্যবস্তুত হয়। পাড়াৰ কৰে তৈও পাঞ্চ কৰিব। কাৰে বিলে কাৰেৰ পূক্তি আৰাৰ হয়।

মতব্য হ—ক্ষিত্ৰ ও পিছিল। ভাগনিতা লাভিত্ৰ হিন্দিনাৰ চাবেলী লিবিয়া, লাভিত্ৰত উল্লেখ কবিয়াছেন। নিৰ্দু কাৰ সংস্কাই প্ৰ্যাহে ভাতি পাই কবিয়াছেন ভাতিত পূৰ্বক উল্লেখ কৰেন নাই। এ বলে ভাৰতিত্ৰ বং চাবেলি ভাৰ্বে ভাতিত্ৰ পূৰ্বীও হটল। ভাতি ক্ৰেম বাবা ব্যৱহাৰ ভিত্তিত্ব বহু প্ৰতিত্ৰ।

Fig :-Rheede, Hort. Mal., vi. t. 52; Wight, Ic., t. 1257, Kirtikar & Basu, Ind. Med. Ph., t, 593.

Ref :-- F. B. L. in. 603; Dymock, ii. 378; Roxb., F. I., i, 98.

356. Jasminum grandiflorum Linn. (4168)

357. J. aumbec Art. ((中)

छांबाजूमात्रो मामः—दश्वकः, दार्थकः—मध्यकः; त्यत् प्रक्षित्रा, वनश्विकः—वश्याः पृशः, विद्याः, श्राः—हिन्यः वद्यानयः—वस्यः श्रूण्यविद्याः वर्षाः प्रवित्राहें—खादिनः वसूत्रकि—स्वरम्भः दृद्या—वाजवः।

> ৰশ্লিকা ৰোদিনী চাল্যা ধটপতা কুমারিকা। স্বপন্ধান্যা বৃত্তপূপা দুক্তান্তা বৃত্তমহিকা।। বাৰ্ষিকা ত্ৰিপুটা ত্ৰাত্ৰা স্বত্তপা স্থলতা বিহ্লা। শ্ৰিক্ষী বট্পনাকৰা মুক্তবন্ধা নবাতিবা।।

লেজরোগাসহারী ভাৎ কটুকা বৃদ্ধবন্ধিক। বিশ্বী পদবহুলা নারস্করোভালান্ গদান্।। বার্কিকা দিশিয়া হড়া তুগদিঃ পিগুলাননী। ককবাত বিবক্ষোট—ক্রিনিদোহাননাশনী। বা নীর্ঘবর্ত লপুষ্পা বিশেষায়কেক্সিরেশা।

ताकशिक्षके । करवीमानिकारः।

মামপর্যার :—বল্লিকা, যোগনী, বটপনা, কুমাবিকা, কুমবালা, কুমপুলা, মুকাভা ও কুমবিকা—এইভলি বল্লিকার নাম।

वार्षिका, जिल्ही, जाया, एडला, एकका, किया, विश्वी, कें,लगमका क मूकवदा—हरें अविदेशी वार्षिकार नाम।

তপ্ৰথিয়ে :---ব্লিকা—চত্যোগ নালক, কটুওল, উক্তৰীয়া, ব্ৰনালক। প্ৰবৃহত, এবং বৃধ ভোগ বিধালক।

বাৰিকা—শীণ্ডবীৰ্ণা, কৃত, কুগৰি এবং পিজনালক। কৃত, বাৰু, বিষধেৰ, বিক্ষোষ্ট, কিবিৰোগ এবং আহলোৰ নালক। দীৰ্থবৰ্ত্তুৰ পূপ আতীৰ এবং ব্যৱধা সভাৱ।

জন্মান :-- সমগ্র বছাধেশে ব্যগানে ও বাড়িডে বোলন করে।

বৰ্ণনা :—লকানে সাছ, বনে আছে। ধেকলি বাসানে চাৰ হব ভাষা ৩-০ গৃট উচ্চ হব, ভালতানি অধিক বাজিবা বাইলে লভাইবা পজে। পানেছ বোটা টু ইঞি, পজ ভালের বিপৰীত বিকে জোভা জোভা জাৰে। পুলবাতে এটিকুল হব, কিছু ধেলানি বাসানে জাৰে, উহাতে আৰও অধিক কৃপ ও অধিক লাগ্ ভিত্ত কুল হব। কুপ বেডবৰ্ণ: সৌগত বুক । কুলে অনেক লাগ্ ভি থাকে, লাগ্, ভিছু বাজক মোটা। কল টু ইফি, বীজাকাৰ পোলাকাৰ, বীজ ১—২টি বাতে, কুকবৰ্ণ। এই কুপেৰ আৰ এক আতি আছে, উহাত নাম J. Hoyneson Wall. (F. B. I. iu, 592 এবং Wallich, Cat., 2871)। এটাৰ ও বাজাকাৰ কুলা বুলা বা কৰা বাৰ

नारवार्थ व्यर्भ १--१७।

মূলপ্রান্থাংলের ঔক্ষার্থে শ্বাবহার :—ইহার গণ লাভি হুগের বড়। বন ব্যক্তিবর শাতার বুল বাইলে প্রথম গতু সঞ্চার হয় (Rheede, vs. 56)। ইহা অভিসর শাত্তিকারক।

Glossery : সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :---

পাছ-- ভিৰতাকাৰক, পাগল, অনুদ্ধি ও ভূষের ধারে ব্যবহৃত হয়।

बुल-बहुदाव कारक ।

कृश—हिं हिंदा यद्य नाभारेत अपकि औरनारक 'हूंन्का कर', ध्याद याना कावाद एक । और अस्तन निभटन प्रदेशक वद्गारेका विस्त अन्य अन्यानक प्रदेशिय श्रवहात कृतिहास ध्यादक कमारेका एक ७ कृता क्षावाद करत । रेहारक कर नाकित्रत काव रकाम नकावता शास्त्र मा ।

Fig.—Rheede, Hort. Mal., vi. tt. 50, 51, 55; Wight, Ic., t, 704; Bot, Mag. t. 1785.

Ref. -F. B. I. 111, 591; Roxb., F. L., 1, 88 | B. P. 1, 659; Prain., H. H., 234.

357. Jasminum sambac Aie. ((राष)

358. J pubescens Willd. (東南)

श्वाधान्त्राद्वी साथ :—अ्य—प्रश्वः क्ष्यक्तः क्षयक्तः क्ष्यक्तः क्षयक्तः क्षयक्षः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्षः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्षः क्षयक्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्तः क्षयक्षयक्तः क्षयक्षः क्षयक्तः क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्षयः क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयक्यवे क्षयव्यवे क्षयव्यवे क्षयव्यवे क्षयव्यवे

কুম্বরু বৰরক্ত বহাবোদো বনোহয়।

মুক্তাপুলা: সদাপুশাধারপুল্পান্ট্রাবর:।

ব্যাল ব্যালাল বনোকো ক্রেস্মিক:।

মুশোন্তিমবুর: শীতঃ ক্যায়ঃ কৈন্তভাবন:।

ক্রেপান্তরিমবুর: শীতঃ ক্যায়ঃ কৈন্তভাবন:।

बाजनियन्त्रेः। करवीहास्विधः।

লালপৰ্যায় :— কুল, ব্ৰহাক, সহাৰ্যোগা, কনোহন, স্কাপুপ, নগাপুপ, ভাৰপুপ, আইহাৰক, নসন, খনহাৰ, মনোজ—এই এগাবনি নাম। 0

শুপর্শায় হ—কুণ— মতিহনুর তুল, শীন্তবীর্ণা বিশাকে কণার বল, কৈঞ্জান্তর (কেশের শক্ষে উপকারী)। কল ও লিভ কোন নালক। লব, অগ্রাহীণক ও পাচক (প্রিলাক জিলার সহায়ক)।

অত্যান :--কাহজের দর্বজে; বর্বা ও চীন বেশে বারে।

বর্ণনা ঃ—ভয়নাতীর বহুনিত্বত উত্তির্। পাছের পোড়। হইতে ভালপালা করিত্বত হব ও একটা কুরবনের আকার গাছর করে। পাধা মোচকান ও সোমগুরু। হাল কিকে গুলহবর্ণ, কাঠ বেডার্গ। পার ভিত্তাকৃতি, পার্যভাগ নক। গোড়া গোলাকার বা হুংপিতাকৃতি। প্রধান শিকা ৬০০ জোড়। গাল্বর টু-টু ইকি। ফুল বেডার্গ ও সৌগভতুত, বে:ট। ছোট। নীজাধার ১০২, গোলাকায়, বাাল টু ইকি, কুকার্গ। শীতকালে ও বল্ভকালে ফুল হয়। গ্রীলকালে কল পাকে।

नारकारी बदल :---नव ।

মূলগ্রহাংশের জীবনাতের স্থানহার :—ইছার প্র থানে ভিন্তাইরা ছুইকতে ক্রেপ্ বিলে ক্ষ

Glossery—সংক্ষিত্ত স্থৰপরিচয় :--

कुम-दर्भ क्रांपक।

मूम --नर्ग रेटवर अधिरवदन ।

Fig-Wight, Ic., t. 702; Kirtikar & Basu, Ind. Med, Ph., t. 589; Burm, Fl. Ind. v. t. 3, Fig. L

Raf -F. B. I. in. 592 , Roxb., F. L., 1, 91; B. P., 1, 659.

358. Jasminum pubescens Willd. (🔫)

0

359. J humilis Linn (प्रश्न है)

ভাৰালুসারীনাম: —হেনত্বিকা, হেনত্পিকা—নঃভুত, খণ্টুই—বাংলা; পিঠমান্তি— হিন্দি; মঙৰ্গ মুই—বোজে; নোনেছ্ই —নহাবাই; ববড্যোলে—কৰ্ণাট; সেমালিগাছ —ভানিক; বিভা—বালয়।

অভা বৃধী প্ৰশ্বিষা প্ৰশাল হেমধ্যিক।

মূৰভীটা ব্যক্তগৰা শিষ্টো নাগপুশিকা।

হয়িনী পীতবৃধী চ পোভিকা ক্ষকপ্ৰতা।

মনোহয় চ গৰাচ্যা প্ৰোক্ষা ক্ষেম্বাহ্যয়।

মূৰ্ষিকা মুগলং ভাচ্চ শিশিবং লাইবাৰ্তিমুখ।

শিক্ষাহত্বাহায়ি নাগাৰ্ডলাব্যাশনৰ্ ।

बाधिमण्डे :। क्यवीदाविवर्धः।

শাৰপৰ্যায় :—বৰ্ণ ই এবছৰ ছিল। প্ৰভান হেৰণ্ডিকা, ব্যতীটা, বাক্সভা, নিখঞী, নাগপ্লিকা, হৰিবী, পীজবুৰী, গোভিকা, কনকপ্ৰভা, বনোহৰা, সভাগ্যা—এই জেগটা নাম।

শ্বশিষ্টার :—গ্ৰিকাৰ্য—শীত্রীধা, বগুৰেছ নালক। পিছা, ধাছ, ভুকা সালক; এবং নানাঞ্জাৰ চম্বব্যেগ নিবাৰক।

জনাতাৰ ঃ—ভাৰতের পার্কটোর বেল ; তাত্তীয়, ভূগাল, আৰু, নীলগিরি। বহুবেলে বাগাসে যোগৰ করে।

वर्गमा :-- र्षः नावपूक वाहा छष। পাছ নেবিকে অতি হ্ৰছ, ছাল ও পাছা গুনৱবৰ্ণ, কাঠ বেছৰণ, পাৰা কোপন্ত, বজ। পতা কাবেছ উভংগিকে লোড়া বেছা। পত্ৰিত। এটা, উভয়বিকে এটা ও সন্থাৰ এটো বাকে। পুলাৱৰক টু ইঞি, অবনও। পীঙৰৰ্গ ও সৌগভন্ত হল ধহ। হল ই-টু ইঞি, লবা, একছানে ১-১টা হুল ধ্য। প্ৰকল গোলাকাৰ, ই ইঞি, পালি আছে।

गुक्सर्व करन-भिका

মূলএছাংগের ঔবহার্থে ব্যবহার :--ইবার হুখের ভার আঠা পুরাক্তন কত ও উহার পোহ করাইরা বা শীর পাহার কবিরা দের।

Glossery :-- লংখিতা ভণপরিচয় : --

সুল :--জনোগ, এক শেটের দীড়ার বনারনের কাল করে। সভোচক। মুল :--কিন্তাক্রিবির গলে উপকারী। পাকের ভূজের ক্লার আঠা--ভদবরে উপকারী।

Fig.—Bot. Mag., c. 1731., Bot. Reg., t. 178; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pi., c. 592 Ref.—F. B. I., in, 602.

359. Jasminum bumilie Linn (veit)

Genus-NYCTANTHES Linn.

360. N arbor-tristis Linn. (व्यक्तिका)

काषाञ्चनाद्वी आष :—(नकानिका—नःकृष्ठ ; त्यकानिका—वाःना , व्यक्तिवाय—विकि ; श्वर्षे ---श्वक्षवाहे ; व्यक्तिकाव—(वाटक , व्यक्तिका, श्वका, व्यक्तिकारे—काविक ; त्यशिक्ति, श्वन्यभूती—त्यरम् । व्यक्तिकार्य्—वाक्त्व : विकित्तासारक—क्यों हे : शास्त्रवे : व्यक्ति : व्यक्त

শেকালিকা ভূ পুৰহা শুক্লাকী শীত্ৰকটী গোডা। অপরাজিতা চ বিজয়া বাডারিকু ককেনী চ । শেকালিঃ কটুডিজোকা ক্রক বাজকরাপতা। প্রায়লসন্ধিবাডায়ী শুলবাডানিবোবসুৎ ।

রাজনিকট**ুঃ। প্তাহরাদিবর্ম:।** মানপর্যার :—প্রেলালিকা, হ্বহা, ক্রাড়ী, শীতব্যারী, প্রবাধিতা, বিজয়া, বাডাবি, স্তকেনী —এইকলি নাম।

শুৰ্শপৰ্যায় ঃ —পেকালি —কটু ভিতৰত উক্তৰীয়া, হক্ষ, ৰাভ এক কাৰোত নালক। অক্সন্ধি-ৰাভ (পৃথানী) নালক, এবং গুল্লাভানি হোৱ নালক।

আহ্বান :— বিহার, ভোটনাগপুর, সমগ্র বধ্যেশ, মধা আংকেরণ বর্ত্ত, সমগ্র ভারতে, চার হয়। হুসনী, হাওড়া, ২৪-শহস্যা, বর্ত্তমান, বার্ত্তা প্রভৃতি জেলার বাধ্যনে স্থোপর করে

वर्गनी है नहारे तहा, करम करन २०-०० वृद्धे छेह एवं। हेशन हाल शृंक। किरन शृंगवर्गः। कार्क किरक नानवर्गः ध्यः, किरक नीर्डा व्याखादक शृंगवर्गः, वाकावि, नकः। मुद्धं किरिकः, किरावर्गः ध्यः विद्यः वाकावर्गः ध्यः विद्यः वाकावर्गः। मुद्धं किर्द्धः, किरावर्गः, क

बाबकार्य कर्न ३--भत्र, कर् व ब्रामर क्षाम ; भाजा--वरूम, ३-२ (कामा, काथ, ४-३+ ८५)मा ।

বৈক্তকে লেকালিকার ব্যবহার।

চক্ৰমন্ত:—(১) সৰ্বজ্ঞানে পেকালিকাশক—শোকালিকা পাতাৰ ৰণ বধুনত পান কৰিলে বিধান ও অবিধান আৰু নিবৃত্তি পাল (অব—চিঃ)। (১) গৃঞ্জনীতে পেকালিকাশত— বৃদ্ধ অধিকে পেকালিকা পাতের কাথ প্রায়ত কবিয়া পান কবিলে, চুৰ্বাৰ পূথনী বোন চুইজে সৃত্তি পাত্রহাখার।

মূলপ্রামাংশের ঔষভাবের ব্যবহার:—লনের টাট্ডা বল মধুত সহিত থাইলে প্রাতন হব আরাম হয় এবং কাম কোমবের বাতেবেলনার (Scratics) একটি উৎস্ট উন্ধ (Datta)।

শেকালিক। কুনের ০টি কিবা ১টি পাতা জলের সহিও বাটরা টাট্কা আরার হস নিয়-বাইলে বিষয় অব ও অবিবাহ এব আবাহ হয়। উল্পে শেবনকালে উত্তিক আহার ব্যৱহার। শেকালিকা বীজের ওঁড়া ব্যবহার করিলে সাধার বুল্কী আরাম হয় (Dymock)।

খন দৰ্শি ব্যক্তিৰ কৰিবাৰ আৰু ক্ষম কেশে ইয়াৰ ও প্ৰেণ ছালেছ সহিত পান ও কুণাৰি বিহা ব্যবহাৰ কৰে (Dymock)। শেকালিকা পিত ও কল নাগক, উহা শৈতিকজনে ব্যবহাৰ হয় (K. L. Dey)।

ইহার পাতার বন বারক ও মুদ্র বসকারক, উক্ত ও পিত্র বাবক (Watt)। শিউনি পাতার বন চিনি বিদ্যা বালকবিগকে ব্যওয়াইলে, ভারাবের পেটের বঢ় ক্রিমি বাহির 0

ইবাৰ বাব, অনেধ কোনে সহা কিবি বাহিছ কবৈও কোনায়। ইবা santonia এর কলে ব্যবহুত বৃহত্যে পাৰে (B. D. B.)।

अवन 'किरनंदरी' चारह रव, नाविकात नायक अक नाजवारका नाविकारक नारम अक क्या किन - वर्षात्वय एएकारक चारिन्द कान्यानिएकन । भरत व्यवस्त वाकित अवे वस्त्रीय स्थाप वृद्ध एरेवा केंद्रस्क नविकान करवर । अपन अक्यन वाकित और चार्यन वृत्र चुनाराक्षक । चाम कावाय पूर स्थाप ना विकास अहे नाविकारक स्थान काल करव अवर स्वतारम कन्नार्थि सानकान करन स्नारत स्वकान क्रमण का : कन्नार्थि व्यवस्थाप चुना कवित्र वर्षिमा, क्याबर्थि व्यवस्था स्थाप (अवस्थाप क्रमण क्रम स्वतानो कृत्र स्थाप व्यवस्था न्यू स्थाप चित्र वर्षिमा, क्याबर्थि व्यवस्था नाम (अवस्थाय व्यवस्था न्यू स्वत्यक न्यू स्थाप, सानक्षि कास, नाविकास क्रमण ।

Glossary :--সংক্রিশ্ব ভূগপরিচয় :--

পাতা—কৰে ও বাতে উপৰায়ী। টাট্কা পাতায় হল ধৰু সহ প্ৰাতন কৰে। উপকাৰী।

পাতার কাথ :—বুর অভিতে প্রায়ত করিয়া বুরারীকে বিশেষ উপকারী ।

পাজার শ্বল ঃ—লিড় বি:লাংক, বিবেচক, আর ডিজ, বস্থান, আই চিনিং কছিও। বাবহাবে বালকলিগের ভিগিতে বিশেষ উপকারী।

Fig.-Kritikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 594.

Ref.—F B. L. ut, 603, Roxb., F L. i, 86; B. P., t, 660, Pram, H. H., 234.

360. Nyctanthes arbor-tristis Linn. (Oterfeiet)

Genus-SCHREBERA Roxh.

361. S. swietenioides Roxb. (volvifgen)

ভাৰানুসারী নাম :—ব্ৰক, গাইলি, ঘটাগাইলি—সংস্কৃত ; বটাগাকল—বাংলা , যোবা— হিন্দি , যোবে—বহারাট্ট ; যোগবলাই—কর্ণাট , বসলিকাহ—ভাষিল , যোবপ্তেই,, বোকচুপু-তেই, বসলিক—ভেনেও। ঘটাগাকল—গৌড়।

নুষ্ঠে থোচকো নুষ্ঠে লোককো নুক্তর্থা।
পৌলিকো নেত্তকৈ কার্ত্তকে পাটলিঃ।
বিবাশকো কটালন্ড বলবাসী স্তাক্তক:।
পোজ কৃত্তক স বেধা তাৎ জ্যোদলসক্তক:।
দুক্তকং কটুকোড্রন্ড বোচন্ড পাচন্ড পর:।
দীত্তকোদরার্ভিয়ো বিধা কুলাভগাবিত:।

बाक्षमिक्कें :। जाजाविकाः ।

মানপর্যায় :— গ্রুক, সোচক, মৃক, মোকক, মৃকক, লৌলিক, মেহন, করকুক পাটলি, বিবাশহ কটাল, বনবালী, কতীকক—এই তেরটি নাম। কেন্ত ও চ্বক চুই প্রকাশের কটাপাকল আছে।

গুণপৰ্যায় :— মুক্ত—কটু, আমৰ্গ, কচিকাৰক, ও পাচক। হীহা, গুনা, উনৰ বোগ সাপক। ছুইপ্ৰকাৰ বন্ধাগান্ধনই সমগুণ সম্পন্ন।

অভান্ত :—ছেটনাগপুৰ, পক্ষিমৰ, উড়িছা।

বৰ্ণনা হ—ব ০ - ব০ কৃট উন্ধান । পান ব ইকি লখা, ২ ইকি চওচা, বিধান্তি । আন্তাপ নক। প্ৰকান অন্তান্ত্ৰ ; বেটা ঠ ইকি । পুলা বংক ১০০ কুল বছ । কুলেব বহিবান ঠ ইকি, ৫ আগে বিভক্ত, পংশ্ কি বেচবৰ্ণ ও ব্যৱহাৰ্থে লাগবিলেই । প্ৰধান ঠ ইকি । বন্ধ ২ ইকি লখা ও ১ই ইকি চওচা, অভ্যান্ত লক । বীল্ল সাধাহণত ০০০টি বাজে ; বীল্ল ভিষান্ত্ৰতি, চেন্টা ও লখা গকৰুক । প্ৰীয়কালে কুল ও বীভভালে কল হয় । এই গাছের লাব একলাকি আছে, উল্লাহ নাৰ, S. pubescens Kurz বলে (Kurz, For FI, 398) । ইখাৰ পৰ কোৰল লোৱান্তাবিত ; পুলাবে পকলোৱান্ত । ইয়াৰ কন ভিছু ছোট । প্ৰীয়েৰ প্ৰথমে কুল হয় । পৰ পলাভাব, চুইনিকে ৩০ লোভা বাতে এবং নকুৰে একটা পৰ বাতে । কুল ছোট, বেত ও ব্যৱহাৰ্য প্ৰভিত্ন অভিনয় দেশীৰ বিভাগে কৰে বিভাগে বিভাগ কৰি ইয়াকে নিতপুলালাটলা কৰে । ইয়াৰ আৰ্থ চুইটি নাৰ আছে—বথা কাট-গাটলা ও বৃহত । আৰ্থিয়া কটালভাকে নিতপাটলা, বৃহত ও কাট-গাটলা বিল্লা নিকে ল কৰিবাছেন । লাটলা আৰ্থ বৈক্ষণ ব্যৱস্থাৰ বা পীতপুলা

পাটলাই এইণ কৰিবা বাবেন। উহাই লাটিন্ নান — StateOspermum Suaveo lena Dc. ইয়াত আৰু একটা জাজি আছে, সাহাকে S. chelonoidea Dc. বলে। উহাৰ পূল্য শীজবৰ্ণ। বছাকেশে শীজপুল পাটলা অলেকা বজপুল পাটলাই অভিন কেখিতে পাকরণ বাব। কলিকাতা বোটানিক লাজেনে জিনিব লাটলাই আছে। জিনিব লাটেনাই আছে। জিনিব লাটেনাই আছে। জিনিব লাটেনাই আছে। জিনিব লাভের প্রকেষ বচকে কেবিবেট বিশেষ কলে বৃত্তিতে লাব। বাব। জপু বর্ণনা পঢ়িবা বোধনানা হওবা করিন। ইং। পার্থকা উপভাকার অভিক পরিবাধে কেবা বাব।

बावधर्ष करन ३-- वृग, स्म ।

মূলপ্ৰাহাংশের ঔষণার্থে বাৰহার :-- বউপোক্তের ব্যক্তের কার্যারা পক সহিত্যর হৈছে।

পটোৰ ও পাক্ষম হাংগৰ কাথ ধনে ও ভাইবোলে পান কৰিলে অৱশিক আৰোহ হয়। পাকস কুম মধুৰ সহিত পেৰণ কৰিছা পান কৰিলে বিকা আৰাহ হয়।

गाउटन (व गाउँग। वारकात क्ष धाक प्रकाशकल वा प्रकाशकोगा अस् । वेका Bignoniaceae order अस् व्यवस्था।

Glossory —লংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :—
বুল——কুঠে উপভাগী।

Fig.-Bedd. Fl. sylv. c 248, Wight, III., £ 162.

Ref-F B. L. 11, 604; Roxb, F. L. 1, 109; B.P., 1, 660; Brandts, Fot. Fl., 305.

361. Schrebern swietenioides Rosb. (क्यापाका)

Genus-AZIMA Lemk

362. A. tetrucantha Lamk. (রিউ/টার্থাড়ি)

कावासूमाही अध :-- क्वानि-- नःइव : विकारेश कि--वात्मा ; कारेक्क्वाबाई-- हिन्द : नावतस्थावि-- वहाराहे : केवान्या , प्रकृति--क्वाबन ; एकाडेलि--(छत्त्व)

ভাষাৰ ঃ—হাজিবাত।, সিংহল, ক্ষত্তৰ উপকূব, বহুৰেখ, ক্বনী, জিৱাৰপূৰ, ব্ৰমান প্ৰাকৃতি হানেও ক্ষৰে হোৱা বাছ।

वर्ष मा : — जाशक के छोत्क कवा। जीवा नद्वावर्षः इत्या किटक वृत्ववर्षः चन्वरतः काई (प्रवर्षः व नद्ववः काटक काटक काविट्रं ३-८६ काछा चाटकः है-३ है कि नदा। व्या केवलः काटकाश दावानः, है-३ है कि नदा। इस नद्वावः वाकाद्रक व्यवदर्षः (दीछा व्हाछेः वक्त व्यवदर्षः (दीछा व्हाछेः वक्त व्यवदर्षः (दीछा व्हाछेः वक्त व्यवदर्षः व्यवदर्षः (दीछा व्हाछः वक्त व्यवदर्षः विद्या वादकः वक्त व्यवदर्षः विद्या वादकः व व्यवदर्षः विद्या वादकः व

मानकार्यः कारण ३ -- श्या, निक्य च प्रमा

अहे नारहव निकक व दारमव काथ अवर नवम्बिषान वह (Acorus calazaus), क्षांचान अवर नवम, अकरनारम नहवरात कविरम भूशासन केवावव भावाव एड । हैहा अवि केश्वर केवा । निकरकृत दारम्य वन >-६ भाकेस अवर द्वांतीवृद्ध ७ भाकेस गृहियां अवर्था दिवा । निकरकृत दारम्य वन >-६ भाकेस अवर द्वांतीवृद्ध ७ भाकेस गृहियां अवर्था दिवरम ३ वाव स्मरूप कविरम पर वन प्रतास दिवा स्मरूप कविरम कविरम वन प्रतास कविरम वन प्रतास कविरम वन प्रतास कविरम कविर

ধাৰক ও ৰগকাৰক। ইতাৰ গালা বনজেহ কতে এবং অন্তানৰ কতথোৱে উপকাৰী এবং শিকতেৰ হাল বাতেৰ পূক্ষে ছিডকৰ। ইহাৰ থক স্বেডবৰ্ণ এবং লোকে বাছ।

Glossacy .—সংক্রিপ্ত ভূপপরিচয়—

পূল-প্রধানকারক, বাথ এবং উবনিরোধে বাবছত হয়।
পূলের হাল-বাড়ে উপকারী।
পাত্র-উব্রেক্ত, বাজ্যবোর সহিত ব্যবহারে বাজে উপকারী।
পাত্রের রস-বর্ষার লক্ষি এবং ইংলানিক ও কানিতে উপকারী।
ভাল-ব্যাসারিকারক।

Fig :--Wight, III., t. 1522; Geertn, Fruct, t. 225.

Ref:--F. B. L., 10, 620; Rozb., F. L., 10, 705; B. P., i, 663; Prato,

H. H., 234; Voigt, 348.

362. Azema tetracantha Lamk (fatitriffe)

0

Genus-SALVADORA Linn.

363. S. persica Linn. (青页)

श्रावाष्ट्रभाती भाम :— निन्, कवकवित — नःकृष्ठ ; निन्—वाःमा ; कम — विश्व ; सन्नीन्, व्याव निन्, किन्द्रन्ता कृष्ण— मधावाडे ; वादोक्षामा— खबवाठे ; विविद्य, देशनि—कर्नाठे ; काम — कावपूर्वना ; व्यान् व्यवद्ये , निवद्यवात्रक, कावाशक — व्यवद्ये , व्यान् क्ष्ये , व्यान् व्यवद्ये , व्याव — विश्व ।

भीग्रं नैक अस्थारने वानो अप्रकारका। कित्रहमसमाः नावी स्थायः क्षकत्रहरः॥ समास्तः कर्षे वः भीग्रं क्यारम् सम्बाह्यः। जतः बाह्रक स्थानंत्रसम्बा दीशमः शतः॥

बाकनिक्षेट्रः। काळाप्रिक्शः।

শামপর্য্যার :—পাঁলু, পাঁব, সংযোগোঁ, ধানা, ওড়কল, বিবেচনকল, পারী, ভাষ, কর্মসরত, এবং অকাহ্য —এইওলি নাম।

छनेनर्याप्तः --नेन्-क्ट्रेश्न, विनाटक कराव क बहुबादश्ताः नवः अवः वादः। छनः छ वर्ग नामक अवः वित्तव वाह्योगकः।

वर्षमा :— मानावि भाषः वरमदाव मकन मदरवर्षे कृत व कन वृद्द। माधावनकः क्षेत्र व वर्षिनं महकारव करे नाष्ट्र वर्षिक निवस्तान स्था वाद। देशव काव वक्त. ३-५० वृद्धे केछ वह। इस्का वक् कर्तिक, नाथा करमक, नाथाव विनवीक विस्क नव वृद्ध। नव ५-३ दे के भवा क ५ देकि इक्का. क्षित्रकृष्ठि, वस्त्य। नावाद क्षत्रकारन कृत वृद्ध। कृत क्षत्र, नर्दका कावायुक नीकवर्ष। वहित्राय वि, वाक्षितिके। नृद्धकाद वृद्धि, नृत्यम्पत्रकाद वाद्या धारक। कृत क्षतिकाद कृत, काल दिश्या वाना करनका कृत, नामवर्ष, वनवृक्षः। करन वक्षित्रके बारकः। वीषकारमञ्चन क्षत्र व्यवस्त्र ।

मायवार्य करन :---कन, शेक, वृत्र ।

বৈক্তকে শীকুর ব্যবহার।

इत्रक :—(১) वतावारवय निर्णालांक नीन् कन—वशाव्यव स्थानीय निर्माण निर्मायनां निर्मायनं निर्मायनं निर्मायनं निर

কৰ খাৰা পৰা মুখ্য পান কৰিলে, আনাহ নিবৃত্তি পাৰ (চিঃ ১৮ আ:)। চহকেও প্য ১৯/০ৰ্থ অধ্যায়ে এই উল্লেখ আছে নিবেংহিকেনে।

শাৰ্থ কট ঃ--- অৰ্থেরিয়ালে সীন্--- অর্থেরোক্ট ক্ষম সভগনে সৰ্ শীনুক্স সেবন করিবে (ডিঃ ৮ আ)।

पूर्वाश्वादिनंत्र क्षेत्रशाद विश्व विश्व क्षेत्र क्षेत्र क्षेत्र क्षेत्र कार्यक कार्यक क्षेत्र क्षेत्र क्षेत्र क्षेत्र क्षेत्र कार्यक कार्यक क्षेत्र कार्यक कार्यक क्षेत्र कार्यक कार्य

वैदाय निकापन द्वारत रकाक, इन (Met. Med. Ind. ii, 66)। भीतू यीक अनीविव विवादक । वैदाद नीक बारवादेश करनकाति नव को दाकि काराव दहेशरक (Dr. Imlach's Report on Snakebites in Sind, Bombay, Med & Phys. Trans. New Series iti, 80)।

देशप बीम केरवंडे त्यानारन्य काम करता

Glossary :--সংক্রিপ্ত গুণপরিচয়--

পাড়ো :--বাতে বাছ প্রাদেশে বাবছত হয়।

পাড়ার রস :-প্রিবলভাব জনিত বোলে উপকারী।

भाषा e काश्राम :-- विरवहक, नर्स धकाव विरवह अधिरक्षक ।

কল্ হ—উন্নান্ত নালক, প্ৰভাৱকাৰক। দুটাপ্তি ও প্ৰবৰ্শকৈ বৰ্ষক।

श्रीकृष्ण क्षांम :-- जिल्ला कवितां मुक्त्याह वारशक एत । देश केरलक । क्ष्म क वर्णाताल बक्तवावक ।

মুক্তের জ্বাল বেৎলটভা চারভার উপত লাগাইলে শীরই জোড়া উঠে।

भर्षशं :--भराखतीम निवन्ते हेश्राक 'क्र्यनीम्' विवश्यात् । कृश्यनीम् अविधि भाष 'मरायम'। श्राक्षक भीम् देखनाक निर्धावित्वक विश्वादित । इसक विद्यादित भीन्यम-''नकामहत्राख स्थाप विद्यकार्थ श्राहाबहर्य' (क्ष्ट २)।

Fig.—Bedd., Fl. Sylv., t. 247, Roxb., Cor. Pl. t. 26, Lamk., III., t. 81; Wight, III., ii, 229, t. 181.

Ref.-F. B. L., in, 619; B. P. 1. 663; Roxb., Fl. L, 1, 382.

363. Salvadora persica Linn. (भीगू)

LXVI. APOCYNACEAE. Genus—CARISSA Linn.

364 C. carandas Linn. (कश्चित्रा)

अविश्वादिशादः — कर्यकः, क्रम्या—तरकः, कत्व्यः — वर्षः — क्रम्यः — व्यक्तिः — क्रम्यः — क्रम्यः — क्रम्यः — वर्षाः , क्रम्यः — वर्षः , क्रम्यः , क्रमः , क्रम्यः ,

করমর্ম্য প্রকোশ্য করার করমর্মণঃ । অবিশ্বঃ পালিমর্মণ্ড কুম্মণাক্ষকে। মূনিঃ ॥ করমর্মঃ সভিজ্ঞানো বালো দীপ্রদাহকঃ। প্রকাশনাধ্যাভিত্তিতা বিব্যাশনঃ ॥

वाक स्थाने । व्यक्तिका ।

লামপর্য্যার :--করমর্থ, ক্ষেণ্, করায়, করমর্থক, অবির, লালিস্ক্রি, কুফ্লারঞ্জ, রুমি--এইওলি মাস।

শুণশর্মার — কর্মার্থ — ডিক্ল শর্মার । কাঁচাকল — সার্থানিক ও লাহক পাঞ্জন— ডিলোম নাপক, অক্টিনাশক এবং বিশ্ববাদ নাপক।

আভাষান : সমগ্ৰ কাৰতের বাল্কাজন, ওছ ও পাৰ্কটীয় প্ৰেলণে জন্মে , পাঞাৰ বৰ্ষা, সমগ্ৰ বৰ্ষােশ, হথলী, হাওচা, ২০-প্ৰসাণা, বাহুছা, বেলিনীপুল প্ৰাভৃতি হানে বালানে চাং হয় ও কথন কথন আহলে দেখা বাছ।

वर्षण :— वह क्या ए द्वारेशाह, नावाक्षण प्रशासिक ए दिवृत । श्राधाक्षणिए ए प्राप्त विशेष विशेष प्राप्त । क्षेत्रव >-१ हेकि ल्या कर । नद्धवृत्त प्र्या, ११-० हेकि लगा, >-११ हेकि ६५का, भरवा वृद्धान्य रभाजाकात । भूभावत नद्धा, ३-५ हेकि जार्श प्राप्त विशेष होते. अवनाल प्रश्तकाति हम । भूभा रच्या होत्य वृत्त वर्षणि १४ । इस्तव भाग कि वृत्त है-५ हेकि लगा, द्वारिक वृत्त रच्या वर्षण वर्षण

बावहार्वे करन :--- का क निक्रः।

মূলবাখালের ঔক্ষাধে ব্যবহার:—ইতার অগরকর বাবক ও উরা। ইতার লিকড় তিক এবং পাকরত্বের লোক। করন কেলে ইতার লিকড় ও কুইলা, অবমূল, লেব্ছ কর ও কর্পুর বিশ্ব, পাঁচচার উবৰ প্রবহত করে (Dymock)। তাকৈ ইবাক পাঞ্জ কার্য অধিবাস প্রের প্রথম অবস্থার ব্যবহার করে। ইতার কলে চর্যবেশন বিবারণ হয় বলিয়া অনেক কবিয়াজের অভিনত্ত।

Glossary :--সংক্রিশ্ব গুণপরিচর--

কল--পুটার অভাব অনিত বোলের প্রতিবেচন।

व्यानेक क्या-नारकाहरू ।

गंक्यम—विद्याशंदय , प्रवन्य ।

मून-किक, वर्धकीतक, किविधानक।

Fig —Bedd., Fl. Sylv., 156, t. 19,Fig. 6; Wight, Ic., Fl. 426 & 1289.

Ref.—F. B. L. id, 630; Rozb., F. L. i, 687; B. P., n, 668; Prain H. H., 235

364. Carusa carandas Linn. (क्यूका)

Genus-AGANOSMA G. Don.

A. dichotoma (Roth) X Schum.

365. A. caryophyllata, G. Don. (शंक्यांशडी)

সিবোকা কক্তৎ ভিকা পুগৰা গৰুনাসতী।

कांक्शकान्छ। कपूर्शामिकर्छ।

মাধ পর্ব্যায় লগভয়নতী।

শ্ৰণপৰ্বায় ঃ--পৰহালতা --বিভ. উদ্ধীয়া, বৰ্ষাপৰ, বিভ্ৰমণ, ও হুগছ বৃদ্ধ :

ক্ষক্ষান :--বিহাৰ, নিয়ন্ত, ব্ৰেৰ, কৰিছুবেৰ পাহাছে খনেক কলো। হাজিপাথের আনক হানে বেখা বায়। বোটানিক্ ভার্ডেন, শিক্ষুর।

যালী : বৃহৎ সভানে পাছ। ভাও পক, প্রশাবাক্তি কোনন সোহযুক্ত, প্র ৯-৫ ইঞ্চি পদা এবং ২-২ই ইঞ্চি চলা। পমের বৃহদেশ গোলাভাব, নীছের নিরাক্তি অভিনয় বৃচ। প্রের বেটি ট্র-ই ইঞ্চি। পুলবংগুর অপ্রভাবে মূল হয়, মূল বিশ্বন্ত। বেচবর্গ ও পঞ্চ লোখাবৃত। পুলবেক লয়া, গোলাভায় ও গোলগো। কুনের বাল ১ই ইঞি।

মীপুশাল্য নত, গৰ্ককেশয় কোন্ত্ৰ লোনাতৃত। বীজ ভিতাকৃতি, ই ইঞ্জি লয়া, চেন্টা। মৰ্থাকানে ও পৰ্যকালে কুল হয়। কৰা শীক্ষেত্ৰ শেনে লাকে।

गुज्यार्थं भएन :-- नवत वाह ।

মূলবাদ্বাংশের ঔষধার্থে ব্যবহার 2—সংকৃত কেংকাংশঃ মতে এই গাছ ইক্ষেক, বলকাংক। ইয়া পিয়ে প্রকোশে ও পরীক্ষে ছক্ত শোধনে ব্যবহুত হয় (U. C. Dutt.)।

Agancama calycina A. Dc. गाइरकत त्वर् त्वर् वांगठी गांव कनन। देशे द्वांच ज्वांक है। एक वांचक द्वांच त्वांच वांच (F B., I. iii, 665; Wight, Ic., t. 440.)। हेश्य ज्ञां ७-३ वेंक; त्यांचे तेंक। भूज्यत्व व्यत्क दून द्वा। हेश्य ज्ञां त्वांच वांच वांचा वांचे। त्ववंच विभाव वांचा वांचे। त्ववंच विभाव वांचा वांचे। त्ववंच विभाव वांचा वांचे। त्ववंच विभाव वांचा वांची। वांचा व

Glossery:—সংক্ষিত্র স্থরণারিচয় ঃ—

भीव-स्थानगरक।

भीक्षि-- बहुदक्त दश्यक्षाफ दशरम केन्क्रावी ।

पूर्ण । इन्द्रशत्त्र जेनकारी ।

Fig.-Wight., Ic. t. 1305; Bot Mag. t. 1919. Ref.-F.B.f., in , 664; B.P., ii, 679; Watt, i, Pt. I, 129.

365. Aganosma caryophyllate, G. Don. (अव वामजी)

Genus-ALSTONIA R. Br.

366. A. scholaris 2. Br. (&1994)

ভাষাপুদারী নাম : —সংগণ —সংগত : ছাভিয—বাংলা , ছাভিযন্ — হিন্দি ; সাত্তবৰ্গা, বাহিন—বহাৰাই : অলেলণ, এডাকুল, কৰিটাকু—কৰ্ণাট : স্বাপৰ্থ— গুলুৱাট : এড়াকুলাশালা—ডেকেড : পালা—ভামিক : পালা—বালয় :

সন্তাপন প্রবর্গ শুক্তিপর্ন প্রপর্ণক।
স্থাক্লো গুক্তপুলোহ সুন্নপর্নো মুনিক্ল: ।
বৃহত্বন্ বহুপর্ণক তথা লাক্ষ্যিপত্রক: ।
সন্ধানো গভিপর্নো বিজেয়ো বহুক্মিডঃ ।।
সন্তাপর্ণক ডিকোক্সিলোক্সক দীপন্য ।
সন্ধানো নিরুক্তেইস প্রপরকান্যাক্রিমীল্ ॥
ক্ষান্ত

भारती विकासिक विकासः अस्मानन

बाव्य नियन्त्रे : । इत्यमाधियन्ति ।

- মামপর্যার :—স্থানর্থ, প্রায়ণ্থ, ত্তিপর্থ, ত্ত্রপ্ত, সংক্ষের, ওঞ্জুল, অনুধ্নর্থ, বৃদ্ধির।
 বৃহত্বপূ, বহুপর্থ, লাজনিপ্তক, হুলুমড়, পত্তিপর্থ- এই তেরটি নাম। ভাছাড়া পার্থী
 বিনয়, বিভ, বিভাক এবং এছনাশন আহও পাচটি নাম।
- শুপশর্মার 2—সপ্তবর্গ ভিজনত উক্তরীয়া, জিলোর নাশক এবং আরু শীপক। সংগত্ত (গুলের পদ্ধ পদ্মবাদের পাছের ভার) বিশিষ্ট । জন, বজাবাশর এবং জিনি নাশক।
- জন্মান :—বিখানর এবেণ : পাসু হুইডে প্রক্রিক ৩০০০ ছুট উচ্চ হারে , বহুলেও, বর্ষা, ক্ষিণভাবত, হণানী, হাওড়া, ২০-প্রপণা, বর্ষান, বাস্ত্রা, নহীয়া প্রভৃতি জেলার হা ভার ধারে ও জন্ম প্রভৃত হেখা বার ।
- वर्षमा ३—वृह ६ विवस्त व नवाका विच हुक, ७० वृत किया चरण विच केस वह । हान वस,
 वृत्रवर्ष, कर्णकी धन्दरम । कांग्रे, त्यरवर्ष व अवय । जाद कार्टिश क्रिक्श शादित,
 कार्टिश वर वाद्राण हव । जात व-७ है कि नव व्यवर ५-५ है कि इक्का । ज्या त्यावर्ष,
 देखान व कावकार जार नक, भरवार जिल्लान निर्मा नव्यवर्ष । त्यावे है दे कि वश ।
 कृत सद्वार चाकार्य, त्यरवर्ष, वक्षरक । भूभाव ५-२ है कि नवा । विद्यान हरे-हे
 है कि नवा, त्यावन त्यावार्य व व कार्य विक्षक । क्य ५ कृते नवा । विद्यान हरे-हे
 होता वार्य, हेहा त्यावार्य व व कार्य विक्षक । क्य ५ कृते नवा, किन्न स्कः, गार्य

মাধ্যে, ফল পাকিলে কাটিয়া বার ও বীক্স বার্ বোলে অরম উড়িরা পড়ে; এবং সময় এও আবার অভুনিত চ্ট্রা নৃতন পাছের পটি করে। পরংকালে মুল ও শীতকালে কল হয়।

गुनकार्य करण :---क्ष् कृत, चार्डा; दाडा--काम स क्रमन वन है-३ लाना, कार--व ३० जाना : चार्ड है-३ चाना : चक्र्य है-३ चाना : गुनक्ष है-७ चाना ।

देवकदक मधाभदर्गञ्च बावशाचा

- চরক:—(১) কুঠে নতপ্ৰ—হাজিষের হালের ভাগ দুটার। এই ভাগ দুটা রোটা সানে ও পানে ব্যবহার করিবে (চি: ৩০ জঃ)। (২) আন্ত শুকার্থ সংগ্রেশ—অসক ও হাজিষের হালের ভাগ শান করিলে অন্তওজি হয় (চি: ৩০ জঃ)।
- च्यांक :—..) मिलाविष्ट नथनर्ग—शहाब मालावष्ट् वृत्तेद्राह् छावाष्ट्र कृतिय कृत्यव काथ गांव कहारेटर (कि: >> का)। (२) मलकार्क्षांकविद्य मलभर्ग—दिवाक वध-कार्क (केल्य) वावश्य कृतिया व्यवधाकीच्यांकि टाकृति केन्यर्ग कृतिया वाद्य, क्षरश्रक्तिवार्ष कृतिय कृतिया कृति प्रमुखादन वृत्यकृत्य अवस् वाहित्य वर्ण कृतिया (अ. > का:)।(०) वामकादम मलगर्ग—शहाब वामकाम व्यवहादम कृतियाय कृत्य अवस् निवनी महकादन वृत्य कृतिया कृतिय वाद्यक महित्य दम्यन कृतिया (केट ०) वार)।
- বাগ্রাট ঃ —(১) বিজ্ঞান্তের সংগণ :—শিক্তকার্যত বিভারতের রাজিস্থানের রস পিশুন ও বধুবোগে পান কবিবে (ডি: এ আ:)। (২) কন্ধান্তিকৈ সন্তব্ধ—বাজের কিনি জন্ত বেদনার, বঙ্গক্ষর হাতিবের আঠার পূরণ কবিলে পুললাভি হয় (উ: ২২ আ:)।
- চক্ৰানত :—ছুট্টালৰো সংগণি—ইচডিবের আঠা ভক করিবা বুটালে লেগত করিবে কও পূবণ হয় (খল লেগত—চিঃ)।
- মূল্যাছাণলোর ঔষধার্থে ব্যবহার ঃ—ছপ্রচন্ত কলেন, ছাজিব, নিয়, ভণ্ড, কুলাপ্রের (Bitulautilia Don) ছাল সমপ্রিমাণ, একুনে ২ ভোলা নইয়া উঠার ভাগ ব্যবহার ক্রিলে অব, চপ্রেমাণ, অধীর্ণ আবাম হয়। ইয়া একটি বধ্বাবক উচ্চা।
 - Dr. Rheede अवर Dr. Rumphius वर्णन रव, राज्येद लाएकता हैहाव हाल लया क स्थानविक्त निर्म कावास करता। हेहा व्यवस निर्म केन्द्रायक जातास करता अवर हेहाव मानीह व्यवस्था स्थितिया क क्षण जाताय हत। हैहाद हाएलव केन्द्रा अवर रहात मानीह व्यवस्था कावास करता। वेदाद हाराज्य केन्द्राय करता।

স্থাতিয়ের তাল Pharmacopoeia of India-তে বহুপরিবাশে বাবস্ত ত্ইতেছে। ইয়া বস্তারক এবং ছোট ও কিচার স্থার কিনি নাশক।

ইতাৰ টাট্ৰা পিৰডেৰ বস হৰেৰ সহিত থাইলে কুঠ আবাৰ হয় এবং সেটেয়া জিমি নাপাহয়।

ছাতিখেব টাট্কা ছালেব হল আলার সহিত প্রেতিকে দেবন করাইলে ভাছায় শ্বীত্পীয় লাছিল বাছ (Dymock)।

का किय नाकाब काव्या से का रकाकाब केनद भून्तिन् विरम् रकाका कारिया बाद (Surg. Thomson)। देश बाद, रकावाजानाच स केनदाजादाव अकरि दिस्पय सेवद अदर व्यवस्थ नरक क्रेश्नोहेराव नवकावित्रिते।

Glossary—সংক্ষিপ্ত ভূপপরিচর :---

ভাল-ভিক্ত, বশাহন, বলকারক স্বরত্ত, বণলেবির। স্বরে, উল্লাহরে এবং আলাপত্তে উপকারী। সর্পাহনেও উপকারী।

হালের তুর্বের জাপ্ত রস-দতে উপভারী।

যাববা :—সরক, কুট্রবর্গে এবং স্থাপ্ত কার্যব্যবিদ্ধে সধানর দাই কবিবাছেন। ছঞ্চান্ত্রেক বিষয়ক্ষর স্থান বৈধেন পাঠে সধানরে উল্লেখ স্টাব্য। ভাষ্যিভোর সভে স্থানর ভার্যবহুষ ।

ছাতিবের ছাল ধনারন বলির। আহবাত, বাত এবং চর্যবোগে বাবস্তুত হয়। সংখ্যক বলিয়া চিবজাত উপার্থয় এবং সংগ্রহগ্রহণীতে প্রবৃক্ত হয়য়। বাকে। ইয়া ডিক্ত ত বলা বলির। জনারি শীড়ার অবলানের জন্ত লেয়া।

Fig. - Wight Ic., t. 422; Bedd. Fl. Sylv., t. 242; Rheede, Hort Mal., t. t. 45; Bentl & Trim., t. 173.

Ref.-F B. L. in, 642; B. P., ii, 672; Dymock, ii, 386; Prain, H. H. 236; Voigt, 526.

366. Aletonia scholaris R. Br. (क्रिके)

Genus-ICHNOCARPUS R. Br.

367. I. frutescens R. Br. (場(可書))

> সারিবা শরেদা সোপা সোপাবরী গুড়ানিকা। সোপাকনা লডাহ জেনতা নবাহনা কঠিবারিবা।। সারিবা ভূ মধুরা কলবাডালনাশনী। কুঠকতুমারকার ঘেবসুর্গকিনাশনী। অপিচ

কৰুণতা হুৰগৰ্কা হুগৰা কলফাচ।

द्यांकमिष्योद् । सम्बन्धा निवर्षाः ।

নাম পর্যায় 5 —সাছিবা, শ্বাবৰ , লোপা, লোপবলী, প্রকানিকা পোপকরঃ পতা, সভোগা, কাঠ পাবিবা—এই নহটি নাম। "
ভাহাড়া, কম্পুনা, হুম-পর্তা, ক্যুক্তা, ক্যুক্তা, ক্যুক্তা, এই চার্টি নাম।

ক্তৰ্পৰ্যায় 2—সংখিতা সমূহত্বন, কক্ষ, বাহু এক কক্ষকাৰ নালক। সূঠ, ককু স্বৰ, নেছ এক হুৰ্গন্ধ নালক।

 অভাছায়
 इल्लिक হিমান্তর- নির্বোধ ক্টকে মেশাল, ১০০০ ক্ট উল্লে করা বার। বিল্লী ক্টকে বছরেশ প্রাক্ত ভূভাবে, আলাম, নীক্ট, বর্বা, ক্রলী, প্রাক্তা,
 ২৪-প্রপ্রা, বর্ববান, বিক্তার কৃতি জেলার অহলে বছল প্রিবাবে আলে।

वर्षा :—वर्ष् विक्ष नजात नाइ, कथर कथन क्यांदेश नाइक देन्द देंदे। काण्य नीदिंह इदेक । नक्क वादिव इव । भग नदक्षण नगान नदक हैं- १दे देकि नका । दीकी दे देकि ; भूभारक २-- १ देकि मक्षा, क्यांश्न क्यांग्न । भाषाश्चमाना द्वांहे, व्यांश्वांत्र विक्ष क्यां क्या । भूभाववदक्य द्यान हे देकि, क्ष्म द्यावर्ष, वेष्ट दक्षत । ग्रीदक्षमा व्यक्तिय द्वांहे । कृष्टिय व्यक्तिय क्ष्म देकि नक्ष, दे देकि हक्ष्मा, व्यक्तिय व्यक्ति । वीच दे देकि । नक्षांच त्या-विद्यांचि वीच्या विक्षित्र वाच ना । करे नक्ष्म द्या

ब्हुब्रह्र्य ब्ह्लं : -लिकड्, नज । अप---->= (काना, मृनक्व २-४ व्हांना ।

বৈষ্ঠ্যক স্থানালভার ব্যবহার।

- ভ্রমত :—(১) অনুষ্ঠি প্রবিশিক।—প্রায়ণভাষ মূল লেল করিলা মুংকলনীর অভ্যন্তর ভাল
 লিখ করিবে। এই কন্দীতে কোল হাবিলা সেই লোল চকু হউক বা না হউক,
 অর্থরোপীর লান ভোজনাও ব্যবহার করাইবে (চি: ৬ আ:)। (২) রল লোহনার্থ
 প্রায়ানত —প্রায়ালতার মূলের কাল পান এবং হবাবা রণ থেতি রাম্ভ (চি: ১৮ আ:)।
 (৩) মুবিকবিকে প্র মানতা—প্রায়ালতা মূলের কার্থ ও করু সহ পর বুত পান করিলে
 মূহিকবিক প্রশাসিত হয় (ক: ২ আ:)। (৪) পুরুলাপ্রতিকেরে প্রায়াল্ডা—প্রায়া
 লালে ক্লে বিভাগ বিভাগ পরিকেলার্থ ব্যবহার করিলে প্রনারহ্রার নিও ক্ল্ডা
 লাভ ক্লে (উ: ৩২ আ:)।
- চক্ৰালপ্ত :-- নেত্ৰবোগে ভাষা-ভাষাপতাৰ ক্ৰেৰ কাৰ পৰিবেচন কবিলে ক্ৰ্যনাৰক নেত্ৰবোগ বাগৰিক হব (নেত্ৰবোগ—চি:)।
- বজনেন ২—(১) বাজব্যাহিতে প্রাথা—বাসকের পথ সহিত প্রাথানার মূল পেন্ধ পূর্ক ক্ষেত্রের পান করিবে উর্জয়ত নিবৃত্তি পার (২) আগশুক্তর নামক নেজবোগে—বাহার ব্যক্তর নামক নেজবোগ ক্ষরতে তাহার নেজে; প্রাথানার বস বা কার্য প্রকৃত্তি বিশ্ব বিশ্ব পাতিত করিবে (নেজবোগ—ভি:)।

मूल ताचारत्मत छेकात्व वार्वश्व :-- हेर्ना विकर्ष वन्ना क्रिन

Glos-45 :-- সংক্রিপ্ত ভগপরিচয় :--

मृत्ये इ—'श्रमकावक, वर्धकावक, श्रासकावक, श्रमहावः। आह्नावः, शासकाक्षेत्रेस्क अभिकारः, वरदः ६% द्वारमः, वस्कृतिस्तः, श्रासकः, निर्दितिस्तः, वोस्तः, कीक्कृतिकः। श्रास्त्र अवस् नर्गं सम्भागत देभकावी । नावनानाविभाव नविसर्थं वायक्षक इतः।

পাড়ার ডগার রস ও পাড়ার রস :—ব্রহ।

- मखरा :—कारू :—वर्ग, क्का. विशव, भृतीवनरअवन, वाक्यानवन ७ अवक्वरर्ग अवर कृष्ण्य —विवादिनवादिनश्य ७ शादिवादिनश्य नाविदः अवर विवक्ष "अकनव" अश्य क्वायानकः नश्चे कविवादकन ।
- Fig.-Wight, Ic., t. 430, Burm, Fl. Zeyl., 23, t. 12. Fig. I; Kritikar & Basu, Ind. Med. Pl., t, 617.
- Ref-F.B.L., in, 669; Roxb. F.I., u, 12; B.P., ii, 680; Watt, vi, Pt. ii, 326; Pcain, H.H., 237.

367 Ichrocarpus frutescens R. Br (states)

Genus-HOLARRHENA R. Br.

368. H. antidysenterica Wall, (क्वि)

ভাষাসুসারী মাম :—কৃটল, বিবিধনিকা, বংগক—সংস্কা; কুবচি—বাংলা; কুবচি, কুলা, কৌধৈবা—কিনি, পঞ্জাকুড়া—ভলবাট; কুবো, কলবাৰ—পালাব; কেৱাল্ডিলি, ভেলানেই, কুলাবলাবই—ভাষিল; কোনিবেশালা, পানাকোঞ্লা, অনুকুত্ব, অকুচুডেট্ট— ভেলেঞ্চ; কৃতিব,—উভিকা; ভিৰাক—আবৰ, কুব্চি—বোৰে।

কুটলঃ কেটিক শক্তো কংসকো গিরিমরিকা।
করিবো বরিকাপুশ্ব আবৃদ্ধ শক্তপালগঃ।
করিবলা বৰকলঃ সংগ্রাহী পাঙ্কক্রমঃ।
ক্রোব্রেগা মহাগকঃ স্থাৎ পক্ষপথাতিবং।
ক্টারে ক্টারিকোকং ক্যারক্যাভিসার্ভিৎ।
ত্রাসিধ্যেক্স পিরুদ্ধশ্যেশাবার্গেনিক্সমঃ।

শক্রাশন্য বহাগক্ষ কালিককা ডিক্সক।

রাজনিক্টুঃ। প্রতক্রাদিক্রঃ।

মাৰ্থবিয় :- কৃষ্টৰ, কেচিৰ, শক্ত, বংগক, পিৰিখনিকা, কৰিছ, যতিকাপুলা, প্ৰাংখ, শক্ষাৰণ, ব্যক্তিকা, ব্যক্ত, ন্যোষ্টা, পাতৃত্বকাৰ, কাকুৰণা, বহাগৰ— এই প্ৰেংডি নাম । এ ছাড়া শক্ষাণত, বহাগৰ কালিক ও ভিক্তক এই চাংটি নাম।

ভাৰপৰ্য্যায় : পুঠাৰ কটু ডিকিবল , ই ক্ষীৰ্য, বিশাৰে কৰাৰ বল । অভিনায় নালক। অধিত সুটাৰ অফলিভুনালক, চৰ্যবোধ এক অৰ্থ নালক।

ক্ষমতান :—হিমানৰ একেন, বৰ্ণদেশ, বৰ্ণা, বধ্য ও ধৰিণ ভাৰত । হুগলী হাওড়া, ২০-ন্ৰুগণা, শ্ৰহ্মন, বৰ্ণনান ও শৈক্ষা ক্ষেত্ৰাৰ বহুহানে ও ভ্ৰমনে এচুৰ সাই ক্ষয়ে।

पर्वता :— मांचाडी शांह, २०-२४ हुने केंक । यनकारण नाका निवा या इ (काइन ७ मक्कालनार का निवा या इ (काइन ७ मक्कालनार का निवा या इ हिंक भूम, पूनव वर्ष, यन्वरम । काई व्यव्यर्ग ७ महम । भूका (विशे क्या अप १ के हिंक भूम (विशे क्या अप १ के हिंक १ का अप १

कृषेश्व नव्यक् अकृप विश्ववकी चाय्क रव. देख्यूवर १वन १इपानस्क चवुत्व विश्व कीवित्व करवन शक्त शक्तवस्त्रक नाम क्षेत्रक अक स्कारी चवुत्व कृष्टिया नामित देश क्षेत्रत कृषि वाक् केर्यक स्था।

बदन गरिवार (भवा शाव किन्न हक्क्ष्रेस (W. emetocia) बनामल गांथ्या वात ना। राजकृत्य बीकर देशवर रहन। देश शिवर वहें (cat) अब वस से स्थित। W. emetocia अब बीकर के देशवर बान, देश बक्न देशवर। देशव का जानम देशवर प्रवाद किन्न वस जावाना राजन देशव अध्यात आवहें केनकार नम्थ्या वात ना। जांक्यर विराम श्रिवा देशवर परिकास का कार्यन केवल का वस ना।

शायकार्यं कारणं :— दक्, योखा। याजा— कक् ७ दीक्का कार्य—०-५० टकाला। वीकार्य—ई-२ चाना।

देनकदक कृतेरकत् काम्बास।

- हित्र थः (३) अख्ये भिद्ध देखरद—रेखर कर्य गर्य स्वावित क्यांवित श्रम क्यां क्यां व्याविक व्यांवित श्रम क्यां क्यां व्याविक व्यांवित क्यांवित क्यांवित्त क्यांवित्त क्यांवित क
- প্রশ্নত :—(>) ক্য়ণিস্তান্ত্রন্ধ রক্তরার্শে কৃষ্ণথক্—পার্র কৃষ্ণপক্ত কাব পুনা
 পাক্ষারা গ্রেক হত গড়ে করিয়া সেবন করিলে ক্য়ণিয়া ক্রমান ইউক কর্ম কর্মিন

 হয় (চি॰ ৬ আ;) । (২) সর্বাধানায়া ক্রমেশি কৃষ্ণ —বনির এবং পিরাল বেলন

 স্মান্ত রাশ করিতে পারে ত্রেপ কৃষ্ণ এবং ক্যান্তক সম্বাধানায় ক্ষাণ্ডিত ক্রিক্তর্ভক
 পারে (চিঃ ৬ আ;) । (৩) বর্মেয়া সরক্ত ক্ষান্তিসারে কৃষ্ণকার্তিত —কৃষ্ণক্ষ্ণক

 কাপ পূনং পার্কে বার্ক করিয়া সেবন করিলে ক্ষান্তি বর্মেয়া সরক্ত ক্ষিণার্ব

 (ক্ষায়ন্ত্রণ্তিসার) প্রশ্নিত হয় (ক্ষাণ্ড আ;) ।
- ভাৰপ্ৰাকাশ :—শৰ্করাচ্চাচণ কৃতিজ্বক্ -- ৰ্যাৰ সহিত কৃতিজ্বক্ শেলপ্ৰাক পান কৰিলে প্ৰাৰ্থ ক্ৰান্ত বাব কৰিলে প্ৰাৰ্থ ক্ৰান্ত বাৰ্থ কৰিলে প্ৰাৰ্থ বাহিৰ ক্ৰান্ত বাহ্ৰাৰণ প্ৰাৰ্থ বাহিৰ ক্ৰাণ্ড বাহৰ।
- মূলগ্রান্ধারেশর ঔষধার্থে ব্যবহার :-- দুটার ববনকারক এবং বুরারোরা কতবোর নিবারও শেটের ব্যানা নিবারণে ইয়া একটা অধিতীয় অহাক্ষ এবং বার্ পিত ও ককেন স্থানাক্ষ (Dymock)।

কুৰচিয়াল, আজিবিৰাৰ হাল লাঠা (আৰুনাৰি), থাজনীপুলা (বাইছুলা), লোগহাল, বালা (Pavonia odorata), বেলানাৰ খোলা এবং কুখা, প্ৰজেক ১ জোলা, অল ৩২ জোলা, পাকশেব ৮ জোলা। ইছা দেবন কৰিলে বে কোন প্ৰাণাৰ আহালয় ও বাইন বাছ, ব্যৱসূদ, বজ্ঞাখালয় আহাৰ হয়।

বৃদ্দমান বৈজ্ঞের। ইবার বীজ্ঞান্ত ও ক্রিরিনাশক বলিবা বর্ণনা করেন। তাঁরারা ইবা পুরাজন ইংগানি রোগে ব্যবহার করিতে নির্দেশ কেন। ইবা মধু ও আকরাথের সহিত ব্যবহার করিলে বেশ বসায়নের কলে করে এবং ত্রীলোককের অনিব্রতিত মতু ও কতুনাশ বেধির ব্যবহার করিতে কলেন। যাত্রা ১ই আউল কিংবা ২ আউল দিখনে ভূটবার কিংবা ভিনবার সেয়া।

সুষ্চিত্ৰ বীজ ভাজিতা জলে নিজেপপুঞ্জত সেই জল পান কৰিলে পোটত সোধ সূধ হয়। ইপা থাকত ও কলেতাৰ বসন নিৰামণেৰ জভ ব্যবস্তুত হট্যা থাকে (Amelie, Met, Med. Ind., ii, 483)।

ষ্টাৰ্য লিকড় ওলাল হলে পেৰণ কৰিবা লেখন কৰিলে বছৰিন ছায়ী আৰু ক্লাড়িয়া বাৰ। ইয়াৰ হল এলাচ, লখল ও ৰাজচিনিত্ব সহিছে বিশাইয়া বচিলা প্ৰস্তুক্ত কৰিবা ৰাইলে আমালায় ও বক্ত আমালয় আহাম হয় (Dymock)।

শোধবোৰে সাঁওভালেৰা ইয়াৰ হ'ল বাটা গাছে অধিয়া বাকে। ধুবতি কল দৰ্শবিষেত্ৰ দুল্য ও জনা নিবাৰক। ইয়াৰ বীক্ষ হইতে একপ্ৰকাৰ হৈল বাহিত্ৰ হয় (Rev. A. Campbell)।

কাল সুৰ্ভিন্ন অনু অনুত্ৰ, পাচক ও বলকাত্তক এবং ওঞ্জনভাতিও অবলাগ নিৰাৰক। ইয়াৰ পত্ৰ নাম্ভৰ বেচনা নিৰাত্তক (R. N. Khory, it, 392)।

Glossery—সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় :--

ইলি আমানতে উপভাৰী। শোৰে হাল শুকাইছা ক'ড়া কৰিব। লাৰে মাৰিলে উপকাৰ কৰা।

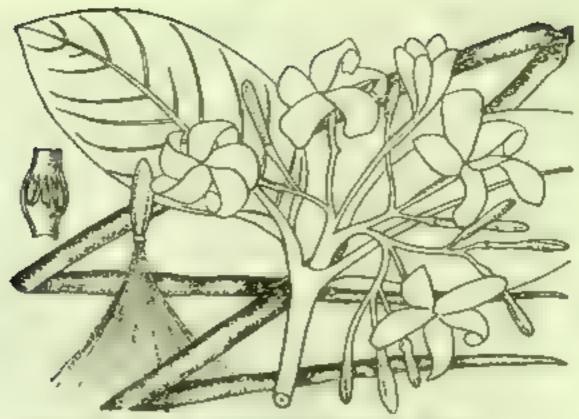
বীজ—সভাচৰ, প্ৰায় । কৰে, আনালয়ে, উন্নান্তৰ এবং লেটেৰ পীড়ায়ে উপ্নাৰী ।

অকা :—চন্তৰ—আপোন্ন ও জিলিন বৰ্গে কৃটল এবং আল্পাননাপন্তৰ্গ ইন্তৰৰ পাঠ
কৰিবাছেন । প্ৰশ্ৰেষ্ঠ আন্ধানাৰী এবং আল্পানি বৰ্গে কৃটল এবং আৰ্থকানি, পিল্লপানি
বচাৰি ও বৃহজ্যানি বৰ্গে ইন্তৰ্কের উল্লেখ কৰিবাছেন । বাগ্লেট বলেন "কৃটলো
মুক্তালাই প্রশাসনালয়ে" (অইমজনুন্ত-প্র ১৩ জঃ)।

Fig. Brandis, For. Fl., 226 & 40; Wight, le , tt. 1297, 1298 & 439; Rheede, Hort, Mal., s. t. 47; Kirtskar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 494.

Ref.-F. B. L. iti, 644; Watt., vi. Pt. vi. 316; B. P.; ii, 674; Dymock, ii, 391.

358. Holarchena antidysenterica Wall (2965)

Genus RAUWOLFIA Benth.

369. R. serpentius Benth. (521)

ভাৰাত্মারী সাম :—সর্বসন্ধা, চজিকা, চজপুলা—সংক্ষা; চলা, হোট টাক—বাংলা; ছোট টাক—হিন্দা; চৌকালাজিল্পুরি—বাসর : পাইলা-সন্ধি—তেলেক : কোজালা-বিল্ গোবি—ভাবিল : চুকালা-স্বিদ্ধোরী—সালাবাদ : কেডবিলবী—সন্বারাই : বেডভটকটেয়া, বিলিয়নেল্ড্রু—ক্ষ্মি ।

> वाकृती गर्नभवा ह चुभवा तक गरीका । वेश्वी वाभभवा हामाविकृक् जनमा छवा ॥ गर्नाममे बाानभवा दक्का दहकि मनाकाता। बाकृतीपृथकर क्रिकर क्रूकर ह व्यापाविक । बाकृतीपृथकर विकरणि क्रिकर दक्षवेर विकीयकम् ॥

बाळनिषके :। जूनकानिवर्धः।

माधभवास र---नाकृतो. भर्णनका, चनका, चक्रणिका, वेंचशी, नाजनका, चिक्रूत, नवना, भर्णाक्ती, वार्यनका---असे वर्णी नाम।

- ক্রশর্মী ও গ্রন্ত্নী ভিজ ও কটু হস, উজ্জীপ বিলেঘনালক। নানা-ব্রেকার বিধ্যার নাশক। নাক্ষী এই প্রকার, শবর নাম বর্ণা ও গ্রনাক্ষী ভগ্নে। গ্রনাক্ষী অধিক ধ্রণালায়।
- ক্ষাকানা ক্ষাক্ষ কৰেল। সিবহিত্ত এবা বোৱাবাৰাৰ ব্টতে সিকিন প্ৰায় কানে প্ৰভেষ পাৰ্থেৰে ক্ষান্ত বাসিবাপাহাত, জিবাছৰ, হলনী, হাভড়া ও ব্ৰহ্মান ক্ষেত্ৰা হাহাপুশিক্ষানে কানে হানে দেখা বাধ কিন্তু সকল কানে নহে। বোটানিক্ সার্ভেন, শিবপুর।
- বর্ণনা : —ভেটি ক্যা ব্যোসকুক করে, ৬৬ ইজি নথা, ৬খন করন নাও কৃট উঠে হয়। পাছপ্রতি থেখিতে ডেজ্বর, ৬খন গঞ্জীয়া অন্ধ পাছে উঠে। অন্ধ থেখারণ । পার ৩-৭ ইজি পথা, ১ই-২ই ইজি চওচা, লবাক্রতি, কিংবা বিবাহুছি, অর্জাগ নক, নীচের বিকে বিকে সক্ষ, উজ্জান পায় নর্ম : প্রোধ কিনারা খানে খানে আনই, পানের লিবা ৬ ১২ জোলা খানে , বোটা ই ইজি। পুলা বেজবর্ণ, অববা নীবং লালবর্ণ, বিশা গোলানী বং বিলিট, প্রায় ১ ইজি পয়া পুলাবকে আনক কৃষ্ণ বাজে। বহুবান ছোটা, উজ্জান পালবর্ণ। পুলাব অন্ধ ই ইজি নয়া, পুলাবল বজ, পান্তি গটি থাকে। কন কোড়া জোলা কোড়া কিয়া এক একটি আরো, বেনিকে কুকার্ণ, ব্যান ই ইজি, বিশ্বর ক্রীজবাছিন। প্রীম্কালে কৃষ্ণ ক বর্ষাক্রাকে কন হয়।

बानकार्व करल :~- चिकक, गळ ७ वन ।

মৃত্যেছাংশের ঔক্ষার্থে ব্যবহার :— নর্গবিধের প্রতিষ্ঠেক বলিয়া ইয়ার বিধের বাজি আছে , কিন্তু কোন বিশ্বর প্রবাধ পাওয়া বার না। ইয়া জর নাপক ও ব্যক্তারক, জিমিনাপক।

वर्ष आवर्षण प्रसूचित वेशव लिक्क कामाय वेश्वा वार्ष , जाहावा करत रह, और लिक्क कार्य वाक्रित. भाषवरम्भ कार्य काम वीक्ष एवं मा । हेहार लिक्क के बेलव मूर्णव (Aratolochia indica) चिक्क, क्ष्य-रवरण वरणवाय एके रवस्ताय वाव्याय करत । एकेंद्रवस्ताय देशव लिक्क ३ काल, २ काल क्ष्यक क काल वालायवर्षण विक्रम (Jatropha curcas) क्रम्य महिक रचना । विद्याय क चावत गणितम देश "भाषता महार्थ" निवा बाजि । चरतक शास्त देश क्ष्यक महिक स्वा विक्रम काल महिक स्वा विक्रम काल महिक क्ष्या विक्रम काल महिक काल करता । विद्याय काल महिक काल करता विक्रम काल काल विक्रम काल करता । विद्याय काल करता विक्रम करता विक्रम काल करता विक्रम करता विक्रम काल करता विक्रम करता विक्रम

চক্ৰাৰ পিকত, কালবেৰ, আৰা ও বঁটগৰৰ অৰংখাৰে ব্যবহৃত হয়। সাহ—এও ভোলা (Dymock)।

Glossaty : ক্ষেত্ৰ গুণপরিচয় :---

মুলু--সোর এবং নিরাক্ষক, তিওভারত, অপস্থারে বিশেষ উপভারী। বাকের চাণ্

আগৰত, গেটেৰ ব্যুণ্ডৰ উপকাৰী। ইকাম কাম সেমনে কৰামূৰ দৰ্যোচন মাচাইছা অসমকানীন বেছনা ব্যুট্ডাইয়া হৈছে।

পতিরে রস--চভূতারকার ভাগ্যা নৃষ্টি নই করে।

Fis - Wight, Ic., t. 849; Bot, Mag., t. 784; Burm., Fl. Zeyl., t. 64, Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t, 602 B.

Ref -F. B. I. m. 632 , Roxb., F. I., 1, 694 , B. P. u. 671 , Dymock., it, 414 : Pram, H. H., 235.

369. Rauwolfia serpentina Benth (581)

Genus-NERIUM Soland.

N. indicum Mill.

370. N. odorum Soland. (कार्ने)

काबाब्द्रमात्री मात्र :— करवीत, व्यवध, व्यवधावक— मरक्ष्य ; करवी— वास्त्रा , वर्षण, करेग्नी — हिन्ति ; वर्षण, करक्षण → कहावाद्य ; वाकर्षण्यक— कर्षण ; वर्षण्य — क्षणवार्ष ; व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान कर्षण्य , व्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्यवधान क्षण्य , व्यवधान क्षण्य ,

क्ववीदवा वदावीदवा दववादवारूचेवावक 🖫 🛚 क्तकः अधिकातम्ब नवकृत्माक्ष्यतापयः । হরারিবীরকঃ কুল্ফ শকুলঃ বেশুপুশকঃ। व्यवाद्धक्षणाञ्चा वर्षश्राच्याञ्चलावयः॥ चना तिनुन्तः (आह्ना किनामूर्टमा वर्गवितः । দৌরীপুশ্ধ সিত্তপুশো বিকরাকার প্রকীর্ত্তিতঃ ।। করবীরঃ কটুত্তীপ্সঃ কুর্তকও ভিনাশনঃ। জ্ঞার্জিবিকবিক্রেট-শবলো_ই বয়ডিগ্রায় ।। অপিত

বেড-রক্ত-পীত-কৃত্রৈ কেনা-ছ্যুছে চতুর্বিধাঃ ৷ शास्त्रिक्ते :। कहरीहाविकाः।

লালপর্যাত্ত-ভর্মবীর, বহারীর, হরমার, অবনারভ, হরহ, এভিহান, প্রকৃত্ব, অববোধক, হুচারি, বীরক, কুন্দু, বকুন্দ বেজপুশক, ভ্রমাকক, ভ্রমার, নবচারে, ভ্রমারণক, ভ্রমারিণ সূৰ্য, বিৰাপুশ, হৰঞিৰ, গৌধীপুশ, সিভপুশ—এই ৰাইণটি নাব। বেভ, ৰভ, গীড, থ এক বৰ্ণ থেকে কৰবীৰ চাৰ প্ৰকাৰ ।

क्षभणवास :--कारोप-- क्रूप्तन, केक्नीया, क्रूप्तं क क्रक्शायक । जनस्थान, विद्यास क विक्कोनानक। हेरा चपत्राहक (चर्चार विकासक)।

व्यक्तान :-- वर्ग कावकवर्ग, निवृत्तन, काक्तानिवान अवः दिवानव अरक्तनव ४४०० हुई। উচ্চে: সমগ্র বৰদেশ, হোটনালপুর, বিহার, হাওড়া, বর্তমান প্রভৃতি জেলায় সাগানে বোপদ করে।

वर्ग मा ३-- नवन विकृष कान तूक कार्ड शाह, ১०-১० कृष्टे केळ २व । नारहश वृत्रदान हरेरफ वह नाया-अनाया बाहित इत । नज 🌤 देकि मधा, नक, शुरू, मधानिता नक । स्वीता অভিনয় ছোট। কুলের ব্যাস ১ই ইঞি, সৌসভবুঞ্জ, সোলাশী আ বেডবর্ম। কল ৬ ইকি পৰা এ বছৰটা গোলাকায়; বলে বীজ অনেক বাকে, বীজ সিকিয় বড লোলাকার ; ক্রেক্টা, এক লোহা বেতবর্ণ, উজ্জল ও ইবং গুলবুবর্ণ প্রথম লোবে আহুক ৷ কল পাকিলে কাটিয়া বায়। কর্মীয় ভাল ভাজিলে এছুয় বেজবৰ্ণ সাঠা বাহিত হয়। এটা ও বর্ণালাকে করবীর চুল হয়। শীক্ষালে বল পাকে।

श्रात्वर्शस्तु करन :-- मृत्यव काम ; वाळा-- मृत्यव कामपूर्व, हे-हे जाता ।

देवक्टक कर्तवीरका वाक्यातः।

- চরকে—(১) কুর্ছে কর্মীরস্থান পুরধানী কর্মীয় মুলবক্ লাখিত জল বান ও পানার্থে ব্যবহার করিবে (চি: ১ আ)। (২) পালিজ্যে কর্মীয় মুলগ্র্ ক্ষিকা কিয়া কর্মীয় মূলক্ষ্, বুংত প্রেলপূর্যক, নির্মিতিত প্রকেশ উৎপাটন ভরিবা ভরাবা পিবঃ অনিশ্র ক্ষিতে ক্ষিতে ক্ষিতে আত বৃহ না (চি: ২৬ আ)।
- पुर्वाण्य :—(>) व्यावद्वीदक करवी र कार—त्यक करवी र क्षाक्त कर्म्य प्रशास व्यवस्थित करिया। अस् कार हे जाना हे जाना वर्रावाद व्यवसे द्वाभी वर्ष नव स्वतम करिया। क्षाक्रम व्यवस्था द्वाभी वर्ष नव स्वतम करिया। क्षाक्रम व्यवस्था द्वाभी वर्ष नव स्वतम करिया। क्षाक्षम व्यवस्था व्यवस्था वर्ष । (३) क्षेत्रमार्थ्य व्यवसीय वर्ष करवीय वर्ष निक क्षम साथा क्षेत्रस्थ (वर्ष व्यवस्था क्षाक्षम (वर्ष वर्ष)।
- চক্রমন্ত :—(>) আপনারপার্থ করবীর স্থাবন্—পদ ভোটক, জনপিট করবীর স্থাবন্
 থারা প্রতির করিলে বিরীপ হয় (এপপোথ চি:)। (২) পালারোপে করবীর
 স্থাবন্—করবীর বুল থক থাবা পদ ভিলাজৈলের লেল লিগে, পালা অধাৎ পাঁচয়া,
 বোল্ খারাম হয় (বুঠ চি:)। (৩) ক্রেরোটের করবীয়— করবীয়ের কোনপ প্র
 ভার করিলে বে হণ নির্গত হয়, করারা নেতে অধন করিলে, বহু অঞ্চণাভারিত নেত্র—
 কোণ প্রশ্বিয়ে হয় (নেত্রবোগ চি:)।
- खानश्राकाम :—केमाराज करवीर क्षक्—चन्छि करवीर व्यक्त वादा आमन विस्त केमारण अवस्थि एक (केमारण कि:)।
- মুল্পাছায়েশর গুঁকবার্থে ব্যক্ষার :-করবীর কচি পাথার টাট্কা রস একে জিল চক্টার্থ আবাহ হয়। ইতার শিক্ষ বিরক্তি, অভএব ইয়া বাতরা উচিক্ত নহে। প্রের তার ভূগার জিলে ভূলা কবিয়া বার এবং উহার শিক্ষের হাল হইন্ডে বে তৈল ইংগর হয় ভাষা চক্তবাল ও ভূটনাশক।
 - ভাঃ নীয়ন্ত্ৰৰ হোলেন কলেন হে, ইয়া পোকাৰ পকে বিষ। এই কাৰণে ইয়া পাচকা আলাৰ কৰে। কৰ্মীৰ বিৰক্ষিত্ৰা ক্ৰমেৰ উপৰ প্ৰকাশ পাছ এবং ইয়া ব্যুক্তিৰ অৱশ্ৰুক্তা আনৱন কৰে বলিয়া, ইয়া Digitalia-এৰ সংগ্ বাৰহাৰ কৰা বাইকে পাছে (Watt)। কৰ্মীনুল প্ৰকেশ হাকা শক্ত কোন প্ৰকাশে বাৰহাৰ কৰা উচিত নহে, কাৰণ ইয়া বিষ। ক্ৰম্ভনী নিক্টুকার কেন্দ্ৰ প্ৰকাশ কাৰ্যে ইয়াৰ ব্যবহাৰ বিধি বিয়াহেন। ইয়া কুকুৰ, বিয়াল, খো, আৰ প্ৰকৃতিত গতে বিষ।

0

কাৰীৰ শিক্ত বৰিবাৰে ভূমিনা কালে বাছিলে আৰু আবাৰ হব: গ্ৰন্থনৈ ইয়াৰ প্ৰেম্প বিহা, ভীমকল, প্ৰভূজিৰ বিষ, এমন কি সপ্ৰিৰ নই হয়। কাৰীৰ শিক্ত ভূজি কৰিবা মাধাৰ মান্ত কৰিলে মাধাৰৰো আহাম হয়। ইয়াৰ প্ৰেম্ব বলেৰ কাৰ আৰু প্ৰিমাণে কুলাৰ দিলে কুলা কৰিবা বাৰ। প্ৰেম্ব কল আৰু পৰিয়াণে বাৰছাৰ কৰিলে বিষক্তি প্ৰাণীৰ বিষ ও সপ্ৰিয় মই হয়। কাৰীৰ বিষক্তিয়া শহীৰে প্ৰকাশ পাইলে প্ৰায়ন্ত বাৰছাৰ কৰিছে বিষক্তিয়া নই হইয়া বাৰ। প্ৰেড কাৰীৰ ক্লি কৰিবা কৰিছে বিষক্তিয়া নই হইয়া বাৰ। প্ৰেড কাৰীৰ ক্লি কৰিবা কৰিবা কৰিবা নই হয়। কাৰীৰ শিক্ত কাৰীৰ ক্লিকা ও এলাচ গ্ৰ্ভা একল কৰিবা নক্ল ক্ৰিলে সপ্ৰিয় বাৰ । কাৰীৰ শিক্ত প্ৰভ্লাৰ কাৰ্যক। কাৰীৰ শিক্ত বাহিলা ক্লিয়াৰ কাৰীৰ শিক্ত বাহিলা ক্লিয়াৰ কাৰ্যক। কাৰীৰ শিক্ত বাহিলা ক্লিয়াৰ বাহিলা কৰিবা বাহিলা প্ৰাণীৰ শিক্ত প্ৰভল্লাৰ কাৰ্যক। কাৰীৰ শিক্ত বাহিলা ক্লিয়াৰ বাহিলা বাহিলা ক্লিয়াৰ বাহিলা বিষক্ত বাহিলা ক্লিয়াৰ বাহিলা ক্লিয়াৰ বাহিলা বিষক্ত বাহিলা বাহিলা বিষক্ত বাহিলা বাহিলা বাহিলা বিষক্ত বাহিলা বাহিলা বিষক্ত বাহিলা বাহিলা

Glossery :—সংক্ষিপ্ত স্থপপরিচয়—

भीडं --विराक्त ।

মূল লাকিশালী স্থাৰক এবং সৰকাৰক। সংগ্ৰহ গঢ়িও স্বিচা সিভিসিলের স্থান ও প্ৰাক্তন কর উপপাৰের জন্ত পূক্ষাধে পোপান কর। হয়।

পান্তার কার্থ--কোলা নিবাছণার্থ ব্যবস্তম হয় ।

मुट्टुणते बांट्यात टेक्य-शास्त्र चीटनर एक इच्छारात करः क्रेट्यात देशकारी।

মতনা :—চত্তক (চি: ২০ খ:) ও স্থান্ত (ক: ২ খ:) কৰবীৰকে "ব্ৰবিধ" বলিবাছেন। স্থানত শিৰোবিধেচক কৰ্মে কৰবীৰ পাঠ কৰিবদ্ধেন। ক্ষমন্ত্ৰীয় নিমন্ট কায় কেবল ক্ষমন্ত্ৰীয় পাই কৰিবদ্ধেন। আৰক্ষকাৰ ও বলিবাছেন ক্ষমন্ত্ৰীয় কায় কেবল ক্ষমন্ত্ৰীয় নিমন্ট কায় কেবল ক্ষমন্ত্ৰীয় নিমন্ট কায় কাৰ্যকাৰ ও বলিবাছেন "ডক্তিত বিবংগ্ৰহণ্"। ভাৰত কেবল 'ক্ষমন্ত ক্ষমন্ত কেবল 'ক্ষমন্ত্ৰীয় কাৰ্যকাৰ কৰিবাছেন।

कारोड प्र क प्राप्त केवाहे माश्राच प्रकारक। हेश्रा कार 'हर रेवक्स' किराय (Carduc Systole) च त्यावाद्यात द्वाराचा। वर्षभाष्ट्र किस भाषाचाराचं कारीय प्र कार्यक वावक्ष हा। त्यथा व विश्ववाद नीयक्ष्योत प्रकृ केन्क्सी। रोषकाय रेक्स वाक्षिका व विरायकः।

Fig.—Rheede, Hort, Mal., iz. t. 132, Bot. Reg., r. 74; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 613 B.

Ref.—F. B. I., iii. 655; Roxb., F. I., II., 2; B. P., ii, 676; Dymock, ii, 398; Prein, H. H., 237.

370. Nersum odorum Soland. (कारी)

Genus-WRIGHTIA R. Br.

371. W. tomentosum Roem and Schult. (1944)

- ভাৰান্ত্ৰসাত্ৰীনান :— ক্ৰমুটৰ—সংস্ত : হংকৰৰী:—বাংলা , ধৰোঁলি, নিঠাইজয়ে—ছিন্সি ; বৈহা—বেংকে , আংসুবি—আনাম ; কিল্যগুৱা—লাজাম ; কমুনালমূ—কৰ্ণাই ; শালাই –ভামিল ; কোনান্তি—ভেলেও ; কৰিছি—নেশাল ।
- আক্সান :—এই গান্ধ সমগ্ৰ কাৰতে বেখা বাৰ। নিক্তিৰ, সাহাৰ্যপদূৰেৰ জনসে, ৰাজপুতনাৰ আৰু পাহাড়েছ নিকট, বিহাৰ, কৰা, সোহাৰৰী নকীৰ কীৰ ও আগাহে এবং বোটানিক্ সাহৰ্তন, শিবপুৰে মেধা বাৰ।
- वर्षमा ३—हाते ताह , कार्क (वर्ष्णवर्ष क लक्ष-) कृत ३ देकि वृष्टियान, तृत्त्रास्य चरतक कृत इत, कृत्याद चर्षणवर्ष नीयवर्ष च स्वतृ दर विलित्ते । कृत्याद वह चर्षणिक व । कृत्याद वस्त्र चर्षण्य वर्षण्य वर्य वर्य

ৰাবহাৰ্ব অংশ :-- শিকত ৩ গম :

বুলপ্রেকাংশের ঔলনার্থে ব্যবহার: —এই গাছত সাহিতি সাগেক। ইতার হাল হাইওে একপ্রকার উবধ প্রায়ত হয়। উহা সীলোকজিলের সার্থের ব্যাহিও পূক্তবের ক্রন ক্ষেত্র রোগে কিশের ক্ষপ্রার।

Mr. Manson कानन ए त्यान हान हरेएक वक्षणाय हरेएन हैशाव इत्यह पण आहे। केहा वक्ष विवाद (Gamble)।

ইবার বীশা গঞ্জন লক্ষ বৌৰ্বল্যনাশ করে। পত্ত ধরণুল নিয়াধক ও উল্লেখন নাশক।

Glossery :-- সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :--

ভাল- ত্রীলোকবিংগর বাণিকবোর এবং পূরুরণের জননবরের রোগে উপকারী।

मचन्द्रः -- वेद्याव नीवादक 'तिहे वेद्यावदनव' अक व्यानश्च वदन ।

Fig.-Wight. Ic., t. 443, 1296, Wight, III., n, t. 154; Rheede, Hort, Mal., iz. t. 384.

• Ref.-P.B.L., in. 653 , B.P., n, 674 , Roxb., F. I., n, 6.

371. Wrightta R & S ! (क्राकर ?)

372. W. tinctoria Be. (केस्टब्ब)

णविक्रमोत्ती साम : —हेळारत, इत्रशतक—नःकृष्ठ ; हेळारत—नःता ; विक्रोहेळार हेळारी— हिन्दि ; हेळार —व्यादण : विक्री हेळार —नावशहा ; विक्री हेळार —कवाहो ; किनि-दणवानिति—कारभूत ; दणविष्णाकाना—नावष ; दणविष्णानित ; दणळाणाना, जगक्क्रकाहिना —टक्टनक ; निम्दन-जभकीतनमूच—जावष ।

वैक्षपनः भू मकास्ता मक रोकानि मरमकः । क्षा मरमकरीकानि कत्रका मूग्रेकाकाम् ॥ दक्षप्रा कत्रपना देशन नेवाका मूग्रेकाकाम् ॥ क्षा कत्रिकरोकानि गर्यग्रदेशन नेवाकिया ॥ वैक्षपना क्ष्रेक्षिका कैश क्षराकाक निवस्ता । संस्थितात्रनमनी मानाकहरशक्ष्रमूलसूलग्री ॥

हाचनिचच्चे :। व्यक्तप्रतिवर्ष :

নামপর্বার : —ইব্রংবা, প্রকালা, প্রকৌজ, বংসক, বংসকরীজ, করকা, ভূটবাধণ, ভ্রম্বার, বীলাজ, ভূটবাধণ, করিজবীজা—এই এগাবটি নাম।

ভাগপৰীয় হ—ইজনৰ কটুডিজ হণ, কিনোধা, কক, বাহু এবং হজনিত নাপক। বাব, অভিনাধ, নানাঞ্জনৰ অং লোগ এবং পৰিপাৰপুল নাপক।

श्रामा :—परा-जावकार्यः वाकिमाकः, जवात्रनः त्यात्रः, कवयक्षण व त्यायायी अकृषि शास्त्रः च त्यावेदिक् शार्थानः, निष्कृत्य करमः।

वर्गमां 2—हाईपाइ, श्रामांकित प्रस्य द्यावर्क । यम ०-० हैकि वरा अवस्थ-३ है के क्यान, पर्टम ७-३३ (ब्याका निवा चारह, प्रदाव प्रकान द्यामांकार, व्याकान क्यान मन, इक व्यक्तिय प्रमा। प्रमान प्रमान प्रमान व्यक्तिय प्रमा। प्रमानक प्रमान वाहि एवं । प्रमानक प्रमान वाहि एवं । प्रमानक प्रमान वाहि एवं । प्रमानक प्रमान के हैकि, द्योतकप्रमा। बीटकन्य प्रभावत प्रमान के हैकि व्या, त्यानाकाय, क्यान, भावित्य वाहिया प्रमान वाहिय एवं । वीक है-हैं हैकि, त्यांक्य त्यांक्य । देख देवनाय वाहिय प्रमान विकास क्यांक्य । वीक है-हैं हैकि, त्यांक्य त्यांक्य । देख देवनाय वाहिय प्रमान विकास क्यांक्य व्यवस्था ।

गुक्रार्थ करण :--वीक ७ वर ।

देशक्टक वैज्ञास्त्रम् गुवदात्रः।

इतक 2—(>) त्रक्कणित्व देवरर—देवरर करवर महिक वशिरि पर १० रक्कणिवरर (कि १ भः)। (२) कूट्ड देवरर—देवयरत व्यापम कूट्ड दिक्कर (कि १ मः)। (०) वक्क द्वांत्रीत व्यक्तिगात देवरर—देवय कर विकिद क्षीर्श साम क्कृत्याक्तक महिक मान करित्य, स्वारदावित व्यक्तिगात निकृति गांत (कि ४ भः)। (०) निवाकिमात देवरर—४ क्षांत्रा देवररत कांच क्षत्र मान विदेश वार वेस मिननारव गांदर १० नंदा करित्य, नवत निक्षण वेस्तावत वार कहा वार (कि: ३० मः)।

Glossaryi:--সংক্রিত তুপ পরিচয় :--

क्षांच ३---वनावन ।

বীক !- ভাগোড়ীগৰ।

মন্ত্ৰ হ—ইছা পেটেৰ পীড়াৰ বলাৰুন, অক্সান্ত ডিক্সেৰ্যাখিৰ যোগে অৰে বিশেষ উপভাৱী। অবেৰ আক্ষেপ্ৰে এবং অন্তান্ত বাপা হোগে উপভাৱী। ইয়াৰ বীজ "মিট ইন্সাহৰেন", এক প্ৰভাৱ।

Fig.—Bot. Reg., zi, t. 933 (1825); Wight, HL Ind. Bot., ii, t. 154; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pt., t. 611 (1918); Beddome, Fl. Sylv., t. 241.

Ref.—F B L. ii, 653, Rozb, F I, ii, 4; Talbot, For, Fl Bombay, ii, 223; Brandis, For, Fl., 324; Dallz & Gibbs, Bomb, Fl. 145,

372. Wrightis finctoria Br. (tare)

Genus THEVETIA Just,

T. pecuviana (pers) K. Schum.

373. T. nerifolia Just. (क्ल्(क्कून)

ङासान्त्रवादी नाम :—शिउकदवीत—नःक्षः ; अशृद्धकृत, कृत्य कवती - शाःता ; नीताकटनक -विन्ति , भौता करत्रव (वारक ; शाक्षादेखातावि—छात्रित : नाष्टारत्यक्च-रण्यकः ; भाष्टा धावाति—ज्ञानकः।

> পীতকরবীরকোচ্ছঃ শীতপ্রসংগ কুগজিকু ভূমক । শীতক কটুতীক্ষ্য কুঠকও ডিকাশক। ত্রণার্ভিবিববিশ্বোট-শ্বনোচ্বামৃতিপ্রক: ।

> > बाक्यिक्ते :। करतीयां क्रियां:।

মামপর্য্যার 2—শীতকরবীরক, শীতপ্রসক, হুগদ্ধি কুহর—এইকলি নাম।

শুণশ্ৰীয়ে :—শীতকৰণীয়ক—কটুৰল উক্ষীৰ্থা, সুঠ ও বঞ্জালক। সুণলোৰ, বিস্লোধ এখা বিশোধ নালক এবং হয়-যাকক।

জন্মান :--ইচার অংশির বাগদার আধেতিকা , এখন ভারতের বর্তানে অয়ে। বিশেষ্ট ধ্যালী, হাওড়া, বোটানিক্ গাড়েনি, লিবপুর, বর্ত্তান, বাকুড়া প্রভৃতি জেলার অহলে ও গ্রামের পৃতিত অবিতে করে।

বৰ্ণনা :—ছেট বিশ্বত গাছ ১০-২০ ছুট উচ্চ হয়। পত্ৰ এক শিবাবিশিত্ৰ, সম্ভ ও লয়। তুল পীতবৰ্ণ, পানাৰ অগ্ৰজাপে কংককটিয়াত ছুল হয়। কুশেৰ বৰিবলৈ বটি, কুল গুড়য়াৰ আৰু অথবা কল্কের ভাষ। কুশেৰ পাণ্ডি বটি, পানান, হল্চে, সাহা বা কিকে লাল্বৰণ। প্থেলনা বটি, পুলানপের উপার বাকে; প্লীকেলারের বাকে ছোট। কল শাসকুল, সহা অংশকা চওড়ার দিকে বেলী বিশ্বত, চেন্টা, সহকোষী ও লক্ষা। বীজ্বতে, উত্তার গুই পাৰ্বে কল, সংগ্রেকে বলিবেশার ভার বাল আছে। বংশবেশ প্রায় সকল সমবেই কুল ও কল হয়।

श्रवकार्यः करमः :-वर् ।

सृह्य प्रश्नित क्षेत्रपादर्थ वात्रहाद :—हेहार हान किछ, दिलाइक, का वस्तकादक अर देशाद व्यवहाद क्षित्र व्यवहाद क्षेत्र क

কপ্তে ক্ষেত্ৰ বীক্ষ কাইলে পঞ্চাৰ ভাৰত শ্ৰীৰ হ'ব এবং সক্ৰিক্, শিৱসংকাৰ আ পাকক্ষে পকাৰতে আনহন কৰে এবং অবশ্ৰেৰ কুতা হয়।

Dr. Dumonties ব্ৰেব বে, ইয়াৰ একটিখাত বীক্ষ থাইবা একটি ও বংসাৰের বালক মৃত্যু সূথে পাতিত হইবাছে।

Dy Leyon বলেন বে, একটি পূৰ্বব্যক স্নীলোকের পক্ষে ৮-১-টি বীক্ষ অভিনয় সাংবাজিক। সাহৰ সাবাৰ উপেক্ষে ইয়াৰ বীক্ষ একশে ব্যবহায় হুইতে আৰু মেৰা বাছ। কিছু বোকে প্ৰেসিডেনিডে ইয়াৰ বাৰা সো, সহিব সাহিবাৰ অনেক যোকৰ্ষমা হুইবা বাকে।

ইচার হালের অবনাপক শক্তি আছে এবং নানাবির অবিবাদ আর ইচার বারা আরাথ হয় (Medical Journ., V. 178)। ইহার টাট্কা লড হাল > আউপ পরিমাণ, ধ আউপ হectified Spirit এ ৮ দিন ভিন্নাইছা >=-১৫ টোটা বিজনে ভিন্নায় বাইলে অব আরাম হয়। উক্ত আরক (৩০-৬০ কোটা) ব্যন্তারক ও বিবেচক। ইচা অভি অভিনন্ধান নির বাসিয়া পরিপ্রিক হয়। শীক্তবারীর হাল হুর্বে, নির্কোনা অপেকা ৫ গুল অবহু পঞ্চি বিজ্ঞান আছে।

क्लूट क्राइ केच किक, देशा काल्य अविदेश ध्यान निवासन क्षेत्र अविदास व्यादन अकि क्यादेश तक अन्य देशाय क्षालय का नमन निवासनय असे नामक एड (Dr. A. J. Amadu, Porto Rico, Pharm, Indica)।

कमृत्ककृत्सन कृतन पर कृतन मत्त्रोयन। Dr. Shortt हेटा व्यक्तिनाम करण आयात्त्र वित्तन कम नावेगारक्नः।

ইয়া স্থানক। তিন আনা পছিবাগ স্কুৰ্তি আনা পৰিবাগ নিৰ্কোনা পৰেষ স্থান , স্কুন কৰে ইয়াৰ স্কু বাওৱাইয়া বেশ কল পাৰৱ। বাহ, কিছ অধিক বাওৱাইলে বিষ্টিবাৰা প্ৰকাশ পায়।

Glossacy:--সংক্ষিপ্ত গুণপরিচর:--

হাল—আমানতে উপকাৰী। শোগে ওক এবং কয়া কৰিব। সাত্ৰে মৰ্কনে উপকাৰ ক্য এবং ইয়া মসায়ন।

বীক্স—সংভাচক, অবস্থ কৰে, আহানহয়, উন্নয়ন্ত্ৰ এবং ক্ৰিক্সিক উপকাৰী। ইবং কাৰোকীণক।

Pig.—Bot. Mag , t, 2309; Pflangenfam., iv. ii, 157(1895).
 Ref.—B.P., ii, 669; Dymock, ii, 407; Prain, H. H. 235; Voigt, H.S., 531.

Genus-VALLARIS Spreng. V. Soluncom (Roth) O. kntzs. 374. V. heynei Spreng. (सामानी)

ভাষাত্মারীলাল: ভত্তবলী, আংকাতা—সংস্কৃত; হাণ্যবাদী—বাংলা; রারণর—হিন্দি, পুটাংশাভাষাইবালা, প্রা-খালী-ভিন্দা—ভেলেও; হাণ্যবাদি—উদ্ভিত্ন।

জন্মধান 3—নমগ্র বহুদেশে অহপের বাহে কেবা বাহু, বোটানিস্থ পার্কেন, নিবপুর। সলার জীবন্ধী হান হইছে হিবাদরগ্রহেশ, স্বাকার্ড ও হন্দিন ভারত।

वर्षमाः -- नदा नठारन कथ, हान किया, नव ३१-३ हैकि नदा व है-३१ हैकि हठड़ा ; न्या कांश्रह । व्याधि है है हैकि । भूभवा क-३-१८ नावाविनिये । इन व्हार्ड, है हैकि वाध्यक्ति है । इन व्हार्ड, है हैकि वाध्यक्ति है । व्याध्यक्ति है । व्याधि व्याधि व्याध्यक्ति है । व्याधि व

ব্যবহার্য অংশ :--দাঠা ও বুলের কর।

মূল প্ৰায়াংশের ঔষধাৰে ব্যবহার :—ইহার শাগার চিভার ভার প্রণাভ করিবার শক্তি শাহে। হাগ্রমাণীর খাঠা, চলন ভৈল ব কর্লুবহোলে গাঁচড়ার লাগাইলে গাঁচড়া খারাম হয়।

हैंसा कार्ड करड के कारबाद कार्डिश (नरश नायहड इस (Atkinson) । इरबंद कांच कार्डा केरबक्क, हेट्र श्रृशंक्त कड के (भारब नायहड इस) केरब क्षरबाज कवितन कारब कार्य होट्टेश केम का मान्डदेश (Watt)।

नवक्तीरक देशन आंधा विराज नवक्ती आहात हम ७ व्यन नव केरनम हम (ठक्कम)।
देशन हान नत्याविया नियावक। देशम पत्र वाविया क्ष्मण विराद प्राप्त आहार हम।
देशन आंधा नारक त्यान नियावक। निवस्त हान त्यावक। ध्ये नारहर हान,
नावित्यन रेखन, पुछ ७ कांद्रेरनम निवस्त नायशन कवित्य केरमायम आहात हम।
क्रूतनम आहातम नाराय अहिक संदेशन वसन नियावन हम। ध्याकि मृद्धिका त्यावियान आधा कविया नाम करने।

Glossacy :-সংক্রিপ্ত গুণপরিচয় :--

कृत्यंत्र क्रांस क्रम :—উत्त्रक्षक । भूबांडन वाावा व वात्त केनकांते । Fig.—Wight, Ic., t. 438 ; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t, 610. Ref.—F B. L. in, 650 ; Roxb., Fl. L. 11, 19; B. P., ii, 675 ; Brandia, For. Fl., 327 ; Prain, H. H., 237.

374. Vallarie heynes Spreng. (हानहवाली)

Genus-PLUMERIA Linn.

P. rubra forma acutifolia (Poir) Woodson. 375. P. acutifolia Poir. (1994 5141)

ভাষাপুসারী নাম :—ক্তানিচলাক —নংকৃত, সক্তালা, সধ্বীত টাপা—বালো, সোব্ধ-চলাক—হিন্দি; বহিব চলাক—বোজে, কাইটাপা—উডিয়া, জেলা চলাক—বালয়; ভাষান্ত্রেক—ভেনেও, পেকশ্বনি—ভাষিল, পোলাকবালা—সাধানীল; সোন্ত্রিনি —কথ্য।

পুরোমিচন্দাকক্ষার স ক্রেরো নাগচন্দাকঃ।
ফণিচন্দাক নাগাহরন্দনাকে। বনজঃ নরঃ।।
বনচন্দাক কটুকো বাতকক্ষাক্ষাক্রনা বর্ণঃ।
চক্তকা ত্রনাক্রী বহিত্তক্ষ করোতি কোগক্ষাক।

बाकविवर्षे :। कार्यभाविवर्गः।

নালপ্র্যার ঃ--ক্তাবিচালক, কর, নালচালক, কবিচালক, নালাক্রচালক, করজ, ব্রাল-এইজনি নাম।

ক্ষপর্যায় :-- বন্দলত - কটুখন, উক্ষীণঃ বাবু ক ক্ষনালক, অর্থর উৎক্ষতাপ্রণ, চক্ষ পক্ষে হিডাকর, এবপুরক, এক অল্লাক্স ক্রোর নাম ব্যবহারে অধিকাশ্যকারক।

জন্মদান :— ধৰণেশে বৰ ৰাগ্যনে ব্যোগন কৰে, বিশেষক্ষা কোমানিকের নিউট। বোটানিক, প্রাক্তিন, শিবপুরে ইকার অনেক জাতীয় আছে।

बाबहारी। करन १--भाग, नज, सन, नामा ७ वरनव कृष्टि ।

जूनतासर्द्रभन्न केरबादर्थ वायस्त्र :--हेशन निकत्वन सान चित्रवन वित्रवन । देश अत्नादिश्वा क करत्वरत्वत चनवांगत बारव वित्रवन केनवांगी । निकक कावश्व किया अक्तित त्या हरेरन त्याम चारेरम केश निवास श्व । देशन सान नदेश भून्दिन वित्रव नक्तान क चान चाराम दह (Pharm. Ind. is. 421)।

এই গাছ সহিবাদ কৰ নালক; সালাবাৰ কেশেৰ কোকেবা ইহাকে Cinchona-ছ ছানে ব্যবহাৰ কৰে। এই গাছেও লাভাৰ পূণ্টিন্ বিলে কোড়াৰ কুলা কৰিবা হাছ। ইহাৰ হুছেও জাৰ আঠা বাছ-নালক ও চৰ্মধোল নালক। ইহাৰ ভোঁডো লাখা বোনি-ধেশে প্ৰবেশ কৰাইলে কৰ্মবাৰ হয়।

क्रमन कृष्टि भारत्य गरिक धारेम यदि नियायन यह अयर देशाह आहे। हक्तरेक्स स कर्नु इस गरिक करनाम करियम भीतका भाषाय वह (Dymock)।

ভোটনাগগৃহৰ ইতাৰ পাতা ও শিক্ষ পনেক বৈধে ব্যবহাত হয়। মানকৃষের লোচের। ইতার ক চ কাটের মধ্যকাস প্রকৃতি জীলোকদের ভূকা ও পশ্চি নিবারণের আন্ত নাধ্যার করে (Campbell)।

উত্তৰবাদে ইতাকে "বলনাকুল" বাদে, ইতাক আঠা অভিশব বিবেচক। যাতা একটি যুক্তি য বৈ যে পৰিসাৰ আঠা লোহন কৰে নেই পৰিসাৰ বাৰঞ্জ হয় (Wate)।

Glossary :-- সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় :--

খুলের ছাল— বিবেচক, চর্ববোদনাশক, গণোরিয়ান্তে এবং উপকাশের করে উপকাতী। ছাল্ ঃ—নাধিকেল, তুর এবং চাউকের জল একরে দেবন করিলে উৎবাসর জানাস হয়।

भूरकत छात्र जाठी 2—बारक देशकाची । विश्वक्रक ।

Fig.-Wight lc., r. 471; Bot, Reg., t. 114; Bot, Mag., t. 3952.

Ref.-F. B. L. III. 641; Rozb., F. L. II. 20; B. P. II. 570; Prain, H. H., 235.

375. Plumeria acutifolia Poir. (1974 \$171)

Genus-ERVATANIA R. Br.

376. T. Coronarie R. Br. (\$93)
Evatarnia coronariei Stapf.

ভাগাপুৰাৰীকাৰ:—তগৰ, কৃটিন—গংখত , টগৰ—বাংলা , ওগৰচন্তী, টণ্যৰ—হিন্দি ; নশিবভূমিটেটু, গুলিকাৰটেটু—তেখেত ; পাণিকাৰা—উড়িয়া : নলীইয়াভাটাৰ— ভাষিত , গোড়েতগৰ—বহাৰটো অধাক্ষ—আৰৰ , চন্যা—দেশাল : ওগৰ— ভাষাটো ভাষ—কণ্টাঃ

ক্ষাৰাল :— ভাৰতেৰ সৰ্কান থাগানে চাৰ কৰা। কিয়ালৰ আলেনেৰ সুবাৰ্ন ব্ৰতে পূৰ্ব ও ক্ষাৰাল ক্ষাৰাল কৰা আছে। বৰংকাশৰ সক্ষাৰ বাগানে কৰে।

वर्ष में १—वर्ष कर व्यक्तित नाइ, ६-५ कृते केक इता। इत्तर वृत्तवर्ष, काई त्यंक्षणी। नव कारनव विभवीक विरक्ष करण, नव ६-५ वेकि नवा, ५-५ई वेकि इक्का, बरन, नवृक्षणी। नाकाद किरावा एके त्वनान, निवा ६-५ त्वाका; त्येकी हैं-ई वेकि। इन कक्ष्यक, कारनव व्यक्तित इता। इन त्वोत्नाव काद त्यंवर्षी। भूनानव व्यवक, क्रम्य नाम् कि कारनित अवक्रित नव व्यक्ति करणा। न्यूरकनव स्तमव केन्द्रिकारन वादक; क्री-त्यनव एक केन्द्रिकारन व्यक्ति करणा। कन, व्यक्ति नवा च स्वय व्यक्तान्त्र व्यक्ति। वोक्ष नवा, वीक्रकारन करित त्यक्ति। कन, व्यक्ति नवा च स्वय व्यक्तान्त्र व्यक्ति। वेक्ष नवा, वीक्रकारन करित क्षाक्ति। व्यक्ति च वक्षा। अवक्रिक्टन ६-५८ वोक्ष वृत्त देश नवा च स्थाना। वीक्षकारन जन्म व्यक्ति क्षाक्ति।

ধ্যবহার্য্য করে:-- শিক্ত ও রস।

মূল প্রাথানের ঔষধার্থে ব্যবহার :—ইয়ার কাব্য লাভিকর। হুছের সত্ত আটা তৈলের
লহিত নিজিত কবিলা নাবার সাধিকে চক্ষের বছবা নিবারণ হয়। তবংবর নিকর
চলান কতিলে সাঁতের বেলনা আভান হয় এবং জনের সভিত নাটিয়া কেবন করিবে
পাক্ষরের নিবি স্বিয়া বার। ইয়া চক্ উঠা বেলন বিকেব হিজেবর (Ainslie)।
ইয়ার আঠা ক্ষরানে বিশে উয়ার প্রবাহ কবিলা বিভ ব্য এবং পত্ত নীয় জারান হাইয়া
বার (Dymock)।

Glossery :-- गर्श्विन्धं क्रनंगविष्टतः :--

कार्ड ३-- देवाननामक ।

पुरस्त कान धन : —हस्टराटन वानकारा ।

मूल :--केंद्रबंक. फिक, शानीत त्वस्तात भाविकातक ; हेशा क्यांने अहिता हॉर्ट्या त्यानः भारतम् एत ।

Fig :-Bot. Mag., 186; Wight, Ic., t. 477; Kirtikar & Bisu, Ind. Med.-Pl., t. 609.

Ref :- F. B I., iii, 646 : Roxb. F. L. ii, 23 : B. P., ii, 573 ; Pram, H. H., 236.

376. Tabernaemontana coronaria R., Br. (5474)

Cenus—MARSDENIA Br.

377. D. volubilis Benth. (आकृष्टिकती) Maredenia Volubilis (Linn f.) Cooks.

ভাৰামুলারী লাল হ—দগুৰালতী—লংক্ড; ভিত্তুগী, নাঞ্চিকনী—ৰাংলা; নাক্চিক্নী
—হিন্দি। লাখি—বাংল: ভোলিলালাই—ভাষিল: হলিশালা—ভেলেভ: ভাটাৰভ-কোটি—বালয়।

অভান :—বলবেশ, আসাধ, বাবিশাত্য প্রকৃতি সালে কুলের অন্ত বোগণ করে। রুগলী, হাজ্যা, ২০-শরণধা, বর্ষানা জেলার বেড়ার এবং অকলের গাতে দেখা বার।

वर्गनाः नृकारवादी गणः। एक् वर्षण अवर धृतवर्गः। गण ७—७ हेकि नवा अवर २-६ हेकि विश्वतः, गरमव रगाकांव विर्वतः रगानांवां व्यवतः स्थितिकांवः विद्या ४-६ व्यक्तः; स्थिते ३—० हेकिः भूष्णतः ३—० हेकि नवा, नवण क व्यवतः। भागृष्टि हे हेकि, वीजाधाव २६, ७—० हेकि नवा अवर ३-३ हेकि इच्छाः। रीज हे-हे हेकि नवा, वर्षा, वर्षा, केका, स्टेनिरक्व किनावा धावानः। वीरवाद व्यक्तिः स्थवर्गः, गणावदः वर्षाः वर्षाः वर्षाः । वीष्यवादः वृत्व अवः वैक्यारंत वर्षः इतः।

बादशार्थ करने :-- निकड़, नवड गाई क एन।

মূলনামাংশের ঔষধারে ব্যবহার :--ইন্তার পত্র পোঞ্চার প্রায়ন্ত হয়। পিকচ ও কালের নধন পত্রতার বর্ষকারত ও সাধি নিধারক (Dymock, Pharm, Ind.)।

ইয়াৰ শিকত্ব প্ৰশ্নিৰ নিধাৰত এক প্ৰকৃতি প্ৰীলোক বিশেষ সাধা কোনাৰ ব্যক্ত হয়।
(Rheede)। ইয়াৰ শিকত ও নৰ্ম অপ্ৰভাগ শোগ বোগ আয়াৰ কৰে। Amaba)।
ইয়াৰ পালা হিন্দুকৈতেও কোড়াৰ পূব উৎপাদনে ব্যক্ত কৰেন।

सर्वित्य देखि केंद्रगास्त्रम् सम् अहे त्राव् गावकात करण अहे सम् देशात दिन्ती त्राव "बाकिक्नि"। कन निष्क कविता करकातीरक श्रवकात करण, प्रथम कवितन देशात किक्न्या अहे हहेशा तात् (Dymock)।

र्शाक्षां--(काकाश श्वनकृष स्त्र ।

লিকক ও ভালের অঞ্চলগ—ব্যবকারক। বহি বিংলারক।

সাঁছ—ঠানা লাগিলে এবং চোৰেছ অনুৰে উপ্ভাৱী। স্থাতি উৎপাৰ্থ কৰে। সপৰিত্ৰ উপ্ভাৱী।

Fig.-Wight, Ic., t. 586; Rheede, Hort. Mal., 9, t. 15; Kuttkar & Basu, Ind., Med. Pl., t. 629A,

Ref.-F.B.I., iv, 45; B.P., il. 697; Dymock, il. 444; Prain. H.H., 239,

377. Dregen volubilin Benth. (नाकहिकनी)

Genus-CALOTROPIS R. Br.

378. C. gigantis R. Br. (49 4(44)

जावश्वातिक्षात्रः — वर्षः चन्दः नः चन्दः च चन्द्रः चाव्यः चाव्यः चन्द्रः चाव्यः चन्द्रः चाव्यः चन्द्रः च

অর্ক: জীরবলং পুন্দী প্রতাপং জীরবাওকং।
বিজীয়ে ভাষার জারী বর্তু হং নিবপুশার ॥
ভঞ্জ জীরপর্নী প্রাথ সবিতা চ বিকীরশঃ।
পূর্ব্যাহ্বক সহাপুদুক্ষা রবিরাক্ষোইকস্কথা।
ভূসকলঃ শুক্তকো বিশেষিক সহাধ্যয়।।
ভর্তু কুটুরুক্ত বাডাজিনীপ্রীয়কঃ।
লোক্রণহার কণ্ড,-ভূতুজিনিবিনানকং।।

धाकनिक्के १। कडवीडानिशार्दः।

লাবপৰ্বার: প্রার, কীয়ধন, পূজী, প্রভাগ, কীয়কারক, বিক্টার, ভাতর, কীরী, বছুরি শিবপুপার, করম, কীয়পনী, সবিজ্ঞা, বিকীয়ণ, পূর্ব্যাহন, স্বাপুপা, হবির, অংকাটর, কুলম্বন, শুক্ষণ—এই কুরিটি প্রার।

ক্ষণপৰ্যায় : অৰ্থ-কট্ৰস, উক্তীয়া, ব্যৰ্থানক এবং আগুক্তিক। লোগ এবং স্থা নাৰক, কঞ্, মুঠ এবং কিমিনাকক।

অভ্যান:—সম্প্র ভাষতকরে এনানতঃ অক্ষিত ও পতিও হানে মেধা বায়; হুগলী, হাওচা, বহু নান একৃথি জেলার এচুৰ জংগু।

भर्ग मिन विश्व क्षेत्र कार्य कार्य कार्य कार्य कार्य क्षेत्र कार्य कार्

Makhann-al-Admiya প্ৰত লেখক জলন বে, আৰুল ভিনপ্লকায় :---

প্ৰথম :—বড় লাভ, মূল বেডৰণ, প্ৰানুহৰ এবং ইয়া ক্টাডে অধিক পৰিবাৰে বেডকণ বুৰেছ ভাছ আঠা বাহিত হয়। এই সাহ নাৰাৰণতঃ বিহাৰ ও বৰ্ণদেশৰ প্ৰাণেৰ বাহিতে ও গোকেৰ বসতবাটীৰ নিকটে কোনা লাব।

বিকীয় :--- নাছ ছোট, পত্ৰ ছোট, ভূম বেছবৰ্ণ ও বেভিজে ক্ষমৰ।

কৃতীর—প্র হোট গাছ, কিকে পীতের আভান্ত সন্তবর্গ কুল হয়। এই গাছ বংগ্রাথর সক্তিতে অধ্যঃ তিন্তির তথ সমান কিছু এবনটাছ তথ নর্বাণেকা কেনী, কারণ ইয়া হইতে অধিক পরিবাণে আঠা বাহিত হয়।

বিশু দেশকোর তেও আকলকে অনর্ক ও বেশুনে মূল বাবী গায়কে 'অর্ককারা' বনিবা বাংগ্যন।

शिक्षमिक्ते हुन हाकार्यक "जवाशून्त" जवर ८०६ वस्तावकरक 'वे वंशून्त' कार एवं हार्य । वस्तरामय कावन्य नवाशून्त जरहा, देशव कृत काव्यम क देश्य वार्य वह । वस्त्र द्वाप्त क्ष्म क्ष्मुद्र का क्ष्म कार्य वार्य वह । वस्त्र द्वाप्त क्ष्म क्ष्मुद्र का व्यवस्थ वार्य वार वार्य वार्य वार्य वार्य वार्य वार्य वार्य

য়খিব ভারতের ধ্যাকের এই বিশাল বে ববি প্রীলেগ্ডের। পর্ব উন্পক্ষে আক্ষম পাছের বোড়ায় পান, স্থাবি এক কিছু প্রনা বিশ্বা গাছের নিকট অসমতি নইয়া ইয়ার পজ জুলিয়া যাখে, ভারা হইলে বে কাজের ভঙ্ক পাজা ভূলিয়া আনে কেই থারে নিবিলাভ ছর। কার্যা নিব্ধ হইলে উক্ত প্র পুনরার গাছের জনার বাহিয়া আইনে।

হিন্দুদৰ মধ্যে এই থীতি আছে যে বৰি কোন প্ৰবেহ বিনৰাৰ ৯ী বৰিচা বাছ কৰে চতুৰ্ব বাহে আকৃত্ব সাহেছ সহিত বিবাহ হয়। উহাতে চতুৰ্ব প্ৰেছ শ্ৰীয় আৰু কোন বিশ্ব হয় না এবং পূক্ষেত ছুবলুই সাহেছ উপৰ পঞ্জিয়া আনহন কৰে।

ব্যবহার্য্য অংশ :--- বৃদ্ধ, হাল, গল এবং বন । সাজা--- বৃদ্ধক টু-১ আনা। আঠা টু-১ আনা, লয়ের বন ২-৬ বিজু, অভুব, পুলাও গুলের ভাবা টু হটাক।

देशक्ष्य च्यार्थन स्वत्राता

চনুক্ষ :—(১) আৰক্ষেৰ আঠা তাৰ ও চূৰ্য কৰিবা দেবন কৰিলে কৰন ও বিবেচন ব্য (প্ত ১ আ;)। (২) আৰ্ক্ষে অৰ্ক্ষ্য—আৰ্শের কলিব পক্ষে আক্ষেত্ৰ দূল ও প্ৰতীপজ্জেৰ ধ্য (চ্ছেক্স (চি: ১ আ:)। (০) **অপান্তাস্থায়েনে** অৰ্ক্ষ্য—অৰ্ক্ষ্য থাবা কৰা আক্ষাধিত ক্ষিত্ৰ (চি: ১০ আ:)। (৪) উক্ল**ডেন্ডে** বোলীৰ পাকাৰ্য অৰ্ক্ষ্য কোলীকে, বৈলাক্ষ্যলে সিদ্ধ অসক্ষ অৰ্ক্ষ্য কোনৰ ক্ষাইনে (১০ ২৭ আ:)।

মুশ্রান্ত হ⊶(১) সুঠে ক্রিমি জন্ধিলে অব্নূলক্— আত্সথ অব্যিৎ বাহার সুঠোর কতে ক্রিমি জন্মিয়াছে, সেই যাজিকে অব্ন, অনক (তেতপুল অব্ন) এক ছাতিবের ভাগ লাম করাইবে (ডি: ৯ ম:)। (২) কর্মপুলে অব্যক্ত্র—আক্ষেত্র পুল ও প্রাকৃত্র

বাজিতে বাটনা, কিন্তিৎ তিলতৈল ক লৈববলনা নানাৰ কৰিলা, একটা মনসাৰ (জুবার) আটোকে ক্ৰিয়া উপনে ভিতৰ বাজিবে। এই আটাকে আৰক্ষেত্ৰ প্ৰবাহাৰ আনুত কৰিলা, তত্বাৰি বৃত্তিকাল লোগ দিয়া, তত্ব বৃত্তিকাল কৰিলে। জুবা কাৰ্ড্যক ক্ৰিয়া, তত্বাৰি বৃত্তিকাল লোগ দিয়া, তত্ব বৃত্তিকাল কৰিলে। জুবা কাৰ্ড্যক ক্ৰিয়া ক্ৰিয়াৰ কৰিলে। জুবা কাৰ্ড্যক ক্ৰিয়াৰ (কৰিলে) নিশ্ববিশাল (উল্লেখ্য বাংলাল বিশ্ববিশাল ও বৃত্তা কৰিলে কৰিলে

- ৰাপ্তট :—সভাগত ক্ৰিনিশূলে অৰ্থীয়—কীট বড়'ক অভিত বছৰিবতে আক্ৰেছ কিছা হাতিবেৰ আঠা তক ও চুপ' কৰিয়া পূচৰ কৰিবে, ব্যেগীকে নিটাৰন সমায়কেৱৰ ক্ষিতে নিৰেৰ কৰিবে। ইয়া বজন্য নালক (উচ ২২ আ)।
- চক্ষণৰ হ—(১) বৃতিয়োগে কৰ্ম্য আৰুবেশ কাৰ্য কাৰ্য কাৰ্যিত বাট্ডা কুৰতে প্ৰদেশ বিদ্য অভি প্ৰকৃত কৃষ্ণত বিনট হয় (বৃতিটিঃ)। (১) শ্লীপত্ন অৰ্য্য — আৰুব্— আৰুব্য বৃত্যে কাল কাজিতে বাট্ডা, প্ৰলেশ হিলে শ্লীপৰ অৰ্থাৎ গ্ৰেছ বিনাশ প্ৰঃ (শ্লীপৰ্ণ টিঃ)। (০) বৃত্যিকসংশালে অৰ্থত - বৃত্তিক কলেন কৰিলে প্ৰথম বইস্তানে কণ্ডলেব ধূহ লাগাইছা পৰে আৰুবেশ পাজা বাট্ডা লেপ বিলে কলেন অক্স স্থালা নিকৃত্তি পাছ (বিন্দ চিঃ)।
- आवश्यक्षान ३—(२) श्रीवांच मन्त्रक—वाति द्वांक्रक छन्नेक्ष स्वन्त्रक अथर नाया है देवचनता हुए निवास्त्रक नामादेश स्ववृद्ध क्ष्म विद्या । और क्ष्म विद्या नाया निवास नाया है निवास क्ष्म क्ष्म
- বজনেন :—(১) বাজন আৰ্থে অৰ্ক্ড মান্তব্য কৃতিত্য কোন্তা গ্ৰাহত, বিভিন্ত গঞ্জ লবণ উহাৰ টু ভাগ, কিনিও জিনতৈত এবং আন্তৰ্জন পাৰেৰ বনেন সহিত বিভিন্ত কৰিছা, অনুপ্ৰিমন কৰিছা ভাগ এখনত কৰিছে। এই ভাগ উল্লেখনেন্ত সন্থিন, বাজন আৰ্থনোসী পান কৰিছে (অৰ্প ডি:)। (২) মুখলাকোঁ অৰ্কনীয়—কৃতিতাহৰ্ণৰ সহিত আৰুক্ষেত্ৰ আঠা নিজিত কৰিছা মূৰেৰ কালহাণ কিন্তা কৰিছে। বদি নি কাল বাগ বীৰ্ষ কাহেছে হয় জাহা। কৃইলেও ভাল কৃইৰে (কুল্লবোগ ডি:)। (০) মান্তবাহের অৰ্কন্তন—১ জোলা আন্তৰ্জন মূলের হাল কৃতিয়া একপোয়া জলে কিন্তংশন বাগিয়া ইণ্ডিয়া সক্ষাৰ ক্ষিত্ৰ (ক্ষেত্ৰালাইছে ক্ষিত্ৰ ক্ষিত্ৰ, এই জন কোটা জলৈ ডিছা আইছে। ইন্ডা কাহিলে, এই জন কোটা জোটা ক্ষিত্ৰী চক্তৰ বিংব (ক্ষেত্ৰালাইছে)।

নুদ্ধান্ত তেলার তেলার হিল্টের করে ইয়ার লিকড়ের ছালের আভারতীন আৰ নির্ণত করিবার পক্তি আছে বলিয়া কবিত আছে। আকলের আঠার এরেয়ের গত্তপিতে হইয়া বাজে। ইয়া চর্মবোপ, পাক্ষম নিবৃদ্ধি, পাকাপ্তের ফ্রিমি ফ্রিলারণ, সন্ধি ও স্থানীন লোগে বিশেষ ক্লপ্রয়।

শাশ্যের বৃত্ত হলসীকাষক, বলকাষক ও ইতা দক্তি, হালানি ও শারিলাকে। ব্যবহৃত হর।

শাকৰ শিক্ষের ওক হালের ওঁড়া উহার মুখ্যে কিজাইরা, উহার 'নাল' নাবিকা বারা টানিলে সন্ধিলনিও বালকার্ব্যের টান কবিছা বার।

আৰম্ম আঠে ১৬ জান, তিনতৈন ৮ জান ও হৰিছা ১ জান নইছা মনত তৈয়াইই কৰিয়া ব্যবহাৰে ভাউৰ ও চৰ্কৰোন আহাৰ হয়। ইহাৰ আঠা ও সৰিয়াই কৈন বিশ্বিত কৰিয়া কৰুন কেনেৰ সোকেয়া বাতে সালিন কৰে।

Glossary: —সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় :--

নূপোর হালা আরাগার উপকাষী। এচুর বর্ষ ভারক, কমনিংনারক ও ব্যনকারক। এচনশ হিলাবে ব্যবহারে শ্রীনত (লোক) আহার হয়।

পাণ্ডার রম - থবিবাস খারে উপকারী।

ছুংগ্ৰন্থ মন্ত আঠা—উত্তেজক, বননানীক্ষের আঠাৰ সহিত বাৰহাৰে বিবেচ¥। শুক্তুসের শু^{*}ড়া—ঠাবালানা, ভালি, বান এবং অলীর্ণে উপকারী।

अख्या :— कत्तक वर्षक रक्तीत , त्यर्थात्म अवर वत्त्वात्म वर्ण गाँउ कविष्ठात्व (दः क्र चः)। र्यर्थात्म त्यर्थात्म भरूष वर्ष, रा तक्य वय स्वरंग क वयन किया व महाय्या करा। प्रक्रिक केंद्रेशांग्य वर्ण वर्षः, वाधकारथाय कांनिकार वर्षण केंद्र क कर्मन नाई। व्याधानस्य वर्ण वर्षः, विराधक क्ष्यांच कांनिकार वर्षः गाँउ कविष्ठारह्म (१८ ०० वः)। वर्षत राज क्ष्युक्त अवदाकार। श्रूष्ट्रिक वर्षः, क वन्तक-वृद्देशांकाः। व्यवस्थीत निक्केर्स्य वर्षः कांक्सकार्यः। ताव्यनिकारेर्द्रक वर्षः रह्मार्थः, श्रीकार्यः क राज्यवायक—व्यदे हावि व्यवाप अवर कांक्सकार्यः राज्यक वर्षः रह्मार्थः व्यवस्थान वर्षम केंद्रिकार वृद्देशः।

আকল মূপবন্ চূপ আকলের আটার ভাবনা বিধা বৌদ্ধে তক করিবা লইবা চূলট থেছাও কছিবা অনিক্ষেত্রতাৰ ইয়ার বৃধ পানে কছিলে বাংগকট নিমৃত্যি পার। অক্ষুল-ক্ষু অন্তিকেনের সহিত্য বিভিন্ত করিবা বাংকারে আবংকাতিসালে উপকার হয়। ক্ষোন আৰু অনুষ্ঠান আধিককা আঞানিক করিবে, ঐ পদ লাগ হয় কিছা কোণা পাছে না। এই কারণে উন্তার্ভান কিছা উন্তেহ প্লবং কেবনার, উনতে জৈলাক অনুষ্ঠান করিবে, আছি লাক হয়। অক্ষুলনের প্রকেশ কেবনার ক্ষীতির পাকে উন্তার্ভী। আকলের আটা বাংনিকে করেবার করিবে ক্ষানার হয়। কিম্মুলনের ব্যানার হয়। ক্ষিত্র করেবার (Syphilis) আকলের ক্ষীবের ক্ষুন্তী ক্ষেত্রতার স্কিন ক্ষানার হয়। ক্ষিত্র

বাক্ছবিত্র। হালের সহিত আকল আঠার বৃতি প্রত্ত করিয়া ওছবারে প্রবেশ করাইলে
আতি কুরনের সহিত বার বার কলভালের প্রত্তি নির্তিপার। লোক উৎপাটনের
আল চর্ম বাবসারীরা আর্কনীয় ব্যবহার করে। অর্কনীয় প্রত্যাভারের সহিত,
ভগপর কিবা নাড়ীরালের মুখবছ চ্ইলে, সেই ক্ষমুখ খুলিবার আল ব্যবহার হয়।
আর্কনীয় অধিক রাজায় সেহল করিলে, অভিবরণ ও অভিবিব্যুক্ত চ্ইয়া বিধারত
আনিই করে।

Fig :-Griff., Jc., R. Asiat., t. 397; Wight, III., r. 155 & 156A; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 621 A.

Ref: F B. L. IV, 17; Roxb., F. I., II., 30; B. P., II., 688, Prain. H. H., 238.

378. Calotropia gigantia R. Br. (49 wtow)

379. C. process R. Br. (《明本明年》)

ভাষাসুসারী নাব:—ওচার্ক, অসর্ক—সংস্কৃত; বেড আকল, ছোট আকল—বাংসা: আকলো, বহুৰ—ছিলি; আকু—সালাব; বলাধা—বহুৰেট্টে; কেলেক্সা—তামিল।

উক্লাৰ্ক থান: বেড: প্ৰভাগন সিভাক'ক:। প্ৰশূস্য নৰবাদি: আত্তাকে। বুডম্ছিকা॥ বেডকে: কটুডিকোকো মনশোৰমকারক:। মূত্ৰকুজ্বংশকোন্তি-এগদোৰবিনাশন:।

ब्राक्टिवल्डे : । कश्रवीशामिवर्गः।

মামপর্য্যায় :-- করার্ক, ওপন, বেড, প্রভাগ, সিতার্কক, তুপুলা, বছরারি, অন্ত্যর্ক, বৃদ্ধ-ব্যাক্ত:-- এইকলি নাম।

ওপপর্য্যার :—বেডার্ক—কটুডিজন্বন, উক্তরীধ্য, সন্পোধনকারক। মৃত্রকুক্তু, বক্রেন্স, পোথবোগাও তার ব্যাবক।

শব্দানান : —কারডের কানে কানে কোন, বার । পশ্চিমককের কানে কানে কানে কারণে বোলন করে। কলনী, সাওড়া, বউমান, বাঞ্চা জোলার করাচিৎ কোনার।

মর্থনা :— ক্রারণতীয় গাছ, ৬-১০ ছুট উচ্চ হয়। পর C. gigantea (বড় আকল) গাছের মড়, কিছু কিছু গ্রার্ড ও অর্জন্প স্ক, কর্ম না ৮-২ ইঞ্চি লয়া ও ব ইফি চওড়া হয়। মুল হ-৫ ইফি প্রা ও বফ্ল। মুল বেজনে আভাবুক লাস্বর্ণ বা খেডবর্ণ, গৌনস্বায় ও গোলাকায়। বাজ টু ইফি, ভিছাক্তি। ক্রেয়ায়া ও মার্চ মানে মূল এবং বে-জুন নাংন কল হয়।

गुरकार्य भाग:—भिकड़ हान नव, चाउं ७ वन।

মুশ্রে**থাংশের ঐবধার্থে ব্যবহার** :—ইকার তন বর আক্ষেপ শুণের মত। তথের ভাষ আঠা Blister দিবার একটা উপ্তরণ। টাট্কা শিকভের হারা শতের করিবে ধাঁত পক্ত র্থ (Wate)।

মুলের বিবেচন-পাক্তি আছে (S. Azjun) । ইংবি টাইকা আঠা পাতাবে লিও হতা। ব বাহতার করে। ১৫ এেশ পরিষাণ বস মূবে ভিলে ফেনা উটিয়া বাগকের মুকা ত্র (Watt)।

च्याकाम्बर कृत क्थन कथन करनवात रावश्रुष्ठ वृत्र अवर वन श्रक-चाराणव नाणक ।

Col. G. F A Hattis बरन्न (र. २० जर शरको दि किरवर वसन Ipecacuamba स्वाहेश दाश करन नामान वक जामानदा, हैशाव निकल्प केंद्र। विशा जरन्य वस-जामानद वाल त्यामानदा, विशा निकल्प केंद्र। विशा जरन्य वस-जामानद वाल त्यामानदा क्षेत्राच्या । जानद्वर २० क्ष्मांच निवधन अधिके विश्वरम । बाब त्यामानदा क्ष्मांच त्यामानदा त्यामोदक जानाम क्ष्मांच क्ष्मांच त्यामोदक जानाम क्ष्मांच क्ष्मांच व्याप्त व्याप्त क्ष्मांच क्ष्मा

ইলিকাপুরানার পরিবর্থে যক্ষ আমাশনে আক্ষ দিবার হারা Tincenze (-) ড্রাম, ভূড়া ৫-১০ থ্রেলঃ ৩০-৯০ প্রেশ পরিবাদ বাভরাইলে ইয়া অভিনয় ব্যানকারক (emetic) হয়।

Cap. K Prosad सत्तव १६, हेशद खंडा वक चामानत चित्रे चानक दिन्य क्लुकार ।

Civil Sur. Maddon বলেন বে আক্ষেত্র প্রজা ২ প্রেণ ব্যন্তাব্য ও জেন্দ, অভনৰ প্রথমে আর মানোর দিয়া পরে মাত্র বাড়ান উচিত ২০ প্রেণ অধিট কোন অপকার করে না । ক্রমে সামা ৩০ গ্রেণ কবিলে অমিট হয় না ।

चाकरमध चित्र केटा मिल्लिकि वक्त्याग व व वामानत दिख्या । Major Powel याम त्य देशा २० त्यांका निवार विद्याग विदेश वक्ताहक, निर्देश त्यामा विद्याग विदेश वक्ताहक, निर्देश त्यामा विद्याग क्षाहिक व्याप क्षाहिक विद्याग व

Glossary:—সংক্ষিত্ত গুণপরিচর :

মূলের ছাল ঃ — খামাণয়ে উপ্যারী। ধর্মকারত, কয় নামারত, ব্যন্তারত আদেশে কলে শ্রীপথে উপকারী।

পান্তার রল :- সবিবাধ অবে উপকারী।

प्रधानक सम :-- देश्यक्षक, विरयहरू ।

ভক্ষান্তার ভূড়া :—খাদ, বাদ ও মনীরে উপকারী।

Fig. - Wight, Ic., t. 1278, Bor Reg., t. 1792, Kirtikar & Basu, Ind. Med., Pl., t. 621 B.

Ret.-F. B. L. iv, 18; B. P., ii, 688.

379. Calotropus procera R. Br. (त्यक चारूच)

Genus-PERGULARIA. Linn.

380. D. extense, R. Br. () (1994 (1995))
Peranlaria dacmia (Forale) Chiov.

ভাষামুসারী নাম:-- ব্যক্তন, ভলকউক, ক্ষাকৃত; ছংগল বেটে—বাংলা; উৎস্থান, নেগোবানী— চিন্দি; উদিধয়ন—বৰ্ণাট, উত্তৰানি—ভাষিল, ওচটি চেট্ট,—ভেগেও। জন্মকান :—বৰংহণেৰ ব্যৱহানে বন্ধকলেৰ ধাৰে ও বাণানেৰ বেকাৰ ধেৰা বাছ।

বালি । বুজাবোহী সভা, ইলাব ভাটার লোব আছে। পর ২-৫ ইকি সহা এবং বিজ্ঞ বোটা ২-৫ ইকি লবা। পুশারত ২ ৬ ইকি, মুলের পাশ্ভি ছোটা ভিবারুকি ও কোমন লোমযুক্ত কুল ফিকে লীভেব আঞাবৃদ্ধ সৰুক ও লালবা। কন ১২-২ ইকি লবা ও বক্ত। বীজ টু ইকি, ভিবারুভি, চক্তা ও কোমন লোমবৃক্ত। শীতের আগে মুল কর এবং শীতকালে কল লাভে।

ন্যুৰহাৰ্য আলে :—শত ও সমগ্ৰলতা, বিকর ।

মূলপ্রান্থারের ঔষধার্থে ব্যবহার :—বন্ধি ভারতে ইয়ার পাতার ভাগ বালকারে ক্রিনিডে

কেন । ইয়ান বন ইগানি নিরাকত এবং চুপের বহিত বাজের বেলনার বিলে বাজ ভাল

চ্যা (Amsize) । পশ্চিমভারতে এই সভার ব্যবহারত ও স্বিনিয়ারত ওপ আছে

বলিয়া খ্যাতি ভাছে - গোরা নামক পানে ইয়ার পাতার বন বাজের চুলার বাবহার

করে (Dymock) । ইয়ার ২০ জেন প্রিয়ান ক্রম স্থিতি হৈপে হিতক্তর (Dr. Oswald) ।

চার্লারেটের টাট কা পাতা বাটিয়া পুটরবে প্রকেশ বিলে বেল ভাল কর পাত্রা বার

(S. Arjun) ।

ছাগলবেটে বালকদেৰ গজে বসনকাৰক, ইয়াৰ পত্ৰ এবং তুলগীগত্ত একৰে হাতে বগড়াইয়া থাইলে বেশ ব্যবকারক (Wett)। ইয়াৰ বল আগায় সহিত ব্যবহার কবিজে বাতের বেষনা নিবাবিত হয়।

শিকভের প্লাল ১ ২ জাল প্রিমাণ লোজ্জের কৃষ্ণি সেবন করিলে বাংক, বড়ুনাল ও বাজবোগ আবাস হয়। ইয়া একটি ব্যনকার ক উবৰ (Dymock 11, 443)।

ইতাৰ সভা হইতে এক প্ৰকাৰ জাপ বাহিৰ হয়। ইতা গেখিতে উজ্জল ও শক্ত। এই পাচেৰ পথা ছাগলে খাল কল ছাপলেৰ ইাটেৰ জাল বলিয়া ইতাকে ছাপলবেটে' মণো।

হল্পেলে ইয়ার আঠা এখ-ভূতিতে বাবছত হয়।

Glossary :—সংক্ষিপ্ত শুণ পরিচয় :— গাছ--রেফারিংনারক, ব্যবকারক।

भोजीत त्रम-प्राथिति नावकः, निकारम्य केन्द्रायात केन्द्रायो । भारम केन्द्रायो ।
हार्यस्यम व्यवस व्यवस्य निवार निवार स्था स्था सार्थ केन्द्र्य ।
भाजात केन्द्रिका तम-प्रकारेयः कार्याय 'कार्यस्याय' विस्तर केन्द्र्याये ।
मुक्तित क्षाम-इत्यव करिक विभावेदा बावहार्य भारक विराय केन्द्र्य ।

Fig. -Bot. Mag., t. 5704; Wight le., t. 596, Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., c. 623.

Ref.—F. B. I., iv. 20; Roxb., F. I., ii, 44 B. P., ii,692; Prain, H. H., 238.

380. Daemia extensa. R. Br. (\$199 (40))

Genus-OXYSTELMA R. Br.

381, O. esculentum. R. Br. (9476)

ভাষাসুসারী সাম :—বৃত্তিকা, বৃত্তা—সংস্কৃত , স্থপতা, কিবলী —বাংলা , সুধিরাগতা—বিন্দি ;
ভূমিয়া—বোধে , বাংগটা —শংখাৰ , উপিয়ালাই—তামিল , ভূমিশালা—তেগেও

ছবিকা স্বান্থপূৰ্ণী তাৎ কীয়া বিক্সীর্কী কথা। ছবিকোকা ওক্তকা বাজনা সর্ককারিকী । স্বান্ধকারা কটুজিকা স্টেন্ত্রমধানকা। স্বান্থবিটান্তিনী কুলা ক্যকুঠকুনিকার্থ।

কাৰপ্ৰকাশঃ। গুড়ু হ্যাদিৰগঃ।

मायभर्याः :- इक्षिका, चाइननी, कीवा, दिक विने अहेतान प्राथ।

শুশ্বিমি ক্রিডা -উচ্নীথা, ওকনাক, কক, রাহজনক ও গর্জনে। ইরার ব্র (জাঠা) বার্। ইরা কটুভিজন্ম সলচ্তপ্রথক্তিক ও নিবামক, স্বার্, বিইলী, মুক্ত এবং কক, পুঠ ও ক্রিমিনাশক।

জন্মতান :--উত্তৰ ও পূৰ্ববেদ, পূৰ্বিয়া, কিবসংক্ত, হণকী, হাৰকা, ২৫-সম্পণ্য, বৰ্ষয়াস, বাস্কৃত্য প্ৰতিও অমিতে কানে বানে হোৱা বাৰ, জনে সম্পাচৰ নহে।

বৰ্ণনা :— সহস্ত ক্ষম লোগৰ্ক বৰজীনী বৃদ্ধাহোৱী নতা। বস্তে প্ৰা পঞ্জিয় হাছ। প্ৰা ৪-৬ ইজি লগা, টু-১ ইজি চৰজা, বহলিয়া বিশিষ্ট। খোটা টু ইজি, অভিনয় অবস্তা। পূলাবত কাৰেটি লাগাহিলিষ্ট। ভূম খেতবৰ্ণ, সোমাণী এবং কেন্তবে বং-এর শিশা-বিশিষ্ট। ক্ষম ২ এ ইজি, স্ক প্রসাবিশিষ্ট। ব'ল কলে অসেক থাকে টু ইজি, ভিয়াকৃতি ও চেপ্টা: ব্যায় লেখে ভূম এবং শীজের প্রায়ম্ভে কল হয়।

गावकार्या करण :--पृत्त, चक्, भावे: हुर्न ।

मूल्यास्रार्शन क्षेत्रवादर्ध नाम्यात :-- वेशाह भाषाय कार्य कृष्ण कवित्य गमाह का व मृत्य भा व्याचात हव वृत्यभाव कृष्ण कार्य व्याचा निकृष्ण कार्य कार्य व्याचा कर्षा व्याचा निकृष्ण कर्ष्य कर्ष्य व्याचा निकृष्ण कर्ष्य कर्ष्य भाषाय क्ष्य व्याचा कर्ष्य व्याचा कर्ष्य व्याचा कर्ष्य व्याचा कर्ष्य व्याचा कर्ष्य व्याचा व्याच व्याचा व्याच व्याच व्याचा व्याच व्याचा व्याच व्य

Glossary :-- गर्किश श्वनगरीत :--

গাছের কার্য—কৃষি কৰিলে গলার এবং দ্বের বারে উপকার হয়। মূল—কার্লাহোগে বিশেষ উপকারী। মূহগ্রের ক্যায় আঠা—কড হৈডিকার্যে ব্যবহৃত হয়।

Fig.—Roxb., Cor. Pi., 1, 13, t. 11, Hook, Camp. Bor. Mag., t. 22. Ref.—F. B. L., 1v, 17; Roxb., F. I., ii, 40; B. P., n, 688.

381 Oxys[elma esculentum. R. Br. (519781)

Genus-GYMNEMA. R. Br.

382. G. sylvestre प्र. Hr. (द्रमकानिएक)

ভাষাসূসারী নাম:—বেৰণ্থী, অলপুনী, গর্পাষ্ট্রী—সংখৃত , বেড়াগিলে—বাংলা , বেচা-নীলী, থেড়ালিকে—হিন্দি ; বেওকট্টী, বেওকলী, বেবসেংগ্—সহাহাট্ট ; বংড়ালিকি— গুজুবাট , উলিয়হর—কর্নাট ; ব্যক্তি—আবন , বেড়হগু—সিংভূম । শিক্তকরা— গুজিন ; পাট্লা-শবল—কেলেন ।

অভপূমী মেৰপূমী বৰ্ষিকা সৰ্পাংষ্ট্ৰিকা ।
চকুষা ডিকক্সতা চ পুত্ৰেশী বিবাধিকা ।
অভপূমী কটু খিকো ক্যাপ:পূলশোকজিৎ
চকুষ্ঠা আসকলোগ-বিৰকাসাভিত্বভূতিকিং ।
অভপূমীকাং ডিকং কটু ২ং ক্যাডিকিং
অঠনানলকৃৎ ভড়ং ক্লচিন্নং স্কান্তক্ৰ

রাঞ্জিক্ট ুঃ। প্রক্রজানিক্ট।

- নামপর্ব্যার:—অথপুনী, বেবপুনী, বর্ত্তিকা, গর্পনাট্রকা, চকুরা, ভিতন্তা, পূঞ্চেনী ও বিবাহিকা—এই কাটি নাম।
- শ্বশির্থায় :— শব্দুবা কটুতিক বন। ২৬, খণ, শুল এবা শেখ বোদ নিবাৰক। ইয়া চকুন
 পক্ষে হিতকর, খান, হতোন, বিধবোন, কাল এবা তীয় কুমিবাল নালক। অক্সুনীকর
 ডিকবন, বিশাকে কটুবন, উক্তবীয়া, করু এবং বাব্নাশক। অনুন্তীনক, ক্ষম,
 কচিকাৰক এবং সক্ষায়কন।

ভক্ষান :--ব্যক্ষিণাত্তার কলন, তিবাসুর, বালা।

বর্ণ না :— বৃদ্ধ কাঠমর লভানে লাহ, উজনুকে আথার করিয়া বাংজ। ইয়ার লায়া ও প্রশোধা উলি লক, লয়া, গোলাকার, নবম ও ক্ষা লোমকুক। পাল ১-বই ইকি, এবং ১ৡ-২ ইকি চবড়া, ভিবাইজি, ভানে ভানে লুবা, বেটোর বিদ্ধ বোলাকার, প্রায় বংশিকার্ছি, আরখন লয়া, লিরার লোন আছে। বৌটাই ইকি, পোরবৃত্ধ। পুলার ই ইকি, চেন্টা। তুল ক্ষা বিশ্বে শীভবর্ণ। কল ছোট ১ৡ-২ ইকি, আহ্বান্ধ লয়া, বীশ্ব লয়, ই ইকি লয়া, ভিবাইজি, চেন্টা ও লাজনা, লক্ষ্ আছে। ইয়ার বৃদ্ধ ক্ষাক্রী আহ্বান্ধ ভার। সাহংকারে হুল ও শীভবর্ণ ও শীভবর্ণ লোহে কন হয়।

বাৰহাৰ্ব্য অংশ : – গুল, প্ৰ ও সমগ্ৰ উভিত্ । সাজা ইনং আহা ।

देक्टक दमकानिस्मन क्रम्हान।

- ভূপ্ৰত :—(>) বিৰসংক্ত অঞ্চল নেচপুৰী—অৱন বিৰস্থিত বৃইলে ব্যৱহাৰে অৱৰ প্ৰাপ্ত অন্তিপ্তে পাথে। এই গোৰ দ্বী কৰ্ণাৰ্থ কেবপুৰীসূলেও বদ নেগ্ৰে অৱন ক'বুৰে (কং) আ:)। (২) কক্ষাক লিবোরোন্যে নেবপুৰী—নেবপুৰীৰ মুলবকে বৃত্তি প্ৰাপত কৰিব। মুনপান কৰিবে কক্ষাত লিবোৰোণ নিবৃত্তি পাৰ।
- ৰাগ্ৰুট :—অৰ্কে বেৰণুত্ৰ মূল নিজয়াঠাপু, ওকেৰ সহিত ভোজন কৰিয়া প্ৰথং বেৰণুত্ৰী-গুলের বক্চণ হাগীগুৱের সহিত শেষণপূর্ত্তক পান করিলে অর্থ নিবৃত্তি পার। (রি: ৮ আ:)।
- মুল্রাস্থানের ঔষণার্থে ব্যবহার:—হিন্দু বৈভগণের মতে ইয়ার মূল বাহ্নিক ও আভারতীয় ব্যৱহারে স্পরিষ এই হয় (Ainshe)। বীজ—বাহি নিয়ায়ক ও ব্যবহারক।

क्दमारान हेराद ७४ व कंका नावा मानः-रवाद नात्रवाद करन (Dymock)।
रवन्त्रीह नाका किनानेना क्रेमाहेन वाहेरन किसाद किन व्यावन नात्र मा, विस्ताद विक किराहेरन रव्हन व्यावाद व्यावस्था व्यावाद क्रेन वाहेर (Mooper)।
मूलन पन रवहित देखना नहिन विकिक नविना नोचारन क्षान्य क्रिन नर्गनित के नीहे-वहित महे हन। एकर व मीहाद केनन हेशन नाकाद नहीं नानाहरण ना क्षान्य विक मीहाद केनन हेशन नाकाद नहीं नानाहरण ना क्षान्य विक मीहाद केनन हेशन नाकाद नहीं नानाहरण ना क्षान्य विक मीहाद केनन हेशन नाकाद नहीं नानाहरण ना क्षान्य है।

Glossary :—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :—

भाका :-- रहपूर्व्य देनकारो, किराहित क्षकार्यय भन्नया भारत कविहा सह । भूम :--- वदनकारक, क्षणानिःशासक ।

Fig -Wight, le , t 349 , Kirtikar & Basu., Ind. Med. Pl , t. 626. Ref. ;-F. B. I., iv, 29.

382. Gymnema sylvestre R.Br. ((प्रकृतिस्त)

Genus-SARCOSTEMMA Wight.

383. S. brevistigms Wight. (जामनाका) S. acidurr (Roxb) Voigt.

ভাষাসুসারী নাম :—সোধনরী, ডিলপ্রিয়—সংকৃত , লোমগড়া—বাংগা; লোমগড়া, লোমফ্রী—হিন্দি; থোন লোমন্তী, ব্যবেদ—বহারণ্ট্র, লোমফ্রী—কর্ণাট; লোমন্ত্রী—বোধে , পর্যাক্রী, টিগটকুকুডু, পুরুডাংগ, কৃত্র—ভোলও :

লোষজ্ঞী সহাত্তৰা কালেও ধৰুল তা। লোমাৰ ভিন্তজ্জী চ সক্তন্তী বিজ্ঞিয়া। লোমজীয়া চ লোমা চ সক্ষাকা কক্তনখ্যয়া। লোমবল্লী কটুং শীতা সদুৱা পিত্তদাহপুথ। ভূকাবিশেষশ্যনী পাবনী সক্তন্যখনো।

वाश्रमिक्कें : । अब् श्राविक्षः ।

- मामभेषीत्र र—रणावस्त्री, यहांश्रणा, सक्षाची अहलांक, रलावार्थ, क्षणस्त्री, सक्षणती. विकश्चित्र, रणावकीता, रणाया, सक्षणा अहे ३३८ मात्र ।
- **শুপর্শ্যায় :—**্লাববরী—কটুরল, শুক্রবীধা, বিশাহক অধুর কল, শিক্ত ও লাভ নিবারক। তৃত্য ও শোধনাশত, পাবন ও মোধন।
- জনামান :—বা কিশান্তা এবং ভার পাঞ্চ লি এবং বা কিছে। বিংক্তব, ভোটব্যবপুর ভারবারী জনার কাবে বাবে বাবে ।

वायकार्वं करमं :--वन ।

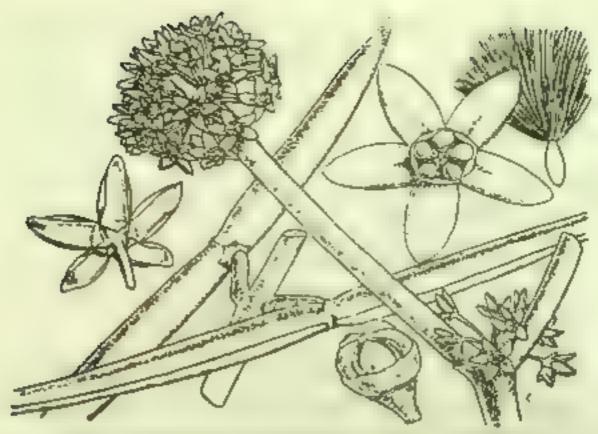
মূল প্রাথাংশের ঔষধার্থে ব্যবহার: -এই গড়া জলে ভিজাইছা নেই জনেয় সহিত লকা বিশ্রিত করিয়া শতাপেতে প্রথোগ করিলে শতাক্তরেয় উই এই ছইয়া বাছ। প্রচীন হিল্পেন ইয়ার হল বালি ও মুক্তর সহিত বিলিক করিয়া একপ্রকার হল প্রভাত করিছেল, উহাকে লোহবল বলে (Birdwood)।

Glossey :—সংক্ষিপ্ত ভূপগরিচয় :— শুক্ষগান্ধ :—গ্রন্থনারক। গান্ধ :—ডিক, ব্যক্ষারত, বিভা

Fig :--Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl. t. 625.

Ref :--F. B. L. :v 26; Roxb., F. L. ii, 31; B. P., ii, 692; Prain, H. H., 238.

383. Sarcostemma brevistigma Wight. ((अर्थामण्डा)

Genus-HEMIDESMUS, R. Br.

384. H. indicus. R. Br. (1987)

काषायुत्रांती:—मादिवा, काथा, (शानवन्—मःकृष, समक्ष्य)—याःकः, वाशवान्, माद्या, वृदि, कानीमत्—दिन्तः समक्ष्य—महादाद्वेः केनवन्य—स्थापः, कनवी—कवशकः; अदिवा—क्षिः कनाशामक्ष्य—केवकः, वावि-एवकि, मीनविज-दत्न, युकाशूनशाय—क्ष्यकः । वावि—काविः वावि—काविः नाववः ।

কৃষ্ণার্ক শারিকা শ্রাবা গোপী, গোপকর্শ্ন সা। ধকনা পরিবা গোপা গোপকথা কুলোদরী।। ক্যোকা শ্রাবা গোপকরী লভাক্ষোভা চ চলনা। লারিবাযুগলং আছু সিশ্বং শুক্রকরং গুরু। অপ্রিমাল্যাক্রচিখান-কান্যাবিধনালনন্। ক্যোক্রভাক্যপ্রবর্গ শুরুবিধনালনন্।

कारकामानः, सक्रुग्राप्तिरर्गः।

নামপর্য্যার :—পান্থিরা, প্রায়া, গোপী, গোপ্রয়—এইওসি রক্ত অবজন্মের নার। সোপা, গোপ্রকা, রুপোর্যা), কোডা, প্রায়া, গোপ্রস্তী, সভা, অক্ষোডা, ও চন্দ্রা—এইওসি বেও অবভালের নার।

স্থাপ্যথার : -- অন্তর্গ্যর—বাস্ত্র, ভিত্ত, গুরুজনক, গুরুপাক এবং অভিযান্ত, অক্তি, বাস, কাস, আহলোহ, বিজয়েও, ডিয়েগ্য, রক্তর্গ্রের, কর ও অভিসার নালক ,

আহ্বান :—উড়িয়া, ভোটনালপুৰ, বিভার, বলদেশ, প্রবাবন, বলদী, হাজ্যা, ২০-প্রপণা।
বর্ণনা :—সভ, গড়ানে উজিল। পত্র পোরহুক, ভাতের উজ্জনিক করে। পত্রবুলি সব
স্থান নহে, জিলালুকি অবহা লগা, অপ্রভাগ ঘোটা। কেন্দ্রর পত্র ১-১ই ইকি
লগা ও চওড়া; কোনটি ও ইকি লগা ও ট্র ইকি চওড়া। বোটা টু ইকি:
পূশ্যবক টু ইকি বাাসবিশিষ্ট, বহিজাগ ন্যুজ্বনি, কিন্তুর কিন্তুর করে বেজনে বং বিশিষ্ট
পূশ্যবল ভোট। ভাটা ও-ও ইকি লগা। বীজ টু ইকি, তেন্টা ও কুক্বনি। অন্তর্ভুলের পত্রের
মধান্তনে পেডবর্গ লগে আছে। পত্রে লোব নাই, ইক্সা জাটা সক, মূল জাবিষ্যা
ভাকিলে একপ্রকাব লোগন্ধ বাহ্বি কয়। মূল বোটা, ক্ষিত্রের কাই আছে। মূল
বর্ণাকানে ব্য় । শীব্রের প্রারম্ভ কল পাকে।

बावसर्थं करण :-- निषक व वन : प्राज्ञा- काव, व--> + (काका : व्यवक-२--> कावा : सूनश्राहारणंड 'केववाट्य' वाक्यात :-- देशव कृष्टव काव दन हरक हानिया किन हरकथ काव हमें हथ, अवर कल वाक्षित करेवा हक नीयन करवा : देशव निषक व कताव निकक अका करिया जवन कारेरव वर्षा क्षणनावेदा कावा वरेरक वस्त्र वन वाक्षित करिया . कीवा, किनि क इरवद निषक रावे अवन वस रावक करिया क्षणा निवाधिक दव : किन् कृष्टिन केवा करिया करिया करिया कावा करिया कर

सुध ७ विनिय निरुष्ठ वेदाव ग्रदथ वन वावेदन वाजकत्वव अब अडे हव अवर व्यक्तीत्व क्ल इद (Watt)।

देशाव पून British Pharmacopoeia एक पृशीक हरेशाय अवः देश Sarsa parilla अव पादन वात्रकृष एक (Dutt, Mer. Med.) ।

সূৰ্তি, অনৱৰ্গ, ভাষাৰভা এবং পৰ্ণটক (Hedyotis billota) এই কৰেকটা মূলেৰ ভাৰ পিপুণচূৰ্ণ বিবা নেবন কৰিলে চৰ্যবোগ, উপলাল, শ্লীপ্ৰ এবং প্ৰাৰ্থত ধানিও মানপ্ৰথা অবোধ হয়।

আনম্পূল, বালাপিকড (Pavonia odorata), কট্ডী, ব্ৰা এবং আলা সমণ্ডিয়াৰ একত্ৰ ২ ভোলা, অল দিয়া আছে বাইলে শ্বৰ আশাৰ হয়।

ক্সভাবিত নাপকাতী উবৰ হবো পনগুৰুল জেট (চৰক)।

भागवशूरकत गर्भक्षकार जननान कविवाद भक्ति भारह (स्वकृत्त)।

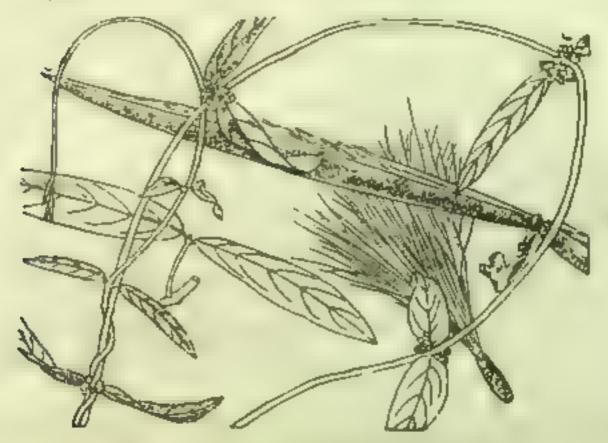
একছটাক অনুকৃষ্ণ ১ শাইউজনে একৱাজি ভিজাইরা গ্রহিন পান করিলে খুল ৩ ৪ ৪৭ বাহিত হয়। ইয়া ব্যবহাধ হোগে হিতকৰ।

Glossery :-- मर्गक् छ चनगतिहा !--

মূল-তিও, বদকাৰক, বৰ্ষধাৰক, প্ৰবাৰকাৰক, বসাহন। অৱিধানস, হাইছে অনিকা, কৰ, চৰ্মবোদ, বেডপ্ৰানৰ, উপহংশ, বাত, বিহা হংগন এবং স্পৰিছে উপকাৰী। ইয়াৰজাপৰিকাৰক।

Fig :-Rheede, Hort. Mal., z. t, 34; Wight, lc., t. 594, Kirtikar, & Bassi, Ind. Med. Pl., t. 618 A.

Ref :- F B. L. IV, 5; Roxb, F. I. ii. 39, B.P., II. 686; Watt, IV, Pt. i. 219.

384. Hemidestaus, indicus, R. Br. (अवस्थून)

Genus—ASCLEPIAS, Linn. 385. A. cursonvica Linn. (神神東南)

कांबासुमादीनाम : —काववाजी, जन्म, कार्नानी —नःक्छ: आक्कृती, वनकागान-—वारमा ; काक्कृती-—हिन्ति : काक्कृती—नाबाद ; कृद्कि, वागकाग्नी---वहाबाडे , काक्दाक--क्नीडे ।

ব্যক্তাহ্বণ্য-কার্সাসী ভারবাজী ব্যশস্থবা। ভারবাজী হিমা কচ্যা প্রশাসক্ষতাশহা।।

রাঞ্চনিখন্ট্র। শতাহনাদিনগরি।

লালপর্যায় :—বন্দা, অবগ্রহাপাসী, ভারহাজী, বনোরবা—এইওলি নাম শুপ্পর্যায় :—কাকত্তী—শীতবীয়া, কচিকারক, এশ এবং সঞ্জয়নাপক।

- ক্ষাৰাল :— আৰি ময়গান প্ৰিয় কাৰতীয় খীপপুত, অধুনা কাৰতেৰ খনেক ছানে কোৰা বায়। বৰণেশেৰ বহুয়ানে বিশেষতঃ হুগলী, হাওড়া মোলাৰ কালেৰ খাবে, বহু পৰিবাদে মায়ে।
- বৰ্ণনা :— বছৰাজীয়ী সহল উলিন্ । পত্ৰ বেৰিতে অনেকটা স্থাপাঞ্চ কাৰ স্বাঞ্জি।
 অগ্ৰয়াস সহল, স্কলোৰস্কা। পৰেৰ কিনাৰাজনি কানে বানে অপাই। প্ৰসাংগ্
 আনেক ভূল হয়। প্ৰপাৰক বিজৱ হ'বিপিট। ইনৰপথেৰ চতুৰ্দিকে প্ৰদেশত
 থাকে। প্ৰেক্তৰ শিক্ষাৰ ভাষ আৰুকি বিশিষ্ট। কন বক্তৰ, পৰা, কেবিকে লয়াত
 ভাষা। বীজাকাৰে অনেক বীজা আছে। নাজেৰ হুইতে যে বাল পৰ্বাছ ভূল ও
 কলেৰ স্থান।

বৈক্তকে অৱগ্যকার্লাসীর ব্যবহার।

চন্দ্ৰক :- ক্ৰাৰ্থকাৰ্থ অৱগ্যকৰ্ণানীধূন-ৰত্ৰকাশাস ও ইন্থৰ্ণ কাজিৰ সহিত শেষৰ পূৰ্বক শাস কৰিলে, প্ৰকৃতিৰ ক্ষপ্ৰাৰ ৰঙিও হয় (প্ৰীংগাদ—চি:)।

ব্যৱস্থা :— আগটীতে অংশ কর্ণানী মূল অংশকার কুল আগরতা উভয়তার পেন্দ পূর্বক তপুনবোলে পিটক একড করিয়া পদা ছতে কাজিয়া সেন্দ করিলে অগচী নিন্দ্র হয় (প্রসালাদি—চিঃ ।)

गायहार्थ भरम :—वृत्र क गाउाव वत ।

शूमताबारत्यत केववादर्व नायकात :- कारकन एकत कहे नावत्क Blood flower नता। कावन हेवान कक्ष्मामानक भागाम कविनास नक्षि भारक। हेवान निकक दिस्तक अस शाकन। हेवा मार्ग क्षम अस्ताविना भागाम करन (Baden Powell)।

U.S. Dispensatoryৰ মতে ইয়াৰ শিকড়ের বন বন্ধনাবক ও সন্ধিনাশক। পাড়াৰ মূল ক্রিমিনাশক এবং Dr. W Hamilton বলেন যে ইয়া অৰ্থ ও প্রথম বংগাবিদ্যা ব্যোগনাশক।

भारतरानी, क्रिनित क रक्तमकान्य ब्रह्म देना देना विना मार्थ । वेस वेद्यास्य प्रापक त नवन कावक (Dymock) ।

ইবাৰ বিকল্পের ব্যৱকারক শক্তি আছে বলিছ। পশ্চিত ভারতীয় দীপপুকো অধিবাসীগণ ইহাকে Bastard কিবা Wild-Ipecacusoba বলে। ইহার পাতার পিটাবস ক্রিয়ালক। কুলেই বল বক্ষপাতরোধক বলিছা বাতে।

Glossary :--সংক্রিত্ত গুণপরিচয় :--

পুলা :- বসনকাৰত, বিবেচক, অৰ্থে ও সনোবিবাৰ উপভাবী।

भाषात सम :--किविशायक, वर्शकावक, वर्ग स नामाविकाय देनका हो।

শি**ছি** :- বজাৰোগে উপকাৰী এবং বিব নাগৰ ।

Fig.—Bot. Reg., t. 81; Kirtikar &Basu, Ind. Med. Pl. t. 622 B, Ref.—F.B., L. iv, 18; Dym. d. 427; Watt, i Pt, 2, 343; B.P., ii, 689; Prain, H. H., 238.

385. Asclepias curassavica Linn. (काक्क्रो)

Genus-TYLOPHORA W. & A.

386. T. sethmatics W. & A. (明明刊) T. irrdics (Burm. f.) Merr.

ভাষাসুসারী আন: —সমস্থ—বাংলা; অধস্ত—হিন্দি; বিটকারী—বােধে, নেগালাই, নাকচুকলান—কাসিব, ভেটবালা সুভাসন—কেনেও; বেনি—উড়িভা; ভেলিগালা, —সালাঃ।

আআনি : উত্তৰ ও পূৰ্ববৈদ্ধ, আনাৰ, কাহাড়, চইন্ডাৰ, বাজিপাত্যা, হুদ্দী, হোওড়া ও বৰ্তবান জেলাৰ অলগেৰ বাবে কেবা বাব ।

নৰ্শনা :—বহুৰ্থনী নিয়া : শিক্ষ নহম ধ বহুৰাবাহিশিই। লভার কাও নহয়। লহা শাখাবিশিই ও প্ৰমন্ত । পত্ৰ কোৰণ লোহাবুত, চৰ্যের স্থান্ত শক্ত, ২-৪ ইঞ্জি লবা : বিজ্ঞান্ত নহল পত্ৰ নহান নহে, জিবান্তি, পোলাকার কিবা নহা অবহা অপ্রভাগ জনশং নহু, বৃষ্ণালে হুংশিপ্রাকৃতি। পত্রবৃত্ত है- है ইফি লয়।। পূলাবে পত্র অপেকা শুন্ত ও ২০০টী পাখাবিশিই। ভূগ শীতাত, অপ্রভাব কো কেন্দ্রের বং বিশিই, ভূগের শাশ,তি লয়া, বর্ণাকৃতি। কল কেন্টা, ৩-৫ ইকি। বীজ ই-ই ইফি লয়া, চেন্টা, বিধানুতি এবং প্রমন্ত । যে মধ্যে ভূল এবং লোন্টার মধ্যে কল হয়।

यानवार्या काम :—श्न, नव ७ चन् ।

सृत्यावारामंत्र 'श्रेष्यांदर्थ वावकात :— एक्नारवाद कंडा प्रचंकत अवर हेश हे लिकावृशावाध काल करता। वादव निरुप्त केवतावद के तक्ष्यावानंत्र वाकिरण वादव अवद व्यवदात है होते भाषांत्र कंडा ३० दान निर्वाण अक्ष्याची वादव विद्या निर्वाण व्यवदात विद्या भाषांत्र कंडा १० दान दावव व्यवदात व

ৰক্ষপ্ৰহাত ও সুংক্তি কালিৰ প্ৰথম কৰ্যাৰ ও প্ৰেণ পৰিষাণ নিবাস কিবাৰ কথা উত্যাৰ সন্থিত ই আইল কৰে প্ৰিমণ্ড সত সেৱন কৰিছে তত। ইতাৰ অৱনাপৰ ও ছক-সংশোধক কণ বিক্ৰান আছে বলিৰ বাবে প্ৰস্কৃত তব। ইবা জিলা, সৌগভনুক ও উত্তোধক। প্ৰাপ্তি শ্ৰীলোক্ষৰ প্ৰদায়কিক প্ৰাৰ নিৰ্মাত কথাইবাৰ কল ইবা ব্যৱহৃত হব। ইয়া বাবে ও উপসংশ ৰাট্ড বাবে প্ৰযোগ কৰিছে বিশেষ কল পাৰ্কা) বাব।

একভাপ স্থ পণভাগ ভালে পেকা করিছা পান করিলে ইংগানী, বক্ত আহাপত ক কানে। উপভায় পাওয়া হ'ব।

শাতাৰ ২০০ তোলা বদ কৰমগেশে ব্যৱসাধক বঁকা বলিয়া ব্যৱস্থ কর। প্রকল্পার মটিকা প্রায়ত কবিয়া শেবর কবিলে বত-আয়ালয় আয়ার ব্য (Dymock)।

ক্ষমতাল উপ্কৃলের লোকের। ইয়ার বুল ইপিকাকের বছলে ব্যবহার করে। ইয়া অধিক সাম্রায় ব্যবহার করিলে, ব্যবহারক। অন্ন বাজার পৃথি ও ছব নালক। ও চ ইকি প্রিয়াণ ফুলের টাটুলা হাল বাটিয়া জলের সহিত্য পান করিলে কেন জোলালের কাজ করে।

দ্যক্রারক হক্ত আয়াগরে ইহার হ্য একটি অয়োহ উচ্চ । Dr. D. Anderson হাতাক হাস্পাহালে অনেকহার পরীকা কবিয়া দেবিয়াতেন (Notes by Dr. P. Russell) ।

Glossary :---गरिक्य क्रम-अस्टिस :---

প্ৰাছ :--ইপিভাকুবানাৰ পৰিবৰ্গে বাৰহুত হয়।

পান্তা :—ব্যৱস্থায়ক, বৰ্ষকাৰক, প্ৰথমিলোকত, প্ৰাণয়ের পৰিপূৰ্বভাৱ উপকাৰক এবং যে কোন কোনে ব্যৱস্থা ব্যৱস্থায় কৰা বাছ।

মন্তব্য :—প্রাচীন আনুর্বেদ লাজে ইয়ার ব বহাবেদ কোন উল্লেখ দেখা বাদ না। ভারতবাদীর পশ্চিমান্তবাদ, পর্নিশান্তের, বোদাই, উল্লেখ্য ব মহাবাদ্রে ইয়ার বহল ব্যবহার জনসাধারণের মধ্যে ক্রিছিড। বাংলাবেশের সর্বাচাই এই পাছ দেখিতে পাওয়া বাদ।
ক্রিছাং বাংলাবেশের বৈজ্পপের ইয়ার প্রবোদ্যবিধি জানা থাকিলে ক্রেকিশেরে ইয়ার ব্যবহারও চলিতে লাবে। বাংলাবেশের মনে শ্রহলে এবং ভারতের সর্বাচ প্রথম করিছাং বিশ্বর প্রবিদ্যালে জারিছা বাজে। এইবল ওপদশ্যের উবধি আনুর্বেদের ভেষম সম্পদ্ম বৃদ্ধি ভারতের।

Fig.-Kirtikar & Basu. Ind. Med. Pl., t. 618 A., Bentl & Trim., Med. Pl., 111, t. 177; Wight, Ic., Ind. Or, 1v. t. 1277

Ref.—F. B L., IV. 45; B. P., II, 698; Roxb. F L. II 33; Prain, H. H., 240

386. Tylophora aschmatica W & A (चलपूत्र)

LXVII. LOGANIACEAE. Genus-STRYCHNOS Linn.

387. S. Nux-Vomica Linn. (東版町)

ভাৰাতুলারী লাব :--বিষ্টিপু, ব্যাসল, কুণাক—লংক্ত : কুঁচিলা—বাংলা , বিক্তেশ,

र्म्हिना—रिक्नि; वाक्तिता—पश्चाहि , काकियात—व्हाहि ; त्वत त्वाहनाः—समझहि ; मृडिभियः—एउटनसः , अक्रि—टाविन , किश्वान्—यानदः, काटिनुन्वसः कन्यवाही— भारतः।

> বারকর্ত্ত কিন্সালের বিধতিকু বিষক্রমঃ। গরতথ্যা রমাক্রঃ কুপাকঃ কালকুটকঃ॥ কারকরঃ কটুক্ত ডিক্রঃ কুঠবিনাশনঃ। বাত্যময়াপ্রকণ্ড ডিক্রঃ কুঠবিনাশনঃ।

> > बाक्यविष्कृतः। आक्राणिवर्गतः।

মানপর্যায় 2—কার্থর, কিপাকে, বিবভিন্ন বিবভাগ প্রঞ্জন, ব্যাক্তর, কুলকে, কাল্কুটক— এইখনি নাম।

ভাশপর্যার :—কারবর —কটু রদ, উজ্বীগা, বিলাকে ডিজারদ কুর্মালক, বাড, বক্ত্রী, কণ্ডু, কর্ম, পাখালর, পর্ল এবং সধ নালক।

জয়কান :—ভাগতের উক্তরধনে বাবে এবং বংশ- তুই ইতেবানে বেখা বার। হারাজ ও টেনাবহিন আবেশে আচুর কলে। বহুবেশের বাকুড়া, মানকুর ও উড়িয়া অক্সের অধ্যে বেখা হার। বোটানিক্ রাডেন, শিবসুর ২০টা রাড় ভাছে।

শর্পনা হ—বর্ণাগার্রপাণা বিলিট বন পাছ, ৫০-৫০ মূট উচ্চ হয়। কাই কাটিবাল সম্বর্গ বেত্রবর্গ পরে পীতের আনোর্ক ব্যববর্গ হয়। ভাল পানলা, পাছ ব্যববর্গ কিছ, পানের আনার্ক ব্যববর্গ ও মহল। পতা ২-৩ই ইজি, গুরুরেশ সুধ, বেটি। ই ইজি। পুশারত ১-২ ইজি কোবল লোমসুক্তঃ মূল সবুজের আনোর্ক বেত্রবর্গ ইজি। পুশারত ১-২ ইজি কোবল লোমসুক্তঃ মূল সবুজের আনার্ক বেত্রবর্গ ইজি, ইলার মূল কইনে বেল নৌগল বাহিছ হয় (Gamble)। পুশারল ইলি, ইলার মানতালি ই ইজি মালেলা কর, তালে নোমসুক্তঃ নীতে করেরটি কেল আনহয়। পুরুরেশর বটী, গানীলার ২ জালে বিজ্ঞা। প্রীকেলার লালা, তাল লোমসুক্তঃ ইলার মানক ভোটা কল লোলায়ালার, মানলা, আনোন্তর মান, পানিলো নেরু বং বিলিট হয়। কলের বোলা লাজ, ইলার মানে নর্বার লোকবর্গ সিচুল মান শালা আছে। উল্লালাকার ভিজন। প্রয়োক কলে ২,বটি বাল লাকে। বাজের ব্যাল ই ইজি, পোলাকার, উজ্লাল কিলে, লোকাক ধ্যার বর্ণ, প্রাম্বর, বেলিতে নোজানের কার, শালা, বহুজে মূর্ণ করা বার না। সাক্ত-এজিল মানে মূল হয় এবং শীক্তরাল করা বালা না। সাক্ত-এজিল মানে মূল হয় এবং শীক্তরাল করা বালা না। সাক্ত-এজিল মানে মূল হয় এবং শীক্তরাল করা বালা না। সাক্ত-এজিল মানে মূল হয় এবং শীক্তরাল করা বালা না। সাক্ত-এজিল মানে মূল হয় এবং শীক্তরাল করা বালা না

नामकार्य करन :---शीक, कर्, भूग क जनश देवित्।

सूनश्रद्धात्मक क्षेत्रवादर्भ नायकातः --- गतः, निकतः श्राद्धातः भागा--- श्रीक त्रहे हे भागाः, व्यक्तियाताः विवक्तिया व्यकाण नाषः। हिण् देवस्थाः देशांव कातं, वक्त्यातान्दवः, वृद्धाः व व्यक्षोदर्भ वावस्थाः विवक्तियाः केष्यायाः विवक्तियाः विवक्तियः विवक्तियाः विवक्तियाः विवक्तियः विवक्तिय

ইয়াৰ বীজ জ্জাৰ্থ নাপক ও ছাৰ্যবিক ব্যাগ নাপক (Hindu, Met. Med.)।
ইয়াৰ বীজ আন্তৰিক বৌৰ্যবাগত কোগনাপক, বলকাৰক ও উত্তেজক (Pharm.
Ind.)। অভিযানাৰ ইয়াৰ বীজ বিৰবং। ইয়া প্ৰাথাত, আন্তৰিক নৌৰ্যালা,
উৰ্বাগৰ, বক্তপাতাপৰ, কোঠবছ, অৰ্থ ও লালাজেহেৰ পক্ষে হিডকৰ।

ইয়া শবিবাধ থবা, নৃদী বহুনুৰ প্ৰতৃতি বোলে ব্যবহৃত হব। কৰন বেলে ইয়াৰ বীক শব্দানায় প্ৰবাশন দৌদভ অবহাৰ সহিত বিশাইয়া লেট বেনোৰ ব্যবহৃত কৰে। ইয়াৰ হালেৰ টাট্কা বস, কলেৰ, ও পূহাতম ৰাজ্যাখালাৰ ব্যবহৃত হয়, কোন কোন হালে অন্ধ পৰিমাৰ আহিং এই পৰিবৰ্তে উত্তেশক ব্যৱহৃতি হয় (Dymock)।

পাতাৰ পুন্টিন্ বিলে বা ও কত আধান হয়। ইহাৰ মুধেৰ অধ্ ভাঁড়াইয়া নেতৃৰ মনেৰ সহিও নিপাইয়া বটিকা প্ৰায়ত কৰিবা বাওহাইগে কলেবা বোৰে বিশেষ কল প্ৰদান কৰে (Watt)।

ম্যালেবিয়া বাবে ইয়া একটি বলপ্ৰথ উবধ এবং বুকে সৃদ্ধি আহিলে ইয়াৰ সৃদ্ধি বাহিন্দ কৰিবাৰ পজি পাছে (Watt)। পেটাইলা, এবং আহালায়েৰ সৃদ্ধিত অলীৰ্ণ হাইলে মুচিলাৰ খাবা বিশেষ উপকাৰ হয় : ইয়া গাবু সকলেব উন্মোলন, এই অলু প্ৰদান্ত ও ইজিবলৈবিলো বিভাৰত। ইয়া বাহিক প্ৰযোগ কৰিছে পৰীৰে আলং উৎপাহম কৰে এবং চাই হাইন্ডে পৰীৰে বিশ্বজিয়া প্ৰকাশ কৰে। কৃতিলা, অহিনেন ও লোলস্বিত প্ৰজেক ও প্ৰেণ পৰিমাণ বাটকা প্ৰায়ত ক্ষিয়া সেখন ক্ষিণ্ডে আহাৰিক ব্যোগ মান্ত্ৰ কৰে।

হাইতকী, শিপুল, গোণ্যবিচ, আহা, চুচিনা, হিং, গছক ও নৈত্ৰলবৰ প্ৰয়োক সম্পতিযাণ প্ৰহা ও এেশ প্ৰিমাণ বটিকা প্ৰছত কৰিব। গৰম জনেত্ৰ সহিত আহাবেছ প্ৰায়েশ্যক কৰিবে উদ্যাহত, পেট্ৰেন্সা এবং অভাৰ্য আহাব হয়।

সুটিশাৰ্সের অকের সহিত পাতিমেধ্য বস বিভিন্ন করিছ। বটকা প্রস্তুত করিছা সেবন করিলে বিস্টিকা (কলেরা) এই কলে।

সুচিলা আন্ধান্তার দেবন করিলে আন ও লিককেরে হইতে বন নির্বাত কুইছা পৃথিলাক শক্তি বাড়াইছা বেছ । ইং। কর্তাশিক, অনুনক্ত ও মুক্তমত্তর উত্তেজক কলিছা অভুলান বাড়াইছা কেছা।

অধিকয়টোর সুটিলা ব্যবহার করিলে আকেন্ মুক্তাইয়া ধের এবং আকেনের স্বরে ধবনীর দ্বোত করাইয়া রক্ষের চাল বৃদ্ধি করে, চক্ষের হারা দ্বির হয়। আন-প্রান্ধকলি পড়িতে বাকে এবং বাসময়ের আকেন্যবস্থা নিবান বাহির হয় না। অভিযানার ব্যবহার করিলে নিবান বন্ধ হারা। ইংগ্ বাড়িয়ে বাকে। হক্ষের উদ্ধান বাড়িয়া জান পঞ্জি নই হুইয়া মৃত্যু বটে।

ইহার বীল উত্তেজক, এতেই পুটকারক, বাড, গ্রহণী, বিহচিকা, কলকক, শৃদ, অনীর্ণ, কোটবছ, হঞ্চেক, কক ও কাহি সাধ করে।

के ने पेरे के के नहां कि अब विश्वास है है। इस नाम के ने के हैं करने निव्यान Surptioning अबर brucing चारक। हैं का निव्यास करा, नकामांक, बाक्स के करियान दिवस विश्वास करा, नकामांक, बाक्स क

Glossery: —সংক্ষিপ্ত স্থপারিচয়: —

सूट्नित स्था : - एककेंड़ा कविता हृत्यत स्थानत नक्षित विनारेडा विक अवश्व कविता वात्रात स्थानत विद्या विवास केंग्यात हुत।

भाषा !-- (चक्रमा नाम: अवर कटक अटमम निरम केनकाव एवं ।

नोक :-- इसकि जरवाद वर्षिक विभावेद। मृत्य बादकक वृद्ध :

कार्क :--काजानश्च, सब अवः अधिभाषाः त्यारम शानका का ।

मखन् :-- महमूबि वृष्टिनाटक काय्यव अनः कायकिता क्नील् विविध्यक्ष

Fig-Rheede, Hort, Mal., 1, t 37 , Bentl & Trim, t 178 , Bedd., Fl.

Sylv., 243, Kirtikar & Basa Ind. Med Pl., t. 633 A.

Ref-F B. I, IV. 90 , Roxb , F L, 575 , B P , is 704.

387 Strychnos Nug-Vomica Linn (affer)

388. S. potatorum Linn. (নিৰ্থনী)

काषानुकातीमान १—२६२, मन्धनार—नःइक: नियनी—याःमा: नियनी—हिन्ही, कोलू, नियनीगानिका, किलाय—दशकादे, किलू—स्पाटे, नियंनी—क्यबारे;

ভিতাৰ্-কোটাই—ভাষিৰ , কটাকাৰ্, চিল্লাভিজাৰ্—ভেলেভ ; কটাকাৰ্—খাল্ল ; কুচিলা—আলাৰ ।

কতকো কুপ্রসাদক কত বিক্তকরথ।।
কটাজ ভেদনারক জেরো ওড়ফল: কৃতঃ।
কেনাক: কড়ফল বিক্ত স্থাচক স্বাহ্বঃ:।
কতক: কটুডিকোকক কুল্ল কুমিনোবস্থাং।
ক্রচিক্তক লাগেবার বীক্তম মুপ্রসাদনম্।

इक्ष्मिक्कें:। आजामिकाः।

মামপর্যার :—কডক, অভ্রানাধ, কড, ডিকক্স, কচা, ছেখনীয়, ভড়ক্স, কডফলাডিজ, স্থীচ—এই নাট নাম।

क्षणर्यमञ्ज्ञ :--- कडक--- कर्षे कडका, केकरीया, प्रश्व गत्म विकास, क्रिकिश, क्रिकिशमक, विवास वीक्रिकिश्य क गुण्डलाय विवासक।

ক্ষম্বাধ :—পশ্চিম বিহাৰ, ছোটনালপুৰ, উদ্ধিতা, বাকিবাকা ও সিংবলরীলে বাছে।

বৰ্ণমা :—সংঘাঞ্জি পাছ, ৪০।৪০ কৃট উচ্চ। হাল ই-ট্ট ইজি পুন, স্কাৰণ কিবা প্ৰবেষ আজাবৃক্ত কুকাৰণ, কৰেৰ মজ। পাছ বট্ট কিবাল, ১ ইজি বিশ্বান জিবাঞ্জি, ছই বিকে সঞ্চ, সামে বামে আপটা। পাছ হুজনোৰসূক্ত, পোড়াছ ভট্ট শিষা আছে। বোটা কুজ। পুনাৰত ১ ইজি। কুল বেড অথব শীক্তৰ্ণ, লোলছবুক্ত। তাকেলৰক্ষ্ত লখা, ঘোটা। ফল ও ইজি বালবিশিটা। পাছিলে কুকাৰণ হয়। বাজ ১টি কিবা বটি হয়। বোজাবাৰ, ই-ট্ট ইজি, বোজাবোৰ আৰু, কুচিলাৰ বীজ অপেকা কুজ, বীজেৰ আৰু নাই। গ্ৰীক্ষকালে মূল এবং কৰে কল হয়।

भारतहर्य करण :--वीच : अका ५-३ चाना ; नगरना चन्न ५ चाना ।

देशक्ष्यक क्षर्यका राज्यात ।

চরক:—অস্মরীতে কতক—নির্দ্ধনীখনের বস ও প্রটক্তণ স্বাহ্রবারা স্থানাক কবিয়া স্থানী ব্যালে সেব্য (ডিং ২৬ সং)।

চ্যালয় :—সেত্ৰয়োগে কথক—নিৰ্মালীকৰ আৰেও দহিত বৰ্ণ কৰিব। কিকিং গৈছৰ লবণ সূত্ উত্তয়প্ৰপ্ৰতিক কৰিবে। ইয়া নেজে অজন কৰিলে আৰুন নামক নিমৰোগ প্ৰশ্যিত হয়। এই বোগে নেজন্তজ্ঞালে শুণক্ষিকৰ্য বিশ্বং চিক্ কল্পে।

ভাৰপ্ৰকাশ :-- (नज्ञश्रामामार्थ कडक-- नियंने क्य प्रशुष्क पनिया किकिश कर्न्य जर हक्ष्य चढन कवित्य। अञ्चादा हक्ष् इदेश्य कम क मिहुडि ग्या नियाविक इदेश हक्ष नियंग

हंत्र अवर वृत्तिकानां वारण । वृत्त अवरादमां श्रीवादर्भ नायकां क्षः—हेशां योव्य त्यांका व्यव पश्चित्र कवियाय वार्य वार्यक इत (क्ष्मक) । हेशांव श्रीव्य व्यव ७ देवधव नवत्यंव वृद्धिक वाक्षिण वायकांव कवित्य हत्। देश व्यवस्थ व्य (Hand Met. Med.) । हेशांव श्रीव्य विवाद वाद्य, अहे कादत्य हेश 0

वस्त्रकावक वेदश्वरण गुरुष्ठ इव (Amalie), हेल वहसूत्र क भूगाशिक्षा विवादक।
मृत्रकार देशका देशका कर्षा कर्षा कर्षा विवादक। हेश क्षेत्रका विवादक।
मृत्रकार देशका देशका क्षा कर्षा हर्षा हेला भूगीवरवर अक्टा वेदश (Dymock):
मान्यक क्षिरण (गाँउ व्यवस्त्र काशा वृद्धः हेला भूगीवरवर अक्टा वेदश (Dymock):
मान्यक व्यवस्त्र देशव केष्ण वहसूत्र क वृद्धाविद्या व्यवस्त्र हृष्ट (Drury)) (व किश्रामक दक्षित्र श्विषा काशाव १३ नार्षे अवस्त्र वह वेदश वादशाव क्षित्रा क्षा हृष्ट आहे, देशव अक्टि किला कर्षणानि बीक लंका क्षित्र (प्राप्तिक महिन्छ वादशाव क्षित्र क्षा क्षा व्यवस्त्र क्षा विवाद क्षा

ইবাৰ শীতক্ষাৰ লোকৰোগ ও বংগাবিতা ৰোগে বিশেষ উপকাৰক।

Glossery :--সংক্ষিত্ম গুণপরিচয় :---

क्षेत्र :-- अपृत्यादन विषक्ष । प्रमु अवः चार्य कर्नुताव महिन्छ वावदादन द्वादन व्यवदाव भावति एव । भावतिक वेपनकायक नेक्य विमादन पावदाव व्यव । वदपूर्ण स मार्गाविवदाक केन्द्रभावी ।

मधनाः—हत्रक---विवादानं करूप भार्त कांश्वाद्यतः (प्रः क प्यः)। हत्रक नगरमाण्यरणं, किया प्रश्लेष्ठ, উर्देखानव्यश्रानं (प्रः ८० थः) करूक नात्र भरूपत्र नाते ।

Pig.-Kirtikar & Basu, Ind. Med Pl., t 633 B; Roxb , Cor Pl., 1, t. 5 Wight,, III. Ind. Bot., ii. t. 156.

Ref.-F. B. L. iv. 90 , Rosb. F. L. s. 576 , B. P. D 704.

386. Strychnes potatorum Linn. f. (firent)

LXIX. GENTIANACEAE, Genus-CANSCORA. Roem,

389. C. decusesta Roem. (可有更简)

শব্দুকী সুসুকী চ শবাহন কৰ্মানিন।
সিত্তপুকী কৰ্দুকী কোনা কৰিলাসিনী।
চিন্নিটী পথকুল্পা কুল্ডা শব্দানিনী।
ইত্যেধা নথপুকী ভাতুকা বাদশমাৰ্থকে।
লথপুকী হিমা ডিকা কোন্ধ ব্যক্তিনী।
গ্ৰহকুডানিকাৰ্ডী ক্ৰাক্তপ্সিকিনা।

রাজনিক্টুঃ। শুকুচ্যাদিকটি।

- मामनवात्र रः--व्यक्ष्यो, प्रकृषो, व्यक्तात्रा, कर्त्राक्रिये, विष्कृषो, कर्त्र्यो, द्वरा, व्यक्तिमानियो, हिरिन्धि, व्यक्त्रवा, कृत्रः। व्यवस्थिते—धरे वावधि स्रवः।
- ক্তৰ্পৰ্যায় :---স্থাপূলী---শীভাইৰ্যা, বিজ্ঞান, যেখা, সম্পাৰ্থ, পুঞ্জান্তালয়ৰ নালক। স্থতি ক কাজিপ্ৰাৰ, এবং স্থানীক্ষৰ সিধা।
- ক্ষাক্ষাক :—ব্যাবেশ্যে আফ্টিস, পজিত ও আফ্রিড়িবিডে প্রচুৰ ক্ষান, বোটানিক্ গার্ডেন্ন অনেক কেবা বাধ।
- বর্ণ রা হ—ছোট করজাতীর উক্তিন, ৬-১৮ ইকি সাধ, কাকে চারচী নিরা আছে। নাবাকনি উপরিচিত বিজ্ঞ। পরা অনেক ধর, বেণ্টা ছোট, নীচের পরা প্রায় ১ ইকি, উপরেচ পরা ছোট, জিলাকৃতি ও লবা, কুর্যােশ লোকাকার। পূলাকর লবা ও চতুরােও। পূলাকরক লোকাকার, ভূল বেতকর্ণ কিবা কিকে শীরেবেও। পূথকেশর চটী ও ছোট। স্থাকেশর কর ভোট, বীজ বজ, কাল ও ধুন্যবর্ণ। এই লাহ্য বর্ণার প্রেচে উক্ত ছাত্রিয়ে জারাে। শর্মকাল কটকে শীরেকাল প্রায় করা ও ক্ষেত্র নাম্য হা

यामहार्थाः करमः :-- अवतः वेदिन्।

সূত্রপ্রায়ংশের ঔববার্থে ব্যক্ষার :—হিন্দু শার্মতে এই ওও ধানক ও ব্যক্ষারক এবং আছমিক কৌর্জনা বোলে বড়াই হিজেবন । ইয়া প্রভাগত ও আছমিক কৌর্জনা বেয়াক ব্যক্তি হয় । ইয়ার টাই ্লা বন ১ আউল পরিমাণ রেয়ান করিলে পালন বোল আবাহ

হয় (Dutt)। ইহায় টাট্কা হল ১ আটক বৰু এবং প্ৰবদ্ধ (মুড়) সহ পাললকে পান কৰাইলে পাৰণামি আবাহ হয়

উপক, অপানাৰ্গ, বিভ্ৰম, কুট্ৰুল, পজনুলী, বচ, হ্ৰীডকী, ভানকুনি (পথপুলী) সমপ্ৰিমাণ ভাঁড়া কডিয়া একটো ছিজিড কবিয়া উক্ষ ভাঁড়া ও বিন ব্যবকার কবিলে বেখা বৃদ্ধি ধৰ এমন কি ছাজেয়া একখিনে ১০০০ লোক মুখন্থ কবিছে পাৰে যদিবা কথিত আছে।

Glossary :--সংক্রিত অপপরিচয় : -

भीक् ३--विरक्षक, बनकावक, बनावन ।

গাঁহের টাট্কারস :—হবিধ বিকৃতি, অগণায় এবং বাতৃ থৌল'ল্যে উপকারী। মন্তব্য :—উপধ্যেক প্লোকটাতে পর্যায় নাম ''কুসর'' থাকাতে এটা সন্মিত committee কর্তৃক সময়িক "Evo-family—Convol Vulancy এর কেম্মাটা ব্রহাই সক্ষর।

Fig:--Kirtiker & Basu, Ind. Med. Pl., c. 638 A.
Ref :--F. B. L. iv. 104; Roxb, F. L. i 403; B. P., u. 708; Pram, H. H., 233.

389 Canacora decussata Roem. (wrayfa)

0

Genus-SWERTIA Ham

390. S. Chirata Ham. ([6078])

ভাষাপুসারী নান :—তৃনিং, কিরাভডিক—সংস্ত ; চিরেজ—বাংলা : চিরারজা—ছিনি ,কিরাইত , খাড়োকিরাইত,— বহারাট্র ; কাবিরাতৃ—গুলরাট ; নেলবং উচ্—কর্নাট ,
নীলবেরা—মালাবার ; নেলানের্, নিলাভেক্—তেলেও , নীলভেক্—ভাষিত : ডিরাও
—বোকে।

ভূমিকো নাৰ্য্যভিক্ষ্য ভাৎ কৈয়াভো রাধনেনক:। কৈয়াভভিক্তকো হৈম্য কাণ্ডভিক্ষ্য কিয়াভক: ॥ ভূমিকো বাজসভিক্ষ্য ক্ষমণিগুল্লরাগত্ত। অপসংযোগন্য পদ্যঃ সুক্তমণ্ডুভিনোকসুৎ॥

बाजनियकेंद्र । अक्यांतिकाः

- দাৰপৰ্যায় :—ভূনিব, নাণ্ডাইঞ, কৈবাড, বংগদেনক, কৈৱাডাউজক, হৈব, কাত্তিজ, কিবাডক—এই লাটটি নাম।
- া শশর্কার :— তুনিক— বাওখারক, ডিজ হস, কল ও পিছজুর নাপক, স্থান্তাপক, পথ্য, সুঠ, কঞ্ এবং পোথ নাপক।
- ক্ষমান :-- হিমানত প্ৰত্যেষ নাজিলীকোক একেলে ১০০০ হইছে ১০,০০০ কুট ইছে, কান্ট্ৰিত হইকে কুটান একং বালিয়া পাহাকের ১০০০ হইতে ৫০০০ চুট উক্তে কেলা যায়।
- वर्ष मा :—हाई थाना श्रवकानीय देवित, नात २०० वृदे देवः। नव २०० हे के नवा, हुँ है कि विक्रयः नाहित नीत्वय नहान वह दशः। व्यत्तावाकित त्वानावाद व्यवत नाहित भित्रा विभिन्ने। नूनावक वह नावाक्षणायां विभिन्ने नव्यन्ति। क्रूक्तव विद्यान है है कि । नून सर्व क नै ठवर्ष। श्रदकन्य क्या । योकस्वाय है है कि, विवाहति, ज्ञा। रीख होत है कि, वक्षतः। ज्ञानहे—दन्तिवय द्यारत क्या क क्या हत।

ষাবহার্য করেন : -- সম্প্র উভিত্। চুর্ব-১-৪ জোলা। ভাব--৫-১৬ তোলা।

टेक्टक कृत्रिकः शक्ताः।

চরক: (১) রক্তালিকে গুনিব—চথন ও চিবেডার কাবারি বিবিধ বরনা বক্তালির প্রাণমণ
(চিঃ এলঃ)। (২) শোশে খুনিব:—চিবেডা ও ওঠের কর জিবোরম শোধ নই
করে (চিঃ ১৭ লঃ)। (২) ক্ষম্ভকার্য খুনিব—চিবেডার কাব এগুডিকে পান
করাইলে প্রাথডির করের বিশ্বরণ করে (চিঃ ৩০ লঃ)।

- ইবি।ৈত :—পতে পিলাব হুট কেনে কুনৰ—চিনি ও তিবেতারণী স্থলালে লইব। সেবন কবিলে কিবা চিবেতার্থ মধ্য সহিত সেবন কবিলে, পঠাবছার ব্যন প্রশাসিত হয় (চিন ৫৬ আ:)।
- শৃপত্রহাতেশর ঔবধার্থে ব্যবহাত : —ইচাল বাজির হাজারে বিজয় হয়। সলর পাছটা ঐথবার্থে বার্ছত হয় বিশেষতা ইহার মূল অধিক মূলাবার। বেলীর বৈজেয়া ইহারে পালহর পোগত ও বলকারক সনিয়া বর্ণিনা করেন। Dr. Druty বলেন বে, ইহার কাথ বারেরা উঠিতে নহে, পাছের কার জালে বিজ্ঞাইরা সেই আল বাওয়াইতে হয়। কেই কেই বলেন বে চিরেতা নিছ করিলে উহার প কি নাই হইয়া হার। চিরেতা বলকারক ও ভিজ্ঞ এবং বাহরোগরত হাজির অধীর্থে বছাই উপকারী। চিরেতা প্রথমিতা নেগাল হইতে আলে বলিয়া ইহার একটি নাম নাইগাল। চিরেতা কোটকারীক মূর করিয়া কোট পরিভার করে এবং শিক্ষ বিশেষণ করিয়া লেয়।

भाग्रक्षिक हैन। यनकावक, ब्रुट्यानक, नावक, नावक, नावका, क्रिकि क इन्हेंदान विदायक यनिया विनिध मारक। हिरवजाब महिन्छ मायक व कि यमनावारन व्य क्रुन्येन्ट्र क्रिक्ट व्यक्ति विन्य क्रिक्ट व्यक्ति क्रुन्य क्रिक्ट मायक व क्रिक्ट क्रिक्ट क्रुन्य क्रिक्ट क्रुन्य क

ইয়া ব্যক্তিক, বৃহ্বিবেচক, বৃহ নাপক। হাও পাছের ব্যক্ত নিবারক। জিলি-নাপক ও চক্ষেণ্ডে বিভাগম (W C,Dutt)।

Glossary -- गः विश्व क्षणातिहाः :--

গাই-ভিক, বনাবন, অধুকৌপক, ব্ৰহ, বিবেচক।

भवित्रो :-- इतिक--- (मधनीय, प्रकाशधन अवः क्ष्मानिश्रहतेशार्ग अवः ख्रामाक चारवसाविवार्ग कृष्टित गाउँ करिसारकृतः

देश नाइक, क्रावर्षक, निवासन कि-शक। किन्न क्रावेश्वर कारी अरह । हिरवंश जाशान-हर अवः व्यवस्थितहर व्यक्तिया हान करन । वेश निवरताय जानक अवः वहण, वाशी दिन्द (Aconic dyspepsia), व्यवनिक, व्यक्ति, वास्ति, वीर्त्यत अवः वहण्य व्यव वायक्षय हर । हिरवंश कान अवः क्षीक क्ष्यक नह निवित्यत क नाइ क्ष्या ।

Fig.-Bentl & Trim., in, t. 183, Kirtikar & Bass, Ind. Med. Pl., t. 641 B.

Ref -F. B I., tv 124; Dym., ii, 511. Rozb., F. L., ii, 71

390. Swertin Chirata Ham. (fittem)

Genus-NYMPHOLDES

391. L. cristatum. Grisch. (519 Riffl.)
N. Cristatum (Roxb.) O Kntze.

ভাষাপুৰারী নাম : —কান্যছগরক, তগর—সংক্ষা, উপন্যালা, লিউনিছোপ—বাংলা : তগর-চণ্ডী —ক্সি: পিতীতগর—ক্ষম , নন্দির্কনিচেট্রু গাড়ি চলবপুচেট্রু -তেলেঞ্চ : পানিক্ষা—উডিছা।

অৱস্থান :-- সম্ম ভাৰতের ও বহুগোলের পৃত্রিষ্ট ও বিধেন নচবাচর দেবা বাছ। স্থানীয় বেশীর প্রথে বছন পরিমানে কলে।

वर्णना :—जवादन के देव, जदन का निवा बादक, नैरहें है है दिन निक्य वा देव हव। नदाव बान ১-७ है कि दर्शवरक नामूक कृत्वव नदाव काव किया जानाद करा, नदाव पहें है कि नवा। नदाव के परिवास वक्षा, निर्देश निवासित न्योंद्र दिवरक नाक्षा दाव। कृत त्यादर्श, कल त्यानाकार , जदन ५-२ि वी संवादक, वी संवादान हो, है कि । वव-कादन कृत क करा हव।

बायशर्वा करन :--नवत वेकित ।

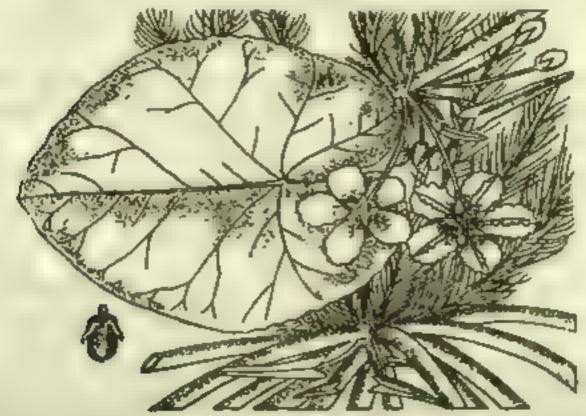
भूमध्यमाराम्य क्षेत्रगार्थः नायमातः --कवित कात्य (६, ६६२८) नाके क हेता वाहेत्स विता

Gloumey :-- नरक्तिक क्षत्रभविष्टक :

পাঁছ :-- চিৰেডাৰ পৰিবৰ্জে কৰে এবং কাৰ্যাৰ ব্যবস্তুত ব্যৱ

Fig. -Rheede, Hort. Mal., zi, t. 29 (1692), Wight, III Ind. Bot., ii, t. 157; Roxb., Cot. Pl., ii, 3, t. 105.

Ref -F. B. L. iv 131; Datz & Gibs., Bomb, Fl , 158.

391. Limnanthemum crutatum, Grueb. (श्रेष माना)

LXX HYDROPHYLLACEAE. Genus-HYDROLEA. Vabl.

392. H. asylanica Vahl. (केंग्लाकुरा)

स्रावासुमात्री बाम 2—व्यविवादी, नावनिती, इनिती—गःइक, वेबनावना, विकानना, क्रिक्श—दाश्या; क्रिक्शती, क्रिक्शिक्य हिन्दि, क्रिक्शक्या, व्यव्यावाधि, व्यव्यावाधि, क्रिक्शिक्य हिन्दि, क्रिक्शिक्य हिन्दि, क्रिक्शिक्य हिन्दि, क्रिक्शिक्य हिन्दि, क्रिक्शिक्य हिन्दि, व्यव्याविक्य हिन्दि, क्रिक्शिक्य हिन्दि, हि

0

কলিকারী লাকনিনী কলিনী গ্রন্থপাতিনী।

দীবিবিশলাহ বিদুখী কনী নক্তেন্দুশুশ্পিকা।
বিদ্যান্দানাহ বিদুখী কনী নক্তেন্দুশুশ্পিকা।
বিদ্যান্দানাহ বিদুখী কনা চ লগভং পুশ্পাসোরতা।
ক্রিপ্রান্দানা ক্রিপিখা স্থানেষা বেড়েশাক্রা।
ক্রিকারী কটু কা চ ক্তবাডনিক্সক্রী।
গঠাক্ত শলানিকান-ক্রিণী সারিগী পরা।

तामनियमें : । मधास्तापिकाः।

কাসপর্যার 2—কলিকারী, কাকলিবী, কলিবী, কর্মণাতিসী, বীরি, বিশ্যান, করিয়্বী, হল, সংক্রাকুশুলিকা, বিহুং জ্বালা, সাহিজিহনা, স্বাহাং, পুলংগাঁবজা, ক্রিপ্রান্ধা, এই কোল্টি সাম।

ভাগৰ্যায় :—কলিকারী, কটুবল, উভবীয়া, কল ও বাহুনাপক। পর্যপাতকারক, পতি নায়ক।

জন্মান :—সংগ্র ভাগভাগ, রগনী হাওচা ও বছ'বান জেলার নির জলাকৃষি ও গাভাগেতে

জন্মে।

सर्व नि इ—वर्षी दो काठान्त स्वा । देशव श्राप्त श्राप्त विदेश निक्ष स्वा । काठ क भाषा नक्ष्म क क्ष्मि, भाग ३-२६ देशि नक्ष । द्विष्ट दिनमाणां स्वा निष्ठा, विदेश हिंदे, भाग केस्स कि अध्या नक्ष भूभारत सामक स्व द्वा । स्व केस्स विदेश भूमार्था। स्वा नामकि कायम क लायपुर्क । भूभारत ३-३ देशि नया। भूभायस्य है-दे देशि भूगायम्य प्राप्त, जीवमान क्ष्म स्वा अथा, विद्या। वीष्टकार क्षिप्त क्ष्म स्व क्षा । वीष्टकार क्षिप्त स्वा दीक्ष स्व अथा, विद्या। वीष्टकार क्षमाप्ति क

भागमार्थ करण ३—१७ ।

মূলপ্ৰান্তাংশের ঔষবাৰ্থে ব্যেষ্ট্র :—ইলাৰ পত্র পেৰণ কবিয়া করে লাগাইলে করা পরিকার হুইয়া শীল্ল লাভাল হুইয়া বাব । করে কোন প্রকার বিষয়েল লোক হুইলে ইয়া লোক নুষ্ট্র কবিয়া করে সামার্ট্রা আহে।

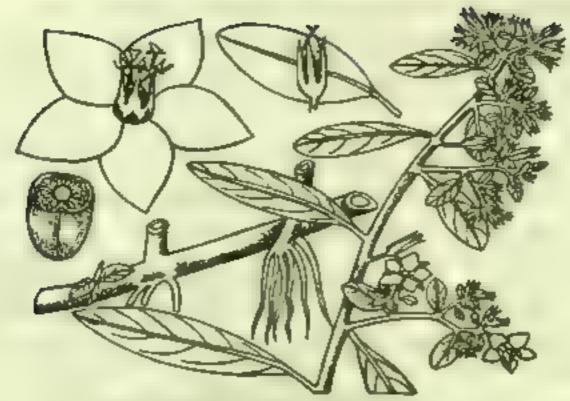
Glossery .—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় ঃ---

পাজা :-- বিজয়ার এপেক । পুরান্তর করে পুরুটির হিসাবে ব্যবস্তুত হর।

Fig.—Lamk, III., t. 184; Bot. Mag., 11, 193, t. 26; Wight, III., t. 167 & Ic. t. 601; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 644.

Ref.-F. B. L. iv. 133; Rozb., F. L ii. 73; B. P., ii. 711; Watt. iv. Pt. I, 315; Prain, H. H., 241.

392 Hydroles zeylanica Vahl. (क्षेत्राचुणा)

ভাৰাকুলারী নাম :—বংধার, রেয়তেক—লাকুড; বংনাধী—বাংলা; বহুপার, নিমোরা— বিন্দি। নেলবদি—বহুধারী, চেলু—কর্ণাটী; ভোক্ত—বেংকে; পঞ্—উৎকল, ভগ্নিতন্—লাকুড, বিন্ধি—ভাবিল; নাকেছা—ভেলেঞ; নেকিভান্—ভারুও।

রোভাতকো বছবার পিদ্দলো বিজন্থসিত।
ক্রেন্ত্র শীক্তকার শীক্ত শাক্টর কর্মারক।
ক্রেন্ত্রকা গাজপুলার ক্রান্ত একদশাক্ষর।
রোভাতকর ক্ট্রিলো বর্তর করারর
বাজ্যক পাচলকরঃ ক্রিনিশ্লকারী
আনাক্রেনাব্যক্রেনা বছরেণার্ডি
ক্রিন্ট্রানিশ্লকার

রাজনিকটু:। আজানিকটু:। নালপর্বার:—শ্রেষাক্তক, বছৰার, পিঞ্জিল, বিজকুংলিও, পেলু, বিত্তকল, বিজ, পরেট, কর্বারক, কৃষ্ণেক, বছৰুল—এই এগায়টি নাম।

- গুণপর্যায় :—প্রেয়াডক—কটু রন, শীজনীয়, বিলয়ত সমূহ কথার রন, বাচ, পাচক, জিবি ও পুলনালক। বজনামালত, বলবোধ, কারণ ও বিজ্ঞোটক পাতিকারক এবং কলকারক :
- ক্ষমান:—হিবালর এথকনৰ চিনাৰ হইতে সাগ্যে ০০০০ চুট উচ্চে এবং ব্যৱসাগ্য শার্কান্তা প্রবেশ, বর্ণা, বরা ও বন্ধিৰ ভারম্বনৰীঃ বন্ধবেশক ক্ষমেণ ও প্রায়ের বিনারার ক্ষের বায়।

शासकार्यं करमं :--वर् ।

বৈত্তক অহুবায়ের ব্যক্তার।

- চ্যাক :—ক্ষক্ষবিসার্গে বছরাংব্য —ক্ষায়তসংগ্রু পিট বছরায় ক্ষেত্র প্রসেপ ক্ষরিসংগ হিকাম (টি: ১১ খা:)।
- পুঞ্জের ১—(১) বৃশাবিশস্কানিতে লেপ্ডক্—বাদ ও আভাতর স্পরিবস্থানিকের গলেই ব্যৱহার অক্ষে এয়োগ বিভাগর (বং ৮ আঃ)। (২) রক্ষাপিতের পাকার্যে লেপ্সে— ব্যৱস্থান কোন্যা বহুবার কর বক্ষাপিত্র লেবন করাইবে (উঃ ৪০ আঃ)।
- क्ष्मिकः—(>) जन्तिकांत्र त्मन्दक्—वयुविका वाविव क्षेत्र आवाम अविविध कविवाध वस्तु वद्दवाव क्षम्य विक्रवांत्र कारक त्मार्थन कविवयं (वयुविका हिः)। (>) द्विन्त-कृष्णीक्ष्मद्वन वहुवांद्रकम्प्रका—अविवि विक्रवद्यम लोक्नाम काविकनिष्ठे वद्यवाद क्षम्यका वाद्य अनिध कविद्या, वोद्य वाविद्य। यहंद्रांत्रांन नावेषा केत्रां वृद्धिक त्य देवनः नक्षित्र वृद्धित, त्मारे देवन व्यवस्थ कवित्य क्षम्यक्ष्म होता व्यवस्थ कृष्णा वृद्य। यहं देवन महान, व्यवस्थ व व्यवस्थानय नृष्णिक अनक्ष (क्ष्मद्यानः हिः)।
- ভাৰপ্ৰকাশ:—দুস্তাত সমূত্ৰিকার বছৰাছ—চত্তে বস্তিকা কজিল কংপ্ৰতীকাৰাৰ কিন্ত চত্তে সমূত্ৰিকাৰ্থাৰ প্ৰতিকোৰ, চত্তে শেপুস্থাৰৰ প্ৰদেশ বিৰেণ সমূত্ৰিকা চিঃ)।
- বলসের :—বিক্রোটে বহবারক, —বহুবার অকর প্রনেশ কিখা কাব শেচন বিক্রোটয় পুকে ব্রিকর (বিক্রোট ডি:)।
- মুক্তরেছায়েশর ঔকার্থে ব্যবহার :—বংশ্বত লেবকবের বাবে ইয়ার হলে দবি নিবাহক। পাকা কল বিট ও ভিতৰত। ইউবোশীয়াবের বাবে ইয়া জ্যাত ব্যবহার উপর

কাৰ কৰে। ইবাৰ ১০-১২ দ্বাৰ প্ৰিয়ণ পাঁদ বিবেচৰ কাৰ স্থাৰ নাগত ও বলকাৰক (Dymock, ii, 519) ইবাৰ বৈজ কিবিনাপত, হাল বলকাৰক(Amslin)। Glossery:—সংক্ষিত্ৰ অলগতিনৰ:—

ক্ষ্মি—সংবাহক, ক্রিবিনাশক, এলাককাতক, বিষ, খেলানিংপারক, ব্যৱসায় ক্ষাণার উপকারী। বসুং ও প্রীকার উপকারী।

ছালের রুদ:--বোচভানো ব্যানার উপকারী

श्राद्रमञ्ज काच :- ऋषिवाचा अवः बदः देनकावी

কলের খোলা :—ছিডা ক্রিছিড উপকারী

পাড়া ঃ—কডে এবং সাধ্যৰ ব্যানার উপকারী।

পাছ :--সপ্ৰিমে উপকাৰী।

মন্তব্য :---\$রাক্ বিবর্গরের বছবার পাঠ করিছাছেন।

ব্যবাধ পদা বিশ্ব, পিঞ্জিল ; ইয়া কক, কাৰ, কুম্বৰ্জা, বজৰ্তকা বোলে এবং বৃদ্ধবন্ধক খেনু পিছবিকাৰে বাবজত হয়। বজু—সংকাচক, কলা। ইয়া চৌৰ্বলা ক পিছবিকানক গৌৰ্বলো সেবা। ক্ষেত্ৰ কাৰ বুংগাতে কৰকাৰ্থ ব্যবহুত হয়। কমেৰ পান্ধ বাবছত আৰু কৰবাৰ্থ ব্যবহুত হয়। কমেৰ পান্ধ বাবছত আৰু কৰবাৰ্থ।

Fig.—Rherde, Hort. Mal., iv. t. 37; Wight, III., t. 169, Kirtikar & Basu, Ind. Med. Ph., t. 645.

Ref.—F. B. I. iv. 136; Rozb., F. L. 590; B. P., ii. 714; Prain, H. H., 241.

393. Cordus, myze Tinn. (बस्तारी)

394. C. oblique Willd. (द्वांडे क्वली)

ভাষা প্রসারী নাম: — প্রকান, ভ্রন্থারত, ভ্রন্থারত — সংস্ক , ভোটবহুনারী — বাংল: , ভোটসাপোর, প্রভয় — ভিঞ্জি; পেছিনি— মহাবাই; সোন্ধান — বােধে; নাকভিলি, শিক্ষাবা বিলি—ভাবিল; চিন্না নাকেক, নিরাবটকু—ভেলেও; ভ্রানানী—ভ্রন্নাট।

ভূকব্দারকভান্ত: জ্রারেন্ডাতকরথা।
ভূকের্লারকভান্ত শিক্লো লগুপূর্বর:।
লগুকর প্রকলের লগুক্তরাক্ত সং।।
ভূকব্দারের লগুরা ক্রিমিনোকবিনাকর:।
বাভগ্রেলাকর কিকিৎ স্থীতঃ অগ্রারকঃ।

डाकस्थिके :। आजामिका ::।

व्यामर्थितः - कृत्युंशायक प्रकाश शायकः, कृत्यम्, समूर्यम्, निक्रम् समूर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, समूर्यकः, समूर्यकः, समूर्यकः, समूर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, सम्पर्यकः, समूर्यकः, सम्पर्यकः, सम्प

ওপপর্যার:——ভূকর্ধারক—সমূহ কণ ফিলিবেক নাপক, নাচুবৃদ্ধিবারক। আয় পীতবীর্চ্য এবং কবিল্যক।

क्याचीन :---,कांग्रेनामभूव ; म न्विवकातक, नाकाद क्षेत्व निःत्म नवाळ क्थारम मुद्दे हत ।

वर्षमां :— । कृष्ठे देश गाष्ट्र । हेश व्यक्तिक व्यवको C. mysa जोड्व कृषा । अस्त वर्षाव केव विक वर्षा, विश्वकृष्णि । गाक्ष गार्थान्या और । भाषात क्ष्मिक लाव व्यक्ति । विभाव विक विक । वर्षा केवि । वर्षा वर्षाव , वक्ष्मिक अस्त । वर्षा केवि क्ष्मिक अस्त । वर्षा केवि क्ष्मिक क्ष्मिक क्ष्मिक क्ष्मिक क्ष्मिक वर्षा वर्षा । वर्षा केवि क्ष्मिक वर्षा क्ष्मिक क्ष्मिक

थानकार्या करन :-- ५०।

मूमाताबर्शनं श्रीवर्गार्थ नाम्कानः —हेशन कम निव् निराधक अवः शायकः। निव् भारत्य भारत्या देशाय निव्यव योगा वर्गना वर्गना काला काला क्रेस्ट अवश्यकात्र माह्रे। नादिव एवं। देश भारतादिवा निराहक (Watt)। C. oblique अव माह्र अववक्त माखि माह्य। देशव वर्ग अहे नाह्य नगान मनिवा मात्र भूवक स्वश्री क्रेस ना।

Glossery :-- নংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :--

কৰ :--- সংহাতক। ক্ৰিবিনাপক, প্ৰৱাৰকাৰক।
পাড়া :---কড়ে ও বাবাৰ জনাই উপকাৰী।
পাড়া :----সৰ্প কৰেনেৰ বিকে উপকাৰী।

Fig -- Kittikar. Basu Ind. Med Pl., t. 646; Ref. -- F. B. L. iv. 137; Roxb., F. L. u. 330, B. P. u. 714.

394. Cordia oblique Willd. (ट्या वस्तारी)

Genus-HELIOTROPIUM Linn.

395. H indicum Linn. (शांति " पा)

ভাষাপ্রসারী নাম:—হতিওঠা— নংক্ত , হাডিওঁ ক:— যাংগ্য , হাডিওঁ চ— হিন্দি ; তুলমানি। নাগম্ভী—ভাষিদ : ভেন্দেইছা—ভেন্দেও , নেন্ধ্যদ— মহপ্তেই ; নসুমানার— ক্ষিট : হাজি-ক্ষনা—ক্ষরাট ।

> হত্তিততী সহাততী ততী গুসরগতিকা। হত্তিততী কটুকঃ তাৎ সহিপাক্ষরাপহা।।

রাজনিক্ট্র। প্রচাদিবর্গা।

মাসপর্য্যার :-- হতিকরী, বহাততী, তথ্য ও ব্যৱস্থিতা--এইতনি নাম। গুলপর্য্যার :--- হতিতথ্য-- কটুবন, ইক্ষীর্য, সমিসাক করু নালক।

ক্ষাত্রাল :--বল্লেবের অকবিত জকলের বাবের ও প্রকীর বা এবং আরর্জনাপূর্ব ছালে ব্যবহারার। বোটানিক বার্জনে অকের ধেবা বার।

ষ্ঠ্যা :—ব্ৰহীতী ওয়া, ১-২ চুট উচ্চ, কান্ত কাল্য ও নৱম। পাৰাঙলি থাড়া চুইছা থাকে। পাতে নিয়ন্ত বেতৰৰ্থ লোক আছে। পম ভিবাঞ্জি , অপ্ৰভাগ সক, নিয়নিকে লোমস্ক,

उत्तरम (नानाकाक सथवा इश्निवाक्ष्णि । भूम्पन्त एवीन स्टब्स साव, भवकात स्वत्य स्वत्य होते स्वत्य । स्वत्य व्यवस् स्वत्य होते स्वा । स्वत्य व्यवस्थ स्वत्य व्यवस्थ व्यवस्थ स्वा भाषाक्षण व्यवस्थ स्वत्य स्वत्य

बाबहार्या करणं :--नश्रत्र केविय् । जन, वाकः हे--> रणना ।

Glossary:—স্কেপ্ত গুণপরিচয় ঃ—

পাজা :—কোড়া, হা, বাাবা এবং বে কোন কীট বংশনে উপভাষী। মাজ্য--প্ৰবাহকাৰক।

Fig-Wight III, t. 171; Rheede, Hort. Mal., z, t. 48.
Ref.-F.B.f. 1v, 152; Rogb., F.f., t. 454; B.P., it. 716; Prain, H. H., 242.

395. Heliotropium, indicum Linn. ((1886 1)

0

Genus-TRICHODESMA R. Br.

396. T. indicum R. Be. ((本) 中旬)

- ভাষাপুৰাত্ৰী নাৰ:—ত্ৰণ —কংশ্বৰ, হোটকল—বাংলা; ছোটকল—হিন্দি; গাওলালান নিম্ম: কৌৰী-বৃতী—পালাৰ; সহানা-কল—বহাৰাই; কল্বভাই-টুবাই—ভানিদ; গৌজনেটি—ভোলেল; বাভিত্ৰৰ—কাজীৰ।
- জ্জাৰী:—আহতের স্ক্র কেবা হার। হস্পী, হাওড়া ও বর্ষমান জ্বোর ব্যর্জে ও ক্ষমিত স্বাহিত বহু পরিমাণে করে।
- नर्भ मां:—त्याचा क्ष्मकाकोत भाषा। हेदात काक क नावात नक नक भाग वाद्य। काक वाद्य वाममित्रक, १४ देकि गर्गक मना हता। भाग का तेत क्षेत्रिक बदात। १-६ देकि गर्गा वाद्य। भाग का तेत क्ष्मित्रक बदात। १-६ देकि गर्गा। द्यात्रेत द्वाति कृत जाक जावति हतः विद्य जानदेनी जाव मान, क त्याव द्वात्र वाद्य व्याप्त क्ष्मा। भूभवावत्र के देकि, व्याप्त वाद्य वाद्य वाद्य वाद्य वाद्य क्ष्मा। व्याप्त वाद्य वा

गुक्सर्व करण १--भव व निच्छ ।

মূলগ্রাহারেশর গাঁধণার্থে ব্যবহার:—গণীরের কর্যান্ত এবং ব্যক্ত। সাক্তিরতে। ইয়া পুন্টিন রণে ব্যবহার হব (Wate)। হোটনাগণুবের লোকে ইয়ায় নিক্ত ভাঁড়া করিয়া হুলার ও গোঁটেয়াকে গ্রহান করে (Rev. A. Campbell)। ইয়া বত্ত-পরিভাক্ত ও ভিরক্তা।

Glossery ঃ—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় ঃ—

भीक ३--बाद्यायकात्रक । जेत्या व्यानन हिनादर राज्यक एव ।

পাতা :---টাবা তথের বহিত বিবাইরা বাবহারে বোরস্ক করার পক্তি রাবে।

মূল :— দুধা কমাইবার অভ অলে বাটিয়া প্রবেশ হিনাবে ব্যবহুত হয় । বিশেবতঃ গাঁটেয় মূলায়। শিশুর আমানরে অলের সহিত বাটিয়া গানীয় হিনাবে বাবহারে উপকার পাওয়া বায়।

Fig.-Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pi., c. 653 A. Ref.-F. B. L., iv. 153; Rosb. F. L. t. 458; B. P., ii. 720.;

396. Trichodesma, indicuin R. Br. (out) 44)

397. T stylanicum, R. Br. (司李明)

भाषामुनातो साम :--विको---गरकृतः, वक्त्रत---याःनः, वन निवादन---वद्याःहै . द्यारेषुकियाः दश्येषुविधाः--विकि । ।

ক্ষর্মান: —হোটমানপুর, উড়িয়া, হুগনী, ছাওড়া, ১৫ প্রথনার সচবচের ধেবা বার।

मानदार्व कर्न :-- नव

भूतक्रचार्यक क्षेत्रवादर्व गुणकाड :--हेशर यह भून्तिन् तरन शावक्षक एव । हेशरक जाकाच यात नवय दश ।

Glomary :—সংক্রিয় ওপপরিচয় :--পাতা :—বির । এলাংভারত ।

Fig. --Burm., Fl Ind 41, t. 14 Fig 2, Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 655 B.

Ref. FB.L. iv 154, Roxb., FL, i 458, B.P. ii. 720, Prain, H.H., 243.

397 Trichodesma zeylanicum, R. Br. (away)

Genus—ARGYREIA sw.

398. A specious ew (शिक्काक्क)

ভাষাপুলারী লাগ :—বৃদ্ধান্ত—সংকৃত : বীশকাক্ত —বাংলা : বিহাতা, কালাবিধাতা— হিন্দি , বোনিকারি, বেভবরগতা—বহাতাত্রী , বহনারো—অক্তাট , এংপুন্টে—কর্ণাট , সমুস্থানা —বেজস্ত : সমুস্থানাই, সমূত্রশাক—ভাষিত , সমূত্রশাকা—ভালত , ব্যক্ত -আবক্—সীক্তাল ।

> इक्साइक आरक्षी कृत्या जीर्वशायकः। इक्ष्य द्वानेवपूर्णी कार्याद्वी वागमाञ्चितः।। इक्ष्याक्ष्याद द्वानार निकास क्ष्याक्ष्यः। क्षार कार्याक्ष्याः विकीतः क्ष्यांश्रीवात् ।

राजनियकै:। ७५ हानियाँ

- মানলব্যার :— রুজারক, আবেলী, ছ্কক, বীর্থাল্ক, রুজ, ভোটরপুলী, অভাষী ও ছাপনাত্রিকা—এই আটটি নাম।
- গুণপর্ব্যায় :--উজর প্রকার কুরবারক--ধ্যোপা, পিঞ্চিদ, কক ও বার্নাগড, বসকারক, কাদ এবং আর্বেংনাশন। বিতীয়কুলারক অইবীর্যান।
- জন্তান ঃ—পূৰ্বৰত, চটুত্ৰাৰ, আধাৰ, মতীপুৰ এবং বল্লেশৰ বছষানে কৰে। হৰণী এ হাওচা কেপাৰ আমেৰ গাবে ককৰে বেখা বাছ। বিৰপুত বোটানিক গাৰ্ডেনে বছ পাছ আছে।
- নর্থনা :—বহুব্বাপী, বুকারোহী, জড়ানে ল্ডা। জাঁটা লক ব গোলাকার, ল্ডার গারে বজাব প্রথম বড় নহর ও বেডবর্গ লোম জাছে। প্রশালা বোটা, ছেডবর্গ এবং পক গোলার্ড । পর ১ই-৩ ইকি ললা, কিলাকৃতি, প্রাপত, বেবিজে জনেকটা পানেছ জার, বুকরেল বংগিওাকৃতি, অপ্রভাগ করণা লক। প্রভাৱ উপরিভাগে পুত্র সোম এবং নীতে পুনরের ভাল লোম জাছে। পল বৈষ্ঠা জলেকা বিভাগে জাইল। বেটা ১-২ ইকি, লব প্রথমবার, লোলাবুজ। পুলহও ১-০ ইকি ললা, বল প্রথমবার। বিশিষ্ট। কুলের কুঁতি বৃহত, অপ্রভাগ কুঁতালো। কুলের পান্তি বটা, পুনরেশর বটা, বংগুরুলে পর্যক্রেশর থাকে। কুল কল্মীকুলের ভাল গোলালী, সৌলক বিশিষ্ট, রাজে প্রস্তুতি হল। পুলনল ১ই-২ ইকি ললা, সক, বেওবর্গ। কল গোলাকার, ১ ইকি গ্রিষ্টা, রবল, উক্লা, কিলা, বিশ্বার প্রথম্বার্গ। ব্যারার প্রথমবার বিশ্বার বাল।

याम्बर्गिः वरमः :---नवः, निककः वाद्याः, मृत्यूर्गः ३-० चानः । वीक्रपूर्णः १-० चानः ।

देख्या वृद्धशास्त्रका वावदावा

- ভাষাৰ :—(১) আছি নীৰ্ম ৰাজব্যানিতে বুধনাৰত বুল—বাহার "লিবাস্ও" বাজবাদি হাঁমাহে বাহাকে বুধনাৰত সূল চুৰ্গ বোল্যাহলালে লান করাইথে (বাজবাদি চিঃ)। (২) প্রীপত্ত বুধনারত চুৰ্গ—বাহার "লোগ" হাঁমাহে ভাষাতে কাজি বা গোল্ডের সহিক বুধনারত মূল চুৰ্গ পান করাইথে (ব্রীপদ চিঃ)। (৬) বুলাব্রনার্থ বুধনারত মূল—বুধনারত মূলের স্বভূগি বঙ্গুলীর হুলে লাভটা ভাষনা বিহঃ চুপ্ করিবে। এই চুর্গ প্রায়ত বহু বোগাহাতায়ে একবাদ লোকন করিলে, বাহুল বেধাবী এবং বলীপ্রিক ব্যক্তি হুইতে পারে (ব্যাহনাধিকার)
- মন্ত্ৰেল ঃ--পুত্ৰকাৰাৰ বৃহনাত্তৰ্গ-পূত্ৰকাৰ মহত বৃহণাত্তক ক্ষেত্ৰ কছ এবং হুছ বোগে প্ৰায়ত্ত কৰাবিদি পাক কৰিব। বোগবাৰোত পেৰন কৰিবে। এইয়ত তেওঁবেন।

মূলবাৰায়েশর ঔষধার্থে ব্যবহার :—ইয়ার বিকক বনকারক, বাধনানক এবং সাহবিক হোগে ব্যবহুত হয় (Duzea)। পাতা, কোড়া পাকাইয়া কো ও পুঁজ নির্মিত করাইয়া বোচ। ইয়া চল'বোনে হিতকা। ইয়ার মূল ওঁড়া করিয়া বুবেত সহিত্য প্রবেশ সংবিদ্যালয়িক বিভাগিত করিয়া বাদ।

किरिनादिक नृषि निर्माण हेराव कार्या नवीदिक वाविद्या नवीदिक वृक्षण क्याविद्या दिन (Watt)। वेदाव नार्या नवीदिक वाविद्या वाविद्या नवीदिक व्याव क्याविद्या दिन (Watt)। वेदाव नार्या नवीदिक क्याव वाद्या नार्यादेश क्याव नार्याच है। वृक्षणिय नवीदिक न्याविद्या निर्माण क्याविद्या न्याव निर्माण क्याव । व्याव A. apeciose नाष्ट्र वृक्षणिय निर्माण वाद्या वृक्षणिय विद्या वृक्षणिय व्याव क्याव विद्या व्याव वृक्षणिय क्याव व्याव वृक्षणिय व्याव वृक्षणिय विद्या वृक्षणिय वृक्षणिय विद्या व्याव विद्या व्याव व्याव व्याव वृक्षणिय व्याव व्याव

Glossery :—সংক্রিত কুণপরিচয় :—

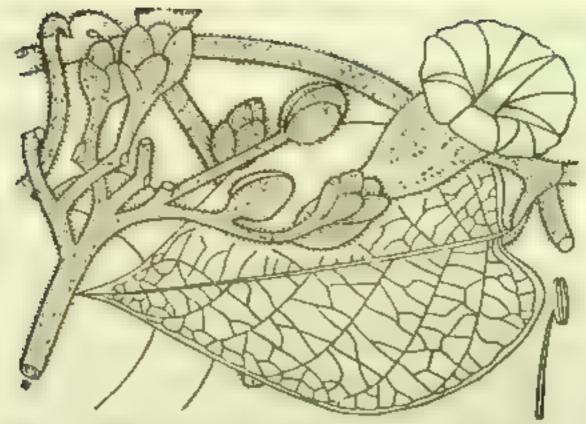
মূল 2—বদকাৰক, বনাৰন। বাতে ও থাকুবোৰ্জনো উপকাৰী। পাজা 2—প্ৰধান্তনিবাৰক। ব্যাধান্ত সিভ প্ৰদেশ এবং চৰ্জনোলে বাক প্ৰদেশে ব্যবহৃত হয়।

মন্তব্য :-- কৃষ্ণ "বলেবানি" বা সেইজ্যুক্ত ব্যাসংগ্রহণীয়ে কুমারক বা জীপালব ইয়ের নাই। রাজনিক্তী হতে বৃহসারকতা প্রজনাতিক, কেনল জীপাল, কুমারক অলেকা অনুবীধা। কোচবিহাতে যে ক্যা "ভাকিনী" নামে প্রনিদ্ধ, অকলোকে ভারতেই কুমারক ক্ষে ব্যবহার করে। বৃহসারক পান্তপৃষ্ঠ কণ্ড,গোষক, ক্ষোইকের উপরি প্রশৃষ্ঠ সংগ্রিই মাজিল, শীল ক্ষোইক

বৃহত্যাহক পাত্ৰপৃষ্ঠি কণ্ড্ৰেশাহক, ক্ষেটকেৰ উপৰি পত্ৰপৃষ্ঠ সংগ্ৰিছ হাজিল, শীৰ ক্ষেটক প্ৰকৃত্য প্ৰথম হয়। ইয়া এবোলে কৰিৎ কোভা পহিলা থাকে। পত্ৰেমিক স্বিত্ত। স্কৃত্যক ইয়াৰ স্বৰ্গোপনী পক্তি আছে।

Fig.—Wight, Ic., t. 851; Bures., Fl. Ind., 48, t. 20, Fig. I; Kirtikar & Basu. Ind. Med. Pl., t. 658.
Ref.—F.S.I., iv. 185; Roxb., F.L., i, 488; B.P., ii. 741; Prem, H.H., 247,

390. Argyreia. speciosa Sw. (श्रीवधायक)

Genus-IPOMOEA Linn.

399. I. pes-cuprae (Line.) Sw. (ছাপদ্বী)

ভাষাসুসারী নাম :—ধীর্ণাঞ্চলদ্ভ; হাগলগুরী—বাংলা; বোল্টাল্যা—হিনি; অটুজন, আবাহকটী—থাবিল; চিত্লালিভি-ডিলি—ডেলেড; আটন্ণা—সাল্য। মন্ত্রেল—বোবে।

> বীৰ্ণনাক্ত বিভাৱা প্ৰাক্ষীপৰ্য কৰা পুশুপোকা। সমস্য পুন্দাপত্ৰা ও বিজেয়া ও বড়াব্যয়া।। বৃহদাক্তম পোলাং গিছিলং ক্তবাত্ত্ৰং। বৃদ্ধাক্তম পোলাং বিভায়ে বছৰীৰ্যান্ত্ৰ।

> > ভাকনিক্ট । ওঞ্চ্যানিকা:।

মাৰপৰ্ব্যার :—জীৰ্ণাত, জীৰ্ণা, করী, কুপুলিকা, অজবা ও পুৰুণতা—এই ৬টি নাব। শুশপৰ্বার :—উভৰ প্রকাৰ কুজাৰকই গৌলা, শিক্ষিল এবং কঞ্চ ও বাহুনালক। ব্যকাৰক, কাম ও আম্বোৰ নালক। জীৰ্ণাক—কুজাৰকের ভূলনার অন্তর্নার।

भवाषात :--केकिन, दश्यवत, क्षेत्राय वित्तवतः तक्षत्र कितावान स्थित साम ।

वर्षमा :— मठारन छे हैन । तर्दरशाद वाल्याव शास्त व्यक्ति वाह । अहे लाह Dr.

Kurz, दावेशक लाइएक स्विदाहित्यन । एस ५-३ हेकि लगा च नहम, काक्स प्रमुख गाजाद वाथ व्यक्षात हरेखारन विकता। निवाकित लाहे गरमद विशा करें।

स्थिति ५-३ हेकि। ग्रावण ३ ६ हेकि, इन वह, नाम च स्वक्रत, नान् कि है-है हेकि।

ग्रावणक ३ हेकि, स्वाठाद नाथ। वीमस्थाय है हेकि, स्वाणाव एक स्वायहरू ।

शीक नया, नवम स्वायहरू। हाल्यवहरू व्यक्त की बीक बारक। वृक्षवाहरूक एम स्थार, नाम वाह स्वयहरूक प्रमुख काल ।

गुरुवार्य करन :-- गड, ज्ल ।

मूलक्षेष्ठार्थनं श्रेष्ठार्थं वावहातः है एवं शास्त्र वास्त्र वास्त्र है है। लोदवरता ताथ करतः। प्रवाह कर प्रवाह के लोध रहान वास्त्र । शास्त्र है इस लोधवर भरक रिक्क (Dymock)। शास्त्र मिन्द्र क्ष्य क्ष्य क्ष्य क्ष्य क्ष्य क्ष्य है। वास्त्र कि महार क्ष्य है। विद्वाह । वास्त्र विद्वाह कि महार क्ष्य क्ष्य कर क्ष्य क्ष्य क्ष्य क्ष्य कर्म क्ष्य क्

Glostery :-- मर्श्विश्व श्रूनभविष्ठम--

পাঁছ :—সংখ্চত, অহু।খীপ্ত, বিবেচক।

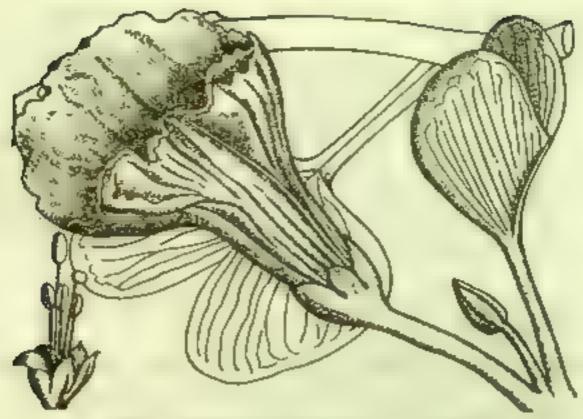
व्यक्ति :-- वाटक अदर वृज्ञदरभाष वाच खरशान कहा हत ।

রস :—শোৰে প্রজান কারক। একই নাজ'পাঞা বেঁজো করিছা ভ্রাছানে শাগান বংক।

Fig -Rumph, Herb. Amb. v t. 159, Fig. 1; Ann. Jard. Bot. Buttensorg., 221, t. 26, Fig. 59; Clegborn, in Madres. Journ., 221, t. 3.

Ref.—F. B. L, 19, 212; Roxb., F.I., 1, 465, B. P., 11, 735; Dym., 11, 526; Prain, H. H., 245.

399. Ipomocea per-caprae Sw. (हान्नपूरी)

400. I. batneus Lamk. (जक्रक्क जांसू)

अविक्रांद्वी वाव :—१्थान्,—११इक : नकदक्य चान्, दावा चान्—नारता : तकदक्य, निवान्—विक्षि : वाथान्—वारव : विकि किश्चाक्, नवित किताक—वाविध : क्रमाशायाः—द्यानक : क्रमकरमय—वानव : निवान्—व्यावाद्व : विविद्यक्षण—वर्गित : व्याचान्—केविवा ।

বুশাসূর্যক্রপারোহে। বীর্থকক জ্বককর।
ভূলককো বহাকক আতুককক সঞ্চল।
কুশাসূক জাত্তবুহা নিনিক পিরনাকর
কৃতিকুদাতকুহাকে বাহনোকুবাগত ।।

श्राक्षतिवर्षे :। वृत्तकाविवर्गः।

बाजनदीतः :--प्रान्, प्रकारतार, रोवेशकः एककरः प्राक्तः प्रदानकः प्राह्तक और गाणीः भाषाः

ভূপপৰ্যায় :—ন্বাপ্-বৰ্ণবস, শীকৰীয়া, পিৱসালক, কডিভাবক, বাৰ্ভাবক, বাৰ, পোৰ ও ভূকানাপক।

अञ्चल्यां :-- चारविकारवर्षे इ छेडिन्, कावरक गर्सन अप एव ।

वर्गमा :-- नडाबाडीत डेंडर, माडिएड नहारेत। बर्गा। यस कमगीनारकत मुख्य सात । कृत ३ हेकि सता, रवत्रद्रम, नान् कि पारम कारम बन्नते । मृश्कनत कृत्य छिउत वारम । गर्डान्तत ७ कृतेनी विनिते । वीच स्ताप्रकृत । चान् हरे स्टकार, नामबाडीत चान् क वावाचान स स्वत्य चान् स्टका ने ने कारम कृत कृत । सावस्य वि

बानशर्मा भरनं ३-- निक्छ ।

सूर्ण**अचारटनंत्र जेमनाटर्स नहस्राह** - हेशाय कम्म शासक, हेशाएक नहस्रका ५०-२० छात्र विनि च ५७'०० छात्र Starch चारकः हेशा हेरेएक absolute alcohol नाथवा साहा

Glossary :—সক্ষিপ্ত কুণপরিচর :—
মূল—বিবেচক।

Fig. Rheede, Hort. Mai., vis, t. 50 . Kirtiker & Basu, Ind; Med. Pl., t. 663.

Ref.-F. B. I., iv. 202 , Roxbs, F. L., a 483; B. P. is, 735, Prain, H. H., 245.

400. Ipomora Botatus Lamk. (नक्यक्य चान्)

401. I. paniculata R. Be. (कू वे कृषशा)

जिल्लाक्ष्म, विकारी व्यक्तका—मः इड , वृष्टि क्षणा, विकारिक्ष्म -शाःता ,
 विद्यालक्ष, विकारिक्ष्म दिक्षि , कृष्टकाः इत्य-प्रशाशके , द्वानक्ष्म—कर्गात , क्षण द्वानामाक्ष्म—स्वकात , कृष्टिकाक्ष—केदक्ष , वृष्टिकाङ्ग्म—त्याः , वृष्टिकाङ्ग्म—त्याः ,
 विकारिक्ष्म—त्याः , वृष्टिकाक्ष्म—केदक्ष , वृष्टिकाङ्ग्म—त्याः , वृष्टिकाङ्ग्म—त्याः , वृष्टिकाङ्ग्म—त्याः ,
 विकारिकाङ्ग्म—त्याः ,
 विकारिकाङ्ग्म—विकारिकाङ्ग्म—विकारिकाङ्ग्म ,
 विकारिकाङ्ग्म—विकारिकाङ्ग्म ,
 विकारिकाङ्ग्म ,
 विकारिकाङ्गम ,
 विक

বিদারিকা বায়ুকলা সিতা শুরু। শূগালিকা।
বিদারী বৃশ্বকলা চ বিড়ালী বৃশ্ববির্যা।
পুরুষাতী বায়ুলতা গলেষ্টা বাহিবরুতা।
ক্ষেরা কলকলা চেতি বনুসংখ্যাক্ষরা নতা।।
বিধারী সমূরা বীতা শুরুহ স্লিছাইস্লিবিজিৎ
ক্ষেরা চ কলকুৎপুরি বল্যা বীর্যাবিবর্তনা।
অশিচ

शक्काना क्रीता बन्ता वृद्धा ह वीर्वावर्द्धनी ।

श्राकतिककेट्ट। सूनकानिकारः।

भाग नर्षातः—दिवाजिना, शहकतः, तिका, एका, नृगतिका, विवादी दृष्ठकता, विकाती, वृष्टका, कृष्टका, कृष्टका, वृष्टका, वाहनका, भावतः, वाहितका, कल्पनका—और ३३८ वाह । जावतः —त्रक्षका, कीशा, वता, दृष्टा, वीशायक्षती ।

ন্তুপ্ৰস্থায় হা বিহাৰী —সমূহৰত, শীক্ষবীয়া অধ্যাক, তিহা, ও ছক্তবিস্তনাপক। ক্ৰকায়ক, পৃথিকত্ব, বলকায়ক এবং বীগ্ৰেছক।

ক্ষাস্থার : -মধ্য ও পূর্মবন্ধ, হোটনাগপুর, আসাস, ভারতের উক্পপ্রান স্থান করে। হণদী, স্থানচা, বর্ষমান ক্ষেত্রার ক্ষাণের ধারে ও বেড়ার ক্ষান্ধ

वर्षण :—कान, नुकारवाही लका। नव ०००० देकि, नरवाद चाक्षिः हवाब्रुवर व १।६ काल विक्रकः। भूचरव भरकाद रोति चरनकः नुहरः। भूचरव ७ हेकि नदः। हम कृष्णक दक्षवर्गं, वर्षकारम चरतः। भूरमध नागृकि है-दे हेकि, विवन रमायहकः। मूणवनक ३३-३३ हेकि, प्रथ रमायहकः, रहिरक्ष मान व रक्षवरः। वर्षनार की विकान चारकः वीक्षकाः रमायाकः। व कारम विक्रकः। वीक्षकः हैकि नदा नन्ध चारकः। मूखाः विकान कर्षाः वीक्षकः वार्षकः विक्रकः। वीक्षकः हैकि नदा नन्ध चारकः। मूखाः विक्रकः। वीक्षकः हैकि नदा नन्ध चारकः। मूखाः विक्रकः वार्षकः विक्रकः वार्षकः। भूनवाद वृति चारकः हरेरमः केराः हरेरकः नाक्ष वार्षकः हरेराः वर्षकः। वर्षकारमः वार्षकः वर्षकः। वर्षकारमः वर्षकः चारकः। वर्षकारमः वर्षकः वर्षकः वर्षकः। वर्षकारमः वर्षकः। वर्षकारमः वर्षकः वर्षकः। वर्षकारमः वर्षकारमः वर्षकः। वर्षकारमः वर्षकः। वर्षकारमः। वर्षकारमः वर्षकारमः। वर्षकारमः वर्षकारमः। वर्षकारमः वर्षकारमः। वर्षकारमः वर्षकारमः। वर्षकारमः वर्षकारमः। वर्षकारमः। वर्षकारमः वर्षकारमः। वर्षकारमः।

বৈক্তক বিভারীর ব্যবহার।

- চরক (—(১) বিসাপে বিলাছী:—বিলাছীকনা গৌত কৰিয়া, পৰা শত সহ লেখনপূৰ্বক বিসাপে বাংলপ বিৰে (চি: ১১ আ:)। (২) মুদ্ৰের বৈবহর্ণ্য ও কুচ্চুন্তার বিলাছী—বিলালী কম্ম সহ ব্যাবিধি শ্বত পাক কৰিয়া কিলা ক্ষীৰ পরিভাবাছসাৰে প্রক বিলালী কাব পান ক্ষুবিশে মুদ্রের বিবর্ণতা কিলা মুদ্রেরজ্ব নিস্থি পাল (চি: ২১আ:)।
- শ্রেষ্ট :— বাজীকরণার্ক বিধারী—ভূষিকুলাওচুর, ভূষিকুল্পের রংগ ৭ বংক ভাষনা বিচা চুর্ব করিবে। এই চুর্ব পরা ছাচ ও বহু সহ লেবন করিলে বাজীকরণ নির্মাত হয় (চিঃ ২৬ অ')।
- 500-मस :—(>) বিষমকরে বিষাধী—খাল বেছা খৃত, বিসাইবল, ব্যাহত, কৃতিকৃত্যাও ও ইপুখপ এবং মধু একল বছন পূর্বাত বিষমকটা পান কলিবে (জব চিঃ)। (২) পিতাপুলে বিধারী—কৃতিকৃত্যাথেত বল চিতি নম পিলপুলে লেবা (পুগ চিঃ)। (৬) আন্ত বর্তনার্থ বিষাতী—আহর্কেংগতে ব্যাহ স্থিত বিষাধীক অচুর্গ লেবন করিলে প্রস্থানির আন্ত বৃত্তিত হয় (লীবোগ চিঃ)।
- मूनश्राचार्यन श्रेषवादर्ध व) व्यवस्था :-- देवचनादश्यक जीवक करकर जा ना दवा श्राम हेहाव कल प्रश्निवार्ध वावहर हर । विवासी वनवायक । मक्तिकव क प्रक्रमव । हेशाव करणव कर्षा में हा त्वारन हिफानव क व्यवस्थ (Rev.) Long), हेशा स्कृष (श्रावनात्रक (Watt)।

শার্ত্তবংশ্বর পথিক্রতিথে ইয়া সেবন করিবে কল্পান নিযুদ্ধি পায়। Dr. Dymock বলেন যে, ইয়ার সভা সভা শিক্ষা বংগর বাজারে বিজের হয়। আধারার কেনীয়া পার্বসম্বাহ নিজেয়ারা হুইাকে 'Asgand' বলে।

विश्वाची कथा, गय, वाणि, दय, युक्त किनि क वश् नकशकति ज्ञानविश्वाद जहेवा नत्वन क्षणक कविष्ठा वालेक्ष वालक्षण्य (वीर्यका जान एवः हेका क्षणके देवति अभावतः) विश्वाची, नालगानि , त्याक्ष्य, जानाः, जनकर्म, वाबान्त्वा दुक्ती क्षेत्रकि अभावेका माजाव विकास व वाब क्षणके कवित्त, श्रम क काल जानाम द्वः। हेकारक विश्वाची क्यांकि काल स्था।

Glossey :--সংক্রিয় ভূপপরিচয় :--

मूल---वर्गावन वनकावक, वाशीकवन, विक. निर्दाकक, निर्दाक्तिःगावक करः काक्या विका गरनाम केनकावी ।

- भवाता :- प्रतक कृष्णीय, वर्गाः कर्ता अवः व्यवसानगर्वार्ग विशासी नार्व कविताहरू ।
- Fig :-Bot., Reg., t, 62 ; Bot. Mag., t. 3665 ; Kittiker & Basa, Ind. Med, Pl., t, 662.
- Ref:-F. B. L. iv. 202; Roxb., F. L., 478; R.P., 11; 735; Prain, H.H., 245.

401 | Ipomoca paniculata R. Br. (कृषे कुमका)

Genus-IPOMOEA. Roth.

402. I. nil (Linn) Roth. (ने)प्रकारी)

खावानुमात्री मान :—नीनक्नभी —शाना ; कानवाना—हिन्द ; विविक्तिनेशाहें—खाविन ; क्षितिकृत्—व्यतक ।

व्यक्तिः :---भवतः वदायत्त्रः वाशास्त्रः स्था वातः ।

বর্ণনা :— লক লোমকুক লড়া, কাও নক। পরের বাদে ২ ৫ ইকি, ভিরাকৃতি ও বুংশিপ্রাকৃতি,
ইতা ও অংশে বিজ্ঞা, প্রত্যেক অংশের অগ্রভাগ নক, বোটা ১-৪ ইকি। পুশানন
নক বোচার যত আকৃতি বিশিষ্ট। বীজকোরে এটা বর আছে। উহা গোলাকার ও
মুক্তা। বীজ গোলালী ও নেবৃহং বিশিষ্ট, কোবের বধ্যে ৪-৬টা বীজ গাকে। বর্ষার
পেরে কুল ও শীতের প্রারক্তে কল হয়।

ब्रावहर्स्ट्रा ब्यत्म :—दोख । शांका हे-५ (तन् । नाव ७ नाव ४४ ।

মূল প্রস্থাতেশর ঔষধার্থে ব্যক্ষর :—উহা অভিনত বিবেচন, পিত ও সম্পিকে বিভাগর। ইয়ার কৃষিমাণ কবিষার পঞ্জি আছে। Dr. Rosburgh বলেন যে, এই গাই

व्यानार्शन बात राम नारक्षक करेटक नारत। देश जनवानत केन जरम्मा जिल् नियार मान्या राम जनक काल राम राम जान नारका यात। अन्यन कृत हैसा Pharm. Ind. राम भृतीक राम। हैसात जानिते, क्षेत्रा, अन्य जाता क्यानार्शन कारबा स्थान राम। जरमाना जाते में मर्स्मारको । साता ४-५ ८४न। हेसात ने स्वत क्षेत्रा सूत्रे क जनकारन नारक्षक राम। हैसात नारकात राम जिल्लाका।

Ipomoca municata jacq. वारकृष शेष काल्यानात् निष्टि विकास करिया वर्षात्व विकास एवं (U.C. Dutt)। वेहात् (वन्नेष नाथ कृष्यिनि ।

Fig.-Bot. Mag., t. 188, Bot Reg. t 85; Kritikur & Basu Ind Med. Pl., t. 661 A.

Ref. F. B. L. iv. 199; Rozb. F. L. i. 501; B. P., n, 734; Prain, H. H., 245.

402 Ipomoes nal Roth. (बोलक्जरो)

403. I. pestigridis Linn. (आवनीलंडा)

ভাষাসুসারী নাম :—বালনীলতা—বাংলা , প্লিচোডারি—গারিল : বেকাবার্না—তেলেও ; পুলিচৌডাটু—বালব ।

আক্সান :-- বিহাৰ, হোটনাগপুৰ, হলনী, বৰ্ডয়ান ও বাস্ডা জেলার অধনের ধারে স্থানে স্থানে দেখা বাছ।

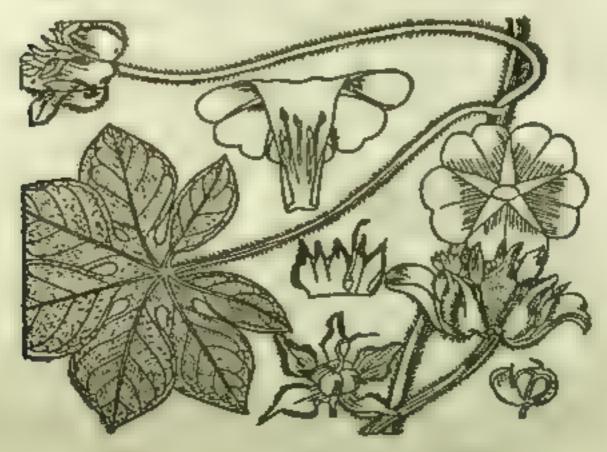
वर्गमा 3—नदारन के हिए, कांच नक स्व वन स्वाधदूरक, श्राव ३-८ हे कि, कृषेनितक स्वाधपुरू, श्रावाधण्य ४-३०, श्रावाधण्य ४-३०, श्रावाधण्य ४-३० हे कि। श्रुण नाम ज्ञावाधण्य १, व्यावाधण्य, त्यावाधण्य, व्यावाधण्य, व्यावा

দুশ প্ৰাথানের ঔষধার্থে বাবহার :-- কবিত আছে ইয়া পাগলা হুত্বের বিবনালক । পাথার ওটা সাধনের সহিত মিশাইয়া পুঠারণে প্রদেশ দিলে উহা বলিয়া বার ।

Glosskry :—সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় —

मूल-विरहतन, कृष्य विरवद क्षांतिक्षक । क्षांका क कार्याकान देनकाडी । Fig.-Rheede, Hort. Mal., xi, t. 59 ; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 664.

Ref.—F. B. I., iv, 204, Rosb., F. L., t. 503; B. P., ti, 734; Pram, H. H., 245.

403, Ipomoea pea-tigridis Linn. (শালনীলতা)

L aquation Foral,

404. I. reptons (Lunn) Poir. (क्लमीनाक)

ভাবান্ত্রসারী নাম : -ক্লবী --স-ছত , কর্মীপাঞ্চ--বাংল , ক্রেই-্-স্থিমি ; তোষেবজ-লিচেটু , ভূতিকোর। -তেলেও সর্কাডিডরি, কেলাস্--তামিল , এবিয়ান্ -পারত ।

> কলখী শুৱপৰ্বন ড কথাতে তদ্ওশা কথ। কলখী গুৱলা প্ৰোক্তা নগুৱা শুক্তকাৰিলী।।

कारकामाः। नाकर्गः।

ওপপর্যার :--ভলগীপাক, বর্জনত, মৃত্যুর কা এক ভারবাইক।

ৰ্জন্মান ঃ---বৰ্ববলেও বহু জনাগনে এবং জলাঞ্বিজে **জনো**।

वर्गमा १---वर्गमोनीशवः, वर्ग्य गांशिश क्रमान्तः कता। कारत्य वकावय कान काना, वर्गा मार्था मार्था मीहेंग्रे कार्य, तार्थाक नीहेंग्रे हरेग्य लिक्क वार्षिय हर। नव ५-५ हेकि, व्याकान मक, वृक्षमण हर्गिताकृष्णि। नृत्यस्य २-५ हेकि, ३वि हरेग्य वर्ग इस। इन वर्ग, त्यात्म वर्गा त्यात्म । नीव क्ष्म । वेश्व कार्यक हे हेकि, त्यानाकार, त्या त्याप्तम, २-१वि वीक हर। वीक व्याप्त, न्यात्म कार्यक क्ष्म कार्यक क्ष्म कार्यक क्ष्म कार्यक क्ष्म कार्यक क्ष्म कार्यक क्ष्म वार्य । वर्गाव क्ष्म कार्यक क्ष्म क्ष्म कार्यक क्ष्म क्ष्म कार्यक क्ष्म क्ष्म क्ष्म कार्यक क्ष्म क्ष्म क्ष्म कार्यक क्ष्म क्ष्म

बाब्यार्वा वार्म :--नवज नजा ।

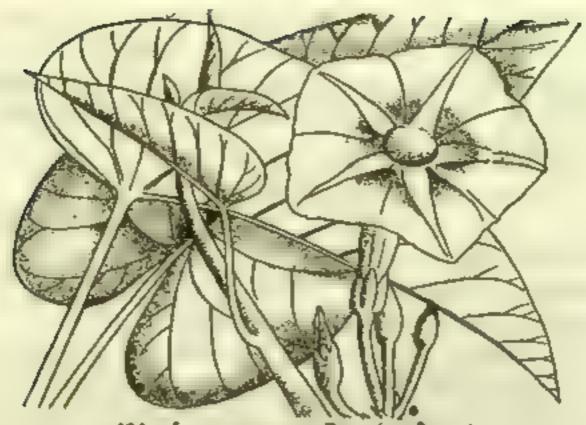
Giossary !--সংক্রিশ্র শুণপরিচয় :--

শ্ৰদ :—ব্যৱসায়ক, বিবেচক। আজিং এবং আলে নিজের বিবের প্রতিকেরে। পান্ত :—গ্রীলোকের ভারবিক ক্রমতা এবং সাধারণ ক্রমতার বিশেষ উপকারী।

Fig.—Rheede, Hott. Mal., zi, t. 52; Kirtikar & Basu. Ind. Med. Pl., t. 665.

Ref. F. B. L. tv 210; Roxb., F. L. i. 432; B. P. a. 735; Prata. H. H., 245.

404. Ipomoea reptana Poir. (क्ल्प्रीचाक)

Genus-OPERCULINA Manso.

405. O. turpethum (Linn.) Manso (Tail)

ভাষাপুৰাত্তী শাশ :—জিবং—নংকৃত। ভেউচী—বাংলা; নিৰোৎ, ভৰ্মৰ, পানিনত্ব—হিন্দি; তিম্বন, তেজ, নিৰোভ্যা—বহাৰাট্ৰ; নিৰোভ্যা—ভজ্যাট্ৰ; ভিনত্তে—কৰ্ণাট্ৰ; ভ্টকুৰী —বোষে; শিষ্মই—ভাষিদ্ৰ। আন্তেনকু—ভেনেত্ৰ; ভূমুন্য—আহ্ব।

উক্তা বিশ্বাস্থিকা সূত্ৰী।
কালীকিতা নৈৰ ভ কালনেবী
কালী বিকেলাংবলিচকা সংকা।।
বিশ্ববিদ্যান কৰু কা ভ বিদ্যানিকামানিক।
কুৰ্ত্বক বেলান্ কৰি কালা ভ বিশ্বেচনে।।
সকাংকালি ভ কালিকী বিশুটা ভাজপুলিকা।
সুকাৰণা বস্মী ভাগ্যক্তা কাৰ্যানিকা।।
সকাং বিশ্ব বনে ভিকা কটুকা বেচনী ভ সা।
বাক্ষীমলবিষ্টক-বালিনী বিভকানিকা।।

রাজনিক্টু:। পিশ্নস্যাদিবর্গঃ।

- 0
- লামপর্যার :—গ্রিকৃৎ, মালবিকা, মৃত্যা, ছযো, অভ্রন্তরণ, বিষলা, হবেলী, কালিকিকা, কালমেনী, কালী, ডিবেলা—এই ১১টি নাম ।
 - भक क्षकार सकतिवृध चाट्ड खाहार जाम—कानिकी, जिल्हा, काहनू भिका, कूनर्ग, मद्दी, चन्छा, काक्यानिका।
- শ্বণশ্বীয়ে:—তিকুং ভিক্ৰ ও কটুৱন, উক্তৰীয়া, ভিত্তি, প্লেমা, উন্নৱী ছোল নালক। কুঠ, ক্তব্যু ও এশ বোল নালক এক বিল্লেচনে প্ৰদায়। ব্যক্তিবৃথ প্ৰভাৱন, বিশাকে কটুৱন, উক্তৰীয়া, বিশ্বেচক। প্ৰছণী, সন্ধিইক নালক, এক ছিডকারী ,
- ক্ষাক্ষান :- সম্ম ভাৰত্বৰ, এয়ন কি ০০০০ কৃট উচ্চে দেবা বায় । সক্ষেত্ৰৰ সৰ্বলে ক্ষান্ত ক্ষান্ত ক বাবে ও নদীয় কিনাবাৰ ক্ষান্ত। বোটানিক্ গাৰ্ডেনে ক্ষান্ত কিনাবাই বহু পৰিমাণে ক্ষান্তে :
- সর্থনা হ---বৃদ্ধারোধী নবম লোমধুক, কোষল লভা। কাও নোটা, ২০০ টা লিবাবিলিই, চেপ্টা, কথন বা গোলাকার। লভা আজিগে হুবের ভার আটা বাহিব হয়। প্র ২-৫ ইকি, ভিষাকৃতি। গোড়ার বিকে ক্রেলিড্রাইডি, অনেকটা কলমীলাকের পাতার ভাষ। পর কোনটি কীণ কোনটি অধিক চওড়া হয়। ইয়ার ভূল কেন্তবর্গ, মেরিতে কলমীলাকের কুলের মন্ত অধনা ভাষাক বাইবার কলকের মন্ত পূলাবত ১-৫ ইকি। বিহ্ববর্গন ব ভাগে বিজ্ঞান, পুথেকলর গটা, লক্তিকলর মধে। বাবে। ভূলের পাল্ডি টুইকি, পুলানল লখা। কল ১ ইকি, পোলাকার কিবা ছিবাকৃতি, প্রত্যেক কলে বটা বীল থাকে। বীল মন্ত্র কুল্ববর্গ। সংস্কৃত লেককো চুই আভার জন্মীর উল্লেখ কবিয়াছেন। আমিঞ্জা-শুকু ও বজ্ঞ এই চুই প্রভার, রাজবার্গক-শ্রেড, কুকু ও বজ্ঞ এই জিবিধ এবং নার্কবিল—কুক্ত ও বজ্ঞ জিবুতের উল্লেখ কবিয়াছেন। বুল ভূলির ছেন্সম্ব করিলে কুমের কার আটা বাহির হয়। গাছ পুয়াতন হউলে ভূলের চাল পুরু হয়। যাতি মান হইতে ভিনেমন্ত্র যান পর্যার কুল ও কলের ক্ষম।

बायदार्थ चरल ३—कृत, निकक ७ ६कृ । भाषा, कृत्व शान हु^{र्न} ३-७ चाना ।

देवश्यक विश्वदक्ता राज्यातः।

5রক :—(১) করে নির্ম্পূল—কর বোলীর কেট্রক বাবিলে, কিন্নিদের কারের সহিত নির্ম্পূল চুর্ন সেরা (চি: ৬ আ)। (২) রক্ষশিরে নির্ম্পূল—রক্ষশিরী, বিরেচনার্থ প্রকৃত মধু ও লক্ষর বোলে নির্ম্পূল চুর্ন লাম করিবে (চি: ৬ আ)। (৬) আর্শ নির্ম্পূল —আর্নরোগীকে নির্ম্পূল কারের লহিত নির্ম্পূল পান কর্মইলে ওংবিত অর্ননারী নাের প্রকৃতির হুইয়া বাকে, ক্তরাং অর্শও প্রথমিত হুর (চি: ৬আ)। (৩) অর্শে নির্ম্পান— অর্শবোদী মেউড়ির পালা বরকে (নির্মানের ও ব্যায়ত ন্যভাগ) আজিরা স্থিব করের কৃতিত লেকন করিবে (চি: ৬ আ)। (৩) নির্ম্পূল—বিস্পূল রোগীকে হুত, হুর, উক্সল কিছা ক্রিনিরের কাবের নহিত নির্ম্পূল—বিস্পূল (চি: ১১ আ)। (৩) শিক্ষোক্রে নির্ম্পূল—পিকোররী হুতের সহিত নির্ম্পূল

- গান কৰিবে (জি ১৮ খা)। (গ) গাচুপুরীষ উদয় রোগার কাকার্থ জিনুধ— কেউড়ীৰ পান বিবিধ কানোপ্রনাহৰ কোজনের পূর্বে গেবন করাইলে গাচবিট্ কভা প্রশাসিক হইবা অবসমন নিশ্বক হয় (জি ১৮ খা)। ১৮) পিশুপাঞ্বোর্থে— জিনুধ্যুক্ত পিরণাক্রোলী বিরণ প্রকাশ নহ জিনুধ্যুর্গ লেবন ক্ষিবে (জি ২০ খা)।
- পুলেক:—':) বাকলবোধে নিৰ্থায়ন—বাকলবোৰ বোলীকে নিৰুছের বিদ্ধ এইবেই তৈল এক হাল কিবা একপক্ষাল পান করাইবে (চিং ২০ খাং)। (২) প্রেসলন্ত্রে নিরুছেন—সমূলোগে নিৰুছেন্দ চূর্য সেবন করিলে প্রায়ণ ধার নিরুছি পারে (উঃ ৩০ খাং)। (৩) শুলো নিরুছেন—গলবোধে নিরুছ ও শুটুর্য উল্লোহ্যের সহিছে খান করিবে (উঃ ৪২ খাং)। (৪) শুলো নিরুছনাক—ক্ষরেরালী বিধ্যাক প্রেয়ণ শহিষ বিদ্ধান্য করিবে (উঃ ৪২ খাং) (৫) কামলার নিরুছ— খানলারোলী বর্ণবা সহ্ব খেছে নিরুছেন্দ সেবন করিবে (উঃ ৪৪ খাং) ঃ
- ৰাগ্ভট:—(1) বাজৰজনায় নিৰুৎবৃদ:—বদ্ধান্ হকা বোলীকে, চিনি, বধু, বৃত, চুছ, নাকৰাথ, ভূমিকুলাও বল, পাছাৰী ধলনৰ বা বাংল বুংৰৰ সহিও নিৰুৎবৃদ লেবন কৰাইৰে (চিঃ ৰ আঃ)। (২) ক্ৰেন্তভোগে নিৰুৎ—প্ৰয়েশন নিৰুৎ—প্ৰয়েশন নিৰুৎ—প্ৰয়েশন নিৰুৎ—প্ৰয়েশন নিৰুৎকাৰে সহিত নিৰুৎবৃদ্ধ লাভ কৰিবা লেবন কৰিবে। উহ্। ক্তত্তকে হিতকৰ (উ: ১১ আঃ)।
 (৩) কীটকিৰে নিৰুৎবৃদ্ধ—কীট বিধ প্ৰাণখনাৰ্থ গাণানটোৰ বৃদ্ধ ও নিৰুৎবৃদ্ধ লাভাগে ব্যৱেৰ স্থিত পান কৰিবে (উ: ৩৭ আঃ).
- চক্রদক্ত >--(>) শুকুনারগগৈর রেচলার্থ নির্বাহণ -- নির্বাহণ অক চুর্গ হত, পর্ববা হত, ব্যক্তি করণার্থ লাকচিনি, ভেজপত্তা, বলিচুর্গ কিবিও বিভিন্ন করিছা বহু ব্যোগে লেহ্ন করিছে। প্রকৃষার গণের পক্ষে ইয়া উক্তর বিবেচন (বিবেচনাধিকার)। (২) শিক্ষা শৃত্তিকে নির্বাহণ নাম বেজনির্বাহণ প্রেপ্তান করালার হিবা কিন্তু ইয়ার বস, শতাস হবিলা করিছে। ব্যক্তিক লাম করাইছে (বিবেচনাধিকার)।
- সুক্রাছাংশের জীববার্থে ব্যবহার :—লালবর্ণ নির্থই বেনী উপকারী। উর্বাং জনি বৃহতে গাছের বৃদ প্রথণ করা উচিত। বৃদেহ কাঠ আগে করিয়া জ্ব প্রথণ করা উচিত। বৃদ্দিরাই অতি পজি লালায়, ইয়া বানন ও বৌর্বান্য আনহন করে (Dutte)। বৃদ্দিরাম বৈভাবের হাতে কৃত্বর্থ নির্থ বিবজুলা। পজিল ভারতের লোকে আধকনালে বৃহত্যে ইয়ার পালা কলালে করে (Dymock)। নির্থণুক্ত বিব্যেক, ইয়ার ১৮-১৫ প্রেণ পরিষয়ে জোলালের কাজ করে। শিকভের জঁকা বাবহার করাই প্রথম। ইয়ার টাইজা শিক্ষ বৃত্তে বাইয়া ব্যবহার করিলে জোলালের কাজ হয়।
 - T. N. Mukherjee বৰেন—ইপাৰ নিককেৰ সহিত I. Bona-Nox (The moonflower) সাহেব নিকক বিভিত কৰিব। বাজ্ঞায় কিন্তুৰ হয়। উক্ত গাছ দেখিতে একই প্ৰকাশ I. Bone-nox সাহেব কাল লোকায়।

Glossry :---गरच्चित कुनलविष्टक :---

मृत्र--विद्धकः । विद्यालकः नर्गरःचीतः देनकादी । माठी---चननं विनिद्धवः चक्रकः ।

Fig. Bot. Mag. t. 2093; Bot. Reg., t. 279; Kirrikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 666.

Ref .- F. B. L. 10, 212 , Rosb., F. L. m., 476 , B. P. il. 731.

405. Operculina turpethum Manio (premit)

Genus - L QUAMOCLIT. Linn,

406. Q. punnata Boj (Special)

ভাৰালুসারী নাব : -কামলর:—নংছত ; ভালতা—খংলঃ ; কামলভা—ছিন্দি . ভেত্রাজিনাই—ভারিল , কমিবরার্—তেলেক ; কামলভা—কামপুর ।

• শাহান ই—সম্প্র বর্ষকাশের বালানে ব অকার্যির বানে বেবা বার। ইবা আমেবিকা লেশীর পার্ক।

हे हैंकि : गर्जामप व चारण विचल, हे हैकि, श्लामाकाद जबर प्रत्म । बीच इक्दर्ग । वर्गाव श्राप्त क्म क कम कहा।

श्वायकार्य ब्यान ह—नवा ।

मूल्आवार्यन्त्र खेनशर्य व्यवहात्र :—हिन्यू कविशासका देशरक व्यक्तिम जिस्का विश्वा वर्गना व्यवता नाष्टांत खंडा व्यव्य शावक्ष इतः अक्ष्यांत्रा नाष्ट्रात कत्र भवाष्ट्रत त्र विवरण २ वाच स्वयत् कविष्टल व्यक्तं व्यक्तित्र द्या। त्रा वाणिहा वादेश वर्ण व्यवहात इतः। नाष्ट्रा वाणिहा नुकेशरण श्रातन विद्यत् व्यक्तिम वादाव इकः।

Glossary :—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :—

পাজা—কার্যাবলের উপরে প্রপেশ হিসাবে বাবহারে উপকার হয়। থেঁতো করিয়া হজাপের উপরে প্রসেশে উপকার হয়, এবং পাডায় রস স্বায়ুডের সহিত মিল্লিড মহিয়া আজ্যাবীণ প্রহোগ কয়। হয়। শাল্য—স্থিক্তর বলিয়া বিবেচিড হয়।

Fig.-Rheede, Hort. Mal., zi, t. 60; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 661 B.

Ref.—F. B. L. IV. 199; Roxb., F. L. I. 503; B. P., in 738; Prain, H. H., 246.

406. Quamocht, pinneta Boj (क्रम्मका)

Genus-CALONYCTION Boj.

407. C. bonanoz Boj (प्राक्त्यों)

C. aculeatum House

- ভাৰাপুসাৰী মান :—চ≘কাভি—নংয়ত ; গুনকল্মী, জলকল্মী—নাংলা ; কুণিচাকল্মী— পিন্দি , জলটাস্থি—বোগে ; মাপনাস্ভাই—ভালিল ; প্ৰিক্তিভাল্যা, সাদহণ্ড্ৰভাই । যেকেও ।
- আআৰাল :—বিধাৰ ও পশ্চিম্বস, হগলী, হাওড়া, বৰ্ষমান জেপাৰ বেড়াৰ ও জহসেন কিনাৰাৰ সচৰাচৰ কেথা যায়।
- বৰ্ণনা হ—লভানে কলনীজাভীৰ উজিন্। পত্ৰ কলনীপাৰেৰ মত, ভূল বেডবৰ্ণ, পূন্দৰে এইছি লখা। পাপ্তি বেড ও স্কুজৰ আভাবুক। বীজ্ঞান ১ ইছি, সোলাকাৰ ও ডিবাইডি। বীজ ই ইছি, লখা, গণুপ পীডবৰ্ণ এবং ক্ষম লোগস্ক। ভূল বাজিঙে প্ৰাকৃতি বং প্ৰেটাসকাৰ একসভী পৰেই বুলিড হয় ও কথাইডে বাজে, এইজৰ ইহুকে ক্ষমতাবিজ্ঞান বাল। Dr. Roxburgh লাহেৰ ইহুকে ফুইটি Vacacties বৰ্ণনা কৰেছেন, একটাকে Lectoonia bona-nox Roxb; অপ্ৰটি Lgcandiflora Roxb, Flora Indica কৰে। ব্যোক্তিৰ পাত্ৰ কোন বিজ্ঞান নাই L grandiflora এৰ একপে বাংলা নাম পুৰুষ কলা কৰি অসকৰ। Roxburgh সাংহ্ৰ ইহুকে ভূকেক্সী বলিয়া কৰিয়াছেৰ এবং Lettaonia bona-nox কে ক্ষমীলতা বলিয়াছেন। বৰ্ণকাল হইছে পীডকাল প্ৰাক্ত ভূক ও দলেৰ সময়।

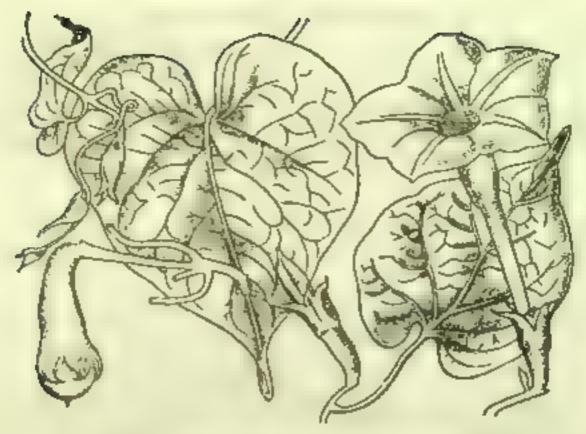
न्यनवार्व चरम :--नेव ।

মূলগ্রহাংশের জঁবনার্কে ব্যবহার :—ইয়ার বীজকোৎ, বীজ, ভূন, পর, পিকড় পর্ণবিদ নিবারক (Amalia)। আজীগলেও ইয়ার বীজ সপ্রিম নিবারণে বরুল প্রিমাণে প্রয়োগ করে।

Glossory :—সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় :—
গাছ এবং উহার অংশ—স্পরিবে এবুক হয়।

Fig -Bot. Mag., t. 752; Kirtikar & Basu. Ind. Med. Pl., t. 659 B. Ref. -F. B. L. iv, 197; Roxb., F. L. i. 492.; B. P., is. 738; Prain, H. H. 246.

407. Calonyction bons noz Boj (क्रक्काभी)

Genus-EVOL\ ULUS Linn.

408. E. alsinoides Linn. (বিক পঞ্জি)

श्वानक्षणां अत्र :- विकृतक्ष-अरङ्क , विकृतक्षि, विकृतिक्षे-वारण ; मधानूनी-विक्ष मध्यक्ष-वारण ; विकृतवदी-काशिन, विकृतवाशा-एरम्ब ; विदेशांक्रान्-शाला ; कार्येटकारवाहा-नाम्काल ।

আভাষাৰ :—ভাষতের সকলভানে বানের সহিত আছে। ভাইরখীর পশ্চিমতীর্থতী ভূগমর বানে বৰপ্রিমাণে কেবা ভাষ।

বৰ্ণনা :— অনেক লাধাপ্ৰলাধা বিলিট বন কৰ্মনীৰী গুলা। কাও বন্ধ লাধাবিলিট, ছোট ছোট ও কাঠাবন। পাত হোট ও বন্ধ ঘটাই ও বন্ধ ঘটাই কাৰ আছে। পাতাৰ বোটা ছোট, ব্লাচ ইকি কৰা, ভিৰাকৃতি, অন্যভাগ যোটা। কুল নীলবৰ্ণ বিলা বেডবৰ্ণ। আলেৰ অন্তৰ্গত লাভাৱ লোড়া হইতে এক একটি কুল বাহিছ হয়। পুলাক্তৰক ঠু ইকি লখা। বীলাধান টাই ইকি, ইহাতে এট বহু আছে, তেনেক বন্ধে একটি বীল বাকে। বন্ধান্ধ লোড় ক্ষেত্ৰৰ লগতে একটি বীল বাকে।

ব্যবহার্য অংশ :--পর, কাও ও নিকচ।

নুদ্ধাৰাংশের ঔনধার্থে ব্যবহার:—বৈদিক সময় চইতে ইয়া কতুকর বলিয়া খ্যাত

0

नाम्फारनवा हेराव मृत बानदकक चविदाय बार वायराय करव (Rev. A. Campbell)।

Glossery :---नाक्षित सुनगतिहा :--

গ্ৰাছ—ডিক, ব্যাহাৰ, কিমিনাশক, শ্বাহ এবং আমাশৰে উপকাৰী। পাতা—দিপাৰেট প্ৰথক কৰিব। ইয়াৰ প্ৰণাৰ কৰিকে প্ৰাক্ত সন্ধি, কালি ক ইংলালী আৰাধ্যয়।

Fig. -Rheede, Hort, Mal., st, t. 64, Kittikar and Basu, Ind. Med, Pl., t. 668 B; Wight, Ill., t. 168.

Ref.—F. B. L. IV. 220; Roxb., F. L. II. 105; B. P., II. 725; Prein, H. H., 243,

408. Evolvulus alsmoides Linn. (विकृतिक)

Genus-CUSCUTA Roxb. (409. C refexa Roxb. (40100149781)

ভাষাকুসরৌ নাম : — অধ্বংবেল, আৰাপৰত্তী — সংস্কৃত, ধুৰ্গন্তা, অনোকলত্য— বাংলা, আৰাপ্ৰেল — বিন্দি , অধ্বংবেলি — বহাৰট্টে , আৰুপ্ৰেলি — কুৰ্ণটি , অধ্বংবেল — জোন ; অধিন, নিগধানি পাঞাৰ : সীভাষা-পণ্ড-ননু — তেলেন্দ্ৰ ।

> ধবর্যাকাশব্দী আদশ্রশা বেয়ামবর্ত্তিক। । আকাশবাদশূর্বা সা ব্রীপর্যায়গা সূতা ॥ আকাশবলী কটুকা মধুরা পিত্রশাশিনা। বৃদ্ধা রনারনী বন্যা দিব্যোব্যিপরা স্কৃত্য ॥ আহিনী সিন্ধিলা ডিক্তা ক্যাপ্তি বলবর্ত্তিনী।

> > बाकविष्के:। छक्षाविर्गः।

মালপর্বায় : —বংলী, আকাবনার, জলার্ব, বেলামধ্যারকা, আকাবনামপ্রা, ও বল্লাধ্যালয়— এইঙলি নাম।

শুপ্ৰবিদ্য — আকাশবলী কটু ও মধুৰ বস । সিৱনালক। একৌ দিভিন্ন, ভিজা , হুও শহিৰদৰ্শক, মুখ, সমায়ন, সমভাসক, এবং তেউটকা বনিয়া সমিগণিত।

ক্ষমতান :—বাংলা ধেনের বরজানে, গাছের উপ্রিভাগে অবে ।

स्रवहार्व कारल ३---वीच च नवज शहः।

মুলপ্ৰাৰাদেশৰ ঔষধাৰে ব্যবহার:—ইহাৰ বীজ গেটকালা নিবাৰক। এই কাৰণে ইহা
দিছ কৰিবা লেটেৰ উপৰ প্ৰদেশ দিলে পেটকালা কৰিব। বাৰ ৷ ইহাৰ পিট বংগৰ বজ পৰিকাৰ কৰিবাৰ পক্তি আছে। বাজাৰে যে Kasus নামৰ জোলাল বিকৰ হয় উহাৰ প্ৰিড এই গাছেৰ বীজ বিজিত আছে (Stewart)।

নিত্ব পাঞাৰেৰ ভাকৰেবা ইছাৰ বীজেৰ সহিত সাদ'াপেৱিলা বিশ্বিত কৰিবা নালগা প্ৰায়ত কৰে। এৱপ প্ৰাৰাধ আছে যে, বৰি কেছ ইছাৰ নিকল্প বেখিতে লাভ সে অতুল বন সম্পত্তিৰ অধিকাৰী হয় এবং আছাৰ অনুভ কুইবাৰ শক্তি সকৰ হয় পৰ্বাৎ ভাহাকে কেছু বেখিতে পাছ না, কিছু সে সকলকে বেখিতে লাভ (Mussesy)।

रेशंव निवक निवक्तां कार्रिक दशर श्वक्तं करता। हेला अकी विरंत्रक केला। अहें गांद्व नका वाक्रिय नेक्स्ता केला बन्दा किया वाक्रिय क्षिण नेक्स्त नाक्ष्म केला वाक्रिय क्षिण नेक्स्त नाक्ष्म वाक्ष्म हैं वाक्रिय केला विरंत्र कर्षी कर्य भाषात्र हुई अस्त १३६ करिक दश्य कि निर्माण पृष्ठ एवं (Punjab Product)। त्थान श्वादन वाथा हरेला वा कर्कारेश वाक्रिय हैंशंव करन्य किता नावा नाविया वार्ष ।

Cassycha filiforms Linn. (আফান্তের) নামক গাড়েব বীয়া সন্ধ্ৰতঃ এই বাঁজেব স্থিত বিভিন্ন কৰিব। বাজাৰে বিজয় কর। ভিন্ন প্রকৃত প্রকৃত করে নাম সম্পূর্ণ ভিন্ন। উহা Laurineae বর্গ ভূক (এই পুজকেব ৫১০ নং গাড় স্কৃত্য)।

Glossary :-- সংক্রিশ্ব গুলপরিচয় :--

বীক-উদ্বাধান নালক, ক্রিমি নালক বা ব্যাহন।

পিছি—বিবেচক। চুলকানিতে বাহু এলেপ হিসাবে ব্যবহৃত হয়। বহুদিনের পুরাজন শ্বে শাভাজরীণ এবোগ করার বিধি শাহে।

গাঁহের অরস—ক্ষ থেতিকরণে ব্যবহৃত হয়।

क्षांक-रक्टकर श्लास केशका ही ।

Fig.-Hook., Exot. Fl., t. 150, Kirtikat & Bass, Ind. Med. Pl., t. 668 A. Ref.-F.B.L., iv. 225; Roxb., F.I., t. 446; B.P. 11., 723, Prain, H.H., 243.

409. Cuscuta reflexa Roxb. (चारना क्ला)

Genus-ERYCIBE Roxb

410. E. pameulata Rozb. (क्ट्रब्राच्)

छाबानूमात्रो साम : —ब्द्रयाचा —या ता , कार्दि—नायुकान , উनाव्स्काहि— क्विस , प्रेरामाहित्म —तम्बन्त , हेविद्यनिवाहीति—मानव ।

ভক্তমান :-- ছাটনাগপুর উভিয়া, বোটা নিক্ গাডের ভিরপুর।

वर्गमा इ— २०-१० पूठे उद्ध दिनाम तक कृष्य प्रमावन, काहे उद्ध हिन्दुक नाश्यक्षि व क्ष प्रमावन है कि, किशक्ति, क्ष , न्याकाम वक्ष उद्ध एका स्वाधक्ति है कि विद्या कर स्थापित क्षाक्ष्य स्थापित क्षाक्ष्य स्थापित है कि विद्या कर स्थापित क्षाक्ष्य कि क्षाक्ष्य स्थापित क्षाक्ष्य स्थापित क्षाक्ष्य कि क्षाक्ष्य स्थापित क्षाक्ष्य क्षाक्य क्षाक्ष्य क्षाक्य क्षाक्ष्य क्षाक्य क्षाक्ष्य क्षाक्य क्षाक्ष्य क्षाक्ष्य क्षाक्ष क्षाक्ष्य क्षाक्ष क्षाक्ष्य क्षाक्य क्षाक्ष्य क्षाक्ष क्षाक्ष्य क्षाक्ष क्षाक्य क्षाक्ष क्षाक्य क्षाक्ष क्षाक्य क्ष

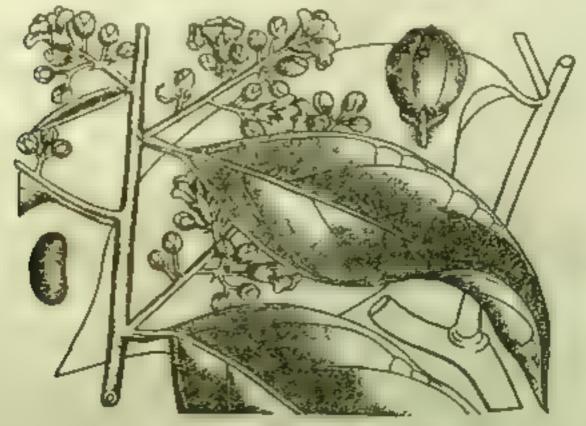
नानकार्या करन :-- हान ।

मृणशाकारम्य खेवनादर्भ वानकातः । दक्षावितानमृदयन त्यात्म देशव काम वरमवाद शृवकायः करमः।

Glossary : - সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয়। ভাল :---দংগোর ব্যবহৃত হয়।

-Kritikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 654 A.

Ref: -F.B.L. av. 180; Roxb., F. L. : 585; B.P., u, 724.

410. Erycibe paniculata Roxb. (पदम्बा)

LXXIII. SOLANA CEAE.

Genus-SOLANUM Linn.

411 S. nigrum Lang (कुड़कांगांचे)

ভাষাকুমারী নাম: -কাকমারী-সংকৃত, ভর্তনানাই, করিলানাক-বাংলা, মকোর, করিলা - বিশ্বী, লগুকার্মনী - কামেনি নহাবাই; নীপুনী-ভলবাই; কাক্ষাবো কর্মিট, এনবৃদ্যালন-বারের, কন্তেরেবিল্ল-সিংখ্যা, মাকো-বোহে; বাকো—গালান: মনা ভারানি - ভারিল: কামাকি-ভেনেন।

কাকসাচী ধনাবালাটী নারসামনা চ নারসী।
সংক্রিয়া বঙ্গলা কট কলা চ রসারনা ।।
গুল্লালা কাকমান্তা আতুপাকা চ প্রশারী।
মরা চক্রাবিনী চৈন মৎসাক্ষা কুঠনালালী।
ডিজিকা বছডিকো চ নাজামন্তালল প্রভাঃ।
কাকমান্তা কুটজিকা হসোকা ক্ষমাননী।
পুলালাবোধনাবালী কুউক্ত ডিহারিনী।
অরধা শুক্রা হৈন চক্ষ্যা চ রসারনা।

রাজনিক্ট্র। শতকোদিবর্গন।

নামপর্যায় :—কাক্ষাচী, কাক্ষাতী, বাৰসাংলা, বাৰসী, স্থানিকা, ব্যুক্তা, কট্ডলা, বসাহনী, ক্ষাক্ষা, কাক্ষাতা বাতৃপাকা, ক্ষাৰী, বৰা, চন্তাবিশী, সংসাকী, সুইনাসনী, ডিক্তিকা, ব্যুক্তি—এই আঠাতটি নাম।

গুণপর্যারে :—কাক্সাচী—কটু ডিক্রন, উক্লীগা, ক্লনালক। পুল, আর্ণ, ক পোবাবাব-নালক, কুঠ ও কঙ্ুনালক। কঠমবেস, উৎকটনাগক, গুলুনাইক, চক্তবাকে বিভাকর এবং সমান্য।

অভ্যান : -ব্ৰংগ্ৰের স্থান, ভারাখন কানে, অহলের খাবে ও পতিত জমিচে কারে।

बाजकार्या अस्म :- नवत नाक, क्य च नव।

देवक्रदक काशावाहीत वावशत।

চরক ঃ(১) কুঠে ভাতহাচী—কাকবাচীপত্র করেত প্রাণেশ কুঠে হিওকর (চি: ৭ আ:)।
(২) বিস্তুর্ল ভাতহাচী—ক্রিকে ভূথবোগে ভাতহাচীপত্রের প্রাণেশ বিশব্দে এপত

(চি: ১১ আ:)। (৩) লোটো কাৰমাচী—লাকাৰী লোকবাদীকে, কাৰমাচীৰ আৰু সেবনাৰ্থ কৰিখে (চি: ১৭ আ:)। উক্তৰ্যুম্ভ কাৰমাচী—কাৰমাচী লাক ছিখ-তৈল নিজিত কলে গাক কৰিছা, বিনা লবণে উক্তৰ বোণীকে গেবন কৰিছে ছিহে (চি: ২৭ আ:)।

ক্ষাত :—পুৰিকাৰিৰে কাৰ্য্যচী—কাৰ্য্যনী ও কাৰ্য্যচীৰ বৰূপে প্ৰচ ছড়, সুবিক্ষিৰে হিডকৰ (কা ও আ:)।

চক্রমন্ত :- শিক্সে ক্রকনাচীকল-চন্দ্ ব্রাপুত করিখা ওল্লাড্রক কাক্সাচীকলের পুন এছণ করিলে 'শিক্সান্ত' নেত্র রোগ (ক্রেক্সে নেত্রবোগ) রাগ্রিড ক্র (নেত্রবোগ চিঃ)।

शृत द्वाकार क्षेत्रवादिर्थ कावकात :-- बाह्मरंग प्रत्य हेशाव कम वस्त्रवादक का मृतका। नर्वासीन त्यात्व कावित्ववादक त्यांग निवादत्व हेशा वावहत्व हव (U. C. Dutt.)। वस्त्रत्य हेशाव कम ब्यायात्रक, अक्ष्रवात्र, वेश्वावद क व्यथालव त्यात्व हव (T. N. Mukherjee.)।

যুক্ত থেপে ইয়ার বস আর্থ ও ব্যক্ত থাবালে ব্যবহৃত থাবা। সীহার্তি বৃইলে ৬৬ আউল পরিমাণ বস ব্যবহৃত হয়, ইয়া একটি সংলোধক কাল (Dymock)। ইয়ার ব্যবহৃতিক, সৃষ্টি নিবাহক এবং সূত্রকর (Dymock)।

ইয়াৰ সংবং সন্ধি নিৰায়ক ও ঘৰ্ষকৰ। ইয়াৰ সৰ্বং একটি ভিছকৰ পানীয়। চীনবেশেৰ লোকেয়া ইয়াৰ পাজাৰ কম মুখাপথেৰ আগতে, মুখ্যুত্তৰ খোগে ও প্ৰথাবিভাগে ব্যবস্থাৰ কৰে (Rhumphine)।

ইবাৰ পাণ্ডাৰ কাৰ ও অধিষ্ট এক ছাম শহিষাৰ বিবাস ও বাৰ সেবন ভাছিলে খাৰ্ডীয় শোৰ আহাম হয় (Mooden Sheriff)।

देश क्षण्य व शतक, नामाय प्रभ जानकविद्यय भूत्वय वाद्यय अवधि क्षणान केवर (Dymock, Pharm. Ind.) ।

ইয়াৰ বন ৪ ৬ আউল পৰিমাণ পুৰাজন ব্যুক্তবৃদ্ধি বোগের একটি উৎকৃষ্ট উল্প। হল মাটিব পালে বহন করা উচ্চিত। বন কৰৎ লালবৰ্ণ ও গুনহৰণি হইলে ইাকিয়া প্রাজ্ঞাকাৰে কাৰে কাইজে বহু । প্রাজন কাৰেয়েকে ১-২ আউজ পরিমাণ বন অভিনয় হিডেকয়। স্বাক্তীন পোৰে ইয়া ব্যৱহাৰ কবিয়া বেশ কল পাঙ্ধা বাহু। ইয়া বেলনা নিবাৰক, আক্রান্ত কানে অভি পাক্তানে বাবহাৰ কবিয়ে হয়।

ক্ৰেলাচীয় পাত। ক্ষত ভাজিবা কোড়ার বিলে উর্। কৃষ্ট্রা রার (চরক)।

Dr. Barton Brown বলেন, জিনি কাকবাচীয় কল বাইয়া পট নিওকে বৃত্যুৰ্থে পতিও বইজে বেধিয়াছেন (Punjab Product)।

কাৰ্যাটীৰ পাছ। পৰৰ কৰিবা অঞ্চলতে বাধিব। দিলে একপিবাৰ কুনা ও বেৰনা আবাৰ হয়। ইহাৰ কম ও কুনেৰ কাণ ক্যুৱোলে এ স্থিত পাক হিজকৰ—বাজা— ১-২ আউল। কাৰ্যাটীত কুক্ত কুন, পুত্ৰ ও নতত ভাট। কুক্ত। ইহা বাজ ও পেটেবাতে পুন্টিন্ তলে ব্যৱহৃত হয়। পাতাৰ কাণ ব্ৰু-২ স্থাৰ বাজায় স্থাৰহাত কৰিবে 0

লোধ, চৰ্মৰোগ, কৰ্ম, গৰোবিয়া প্ৰাথানিক জোধ এবং পুৰাতৰ শ্লীয়া ও বৃহুৎবৃদ্ধি আবাৰ হয়। ইয়াতে ভেৰবৰি হয়, তড়কা, সাধাৰতা, অধ্যমতা, অভিনয় নিশ্যমা, পেটবেগনা প্ৰাকৃতি হয়।

Glossery : - সংক্ষিত্ম স্থপরিচয় :--

क्ल :- अव, देशबाबा, अकृत्यान, क्लाफ्ट स्वारत देशकादी ।

भीरकत्रकत्र ३—शिरवटक, क्षत्रायकायक, क्यावन, शृंबाटन वक्ष्य वृद्धिक केनकावी । क्षक्रितिका, वर्ष, व्यावन्य केनकावी ।

ट्वांडे डांडामिंड:—डबंटवान अदर ता हर्यदात्म नात्व भाजवर्ग हाका हव आहारक देवकारी ।

भोजात काथ :-- श्रवायकारक, विरम्धक -

मखरा :—वार्थ क्रिके मृः २००९ चरात्वाक क्ष्यगिविश्व हो । । विश्व क्ष्य क्ष्य "काक्योंडी क्ष्रक्या"। काक्यांडीच क्य गाव्यित क्ष्यक दश प्रदेशक यक क्य दश। शोक प्र (क्षांडे। कृत नाशा प्रशाद गराश क्यूब कर्द (क्षांडे।

Fig.—Rheede, Horr. Mal., z., t. 73; Weight, lc., t. 344; Kritikar & Baso, Ind. Med. Ph., t. 670.

Ref.—F.B L. iv. 229; Rozb., F L : 565; B.P., ii, 745; Watt. vl. Pt. 3. 313; Prein., H. H., 247.

411. Solanum nigrum Linn. (49wtart)

412. S. fores Line. (474(454)

श्राच्यांको सार्वः - गर्वण-नश्रकः वान्यः वान्यः वान्यः वान्यः व्यादिनः वान्यः व्याद्यः वान्यः व्याद्यः व्यादः व्याद्यः व्यादः व

ভাষাৰ :—ব্যক্তিৰ ভাংতের প্ৰামণীয় প্ৰায়ণ, আনাম, টেনাসহিম, মধা ও পূৰ্তব্যা, চইপ্ৰায়, হুপ্ৰাই, হাওড়া জেনায় পশ্চিত কৰিছে হ'বে হয়ৰ বেখা বাছ।

ক্ষা হৈ—ছেওঁ ওৰজাতীৰ বাছ, জাটাৰ কটা আছে, ২-০ ছট ইছে। প্ৰ ৬-০ ই জি, ধন ও পক্ত লোচপুক্ত পাঝাৰ জাটাৰ নোজা ও প্ৰচাৰ ই কি লগা কটি আছে। প্ৰ ক্ৰিকোৰাক ও এতিত। ক্ৰেন্তে অক্তি আলা চ ইকি বজীৰ। কুল বক্, বেহৰণি চ ইটিভি। কল পীতাৰ, বোলাকাৰ, বালে ১-১ই ই জ, প্ৰচীৰৰ, লোকাবুজ। বীজ ইউজি, প্ৰায় বৰণ। শীন্তকালে কুল ও কন বছ।

गुरुशर्व थान ३--४१।

मूलशाबादनंद चेक्यादर्व नाक्यातः २— देशन कन श्रमीत रेक्या केस्य नाक्या नास्त्र (Watt)।

Glossery --- কাজিপ্ত কুণপ্ৰিচয় :--

मून के मन 1--- विकासीय क्षण्य के स नवका अल्हा (

Fig. - Wight le., c 1349; Kir ikac & Basu, Ind Med Pl. c 674.

Rel. - F B L, iv. 233, Kozh, F.L, i, 571; B.P., ii, 746; Prain, H.H., 247.

412. Solanum feron Linn, (118441)

413. S melongena Lina 1 CT64

णांत्रितां स्वाह्म-दृश्यक, वार्षक्र-स्वाहक, त्यक्ष-वारम वह्ष्य कर्ता, कर्ता-विकि, बार्श्य-प्रवाहक, विक्षा, विकिशी-क्ष्यवार्वे, वस्त्र वर्षवे वरकांवा क्ष्य-व्यक्ति-वस्-त्याहक, कृष्यवक्ति-क्षावस, वर्गक्य-केरवस, वर्गकात-क्षाती, वार्णकात-कांवक।

> ব্যাক জ' দু বাই দুক্তী কী আন্ট্রালি ও ব্যাক বাই আছে আই প্রাক্তিবালি ও আই বাই মালক লীপন জ্বাক্তর করু ব্যাক কিন্তার কিন্তার পরি নাতিবন্ আন বেবের নির্মাণ নাতিব ক্রিনাতিবন্ আনর ব্যাক ক্রিয়াল ক্রিয়াল লাগালিক। আনর ব্যাক্তিবাল ক্রিয়াল লাগালিক। আনর ব্যাক্তর ক্রিয়াল ক্রিয়াল ক্রের । আনহাত্র বিশ্বের হিন্তার নাক পুর্বাক্ত

ভাৰপ্ৰভাৰত। লাকবৰ্তত।

सामगर्वात्र प्रकृति । स्वति ।

क्षणंभवित्र :—(वक्षणं वाद्वः, कीक्षणंकरीयः, व्यक्षणं व्यक्षित्रं (केष्यः निक्षणं १) व्यकः वाकः वाकः व्यक्षणं । वाद्वः वेषणः व्यक्षणं । वाद्वः विद्यक्षणं । वाद्वः विद्यक्षणं । वाद्वः विद्यक्षणं । वाद्वः विद्यक्षणं —(किष्ठः विद्यकः, क्षणः, वाद्वः व्यवकः व्यकः वाद्वः व्यवकः व्यकः वाद्वः व्यकः व्यकः व्यकः व्यकः व्यकः व्यकः व्यकः विद्यकः वाद्वः विद्यकः विद्यकः वाद्वः विद्यकः वाद्वः विद्यकः वाद्वः विद्यकः विद्यकः वाद्वः विद्यकः वाद्वः विद्यकः वाद्वः विद्यकः विद्य

क्यान्त्रात्र ३—कान्द्रत्यत्र नर्वत्र हार एत । नवदन्द्रमम् देख किटन क शामाद्य काम करत् ।

nta Dunal; এই পাছ বেজৰ পাছেৰ জাত, ধল সকা লয় ও বেলা বেলো হব। বেজপ্ৰে আৰু একটি লাভি (Var) আছে। উহাকে Vari insalia (B.P., ii, 747) ধলে, ইয়াৰ বাংলা নাম বেড বৃহতী। ইহা বনসকল ও লক্ষ্যিত ভূমিতে জন্মে তথ বেজপ্ৰে জায়। সাহা বংগ্ৰাই বেজপ্ৰে ভূম ও কল হব।

राजकार्य भारत :-- नव, कन क रोज ।

देशक्तक (मश्रद्धांत गुल्कांत।

- ### -- (১) কালে দাইা হয় দল বৰ্ধ সহিত দেবৰ কৰিলে ককলকাৰ বিবাল পাছ (টিঃ ২২ আ:)। (২) সাৰ্কবিশ্বে বাৰ্ডাভূৰাক—বিবাৰ্ণেট পাকে বেশুৰের প্ৰাণাক হিডাকর (টিঃ ২০ আ:)।
- ভারতার :—(১) —আরে বার্রাকু—পদ্বা ও বেরন হার বোলীর পথা (হার—চিং)। (২)
 আর্শে বার্তাকু—বোরাল্ডার বধানিরি কারোরক রাজত করিয়া ভারতে বার্তাকু নিজ
 করিয়া, সেই বার্তাকু গরারতে ভালিয়া ভারের সহিত ভূম্মি না হওয়া গণান্ধ জ্যাক্রন
 বাহিয়া ভারণান করিলে সাত বিনের মধ্যে অভিবৃত্তি প্রাপ্ত সহক আর্থত বিনাশ পার
 (আর্থ:—চিঃ)। (৩) পুর্রাটার্ত বার্তাকু—বেরুন সিল্ল করিয়া বিশ্বর এরও তৈবে
 ভালিয়া বেরন করিলে পুর্বাশী জিল্ল বোর্তা ভূম্মাং গতি অভি সাতে করে (বাতবাহি
 চিঃ)। (৩) জিলিকরের বার্তাকু—কর্মে জিন্তি অলিকে বার্তাকু কর করিয়া সেই
 ভূম্ম কর্মে প্রায়ন করিবে। (অর্শ রোগ—চিঃ)।
- বাদ্দের ১— মার্রা দীর নিয়াগাঞার্থে বার্ত্তাপু বিংকুক কংবর বাবানে বােগীর খ্নিরা নঃ ক্টলে, ভারাকে পূর্বদিন সভাাকালে জলে ক্লিড বার্ত্তাপু প্রধান প্রাত্ত বধুব শক্তি কোকন কর্মানে (জর—চিঃ)।
- মুলপ্রায়ায়েশর প্রীয়ার্থি ব্যবহার :—ইহার বীজ উল্লেখ্য, গণের বাংকভা পজি লাছে

 (Atkinson) । ইহার বীজ অন্তীবিত্ত ও কোটবছতা আনবন করে।

 বেশুৰ পান্তা নুপরিবে হিজ্জন্ত । বেশুৰের তুল মধুর সহিত সেবন করিলে সন্ধিতনিও
 বীল আধান হয়।
- Gioses :—সংক্ষিত্ৰ ক্ষণগায়িক :— পাড়া—নিহাকারক। বীক্ষ :—উক্ষেক।
- Fig.—Rheede, Hort. Mal., il. 2. 37 & z. t. 74; Wight, III., c. 166.
 Ref.—F. B. L., Iv. 235. Roxb., F.L. 1, 566; B. P., ii, 746; Prain H.
 H., 248.

413. Solanum melongena Linn, ((484)

S. Surathenes Burm. L.

414. S. Xanthocarpum Schr. & Wendl. (क्शिकांडे)

ावानुमात्रीमाम :—वानो, निविधिका—मःष्यः विकाशी —वाश्याः करकेति, करोदी —
विविः प्रा. १९वर्गिश्यः, कालावृत्ताव —८ळल कः व्यवनाविति—वानिषः
कर्षेशवित—वेश्वतः विकाशीः प्रेडिक्यो—व्यवादेः विकाशी—ध्ववादेः
विकाशः —वर्गादेः
विकाशः —वर्गादेः
विकाशः —वर्गादेः
विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वर्गादेः

विकाशः —वरंगादेः

विकाशः —वरंगादेः

विकाशः —वरंगादेः

विकाशः —वरंगादेः

विकाशः —वरंगादे

विका

কউধারী কউ কিনী ছ:ক্পর্বা ছুক্সুধর্ষিণা। পুরা ব্যারী নিবিছা চ বাবিনী পুরক্তিকা। বছকটা পুরক্তী জেরা পুরক্তা চ না। কটারিকা চিরক্তা আকর্ত্বশস্কেকা। কউবারীকট্ কা চ বীপনী বাসকাসনিং। প্রক্রিয়ার্ডিলোক্যী ক্তব্যক্তরাভিন্ন।।

রাজনিক্ট্র। শতকোদিবর্গর।

- শামপ্ৰায় :—কটকাৰী, কটকিনী, ছাল্পৰ্য, ছুখাৰ্থিটা, ছুডা, ৰাজী, নিছিছা, ধাৰিনী, কুল্লকটিকা, বছকটা, কুলকটা, কুলকটা, কটৰিকা, চিত্ৰকথা—এই চোখটি নাল ,
- ন্ত্ৰপৰ্যায়: কউকাৰী কটুৰদ,উক্ৰীৰ, সংগ্ৰীপত স্থান এবং কাল নাৰক। অভিয়ায় নামৰ কক, বাহু ও অৱ নাৰক।
- আৰু ছাত্ৰ : মানাৰ, মাজিপাতা, পাঞাৰ, বছৰেপ ; ছাগ্ৰী, হাওড়া ও বছৰিন জেগাৰ নাট্ৰ থাৰে বাপুৰাধত হানে প্ৰচুৰ জাতা। বিপেছত: বছৰিনে জেলাৰ নাটপুৰ ক্ষকপুৰ, পাৰাৰো, আমালপুৰ অস্তু ভ বানে ধাৰোৰৰ নাটৰ বালিতে বছপ্ৰিমাণে গাছ ভাছে।
- वर्षना इ. करें क्या कार्य कर्म कार्य करें हैं वा वृद्ध लाव । काँग्रें। ५-६ क्रूटे जहां ऐक्यान नर्महर्त । लख व-६ हैं के अथा, ६-७ हैं के इंडाइ, क्यांकृति, लढ़ाव च्यांक्य च्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य हैं हैं के । क्या वीकर्ष, किया व्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य हैं हैं है है के । क्या वीकर्ष, किया व्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य क्यांक्य हैं है है है के । क्या वीकर्ष, क्यांक्य व्यांक्य क्यांक्य क्यां
- ব্যবহার্য অংশ ঃ—বৃদ, সমগ্র উটিপু, কুল ও কল। কাধ---৫-১০ জোলা; বস—১-২ জোলা, কর-৬-৮ আনা।

বৈচ্চকে কন্টকারীর ব্যবহার।

- চাক :—(১) বাজাকৰ কৰে কই কাৰী—ইন্ধ দেবণাৰ কিকিৎ পৰে বালা দেবৰ কৰ বাল, ভালাক অহলাৰ অবে বাল্ বালাৰ আন্ত কৰিবাৰ এবং কেওঁ পৰিবাৰ বালিবাৰ আন্ত কইকাৰীৰ কাম অহলোৱা (চি: ১ আ:)। (২) অলাভ্যমেন্ত শিপালাৰ কইকাৰী—বলাভাৱেৰ শিলাগাৰ বড়পৰি ভাৰাত্সাৰে প্ৰজ্ঞ কৰিবাৰী অলাভাৱেৰ শিলাগাৰ বড়পৰি ভাৰাত্সাৰে প্ৰজ্ঞ কৰিবাৰীৰ অলাভাৱেৰ কাম পান কৰিবে জিলে (চি: ১২ আ:)। (৬) কামে কটকাৰীৰ ভাৰ্য-সংক্ৰপনি-ভাৰাত্মাৰে প্ৰজ্ঞ কৰিবাৰীৰ আন্ত মুল কলাভাৱ বুৰ পাক কৰিবে। হবিলা এবং আনাখাৰ লাভ এভাৱেৰ আন্ত আনাম্বাৰীৰ ভাৰ, উল্লেখ্য হিন্তিক কৰিবা লোকন কৰিবে। ইন্য কামবোৰে হিন্তকন্ত (চি: ২২ আ:)। (৪) আন্তানীতে কটকাৰী—বৃহতী ও কটকাৰীৰ বৃগ্ৰক্ অন্য ব্ৰিহ স্থিক শেলা ভবিলা, নাভনিন পান কৰিবে। অন্ত হালা বিভাৱ ব্যক্ত আনা
 - প্ৰভাক :—(১) আগলে (পাতৃইছে) কটকারী—কটকারীর চতৃতিও বনে পদ, নার্থ তৈল লেচন করিলে পাতৃই প্রশ্বিত হয় (চিং২০ খং)। (২) বাভাকিলপ্রোচেট

करेंकाडी—पाटक पाटिनाव्याम (ठावळा) करेंकाडी पून डामेंड्स निड करियां मेंब्रुक वाक्सि में इस इक्स त्मान करिय (छे: म क्य.)। (०) मकूनीळ्ड क्यंक्सियां कर्मकाडी—मकूनीळ्ड ळाजिस्मार्च (च्छान करेंकाडी क्य. पाटन कर्मार (छे: ०० क्य.)। (०) चांद्रम कर्मकाडी—कर्मकाडी क्य. पाटन क्यंकाडी क्य. पाटन क्यंकाडी क्य. पाटन क्यंकाडी क्य. पाटन क्यंकाडी हरण क्यंकाडी हरण व्यापित एवं (छे: ०० प्रा.)। (०) कांद्रम क्यंकाडी—विकास क्यंकाडी हरण विकास प्रा.)। (०) क्यंक्सिक एवं (छे: ०० प्रा.)।

इत्तरम् :—(5) कादम विदेशको : क्षेत्रशीय कारच निश्म हुन विद्यिक करिया गान करिया हैना भग श्रमाय काम जानक (काम कि:)। (3) मूस्रकृतम् वर्तेकारो :— क्षेत्रशीय यम स्मृत्मक नाम करितम मूस्रकृत्मा विन्ने वस (कृत्य कि:)। (6) मूस्राचात्क वर्तेकारो — कर्तेकारो वस वस्त्रम् करिया गान वित्र वस (कृत्य कि:)। श्रमाय वस्त्र वारक (कृत्याचाक कि:)। मूस्रकृत्य क्षेत्रेय प्रमाय महिल क्ष्र मानाय वार्याय वस्त्रम् कृत्र विर्मय स्मृत्र विर्मय स्मृत्र विर्मय स्मृत्र विरम्भ क्ष्रमात्र क्ष्मात्र क्ष्रमात्र क्ष्यमात्र क्ष्रमात्र क्ष्रमात्र क्ष्रमात्र क्ष्यमात्र क्ष्रमात्र क्ष्रमात्र क्ष्रमात्र क्ष्रमात्र क्ष्यमात्र क्ष्रमात्र क्ष्यमात्र क्ष

মাধ্যে মাং— দি প্রকাশের কউক উত্থ—বাউকাডী প্রায় কেপড চুর্গ কচিছা সধুসত বের্ন স্বাইলে, পিওর পুথাতন কার বি-উ হয় (মালংযাগানিকার)

सूलताकार्यका श्रेषकार्य वारकात :-- ककेकाकीत दूत कि च रेनक्कावरण परिक वानकारक सारकार्यकार कान सावाय का (Hindu Met Med.)।

ইবার শিক্ষ্য আর ও সন্ধির্মনিক আর প্রেক্ত হয়। ইবার ভাটো ও কল ভিক্ত, ইবা শেটকালা নিবারত ও ক্যাপ্তের স্থালা নিবারত । বউকারীর সম্ভাগীয়ের বুল শুক্ত ব্যেলার একটি চয়ৎকার উল্লেখিয়ালয়, Ind)।

কউকারীয় টটেকারস ২ ডোলা, অনম ক্লেছ হল ২ ডোলা, যোগের পহিত একর বাবহার কডিলে একার হয়। যুগ আবা ও চিরতার সহিত কার করিয়া বাইলে অব আধাস হয়।

খণ্টকারী পোধারতার কৃত্তকর ঐক্যান্তশে বাবস্থত হয় (Dymock, ii. *59)। পাজার প্রায়েশ বিচার বাব্যবাহির আহার হয়।

কটাবারী সাত্রিশালের হিত্তমন্ত্র ইলা শেষর করিলে কটাবর বাজিত হয় এবং বাজিত জাব হিতাকর। জিবি অভিনয় নাজের শুলে ইহার বুম প্রাণক।

ইকু মূনকর এক পুরাতন সাজান্য জবে, পোধে কিবা স্বান্তিন লোবে জাগাব উবং। শীহা ও বছুৎ বুল্লি এচেও বুইয়া বধন পানীবের কল একেবাবে কামিয়া বার জবন ইয়া 0

बाव कोव करिएम विराप्त केम गर्रवा कोहा। देशा क्षण कार्याण्यक व्यवस्थ भवेग्सीन त्यांत्व कृषिक मरिष्ठ वावकारक कम शास्त्रको वांच (Bengal Dispen. 1878)।

বেছকটকাছী পৰ্বমেৰ নালক, ইহাৰ কাথ পান কৰিলে বছা। জী পুৰ্যটী হয় (কাৰপ্ৰকাশ)।

কটকাৰীৰ বীজ অপক কেকাড কলেপ দিলে উহ কাটিয়া পূজ নিৰ্ণত হইয়া হাছ (R.N Khory);

ফটকান্থী বাৰ্তাণৰ ও কল নিলোহক। ইয়া সন্ধি ঘটত স্থা আহাৰ, পাৰ্থ্য, মুসকুত্ব, অপায়ী ও লোগে হিডকৰ।

Glossery · সংক্ষিঞ্চ গুণ পরিচয় :---

পুলা :-- প্রেকা মিংসারক, কাল, বাল, ক্ষর, ব্যেক বেকনার উপকারী। ওঁড়া কবিয়া বড়ের সহিত ব্যবহারে কবি বন্ধ করে।

क्टलब सम :--नभाव चाट केन्द्राकी ।

% कि. कूम ७ कम:—रिक, देवशहात तानक। समप्र त्यांका नर शास्त्र बाजाब वित्तव देनकारी।

পাছ:--এথাৰভাছত, লোবে উপভারী।

গাহেরকজ:--লগ্রিগার উপুকারী

পাজা :—বে কোন হানের হয়ণার উপকারী। পাছার হল গোল্যবিচের সহিত্যাবহারে হাত আবাস হর।

মুকা ও কুলোর কুঁড়ি:—লবণ আলের সহিত ব বহারে চত্ত্ব জলপড়া আরাম হয়।

মন্তব্য :—চরক কঠা, হিকানিগ্রহণ, কাদহর, পোধহন, দীতবাদ্যন, ও প্রক্রম প্রথম বর্ষে কটকারী পাঠ করিবছেন (প্রথম)। বাহা দেবন করিলে কঠবর বৃত্তিক হব এবং বাহা কঠেব বৃত্তিক হব এবং বাহা কঠেব বৃত্তিক আন্তর্গতাল কঠা বাংশালা। কটকারী লীক প্রথমন বৃত্তিক নির্মানিকারে হিত্তক, অধ্যম্প প্রথমন প্রেক্ত কটকারী হাজে ক করে প্রয়োগ করা হয়। প্রথমক বৃহত্যানিবর্গে কটকারী পাঠ করিবছেন (প্রথম আরু)। ব্যক্তকেইবাহীকে আন্তর্গতালকার "গ্রহণারিবী" বৃদ্ধিছেন। প্রথম ইন্ত বৃদ্ধানিকার "গ্রহণারিবী" বৃদ্ধিছেন। প্রথম ইন্ত বৃদ্ধানিকার বিশ্ব বিশ্ব

Fig.-Wight, Ic., t. 1401 : Jacq., Ic., Rar., s, t. 332 ; Kirtikar & Basu. Ind. Med., Pl., t. 677.

Ref.-F. B. L. iv. 235; Rozb., F. L. i. 569; B. P., in. 746; Watt. vi. Pt. iii, 273; Pram, H.H., 248.

414, Solanun Surathense Burm, f. Wendl. (किंक्कि)

415. S. indicum Lian. (東東南)

काषामूनाती जान :--प्रको--नःकवः चाक्कः प्रको--नःश्वाः कोरहेः वरक्षः व्यक्षः विवक्षः व्यक्षः विवक्षः वि

বৃহতী সংক্রিয়াতা বার্ডাকী সিংছিকার্নী।
রাট্ট্রা কলকটা হ জ্টাকী জু বহোটকা।।
কহপত্রী ক্টকের ক্টাগ্ট্ কট্কলা তথা।
কোননী কন্তাকী আনাজনা। বি বোরুল।
কালিছ।
কাল্ডাকিল ক্রা চাক্রাতা কুলা ধর্মিনী হ
বৃহত্তী কটু কিজোকা বাত্রাক ক্রান্তানি।
কাল্ডাক্রাকার্যালী বাসক্রোক্রাক্রাক্রী।

0

বৃহত্যতা সপ্তশ্ব কৰিবা গীততত লা।
পুরপ্রা বহুবলা গোদিনীতি বড়াব্রা॥
কবিবা বৃহতী তিকা কটুককা চ জংসমা।
বৃজ্যা জব্যবিশেবের ধারা সংস্কৃতি হিছা।
বেতাহ্যা বেতাহ্যতী কেয়া বেতাহাটিকা।
বেতাহ্যা বেতাহ্যতী বাত্যাহিনী চ বট্॥
বিক্রো বেতাহ্যতী বাত্রাহ্যবিমান্না।
কচ্যা চাঞ্জন ব্যোগেন নামানেরাম্যাণহা।

वाव विष्कृतः। भक्तास्तापिरश्रीः।

মামপর্যার :—বৃহত্তী, বহাতি, কাজ্য, বর্জাতী, বিংতিকা, সুনী, বারীকা, সুস্কর্তী, কটাকী, বংগটিকা, বহুপত্তী, কউংলু, কটাপু, কট্ক্সা, জোবনী, ব্যবুলাকী—এই খোলটি নাম।

भाव 0—व्यवसाः वक्तभाकी, शवास्त्रकी, हिसूना, शकावृश्क्षका, भूजा, भाजाका, ध्वर कृत्यविनी—এই भारेडि वाथ ।

পদ্পকাৰ বৃহতী—সৰ্গতিহ কৰিব। শীক্তপুৰা, পৃত্ৰপ্ৰায়, বহুৰলা, গোধনী—এই ছাট নাম।

मकामकच ५ १४७ दृश्कीय नाय—१४२१, त्यरदृश्की, त्यरकारिया, त्यकशिकी, त्यरक्षण, त्यक्षणकारियी—बहे व्हि।

ভাগবিধি :- বৃহত্তি, কটুতিক বন, উক্লবীধা বাত্-লাগত, অনুনিবারত। প্রভৃতি, আর্লোয় এবং কাল নাপক। পাল ও ছালোগ নাপক। ক্ষাৰ্থ কাল বৃহত্তি-ভিজ্ঞ কটু বন, উক্লবীধ। উল্লেখ্য স্থিতি অক্লয়ে স্থবা ব্যাপে বিশেষ বিশেষ কাল কলে। ব্যাপিক স্থাপ্য স্থাপান বিশেষ বিশেষ ব্যাপ্য বানাপ্রকার চত্-ব্যাপ্ত উল্লেখ্য নাপক। ক্ষাৰ্থক, অনুন হিনাধ্য ব্যাপ্য নানাপ্রকার চত্-ব্যাপে উল্লেখ্য ।

ক্ষাৰ্যাৰ :--পঞাৰ সাক্ষিণাতা, বা লাভ হৰ্জত, হুবদী, হাজ্যা ও বছৰিয়ে ক্ষেণাই পতিও ক্ষাৰ্যত ও ক্ষমেন কিমালার পাওৱং যায়।

শ্ৰম্ম :— ভৰজাতীৰ উটিং, ১-৬ বৃট উচ্চ হয়। গাছে অনেক শাখা প্ৰশাখা আছে। কাও ত পৰ কটবছৰ কাটা চেন্টা, বা বজা। পাছ ত-৬ টকি গখা, ১-৫ ইকি চওছা, পদাকাৰ ঃ বোটা ১ ইকি। পূলাগও ছোট, পূলাবৃত টুন্টু টকি। ছগ টু-১ ইকি, নীলবৰ্ণ। কৰ শীহৰণা কহন শেশেৰ সংস্কৃত লভ কাটা বিভিন্ন ও সুল বৃহৎ হয়। পাৰাৰ খেলীয় গাছ কৰিব লাখা অনেক হয়। পাছ পাহ,লা ও ছোট। নৰংগৰ ধৰিয় সুল ও কল হয়।

गुरुवार्य कर्म :-- दिवक व नव ।

0

देवकदक वृष्ट्ठीत शासकात ।

- চরক:—(১) আইটাটে বৃহতীয়ন—অন্তর্থির সহিত আলোড়িত বৃহতীয়রের মুগত্ত চুর্গ লাইবিন শেবন করিলে, মন্মারী অর্থান লাখুরী চুর্গা হইছা বাছ (জি আঃ)।
- শ্বাক্ত হ ১) পাতু নিপ্রাধ্য হা ওবেগর্থ বৃহতীকন পিঞা নতু নিপ্রাধ্য কর্ত্বক আলোল হাইলে ওথাত টালারের বিশ্বরে বৃহতীকন পরের করাইরে (ই: ৩০)। (২) বোলিরোরের বৃহতীকন— পিউ বৃহতীকন, নিউ হ হলা ও ব্যক্তিরাস্থ বিশ্বিত করিবা ওখারা থোলি পূরণ করিবে কিয়া ইয়ার পুন বোলিয়ে প্রধান করিবো, বোলিয়া করু এবং অম্পর্শকা নিশ্বরি লয়ে (উ: ৩৮ হয়)।

বাগ্তট:— ইপ্ৰসূত্ৰে ক্ৰন্ত্তীকল—ক্ৰন্ত্তী কপেৰ ৰণ মধুৰোগে টাকেয় উপৰ লেশন কৰিবে (উ: ২৬ জঃ)।

- 5-ফানত :— শিশুর বন্দে গৃহতীকন—ৰে পিশু অভগান কৰিবাই বনন গলে ভাহাতে, পুত্ৰদা ও গৃহংকলা গৃহতীকলেও বন সধু ও প্ৰায়ত খোলে সেহন কৰাইৰে (বাল-বোল—ডি:)।
- ছারী छ :--(১) সারিপান্ত সরে বৃহতী কলবী জ—রুছতী কলবী জাতুর কিবিধা ভর্মিত বিধের
 নাবিধাবতে, ক্ষেত্র বেগলে ব্যবেশ করাইলে বেগলী ক্ষালালকে করে এবং জাতার
 হাতি হয় (চিং ৯ আং) । (২) সংব্যাহনীয়ের বৃহতী—অন্তের সহিত বৃহতী-বৃদ চুর্য দেশন করিলে সংগ্রাহনী নিবৃদ্ধি পায় (গ্রাহনী-চিঃ)।
- मृत्याहाः एवं विश्वाद विषयाहः वृश्यो वृहे अधार- दण्याह वृश्यो कर द्वाहे वहे-कृति महत्राहर बाधाय शाद क समरम दावा वाह : आव अस्थात् वृश्यो आद्ध प्राचाय कृत वृद्ध, नाद का कृति कृतिक रह, केशव केहि क्षाद्राकृति आद का मरू नवा व नेस्त वृद्ध, नक व्यवस्थात् हशोर्थ, आदमक नाथा आयावा आद्ध, भूभारक पाना अपायावितिहै. कृत दाक्यत् : कृत पृद्ध क विद्यालया। पृद्ध वृश्यो हृत्य नक्त नवा व्यवस्था वृद्ध व

বৃহতী বসায়ন, ধ স্বাগ, পেটাই।পা নিবায়ক এবং ইংগানি, কালি,পুখাকন আৰু পেট বেছনা ও ক্ৰিমিয় পক্ষে হিচাপত ।

निकत्य व्यक्तिक पारेटम इसकी कम बनाव केविया वित्य व्यक्तिव माध्या माध्य एक ।

Glossary:-- गःव्यित्र श्वनंगतिष्ठप्र :--

মুক্ত ;—উন্নয়প্রান নাপক, শ্রেলা বিংলাকক, পাল, কাল, প্রচেক্ত, সভা ও ইছণার্থক প্রাক্ত ব্যবা, কাব, ক্রিমি বোল, পূল, ও ক্রম্মের নাপক।

পাড়ার রস :--টাইখা আধার বনের সহিও বিপাইবা বাবহারে যদি নয় হয়। পাড়া ও কম :--চিনির সহিত বিপাইরা চুসকানিতে বার এলেগে বাবহুই হয়।

वस्त्रम् :-- इत्रक-- कश्चे, विकाशिशकः त्यावद्य क अवश्येश्यमस्य वर्श्य क्रकी पाउँ कविवादस्य । स्टान्टरकांकः ' इत्रहारिकक्यः पृथकः ' (११ वह मा) । यहे पार्ट्यय व्याचात्र

जिया निविद्याहर — दृश्याहित हुन दृश्की नव्ह्हरी 'क्वित व दृश्यो' । यक्ष्याक विकास प्रशासिक वाक्षा क्रिक्न मिना क्रिक्न क्रिक्

Fig :—Rheede, Hort, Mal., n. t. 36; Kirtikar & Basu, Ind. Mcd. Pl., t. 676, Ref :—F B. I., iv, 234; Rozb., F. I., t. 570; B. P., ii. 746; Prain, H. H., 243.

415. Solanum indicum Linn. (3007)

416. S. torvum Swartz, (CHISCORY)

ভাৰাত্মারী নাৰ :--শোচৰাৰ্ড'ৰু-নাৰ্ড: গোটৰেড-ৰালা; হাৰ্ডীতে ভাৰাৰ; ব্ৰাই-থাৰিল; ভোলাৰ্টী-সেনেও; কাই,চুন্টা-বালৰ।

> ব্দশার বেষত্রভাকং কুরুটাণ্ড সমং গ্রহের। তথক্য আবিশেষণ ভিত্ত হীনক পূর্বতঃ ॥

> > ভাৰপ্ৰকাশঃ । পাকৰৰ্গঃ ।

মামপর্বার :-- কুছুটভিবন্দুৰ একপ্রকার খেড বেগুৰ লাছে।

⊕বাপর্যার :—ইহা বেক্তর অপেকা হীর অপ্যাপর। অপ্রোধ্যে বিলের হিত্তকয়।

सामानि !-- गर्या वस्तरात शासाथ थाता क समामा थाता (स्था शह :

ग्रवहार्व भाग :--ष्ट्रम, रीम ७ नाह ।

শূল প্ৰায়াংশের ঔনহাত্ত্ব ব্যক্ষার :—ইহাত জন গুড়জীর স্বান বলিলা আর প্রক নিবিত হইল না।

Giorency:—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয়:—

क्म -- जनकारी शिभारत नारकण एक । अर्किक श्रीहान जिल्ला क्रेनकारी

Fig.-Wight, Ic., t. 345.

Ref. -F. B. I., iv. 234; Rozb., F.L. 572; B. P., ii, 746; Prain, H. H., 248.

416. Solanum torvum Swartz (cylkique)

417. S. trilobatum Linn. (वाविवासूती)

ভাষাকুলারী নাব : — ধল#— সংস্কঃ; নাভি বাস্থী—বাংলা; তৃত্যালাই—ভাতিল।
ন্ত-লাস্তি, তেল-লাকুভি—ভেলেও: টুটারালাস্—বালার।

অস্তব্যান: — হলব্ৰন, উড়িছা, বাকিগাতা গ্ৰন্থতি স্থানে কৰে।

वर्गमाः—जनवाजीवजेकिए, ७)>२ वृष्ठे केक इत्त । कावेश्वमि द्वावे, नक्क क द्वानी। व्यव वक्ष । नव वदेकि नवा । ३१ वेकि विवृष्ठ, द्वक्षणाकात बाद । द्वावेश्व के ३३ वेकि । भूत्यात द्वावेश द्वावेश भूयात्व हे—>१ वेकि, वेद्यादक वद्य नक्क क वक्ष कावेश चादत । मूर्यावक >->१ वेकि, द्वावाय स्मार्यावक । क्या है वेकि, वद्या मामवर्ग करमानावाय । वीक है वेकि, वद्या । क्या त्यादक वाद । व्यवदावक व्याव मक्या मादवादे द्या क व्याव

स्टब्स् कार्य २—निक्ष्य, गुप्त, स्त्र ७ क्त ।

মূলএছোনের প্রকার্থে ব্যবহার :—ইয়ার লিকড ও লড় ভিজা। কোটবার ইয়ার ভাব ও ভাঁচা বাষদ্ধত হয়। ইয়ার কল এবং ভূগ লাখিতে ব্যবহৃত হয় (Ainelia) !

Glomacy :—সংক্ষিত্র গুণপ্রিচর :

ৰূপ ও পাতা:—চিক্ত। কাথ ওঁকা এখা নিট-ছিক্তাৰ অংশ হথাবোৰে উপকাৰী।

क्य थे रीक-जात देशकादी।

গাঁহের কাথ —প্রাতন সন্ধি ও কালিতে উপকারী।

Fig.—Wight, Ic., c 854; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Ph., c. 678.
Ref.—F B. L. iv. 235; Rosb., F.I., t. 511; B.P., ii. 747, Prain, H.H., 248; Voige, H.S., 573.

417. Solanum trilobatum Linn. (जाविकाकृते)

Genus-CAPSICUM, Linn.

418. C. frutescens Linn. (afferiet)

णायां जान : व्यानिका—नाःमः वादनदिद्य—दिविः वृद्यागारे —कः वनः वीताः वाकारे —क्ष्यानः

शकार्यम ३—वदारामा वामध्य व त्यस्य हाव इतः समाम भागता-भागति समिता वास्ता। वर्गमा ३—वदेशीयो भागता वहवर्षकोती केवित्। मृत त्योहेरत विस्क विश्वाह छ, भाग्रामा सम्बद्ध मृत्य, वेष्य कर्षा विका नव्यवर्थ, भागितम मान, मिन्द्रश्विति नीक्षत्र्य ताकृष्ठि

ভিন্ন ভিন্ন হং হয় সংস্থানক বীক বাংক বেখিজে বেকা বীক্ষের কার, চেন্টা ক প্রাঃ পুলাও কল বংসারের সকল সময়েই লামে।

মূলগ্রহাত্ত্বর ঔক্ষাত্রে ব্যবহার : -বেশীর ভাজাতের ইয়া সাহিপাতিক, অবিদার অনু, পোর, সেঁটে বাড, মলুকার ও কলেবার বাবহার করে।

देश राष्ट्र व्यान विश्व हर्ष वक्ष्य राष्ट्र करना >= ध्यम नवा मेश्वम कंडा वक्ष्य वार्य नवा महत्त्व विश्व कर्षा वक्ष्य क्ष्य क्

Glomary :--সংক্রিক গুণপরিচয় :--

क्ष्म—िक्ष, উल्लाहरू, भूबाकन त्यट्टेंड त्याच केनकावी, प्रधू प्रीतक, वर्रकाती, केरवायक कारन केनकावी। वाक टारम्सन इत्यव केनव वक्ष्यांकी केंद्रनावय करवा।

Fig :- Rheede, Hort. Mal., ii, t. 56.

ef :-FBL, iv. 239; Rozb., F.L., 574; B.P., ii, 749; Watt., u, Pt. i' 237.

418. Cappicum frutescens. Linn. (राजिनका)

0

Genus-DATURA Lion.

419. D. fastucea Linn. var. alba Linn. (Tell)

ভাষাস্থানী সাম :--কউৰণ, গৃন্ধ, হউপপুল--শ কৃত , বুড়বা--বাংলা , গান্ধা, সংখ্যগৃত্যা--কিনি , গম্ব-নহাগাই ; সম্কনিকে-কৰ্ণাই , উলোজটোই নইউল্লেক্ভেলেল , কাক্টমণ্ডি, ওবাডাই--ভাবিল।

পত্ত কিছবো পূর্ত উপসং কলকাহার:।
শঠো বাতুলকা প্রামো সদক শিবলৈবর:
বর্জু হা কাহলাপুশ্য বহা কউকলতথা।
বেহাক: কলগোলাত লৈব: সপ্তদশাহার:।
বত্ত ভটুককশ্য কাভিকারী তাগার্ডিকুং।
বংগ্লাববর্জু করুতি জন্নহারী ভাষপ্রায়:।

शक्तिक्ते : । क्यतीशांतिकाः

- লাম পৰ্যায় : লগৰ, ক্তাৰ প্তা, উল্লেখ্য কালোকৰ, পঠ, সামুলক, প্ৰাথ, স্থান, প্ৰশোধৰ, বৰ্ছ, কাৰণাপুক, ধল, কটকল, ৰোইন, কলভোক্ত ও বৈৰ-—এই লগেৰেণ্টী নাম :
- **ক্শপর্থিয় :—ধ্যু**র কটুরল, উক্তরীয়া, কাগ্তিক্তিক, এবং প্রন্থালক,। যে কোন প্রকাশ চুলকালি, চন্ট্রোর, পাঁচড়া এক জননাপক ও প্রস্থালক।
- জন্মান :—ভাৰতের সকলছানেই বেখা বার। হোটমাপুরুর, বর্ষদে∧র পঞ্জি জ্বিতে ও জনপূর্ণ যাখানে, শহকেতের ধারে বহু পরিবাধে কোনার।
- वर्गमा :— नवंगोती केंद्रिक . २०० कृष्टे केंद्रिक वृद्ध । त्या व वेद्धि सवा, व वैद्धा प्रवाह । दिविह । वीद्धारणाय, विद्धारणाय केंद्रिक स्थाह । विद्धारणाय, विद्धार
- ब्रुब्हार्यं कर्नं :—१७, कन व धृतः। प्राज्ञाः—नरवाद वन, कृष्ट् राज्याः है > स्थाना, नाधादन र स्थाप्ते, वीक हे चानाः। मृत र-३ चानाः।

देशकारक वर्ष्युद्धाः गुनकाताः।

- প্রশাস :- সুকুর বিবে গুড়বা নূল—আর্ল পুনেবিংলে আধা ভোলা ও আর্ল বুড়বার বুন ৪ আনা বা হয়ধিক সাজার একত পেরণ পুর্বক নীতল হয় বা নীবলয়দের সহিত্য উন্নত সুকুর পুলালবি কর্ম ধরী ব্যক্তিকে পান বহাইবে (কং ৬ আঃ),
- বাগ্ভট:—ইজ্বলুঙো গুড়হা পাড়া—টাক হইলে গুড়্যা পাছার বল লেশন করিবে (উ: ২৪ আ:)।
- হারীত :— বাতকেরাময়ে গুড়বাফুল— বাংকর চক্রোলে বুড়বাফুলের আজন হিতকর (তিন্তঃ আ:)।
- ভাৰশ্ৰকাশ :—(১) ভানোখিডলীভার গৃত্বালাও:—হবিজ্ঞা ও গৃত্বা লাভাব প্রদেশ থানেও বেদনার হিডকর (বা বা হ ভানা)। (১) ক্রিকিডে গৃত্বা লাভাব প্রদেশ প্রভাৱ বিদ্যালয়র্থ পের (বা বা হর আঃ)। (৬) বিনিট্ট প্রবাদ কর্মক ক্রিমি বিনালার্থ পের (বা বা হর আঃ)। (৬) বিনিট্ট প্রবাদ কর্মক ক্রিমি গৃত্বারীক্র— ব্যাগ্র, বাব, চনক, মটর ও গৃল ভালন ক্রিমি হইলে গুড়বারীক্র লেবন ক্রিমে। কিলা ঐ সক্রমেনা অভিনাজার ভালন ক্রিমা পরিলাক ক্রিমার ক্রেম্ব ক্রিমে বিনাম বিনাম ক্রিমে বিনাম ক্রিমে বিনাম বিনাম ক্রিমে বিনাম বিনাম ক্রিমে বিনাম বিনাম বিনাম ক্রিমে বিনাম বিনাম বিনাম বিনাম ক্রিমে বিনাম বিনাম বিনাম বিনাম ক্রিমে বিনাম ব
- চলেদৰ্ম (---(১) উন্ধাৰণ গুড়বান্ত---ইডামন্তলে নিৰ্দাণিট গুড়বাৰ ফুল, মূল কাটলত চ্ইলে বুলাকক ও আনা, অন্ধানৰ জন্মত সহিত মিজিড কবিয়া ঐ জন্মত কোলা পূৰাৰ নিজ উত্তল পাক কৰিবে, পৰে কথাকালে উন্থাতে একলের গ্ৰাড়য় ও অন্ধানায় বিছিতি এবং আধ ছটাত গৰাল্বত দিয়া লাখন প্রকৃত কৰিয়া উন্নান বোগীকে চুইবাহে লেখন করাইবে (উন্নান চি:)। অবহা বৃদ্ধিয়া ইন্য ক্রেলে ক্রিলে হিডামন্ত ক্রিলা (২) কর্মনাড়ী বোগে গুড়বা পাছা—একলের গুড়বা পাছার মূল ও চ্বিলা ৮ ডোলা, গ্রুক্ত ৮ ছোলা সহ ১ লেখ সংগতিল কথাবিদি পাক করিবে। এই তৈল্যানা কর্মপূর্ণ করিবে কর্মজন্ত প্রপ্রিয়া হয় (কর্মনান্তিঃ)।
- মন্ত্ৰেন : শ্লীপদে গুড়বাৰীল—শীতসকলের সহিত ক্রমণ: হালো বৃদ্ধি কৰিছা গড়বাৰীল সেবন কবিলে মানশ শ্লীপৰ অৰ্থাৎ সোধ প্রশাসিক হয় (শ্লীদধানিকারে)।
- মূলরাছাংশের ঔবনার্থে ব্যবহার :—গুড়ুহা অধিক সাজার কেবন কবিলে হংগের বিনা বৈষয় ক্ট্রা ভয়ানক প্রনাশ উৎপত্ন হয়।

पूर्वा निर्देशनिक्ष । व्याक्षक्क स्वारंत विक्रम्य । वृद्धाय पृत्र वास्त्य पर्स्य विक्रम्य । वृद्धाय प्रतिक्रम्य विक्रम्य । वृद्धाय प्रतिक्रम्य विक्रम्य । वृद्धाय प्रतिक्रम्य व्याप्ति । व्याप्ति विक्रम्य । वृद्धाय प्रतिक्रम्य व्याप्ति । वृद्धाय प्रतिक्रम्य विक्रम्य । वृद्धाय प्रतिक्रम्य विक्रम्य । वृद्धाय प्रतिक्रम्य विक्रम्य विक

Glossary :--সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :---

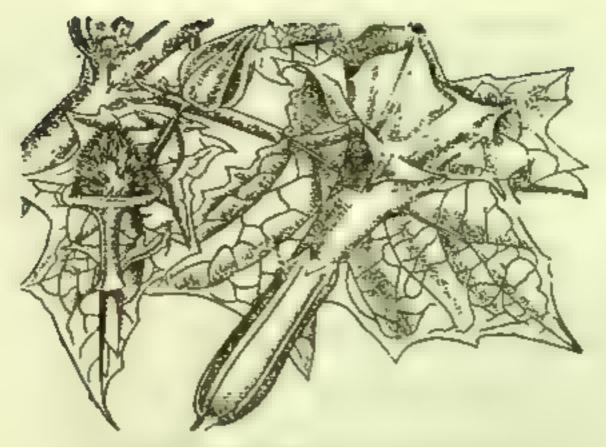
ৰীজ লাতা ও মূল :—উনায়তার, দৰিজ্বে, সন্ধিক বিক্তিত, উন্নাহতে তান চপ্ৰোপের বাতিকোক কিনাকে ব্যবহৃত হয়। শুক্তাক্ত –বেলেজনা গাছের লাভাব কার কার্যকারী।

मेखन : इन्द्रिक क्षित्र व्याप क्ष्म क्ष्म ना प्रकार क्ष्मि अर्था निर्माण क्ष्मि क्ष्मि ना क्ष्मि क्षमि क्

Fig —Bentl & Trim., t. 192; Eng. Bot., t. 935.

Ref :—F. B. L., iv, 242; Rozb., F. L., i. 561; B. P., ii, 751; Watt., iii, Pt. ii, 32; Prain. H. H., 249.

419, Datura fastuosa Linn, Var. alba Linn. (1981)

420. D. fastuces ·Linn. (कालपुरुता)

 जानामाती नाम:─न्यक्─नःकृष्ठ: कान्युष्ट्या. कान्युष्ट्या—दाःशा: कान्युष्ट्— वरावाद्वे: किन्यवर्ष्ट्यिक्—क्यीते।

কৃষ্ণত বিহা কৰক সচিত লাত।
কৃষ্ণতা বিহারাতি জুবা কৃষ্ণ কৃষ্ণিত ।
বাজ্যতা বিহারাতি জুবা কৃষ্ণিত কৃষ্ণিত ।
বাজ্যতা বাজ্যতা বাজ্যতা বাজ্যতা ।
বিজ্ঞানক্তলোজ্যতা জালা বাজ্যতা সভি হত্যা:।
বাজ্যতালেভাজ্য ভণাচ্যতা কৃষ্ণুক্ত ভাব:।
বাজ্যতালেভাজ্য ভণাচ্যতা কৃষ্ণুক্ত ভাব:।

ब्राक्षनियन्ते :। कर्नरेशाधिवर्गः।

লাখপর্বার : কুমার্ড, বিও, করক, সচিব, বিব, কুম্পুল, বিধারাতি, কুর্যুর্ড, এইওলি নাম।

चार अर्थ अर्थाय रख्य चारक वाश्यक नाम-प्रावनस्थाय, वास्त्र प्रावन्ति, प्रश्निके, निर्देशनभूत्रक, बाब, वास्त्रवर्ग-अर्थकी।

উপস্থায় :--- নিজ, নীল কুক লোহিজ, ক দীউ পুলক বত্ত আছে। সকলেৰ ভগই প্ৰাৰ্থ সমান । তথ্যা কুকপুলক খড়াছ অধিক কণ সন্দৰ্ধ।

আত্তৰ্থান :---বৰ্তনশ্ৰেৰ বাগ্যনে বেখা বাৰ । বৰ্তমান, হলনী, বাৰ্ডনা কোনাৰ স্থানে স্থানে পজিত অস্থিতে অংশ, কুকু ধতাৰ সচৰচ্চৰ বেখা বাৰ না।

কৰি। :—বাজী বী জন, ইহাৰ সহিত বেডেবৃত্যাৰ সাকৃত আছে, তবে ইহাৰ কুৰ সাধাৰণতঃ বছ, বেতবৰ্ণ কিলা বেওকে: ২ ওবক হয়, কৰম বা ও অবক বেখিতে পাওছা থাই। ইয়ার দলে কটো আছে, গোলাকাৰ, প্রকৃত্ত ১-২ ইজি; বহিন্দাণ ওইজি; লোগবৃত্ত বিকোশকাৰ, পরেৰ অন্তচ্চাৰ ক্ষমণ লক। কল সকুৰ্বৰ্ণ, কটোৰ আন্তঃ। কলে বাজ বেঁলা বোঁলজাৰে অনেক বাকে। বীজ মন্ত্ৰ, কিকে বুলব্ৰণ্ণ: ইহাৰ পন, কাজ জন্ম সম্বাই বেওকে হংকৰ। সাধাৰণতঃ বহাকালে মূল ও কল হয়।

रउनदार्व अरनं :--नव, नून व नोक।

मूम द्वाचारत्मत केक्सदर्भ वानकातः --हेन्द्रत बीच विवाद: बीच वाक्ताहेश चत्रर देश्यक লোককে অচেয়ন কৰে। গুড়বা অধিক পৰিবালে দেবন কৰিবে গুড়া পৰাত হাইছে। পাৰে (K. L. Dey)। ইয়াৰ বীক্ষ ভূচা কৰিছা বিভিন্ন সহিতে বিলিড ভবিলে শিছিত্ব নেশা অধিক পৰিয়াৰে বৃত্তি পাছ। কোন একটা পাজে মুদুৰা খীতা সাবিদ। দ্বাল দিলে ব্যন্ত বেলিয়া বাহিব ক্টাডে আৰম্ভ হয় কথন কোন কাম কাম্য উত্যাক্ত দিয়া পাত্ৰেৰ মুখ সন্ধ কৰিয়া এক বাজি বাখিলে যায়কজ্বেৰ পক্তি বুদ্ধি পায়। देशांव भरवकी वीश, भागवस्थाप पून (Anacyclus pyrethrum) अवः नवथ किनारेना गारेश देखाबना अधिक एवं (Dr. Emerson)। देशाव रीज, शव क টাট্ৰা ৰূপ আৰক ও আকেশ নিবাৰক। এই মৃত্যু নেত মৃত্যু অংশকা ক্ষতালালী अधः केवत पुछतः सवास, पछिनात व बाधापनात कामक एत । देशाव तीव एटेएक supersty Alkaloid away eq. Set executary ward (K. L. Dey) (देशाह सरक्षकी भाजान पत्र अवन करिरम शानामिक क्षेत्रपत्र इव (Dr. coward)। মুতুহাৰ টাট কা পাতাৰ তদ ভূলাৰ আলেগ দিলে ভূলাৰ উপল'ন হ'ব এবং টাট্ৰা বস इक् देशेष क्रिक्ष । नादाव हार्ट्का यम > क्ष्मीत क्षित २ क्षिति काल विका कारनव दक्का भावाभ एवं (T. N. Ghose)। भारकरतव नविष केलानिव नाक ইয়া একটা চমৎকাৰ উভা। প্ৰাচীন নাম্বৰ কৰে কিবা ব্যক্তিমধ্যে পুৰুষে বুড়বাৰ উল্লেখ নাই। ইয়তে অছমিত হয় যে, গুড়বা অভবিন আবিয়ত ক্ষৈত্ৰ।

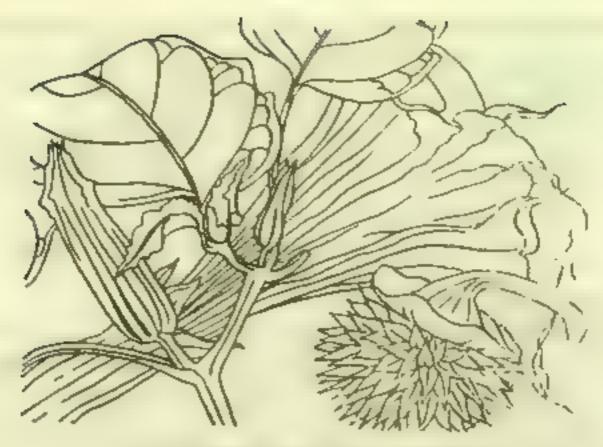
Glossky :--সংক্রির ভগপ্রিয়া :---

থাল, পাতা ও বুল—উন্নতন্ত, পশ্চিত্তে; সভিত্তে আশাৰ উপকাৰী। উন্নায়ৰ এবং চৰলোগেও উপকাৰী, সভাত বোগেৰ অভিযোগক।

Fig. -- Wight, Ic., t. 1396; Rheede, Hort., Mal., ii, t. 28.

Ref. F. B. L. IV. 242; Roxb., F. I., i, 561; Watt., m. Pt., i, 32, B.P., ii, 751; Peain, H. H., 249.

420. Datura fastuosa Linti. (wing gat)

Genus-HYOSCYAMUS Linn.

421. H. niger Linn. (ट्यांश्रामानी ट्यांग्राम)

चावानुमात्रो माथ :-- त्यावाशमा त्यावान-वारणः, त्यावाशमाने त्यावान-विभीः; त्यावागानी त्यावान्-त्यत्मक, त्यावाशमी चावान्-काधिनः।

ज्ञान्तानः — दिवानावद पश्चित्राकरण, कालीव, जावस्वतान, माक्तवाननूव । निवशूव (वाद्यानिक् शार≛दन हाव का ।

वर्षमा :-- (नाक्ष) पन्तरम क्षमा, रकायम शाधपूक । शत क्षित्रकृष्टि किरम्, नदा, क्षित्र क्षित्र कारम् विकास, व देकि नदा, व देकि कक्षा, लजन्य रहाते । क्रम्य रविते रक्षाते, सम ३-१ देकि । क्ष्म स्वयस्य किषा मन्त्रवर्ष, निश्चाति रक्षात्र । बीकरकार दे देकि, बीक दे देकि (C.S. Clarke) । क्षाहे-कामडे द्वारम क्ष्म कृष्ट ।

बाक्यांकी करने :-- नवत शाह, रूप ।

মূলপ্রাথানের ঔষধার্থে ব্যবহার :--ইছা কৃষিনাপক, ইলগানি নিবাৰক, পারিকর ও আক্ষেদ নিবাৰক। ভারতিক ছোগ, বানশিক উল্লেখন, নিপ্রাছীনতা এবং অপুরাপথ বানশিক বিকাশ আগ্র বেগুল ইছা বিককর। ইয়ার বাক প্রয়োগে বাজ, প্রতিষ্ঠীতি এবং বাবে উপকার হয়। চতুংবালে ইয়া অতি কুব্যবান করত।

Glossery .--সংক্রিপ্ত ভূপদরিচয় :--

পাতা---বিশ্বকাৰক, নিজাকাৰক প্ৰতিক্ষেক, উলল্পটাৰ এবং ৰাতুৰৌকলা, স্থান ও ছপিং কাংশ উলকাৰী।

Fig. Bentl & Trim., t., 196., Bot. Mag., t., 2394; Kirtikar & Basu. Ind., Med. Pl., c., 687B.

Ref.-F. B. L. iv. 244, Roxb, F. L. ii. 239.

421. Hyoseyamus niger Lino (त्यांशामानी त्यांशाम)

422. H muticus Linn. (द्वर्गाङ्गण)

ভাষান্তসারী নাম :--কোছিবাল, পাণাতীয় পণ, বা'লা। জন্মদান :--পাঞ্চৰ, কাবুল ও নিছুবেশ।

वर्षमा :— मन्त शतकारीन देशिए। कार्य २० कृते देखा। भव २०० हेकि, स्थानक स्थान कृता। कर्यको भव्यक्ष वर्षः किनावा देशियक। व्यक्ति हेल् विद्यान स्थानक किन्ता स्थानको, बोक्सरकार हे हेकि, बोक्स देश हेकि। क्ष्माहे नाम कृत श्र क्या देश। बावकार्य करण :— मन्द्र्य वाक्षः

मूल्याकारतमञ् श्रेषकार्य कावकात :- यह नाक रक्ष्मिकारत वह नरियान वस्य । एकाकाव स्मारक हेवारक Kohnbung किर्या Mountain Homp वस्य । हेवाब निर्याकवा

অভিনয় অধিক বনিধা কৰিও আছে। ইয়াৰ খোঁখা নাকে বিশে লোকে সংজ্ঞানীন কৰিব। বাব । বুট লোকেবা ইয়াৰ খোঁৱা লাগাইয়া লোকজনকে অচৈভক্ত কৰিব। তাহালের সর্বাধ পূচন কৰে। ইয়াৰ ব্যগান কৰিবে সমগ্ৰ পত্নীয় ভক ৰোধ বৃহ এবং অভিনয় স্কৃত ও সংজ্ঞানীসভাৱ সকল প্ৰকাশ পায়।

Glossary .-- गरिक्स श्रमभविष्टम :--

गांह-नः आहोतका चानवन करता।

Fig. : - Griff., Ic. Pl. Asiat., t. 412; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 688.

Ref - F B I., iv. 245; Boiss., Fl., Orient., iv. 293.

422. Hyoscyamus muticus Linn, (त्याकियान)

423. H. reticulatus Linn. (द्रशातानो द्रशाता)

ভাষাপুৰারী নাম :--পাংলীক ব্যানী - সংকৃতঃ ধোরালানী বোরান-বাংলা; প্রাধানী অভ্যানন-ছিদি; বোরালানী বোরান-ভাষিল; বোরালানী বানান-ভেলেও; প্রদানী, ওবা প্রদান-ব্যারাট্টঃ প্রধানী অভ্যান-ব্যারাট।

পারনীকববানী ভূ ববানীসভূপী ওঠাও। বিশেষাৎ পাচনী কুচ্যা প্রাহিনী বাহিনী কুকা।।

কাৰপ্ৰকাশ :। হরীক্তক্যারিবর্ম :।

মাসপর্যায় :--প্রাসানী বধানীকে পরিবীক ববানীও করা বর। শুর্পপর্যায় :--ইছা থনে বধানী গদুপ বিশেষতঃ ইছা গাচক, বোচক, গ্রাহী, যাধক ও ওক। শক্ষাক :---বেশুচিয়ান, বাপ্রাদ, বোরাধান।

ধর্ণনা :--ইয়া অপরাপর Hyoscyamus পাছত নিয় হয়, বিশেষ কোন একেন নাই। প্র কবিত, বাবে ইটো পাছে। কুলের কিনাবাতলৈ কেন্দ্রে, বীক ১কবর্ণ। কুল ক ক্লাই আগত বাবে হয়।

बाक्शर्व करने :-- नवड शह ।

कृत्याक्षित्वक केरवार्थ व्यवस्था :—हेक्स कन वनसंभव नाइक निव वरण पूना। आफीन क्षिण्य हेक्स वावस्थ व्यवस्थ वावस्थ वास्थ व्यवस्थ व्यवस्य व्यवस्थ व्यवस्थ व्यवस्थ व्यवस्थ व्यवस्थ व्यवस्य व्यवस्थ व्यवस्थ व्यवस्थ व्यवस्थ

ইয়া আক্রেণ নিবারত, অবলায়জনত, বেহনা নিধায়ত এবং বাজি শক্তি রালকায়ত। সম্বাক্তি নার্কের এক বেহুলক সংক্তি নার্কের অবলায়কায়ত। ইয়া নিংবাল বাবা প্রাহুৎ ক্ষিত্রে পেলীয় অবলায় ক্ষাইয়া মৃত্যু লগত ক্ষাইছে লাবে।

Glostery .—সংক্ষিত্ত শুণপ্রিচর :—
বীয়—বাংডর ব্যবহা উপকারী।

Pig.-Commelyn, Hort., 77. t. 2; Griff., Jc. Pl. Assat. t. 412.

Ref: - Dymoeck, ii. 626; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., u. 921.

423. Hyeseyamus reticulatus Linn. (certeinial cereta)

Genus-NICOTIANA Linn

424. N. tabacum Linn. (明年)

ভাষাপ্রসংশীলাক :—ভারকৃট, ব্রগরা—সংক্ত; ভাষাক—বাংলা; ভষাবৃ—কৃষি; ভাষাবৃ— নথকাট্ট; ভষাকৃ—ভাষাট্ট; ভষাক—ভাষাব; ভাষাকৃ—বোংছ; ভষাকৃ— ভাষাব; পুনাই ইণাই –ভাষিক; পোলাকু—ভেলেড; লোককা—সালব।

> বুজপতা চ বুজাৰনা প্ৰলক্ষ্য কু সরস্কু বা। পূএপতা চ পূত্ৰাপা ক্ৰিমিস্টা স্ক্ৰমণালয় ॥ বুজপতা বনে ডিকা শোক্ষ্য ক্ৰিমিমাশিনী। উকা কামধ্যা চৈব ক্ৰচ্যা দীপমকাহিনী॥

> > রাজনিকটুঃ। পর্গটাদিকর্গঃ।

मामगरीतः च्यापतः, प्रास्तः, प्रमणः, परक्षाः, पृक्षणाः, पृक्षणाः, प्राप्तः, क्षिणे, क्षेत्रकानशः—
व्योकति नाव ।

অৰ্থপৰ্যার ঃ—গৃহণতা —তিক্কবন, শোষনাগক, ক্রিনিনাগক, উক্কীর্যা, কান্তনাগক, ছটকারক এবং অনুষ্ঠাপক।

- ক্ষাত্ৰাল :—আহেবিকাথেণীয় পাছ। সমগ্ৰ ভাৰতে চাৰ হয়। বৰ্তমান, বংপুৰ, বিনাকপুৰ বিহাৰেৰ ম'তিহাৰী প্ৰসূতি স্থানে চাৰ হয়। বুগলী ক্ষেণ্যৰ হ'নে মানে চ'ৰ কৰে।
- वर्गमा : कथवाजीय नाह । शत कथा क पृष्ट, विज्ञात वादन वादन वन्ती । वहिनान किश्तक कि, व कादन विज्ञक अन्य जिद्यानात्वात । भूभाग्यक नवा, देशव व क् क्याद्य प्रका । वोक्टकार हा देकि, व कादन विज्ञक, वेक्टाके, व्यव कादन वादन, दक्कि, व्यवकार हा देकि, व कादन विज्ञक, वेक्टाके, व्यव कादन वादन, दक्कि, व्यवदान, वाकादय द्याचा व्यवभा दक्कि, द्याचा व्यवदान विज्ञ देशाय वीक विदय क्षावर्ण। कादक व्यवदान काद व्यवदान क्षावर्ण। विद्यवादक क्षावर्ण व क्षावर्ण।
- मानवार्ष भार्मद—भूत, काळ छ नवज है डिन्। वाळा चकन वह है है र भारता। भूत यन है है। ट्यांना।

जाबारक्य तक, हुन व काठेशनाय (Caulophyllum mophyllum) द्वारक्य कार कविशा जावरकार्य तालव कविरण जावरकार ताला का ।

Dr. K.L. Dey ভাষাকের নিয়লিখিক প্রস্তুত প্রশালী নিবিয়া বিয়াছেন :---

ভাষাকশাতা অঁড়া — ৭২ কান
ক্ৰম্ভি জনোৰ অঁড়া — ১৬ ;;
ক্ৰম্ভ — ১৮ ;;
শাকা কাঠাল — ২ ;;
শাকা ইংগাকলা — ১৬ ;;
শাকা আনাধ্যের হল— ১ ;;

এইউৰি একত বিকিড ক'ছবা হয় যাব বাটিছে পুডিয়া পচাইছে হয়।

१ व्यनानी

ভাষাক পাভাষ কঁকা — ১২ কাৰ পাতাৰ শিকাৰ কঁকা — ৬ % কুৰ্মান্ত কৰ্ম — ২ % ক্ষম — ২ % ক্ষম — ২ %

এইগুলি কিন্তিত করিয়া কিছুদিন প্রে বাবহুবে চলে।

তাবাকেও পাতা বত্ততা আনাধন কৰে, ইয়া সেবন কৰিলে বৰ্ণন প'ত কৰিছা বাৰ, ইয়া বননকাৰত, থানতান ও কৰ নাপক। তাবাক ককাইড়া, ইয়াতৰ বেগনা, পোধননকৈ ও বিছা তীনকৰেও বিৰ নাপক। তাবাক ককাৰ ও আৰু নাপক, বেই নামায় লেবন কৰে পালাইনিতা আনাধন কৰে এবং বন্ধ ও খাল কৰেও কিছাৰ অধনাধ অন্নাইয়া বুটাৰ। তাবাক কৰি সাজাৰ গাইলে পাকত্নী ও কথেব উত্তেজনা হয়। অভিনাজৰ ভাষাত বাইলে প্ৰান্তৰ কৰে। অভিনাজৰ ভাষাত বাইলে প্ৰান্তৰ কৰে। অভিনাজৰ ভাষাত বাইলে প্ৰান্তৰ কৰে। বিছাৰ ভাষাত বাইলে প্ৰান্তৰ অবনাধ কৰে।

ৰাইভোটন (nicotine) জালাখেৰ একটি বিশেষ উপাধান। পৰিষ্ঠিত সাঞাৰ আলোকে ইয়া হিডাকৰ। ইয়া পোথ বাবে, খান, খুড়িকান ও বিভাৱ বিশেষ ক্ষমান কৰে। জালাকের পাঞা ছাই কছিব। গেটে স্থান ক্রিলে প্লাও পেটভার্ডান আহার হয়।

ভাষাক পাড়ার নিদারত লাগাইরা অঞ্চলতে লাগাইলে বছরা কহিবা বার। অভিযাত্তার ভাষাত দেবন কবিলে, ভ্যানশে, অজীব, কোটবন্ধ, বছতক, পেটবেরজা ও প্রভিপজ্জির হীনতা হব (Dymock, k, 638)।

Glossery :--সংক্রির স্থাপরিচর :--

পাতা--বাহ্য, পদ্যবোষকাতক, বসন কাতক, বন্ধতা জনক, বন্ধিলোধক, ব্যক্তের ক্ষী ক্ষিত্র, চর্বভোগে, দর্শ বিধে এক: কাক্ডাবিছার বিধে উপকাষী। সংস্কৃতিয়া

Fig.-Bentl & Trim., t. 191; Wight, Ill., t 166; Lamk, Ill., t. 113, Kirtikar & Basu, Ind., Med. Pl., t. 689 A.

Ref.-F. B. L. rv. 245; B. P., u, 752; Voigt, H.S., 516.

424. Nicotiana tabacum Linn. (Witt)

Genus-PHYSALIS Linn.

425. P. minima Linn. (本文計刊情)

काषासूत्रांत्री जाव : -- हेवादि -- नाइक ; यन्द्रव्यक्ति -- नाःता ; प्रवाहि-नाशि -- दिनि : कृताकि-- टक्टनक ; वान्द्रशकि-- त्वादव ; दाविकाक्ताक - नाकाव ।

> উভারী বাডজিৎ ডিজা ক্লেখনী দীপনী লযুঃ। লোগোলরবাধান্তা বিভা পীঠবিসর্পিগাধ্।।

चारक्षभाष :। चक्षानिवर्ग :।

লামপর্বাস্ত :-- টথারী।

ক্ষুপ্ৰায় :—উভাৱী বাতপ্ৰদৰক, ডিজ, শ্ৰেছঃ, আগুলীগক, সৰ্বাত, শেখ, উৰহ ও স্থা নাশক। ইয়া গীঠবিদলি অভিসংগৰ হিজকৰ।

ক্ষেত্ৰাৰ: স্বাধ্য ভাৰতবৰ্ধ, ব্যৱসা, ক্ষালী, সাঞ্চা, বৰ্ষমান, ২৬-পৰণপাৰ ভাৰতে ই ধ্যুত ধেৰা বাব ।

কৰি। ঃ--সৰস লোমবুক বৰকীনী উটিং,। ইহাত পাণাওলি সৰলভাবে জলে এবং গাছ
৬-১৮ ইকি উচ্চ হত। পত্ৰ ২ ইকি, ভিতাকতি, গাণাত প্ৰাভতনি কথাতেও ভাত

0

कवित । (रोर्ट) ३ देकि ; इन उक अक्टि बास, वृद्ध नवा स व्यवस्त नीकवर्ष है है कि, यन ३८ देकि नवा, है देकि ठसका, नानवर्ष । वरन वी स व्यवस्थ वारक, वाल द्रीह है कि। नीकवारम इन ७ वन द्या।

वानकार्य करन :---क्ष a देखित्।

Fig —Rheed, Hore, Mal., z. c. 71, Wight, lc., t. 166B, Fig. 6
Ref.—F B.L., iv., 238, Roxb., F L., 1, 563; B.P., u, 750; Watt, vi, Pt. L, 224.

425. Physalis minima Linn. (वन्त्रेनावि)

Genus -WITHANIA Paug.

426. W. somnifers Danal. (明年計略(2)

अवास्त्रावी अध्य १—वर्गका—गःइक, वर का —११मा; वर्गक — देवि; वानक्य, वर्गक—ग्रावाद्वे; वानग्य—क्षको , वागाय, वर्ग —क्षि ; निक्षिणामा— स्ट्राव्य ; वाप्तिव—कारित ; वाप्यतिवर्—गानव ; वाप्यववा—कार्यद ; व्याप्तिवर्णा , स्ट्राव्य वर्गे—कार्य ।

আৰম্ভা বাজিগথা কৰ্কাটা আছিক।।
আৰক্ষী কুল্মী কলা বাজিনী হয়।।
পূষ্টিদা নক্ষা পূন্যা হয়গভা ও পীংলা।
পলান্দানী বাজ্যী আননা কাজ্যদিনী।।
আক্ষিত্ৰকটা কলা গজনাতী হয়বিহা।
আৰ্গভা কটু কা আছিকা চ বনগছিকা।
কলা বাজ্যনা হতি কাসভাসক্ষ্যনাল।।

রাজনিক্ট্র। নরাহ্যানিকটি।

मामनर्थातः — चवनका, वाक्षित्रका, क्यूकांका, वशक्तिका श्राहककी, प्रवृत्ते, व्यक्षा, वाक्षिती, एके, प्रवेश, वनशा, जूला, एक्या, नीवका, नमाननर्थी, वाक्षती, क्षावना, वाक्षतिनी कान क्षावक्षी, वन्ता, नक्षत्रकी, वक्षत्रिका, वक्षावनकी—कोट (कोट्सी अस्य ।

শ্বশর্শনার — অবন্ধা— কটুবল, উক্তরীয়া, বিশাকে ভিক্তরণ। প্রকার্যক, সাধারক, বাহ্মালক, কান, বান, কর এক প্রধানক।

व्यक्तिमा :—कार्यक व्यवस्य वस्त्र । देव्यवस्य स्थली, शक्का स्थलाव वाशरण हार एव ।

वर्षमां :—गण्ड २००० वृत्ते केळ वृद्ध । नाथावति त्यानाकाव, इतृष्टिक विकित्तः श्रव २००० हैकि, व्यवकान नक, नत्य त्यवन्त्र त्यान व्यव्ह । नवन्त्र हैन्द्रे हैकि, गुल्यक है हैकि। हैवाव कुन नत्यव नव्यक्त वर्षेत्र वाविष्य वृद्ध । कुन केळांनक विनित्ते, रक्षात्र त्यावन्त्र । कुन नन्त्यक व्यावान्त्र विश्वा नीवन्ति । गृरवन्तर नवा । यम बहेरवाद काव, हैन्द्रे हैकि, त्यानाकाव, भाकित्म नामक्ति । वैक्ष द्रोद्ध हैकि, वन्त्र क रक्ष्मी । निक्ष केट त्यवन्ति निक्षक वृद्ध त्याकाव नत्यव व्यव विवा हैवारक व्यवका करन । वर्षो वर्ष वृद्ध त्याव व्यवकात्र कृत्य क व्यवह नवा ।

या**नकार्य भारत :**—भवत शक्त क वृत्र, दीका वृत्रपूर्व ७-५ चाना, काव १-६ चाना।

বৈজ্ঞক অধ্যক্ষার ব্যবহার।

ছব্ৰ :-- খালে অধ্যক্ষ্যকাৰ--থান বেংশীকে ছত্ত্ৰুণ্ড অভ্যুত্ৰৰ অধ্যক্ষ্য কাছ নেকা কৰাইৰে (চি: ২১ আ:)।

ক্ষুশ্রক 2—কোঁতে ভাৰতনা—শোহৰাই কুটাও ভাৰতে ২ জোনা, গৰাহৰ আৰ পোৱা, জন কেছ গোৱা-সহ চুডাকাৰৰ হাৰিয়া কাৰ একত পূৰ্বত, বছপুত কছিয়া গান কৰিবে। কিছা কীৰ্ণবিভাগছেগাতে প্ৰকৃত ভাৰতন পূৰ্বত ভূমিক ভাৰতনৰ মুক্ত পান কৰিবে। (উ: 65 জ:)। মানা ই জোলা ক্ষতে এক ফোলা।

इत्यास्त १ (३) वाख्यां विद्या जनाव — जनावान कान न वर्ष जना हुए इन् निम्न निव्या का करिया । अहे हुए नार्ष क्या का वास्त वर्ष कर्ष का करिया का करिया । अहे हुए नार्ष क्या का वास्त वर्ष (वाख्यां निव्या)। (३) क्षेत्र द्वां क्षेत्र द्वां क्ष्य क्ष्य

ভাৰপ্ৰকাশ :— ভাৰত্ৰত বাষ্ট্ৰাটো সৰগৰা—বাহু ব্যৱস্ত হইলে, সৰগৰা উচ্চ বল্ড সহিত শেকা পূৰ্বৰ সেখা (মা বা ২৬ জা :)।

মূলুক্তম :---মন্ত্ৰীলেক্ত্ৰের নিজোজননার্থ অধনতা :---আবদভাত্ব, চিনি ও গবাস্থক সহ লেহন ক্ষিত্ৰে, নই নিজেব নিজালাত হয়। ইয়া পরীক্ষা নিজ (অলনোবালি যোগানিকায়)।

মুক্তাবাংশের ঔষধার্থে ব্যক্ষার :- হ'ল বলগায়ত। বলায়ন। ইয়া বালকবিংগর বৌহালা কংবোগে ও বৃদ্ধিবের বলাধ্যনের কল বাবহুত হয় (Ducta) ।

ক্ষকালে অবসভার লিংডের কাথ ২ আগ, হুই ১০ আগ, বুক ১ আগ, এক লকে নিছ করিয়া বুক প্রাছক করিবে। এই বুজ লেখন করিলে বালকজিলের পুটি ও ক্ষজা বৃদ্ধি হয়।

सन्तरहो ३० शन (शन ४ (रोना) । वृद्धादक (Argyreia speciose) ४ दशना देवर-सान हुई कविता पुत्रकारक वार्त्विश विद्य — देवा २ दशना निविधन गरेवा इरदेव निर्क शांत कवितन नावी एक कृतिनाक वह ता । देवा भाग कविता जीनवर्तान कवितन वनीशनिक पश्चित वृद्धेता जीवत भावन कवा दाव । स्थानका जून, निवेशक—नृतेबन, वानियां, अध्य श्वेत्वत कृताब कालम विद्या केश स्वाचाद वह (Pharm. Ind.) ।

ইত্যে পত্ৰ অন্তিপৰ জিঞা, পত্ৰেৰ বল বাইলে অধিবাস আৰু আবাৰ হয়। অৰণভা কুল সুমুদ্ধ । ইত্যৰ বীজ হুখে নিলে হুখ অধিবা বাছ।

আৰ্মছা নিয়াকত। বীজ সুতকত ও নিয়াকত (Erribe)। অবস্থাৰ শিক্ষ হাজবাদক ও আহোগ নাশক।

हैशाब Alkaloid हेन्सक्नान विरम जारकत व मध्याहीनका करन । देवजारक काकनी व कीवजारकानीय करून जानका बावहत हुई।

Glossry :--সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :--

ধূল—খুনাৰন, কালোকীনক, ব্ৰকাৰক, বৃটিপক্তি ও অবশ্যক্তি বৃত্তি। প্ৰলোধকাৰক, নিজাকাৰক, গুলান্ত কাৰক, বাতে উপকাৰী। জ্যাৰোগ-নাপ্ত । মুখবানেৰ বুলাধানকাৰক ও নিজমিনেৰ পৃত্তিকাৰক।

পাতা :—তিক্স। পাতাৰ ধৰে শ্বৰ পাদাৰ কৰে। বাটাপাতা ও বেইজেবিয়া মূল :—বলাবাহক কুনার, কাবারণ ও কতে উপকারী। কল :—এলাবকাহক।

বীল ঃ—নিজ্ঞানাত্ত । এজাব্দাত্ত এবং হয় লগাইবাৰ ক্ষতা বাবে।

শক্তবা: বে স্কল প্রবা "সংগ্রাজা প্রয়োজন্যা" বলিয়া বিবি আছে, ওয়ারে অবগ্রা শক্তবা: অবগরা কাচা হাবহার করিতে হয়। চরকের বাভবাদি চিকিৎসার অবগ্রার কাবে তৈল পাক করিয়া ব্যবহার করিয়ার উপরেশ আছে ("করো'ছে---মর্থসন্তার:" চি: ২৮ আ:)। কতকীর চিকিৎসার অবগ্রার সাম সাই সুপ্রেত্যাক্ত বাভবাদি চিকিৎসার অবগ্রার সামেলের গৃই হয় না। চত্তকে অবগ্রা বলাবর্গে প্রিত হইবছে।

Fig :- Rheede, Hort, Mal. iv., t. 55, wight, lc., t. 853.

Ref: -FBL, iv. 239; Rozb; Fl. I., 561; B. P. ii, 750; Barne, H.H., 249.

426. Withania somnifera Dunal (wewsi)

427. W. congulant Dunal. (जार्राभार)

ভাষানুসারী নাম :--শীতভূলী--সংস্কৃত ; অখনতা --বাংলা : তান্তা---হিন্দী ; তালতা---বোষে ।

জন্মতান :--পাতাৰ, সিদ্ধ ও পথক (Sutici) প্ৰকৃতি স্থানে সৰ্বন বাৰে।

वर्षमा :--- (६१६ द्ववर्ष श्राहः। शत चित्रच कर चर चरतः, प्रवर्षः, स्वाध्यकः। श्राहर चर्यकात्र (द्वाहे। क्षित्रक व नवा। र्याहः भ्राहर हे हे कि। इत अक्तिकविभित्रे, इर्त्वच विद्यान हे हे कि। श्रात् कि हे हे कि, गीरवर्षः। क्ष्य हे हे कि, हांबकाव अक्ष नकः। क्ष्य चर चर चर चर चर करतः। हे हांव कर्ण क वीच श्रांतिविक चवलकात्र चर्कः (C. B. Clarke)। हे हांव क्ष्य क वीच श्रांतिविक चवलकात्र चर्कः (Public-Jafata) हरण। किकार क्ष्य क व्यवस्था।

गानगर्व करन :-- रण ।

Glossacy—সংক্ষিপ্ত স্থপপরিচয় :--

ক্তক্ষালা, প্ৰবেশনা, পৰিয়াল্য এবং অভান্ত লেটের ব্যাণার উপভারী। মুক্ত ক্ষাটক্ষণের ক্ষাত্তা আছে।

পক্ষক —ব্যন্তাহৰ, ভিছতাকাহৰ, গৈতাক্ষপুলার, স্বাহন, প্রাহন, প্রাহন বরুৎ হোগে উপকারী।

Fig :--Wight, Ic., t. 1616; Stocks, in Hork., Ic., t. 801; Kirtikar & Baso, Ind. Med. Pl., t. 682

Ref :-- F.B.L., iv, 240 , Bosss., Fl. Orient., iv. 288.

427. Withania coagulans Dunal. (जनना)

LXXIV. SCROPHULARINEAE.

Genus-HERPESTIS H. B. & K.

428. H. monaiers. H. B. & K (画味)

काशभूमात्री लाग :—जानी—भःकृष . विश्वीभाक—नाःकः ; त्यठ-ठावनी, जानी—विश्वि ; जीवजानी —छात्रित ; नाव्यानीस्ट्रेंड् ्रस्तक , जानी—जनाशक्के ; जानी—क्याने ; केरनम—क्यांके ; याजको—त्यस्य ; वर्षद —काल : मृश्विम—निःकृष ।

প্রামী সরকটা সৌন্যা পুরজের্ডা প্রকর্মা।
কলোডবেগা বৈহারী নিব্যক্তেলা মহৌনবী।
খারপুরী নোকলভা প্রক্রেণা প্রক্রেকা।
করু ক্রাডা কংলাজী সঞ্জী প্রসা তথা।
ক্রেণ্ডা বীরা ভারতী চ বরা চ পরকেরিনী।
নিব্যা চ বারনী ভেডি চতুর্বিশেভিনাবকা।

আম্মী হিনা কৰারা চ জিব্রু ৰাভাজনিত কিং। বুজিং প্রকাং চ কেবাং কুর্য্যালার্ডবর্তনী ॥

बाक्यनियन्त्रे । शश्रीहेराजिवर्गः।

भाननार्थातः :—जाकी, नश्यकी, (श्रीशा), एवरवर्षाः, एवर्ष्ठांनाः, वर्षाक्रत्याः, देशाजी विवारक्षणः, वर्षाक्षीः, वाष्ट्रकृषोः, राध्यक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाक्षाः, वर्षाः, वर्षः, वरः, वर्षः, वर्यः, वर्षः, वर्षः, वर्षः, वर्षः, वर्षः, वर्षः, वर्षः, वर्षः, वर

 चन्त्रवितः :—वाची नैवरीया, चनाविककातः । वाव्, वक्टराय, अवः निक्ष जानकः वृद्धिः अका, त्यथा क चार्वकः ।

च्याचीन :-- वच्दाराचन वक्कारन, जूक्रवन किमानाक क नगेरे शास, चार्क कृतिरक वस्ता ।

বর্ধনা: —সভাবে উতিবৃ; কিল সাউতে বড়াইবা বৃদ্ধি পার আজ্যক সাইট বইজে নিকচ্ বাছির হয়। কাজ অভিনর নাবা, বসমুক্ত, বাছে পুঞ্জ লোন আছে। পান ই-ই ইছি, কাজের বিশ্বীত বিকে মুখনত জনো। বোটা কাজে সংলয়। পানের কিনায়া অবভিত্ত, অলভাগ লোলাকার, মুজনেশ ভিতাকুতি; পানের পিরা অপ্টে। কুল বিকে নীনার্ব ও বেকর্ম ইংশ্ব নিরাম্বনি বেজনে। বহুবান ই-ই ইছি সভা, ব আজে বিভক্ত, উপ্রের পাণ্ডি ভিনাকৃতি। পুশারের সোলাকার ও সভা। প্রভাগর এটি—২টি ছোট ও ২টি বড়। বীজ্যকারে বটি অব আছে, বীজ্য বিকে, বীজায়ারে বীজ্য অনেক হয়। নীজ্যাকে মুল ও ক্যা হয়। নীজ্যাকে মুল ও ক্যা বাছ বিকে।

रावसार्य करण :—कृत, १७, काछ । वन ३-३ (काम) : कृतपृर्व हे-३ करना ।

বৈভাকে লাখীয় ব্যবহার

ভাক :—আগলানে বালীবন্ধন —আগলানী, বধু সহ নাধীর বন্ধ পান করিবে (ডি: ১৫ জঃ)।

আজক :—বেধা ও আন্তু কানানার্থ নাজী—বেধা ও আনু কানী নুজনোর বালি আনানি-কোনন পরিজ্ঞাপন্ত হুলী ক্রেন্স করি। সহল সম্পাঞাজিত নাজীর ধরণ করিব করিব বিভা ব্যালার নাজনার দেবন করিবে। অপনাতে উবল পরিপাক গুরুপে করণ বলিক ব্যাপু পান করিবে। ব ন বিভা বৃধ্বানের আলান বাবে, ভারা তুরুপে ভ্রেন্ত স্থিত ব্যাপু পান করিবে এবং এই প্রকার সপ্রধান্ত নেবন করিবে নালান্ত নালা। বিজ্ঞান সপ্রধান্ত সেবন করিবে আলালান্ত উম্পানন করিতে পানা বাব। বিজ্ঞান সপ্রধান্ত সেবন করিবে আলীম্পিন্তরত উম্পানন করিতে পানা বাব। এবং বিজ্ঞ বিজ্ঞান ভূমিনা করিবে আলালান্ত নালান্ত উল্লেখ্য করিবে আলালান্ত করিব করিবে আলালান্ত নালান্ত উল্লেখ্য করিবে আলালান্ত করা নালা করিবে আলালান্ত করিব করিবে আলালান্ত করা নালা একলিব করিবে আলালান্ত করিব করিবে আলিক করিবে আলিক জালান্ত করা নালান্ত করিবে আলালান্ত করা নালান্ত করিবে আলিক জালান্ত করা নালান্ত করিবে আলালান্ত করিব করেব করিবে স্বর্ধ ভ্রমণা নালা (ডিল ২৮ আল)।

- বজনেন : —মস্তিকার একীগণন —বংলার বসভ ভ্টভাতে সে মধুবাবে আধীনস পান করিবে (মহাবিকা—চিঃ))
- চক্ষেপত্ত : -উন্নাহের বাধী-- কুড়চূর্য ও সমূ সহ তাদীত্তর দেবন কবিলে বে উলাহত্তার প্রকৃষিত হয় ইহা গতীকালিত (উলাহ ডি:)।
- मूल अधारत्मक केववादर्भ नावकातः आधी चावविक त्यात्म वसकावक केवर अवर चवकक व भनवाद त्यात्म विस्मय कमकार केवर (Dutt)।

वेश मुख्य व वृक्षकांत्र (Amalie, Met, Med., 11, 239)। Dr. Roxburgh वर्शन, पालाव वन रनाहो। विवास महिन्द वास्त्र वास्त्रिय वास्त्र वा

ছোট চাৰতের এক চাধ্য বদ ছোট বালকদিশকে বাজয়াইলে সংখ্যান্ত তেক কুইবা সৃষ্টি ত কুকৰ কুইকৰ শ্লেষ্য বাহিত কুইবা সৃষ্টি আৰুৰে কুমু (U. C. Dutt.)।

ইয়া উৎক্র বদায়ন। আজী, বট, ত্রীক্রী, বাদ্ধের শিক্ষ, শিশুল, এই কয়ট আঁড়া ক্রিয়া সম্পরিষাণ যাত্রায় হয়ুছ সহিত পান করিলে প্রক্রম বা সনাভাষা যোগ আরায় হয়।

মুমাণাত বোৰীৰ কোঠাত থাতিলে ইয়াত বল পান কৰাইকে। পিছত কৰু ও ভাবে বাজী পৰ গণ্য কৰিছা প্ৰদেশ দিলে কাদ আহাস হয় (R. N. Khori)। বাজসনিত ভূৰ্মণতা, কমন্ত্ৰীনতা ও অপসাৰ হোগে মাজীৰ বল হিডকৰ।

Glossery :-- गर्जन्स चनभविष्य :--

পাছ :—বাহবিক হলাচন। হালানি, অনুযান, উদ্বাহ, ও স্বৰুত্ৰ উপকাৰী। প্ৰয়োগকাৰক, কেটেবছয়ানাপক।

ভাঁটা ও পাড়া--সর্পানের উপকারী :

- मसुन्। 3—हन्नम न्याः। वाजनवर्यं नववः। नार्कं कविवास्त्रः । कक्रमानि निविवास्त्रन—"वववः जावी"।
- Fig.-Rheede,-Hort, Mal., z. t. 14; Bot, Mag., t. 2557; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 696C.
- Ref -F B.I., IV, 272; Rozh, F.I., II, 94; B.P., II, 765; Prain, H. H., 251.

428. Hetpeatis monniera H. B. & K. (and)

Genus-PICRORHIZA Royle.

429. P Kurroos Royle. (時間)

कार्याक्रमाद्वी साथ : —क्ट्रेश — नःकृष्ठ , क्ट्रेशे — वाःशः , क्ट्रेशे — विश्व ; क्ट्रेशे — यहायाद्वे , क्क्र —क्ष्यवाद्वे ; क्ष्मांक कट्रेशे — क्ष्ये , क्ट्रेश्यादिनी — निःद्व ; कार्टेक्ट्यादिनी —ध्यत्व ; कार्ट्युट्याशानि — खादिल ; क्ष्रेष्ट्यादनी — बाल्ड ;

কটুকা জন্দাই ডিজা রোহিনী ডিজারোহিনী।
চক্রাদী বংক্ত পিয়া হ বকুলা পর্বাহনী।
দাননী শতপর্বা কাং চক্রাদী বংক্ত চিনী।
অপোকরোহিনী কুকা কুক্তেকা সংক্রাহনী।
কটু প্রেলী কাড্ডজনা কটুক্ত কটুরোহিনী।
কেলারকটুকাই রিষ্টাইপান্তারী পঞ্চবিংশবিং।।
কটুকাই ডিকটুজিজা শীতপিয়ারা কোবজিং।
ক্লালারোচকরান জন্মতক্রেটনী ও সা।।

शासनिक्ते । निश्चनशनिक्तः

- লামপর্বার:—কটুকা, অননী, তিকা, স্বোহিনী, তিকবোছিনী, চকারী, স্বংক্তিয়া, বসুদা, প্রকারনী, প্রকারী, প্রকারী, কর্মার বিজ্ঞানী, করেনি, ক্লা, ক্লডেরা, মহোবনী, কটু, অঙ্গী, কাওকরা, কটু, কটু,বোহনী, কেন্ডেরটু,কা, অনিষ্ঠি, আলম্বী,— এই প্রিনটী নাম।
- ক্তৰ্পৰ্বাত্ৰ :-- কটুকা--- অভিনট ুডিক বৰ, পীতদিও, শ্বক্ত গোষনালক। বলাস সালক চক্তবাৰ, অকচি, বাস ও জন্ম সালক, এবং তেচক।
- ক্ষক্ষাৰ 2—ছিনালৰ এগেণে ও কালীৰ এবং নিক্ষিত্ৰ কুমাধুন ও উত্তৰ ভাৰতেৰ ভাৰত স্থানে ভাৰে।
- वर्गमी 2—वृशांव काथ क्याप्त करा। वृत्य तक भिक्क कारक। जारक्ष काछ नक; क्या व्यक्तिक काथ रवांगे। ५-३० हैं कि जला, नरवय किनावा क्यारक्ष काथ ६-३ है कि जला, व्यक्तिय रवांगांकाव, वृत्यस्त तक। गून्यक वक हतेश देनकि जला, वृर्व्य नान कि हेशारक गुळ वांरकता अवर व्यक्त कृत वय। नाग कि है है कि जला, वृर्व्य नान कि की, भूनवायक रक्षि गूरक्तिवृद्ध, है है है कि जला। वींग्यरकाय है है कि जला। हेशाय वांच अकी नाम क्यांगी। काथन हेशाय नारक व्यक्तिय काश काल व्यव वांच काल वांच अवर हेशाय नींग्रेड व्यक्तिया नाज्यकी करना। कोंग्रेजी नाम व्यव नारक व्यवहार केंद्रे अवर प्रभूतिरक विक्रक हवा। वृत्य वारत कृत क क्या हवा।

वावकार्य करमाः-- जिनक क कथा। कथक्रिका भागाः विश्वकर्तार्थं व भागाः।

देवक्टक कर्ने कीत वावकात ।

- च्यांक :—(>) क्विशिक्तवा वहें की —इवेटिशमा को कै हुई जिसिब महिछ देखवन साहत नाम किदार (के ४० चाः)। य मात्रा चयुना व्यवाका नरहा। निर्माणमार्थ वामना को की या मात्रा निर्माण किवाबि जाहारे व्यवाका। (२) विकास को की लाल वर्गरेगविक्श क को केश मात्राद्ध मात्राद्ध विकास की स्वास्त्र किवाब केश किया (केश वर्ष चाः)।
- শুলুপ্রান্থাংলোর ঔষধার্থে ব্যক্ষার :—কটকী বসায়ন, পিজনিংলায়ক ও পাচক। কামনাবোধে বিজের বিকৃতিতে, অলীর্থে ও প্রক্ষীবোধে ইয়া বিলেন কিডাকার। ব্যক্তির উপত ইয়ার বিলেন কিলা আহে। বিলম্ভাবে কট্কী একটা অভি উত্তর উপন । কট্কী ক্রিনিয়ালক (R. N. Khory)।

ইয়া আনোলে এবং বাৰতীয় পাকৰলেৰ বোলে বড়ই উপকাৰী। পাকৰলেছ ৰোগে কট্ৰী ১০-১৫ জেন পৰিবাৰ সিবলৈ ৩/৪ বাৰ লেবন কৰিলে বিশেষ উপকাৰ হয় (Mooden sheriff)।

শোধৰোলে ইছাৰ উপ্ৰদাশ দিবলৈ এএ বাব এও দিন লেখন কৰিলে জন্মৰং জেল ছট্টা শোৰ আঘান হয়। কখন বা উছা ১ নথাছ ধৰিছা গাওৱাইলে উপ্ৰদান দৰ্শে (Watt)।

कर्ष कीय भागायाय नामक चिक क्रिंगारेंग्य चारावा किष्क कर। विश्व क्रिक क्ष यमकायक केम्स इत्य देश रह देशकाडी। देशाय निकल वित्यक्षक, वित्र नामाय यह इस अवर देशाय महिल क्ष्मांदेश बात्य प्रत्य शांख क्यारेंग्रा देशा या क्यारेंग्रा क्ष्मांदेशा क्ष्मां अवित यादमांद्रिया क्यारेंग्य २० क्ष्मांय प्रत्य देशा याख्यारेंग्रा देशाय भागाया छान ३-३" हरेल्ड २०"०" इय—२ विन क्षारांच वाल क्ष्मां मार्ग्य क्ष्मांद्र क्ष्मीय वित्र किष्क क्ष्म महिनाहन वाकरेगाय नय नित्न वित्रा वाल क्षमा अस्म्यास्य यस इस (Report Ind Drugs.)।

কট্কীৰ অঁকা ২ জাৰ চিনি ও পৰৰ জলেৰ সহিত পান কথাইলে বিৰেচনেৰ কাজ কৰে।

শিক্তাৰে কট্কীয় বৃদ্ধ কৰিবৰ কিন্তিন এবং নিষেৰ ছাল প্ৰজ্যেক ই ছোল। ও জন এই জোলা লইবা পাক কৰিবে এবং ই কাল অবশিষ্ট বাকিছে নামাইব। পান কৰিলে শিক্তাৰ আনাৰ হয়।

কট্কী, বট, ধ্ৰীতকী, চিজাবুল সমপ্ৰিমাণ মিজিত কৰিব। ১ স্থান প্ৰিটিক পোৰ্যেৰ স্থিত পান কৰিলে কাৰণ সম্ভোগেও আগ কৰিব। বাব।

Glossary :--সংক্ষিত্ত তাৰপরিচয় :--

ৰুল—ডিজ, বিবেচক, আনুষ্ঠীপক, অবে, অভিবাজে। এক বিবেচক উৰ্থে উপৰান হিসাবে ধানদ্ৰত হয়। কাক্ডা বিছাৰ কলেনে উপকাৰী।

আনুবা :--- শ্ৰম্পীৰ নিৰ্দুৰ আনুশ্বিশেৰে উচ্চুক কাজান পূৰ্বক কট্কী শোৰন কৰিবাৰ উপ্ৰেশ আছে। চনক, জেননীয়, অসুপোধন ও লেখনীয় বৰ্গে কটুকী পাঠ কৰিয়াছেন। বে প্ৰৱ্ লেকেৰ বাতু ও সম পোধন পূৰ্বক কৰ্ম কৰে ভাষাকে ''লেখন'' খনে। ভাৰপ্ৰাকাশকাৰ বলিয়াছেন—'ব্যক্তমনানু বা বেছজ বিশোলোজেখনে কং। লেখনজন্ ক্যা কৌৱা নীৰমুক্ত বচা স্থাং। নাৰোৱা কট্কীকে 'টনিক' পৰ্বাৎ বদা বদেন।

Fig.-Royel, Ill., 291, t. 71; Kirtikar & Baso, Ind. Med. Pl., t. 669; Ref.-F. B. L. iv, 290.

429. Picrochiza Kurroon Royle (中本)

Genus-CELSIA Linn.

430. C. coromandeliana Vahl. (द्वांडे कूक्नियां)

কাৰানুসাৰী নাম :—ক্ষকেশী কুকুৰত, কুনকুন—খংকুত, হোট ভুকনিবা—বাংলা ভাৰৰাকু—হিন্দি : কোনকুন—বোধে।

> কুকুৰৰ আজচুকা কথাপতাে বৃহক্ষ । কুকুৰৰ : কটুজিকো অৱৰক্ষকাপক । তথ্যসাৱ ং নিকিকা কলে বৃষ্ণোবক্ষ ॥

ভাৰপ্ৰকাশ্চ। ওড়ুড্যাধিকাট।

লালপর্যার :—ভূত্রণ, ভাত্রচুড়, ক্ষণত ও ভূত্রণ—এইডলি নাব।

क्षणांशिक्ष :---कृत्वर----कृत्विकारम्, वर्षः, दक्षणायः, क्षणायः । हेराव शास्त्रीयः मूर्यः वर्षायाम निर्माणां नदे स्थ ।

সম্ভান :—সম্প্র বহুদেশ, পাজাব হুইছে কিংহল। ধ্রণনী, হাওছা, বর্ষমান, ২৩-পর্নাণ। সম্বান ও বাগনে কমে।

- কৰ্মনা (-- বৰজীনী উন্ধিন্ । কাজ ২ ৩ কৃট উচ্চ, মোটা ও নৰম । পজ ২ -- চ ইঞ্জি ল্যা । গজীৰ জাবে বিজ্ঞা, যোটা ও বাহকুল । পুন্দৰত ২-২ কৃট । পুন্দকুল ট্ৰ-ট্ৰ ইঞ্জি, পাণ্ডি জিবাকৃতি ও লয় । পুন্দেৰ বাংল ই ইঞ্জি, লীডবৰ্ণ, প্ৰেক্ষৰ লোমহয় । বীজ্ঞান আৰু পোলাকাৰ, ট্ৰ-ট্ৰইঞ্জি । কীজ্ঞান । কেজাৰাৰী তইতে যে মান নহাত ভূম ও ক্ষেৰ ক্ষৰ ।
- बारकारी करण :-- नज, नजब केविन् । पूम, गजबन ३-३ काला ; बुलहुर्ग २ ৮ काला , सूनव काथ ४-३- काला ।
- मून्द्राबारत्ना श्रेक्वर्दर्व नाक्षांत्र :-- केव्यू केवर विकाल करा क्रिक्टि । त्यनीय त्यारकवा वेद्याच वन > भाकेम पविश्वाच करवालक विकास वावद्याव करवा। देद्या वर्ष भावालय त क्रिक्टार्श वावद्यक व्याद्य (Pharm Ind.)।

नवस नाइक वन काइक व नवाक दे क्षेत्र निवास नाइक काइक काइक खनाइन खनाइन

পাজার সামর বাব দইলে গালাজর আভার হয় বলিয়া কবিত আছে। এ নেশীর লোকে ইয়ার টু হটাক পরিমার্শ যদ বজ-অভিনার ও গাঁচকার বাংগার কবিজে নির্দেদ ধেন (Dymook, III, 4)।

Glossery ঃ—সংখিও স্থাপরিচয়—

পাজাৰ বুল ঃ বিশ্বভাৰাত্ত, নভোচক, উন্থান্ত এবং আনদাহে উপভাৰী। সাহিত্য বুল ঃ চৰ্মেন্ ভোটক ও অনে ব্যবহাই।।

- ম্পুন্ত : সূত্ৰিয়া অংশাসত, এবং অভিনাতে ধাৰক। ইয়াৰ জাটাৰ ও পাডাৰ লোন আছে। পাডা নহস। পৰা প্ৰান্ত ভাষাবিত। সমগ্ৰ উদ্ধিক বিশেষতঃ পৱে এক প্ৰকাৰ তীব্ৰ গছ আছে। ভূম ক্তিবাৰণ।
- Fig-Wight, III, t. 165; & Ic., t. 1406; Kirtiker & Bam, Ind. Med. Pl., t. 691.
- Ref. F B.I., iv. 251; Rozb., F.L., m., 100; B.P., n, 757; Pram. H.H., 250.

430 Celsia coromandeliana Vahl. (कांचे क्वनिया)

Genus-LINDENBERGIA Lehm.

431. L.urticsefolis Lehm (समूदन यमक)

L. indica (Linn) O. Kutse

काबानुमाहो आव:—हन्त रमध—याना : शाधानाय—त्यात्य : काम—वशायाहे : किन्दे। काकि—सक्याते ।

ক্ষমভান :—সমগ্ৰ কাৰ্ডকৰ, প্ৰাজন সেৰ্ছালেৰ উপৰ ও নদীৰ কিনাধায় ক্ষে।

वर्तमा १-वर्गीयी छन। १-३- देकि छेक द्व। कांक च नम लायद्क। कांद्वव छेकाविक पूर्व नम द्व। जायाकी प्रश्नामिको। नम ३-३१ देकि नमा, यहनिया-पूछ, किनावा कविक। व्यक्ताक वीदिने दृष्टिक अक अकी दून वादिव द्व। दून व्यक्ति, छेक्चन नीकर्ता। प्रदिक्षान है देकि। जून्यम नीकर्ता। दीक्षकाय लामपूक। वर्षाव नम् वृद्दिक वैक्कान नग्नेक स्थादक बांच नकन नम्बद्दे हुन च वन द्व।

गामहार्वे व्यश्य :--१८०४ वन ।

धूमश्रामारहमा केववादर्व वान्यातः -- कर्यातः देशा वन वक्ष्यगरं वान्यक एव जनः रहा शहरूर प्रदेश विकारण प्रदेशन वहना वहन। देश वक्षियर क्रिक व होत्रक-पूक (Dymock)।

Glossery ঃ—লংক্ষিপ্ত কুণলভিচন ঃ—

इत--पृशाःन कान्द्रिय सामक्षक ए४ ।

Fig.—Hook, ic Pl., t. 875, Kirtikar & Basu, Ind Med Pl., t. 694.

Ref.—F. B. L., iv, 262; Roab., F. L., in, 94; B. P., ii, 764; Prain., H. H., 250.

431. Lindenbergie urticaefolia Lehm (स्न्त वस्य ।

Genus-LIMNOPHILA R. Br.

432. L. gratissime Blume (平質者)

L. sromsfics (Lamk) Merr.

चारांत्रमारो मान :— वर्ष—कक्ष , कर्ष —वाःमः; कृष्टेः—क्षिः; चर्मि--प्रशंकाहे ; वर्षानांदी—वान्तरः

ক্ষাৰাৰ :--ভোটনাগপুৰ, উক্তৰত ও ক্ষাৰ্থৰ অধ্যে পুৰুৱে কৰে।

শর্পনা : — বৰণ পোষতুক উউন্। জনে কিন্ত জনান্তিকে জনো। কান্ত নোটা, সময় ও প্রদান ১–২ কুট উজ, প্রায় পান্ত হয় ন। প্রা ১ই-২ ইঞি, জাটার বিপরীত বিকে মুখ্যনা হয়। কমন বা জিনটি কেবা বাছ। প্রেয় ক্রিবার্ড করাজের ভাত স্বাত্ত্বক, অঞ্চান বক ক্রেন্ড। ক্যু এক একটি হয়। কম সনুজের আভাতুক ক্রেন্ডর, বেখনে

দাৰ আছে। পুন্দত ১ ছট পৰা , পুনেৰ বোটা বু ১ ইঞি । বীজকোৰ নৰা । আকাৰ নক। উল্লিখ বেজিনে আনেকটা কুলেবাভাও ভাও—কুলেবাড়া বাঙে কাটা আছে — ইফাতে কাটা বাটা। বাকালে কুল কো। নীজকালে কন বংগ।

न्धंनवार्व चरन :—मध्य देखाः।

मुलशाबारदलक केपबादर्व महत्ववात :--वेका बदव किवाब केवन

Glossery : সংক্রিত কুণপরিত্য :--

পাটের উমা – একিবের্ড। অতে ভিতরত। স্থাবেলকরের অক্তর্য বর্ণন কর কর করন আর্থিপতে ইয়ার কর বাবলাইলে ভূতবোধিত হয়।

Fig. -- Kirtskur & Basu, Ind. Med PL, t. 696A Ref -- F. B. L.iv, 268 B.P., n. 264 Prain, H. H., 251

432. Limnophila gramauma Blume. (we 4 ..

433. L. gratioloides R. Br. (417(4)

L. indica (Lina) Druce

कारामुलाती जाव : -कश्यानकक-नाकुक : कार्य चारणा : क्षत्रकाम :--व्यवस्थान वाजकवितक क कार्य वाटन व्यवस्थित करणा

वर्गा : —अववाठीव के दिए। धान करिक करण ; मंत्रशंतन वीरकृष मंत्रेक भाग करणे श्रुविशा धारक । नाम व-४ देकि केम द्या। देवाव वस कानित्रव काथ। जिन्ना विभिन्न के दिए। गारक्ष काक नवम करणेते। कारक केम्ब निर्म्म करकिय नव जवति नव करण ; ते देविक नवा। न्याक्षक देविक। विभिन्न हे-देविक नवा। जदे नारक्ष कावक श्रुविक नवा। न्याक्षक देविक। विभिन्न हे-देविक नवा। जदे नारक्ष कावक श्रुविक नवा। नव नव वारक—देवा केम्ब कावक राजक, स्वावाक्षक कारक स्वावाक्षक नाम कर्माक्षक वारक स्वावाक्षक कारक स्वावाक्षक कारक स्वावाक्षक वारक स्वावाक्षक स्वावाक्यक स्वावाक्षक स्वावा

वास्कार्य काश्म ३-- नवध केवित्।

মূল গ্রেছাংশের ঔনবার্থে ব্যবহার :—ইছা বিজ্ঞান্তর্গণত। ইছার হল বাংর পালাইলে লাকানক বাংল হল না। ইছার হলের লাইক নারিকেল জৈল বিপাইরা বে জৈল গ্রেছত হল ভাষা জীপনে (পোলে) লালাইলে উহা লাবিছা বার (Rheede)।

Dr. Roxburgh ইছাকে Columnes balanmes বলিরা বর্ণনা করিয়াছেন। এই লাছের টাট্কাগছ কপ্রের মন্ত বলিরা ইছার মাংলা নার কাপ্র।

Limnophila Roxburghic G. Don নারে পার এক প্রকার লাছ পাছে। ইছা ছোটনাগপন ও উত্তর্গল প্রবিশীর বাবে আছুর ক্ষেত্র—ইছাকে বাংলার কাপাকপ্রি

Glossary:--- नर्शन व वनगतिका:---

भाकः :-- अस्टियम् ।

সাহের রুম :—ধেন বেলে সাবে হাখিলে উল্কান্ত হয়। আগা, জীবা, এলাচ, ক্ষম এবং অভান্ত পদ্ধ প্রব্যেত সহিত বিশাইয়া আমানতে আভান্তবীণ প্রভাগে উপকার হয়।

Fig.—Rheede, Hort, Mal., 12, 85 & xil, t. 35; Kirtiker & Basu, Ind., Med. Pl., t. 696 B; Burm , Fl. Zey., t. 55. Fig. L.

Ref.-F.B.1, av, 271; Rozb., F.L. sit, 97; B.P., it, 764; Prain, H. H., 251,

433. Limnophila gratiofoides R. Be. (कार्न्स)

Genus-LINDERINA ALL.

434. L. pyzidaria ALL (वक्शूका)

• विकास निवास : — क्ष्मूल — काला ; क्ष्मूली — क्षावरहै ।

क्षकार्म ३—नवश वक्ततन करत ।

শর্প না :— সরক, চিক্তর লোকবৃক, বর্ণজীবী উল্লিন্। পাছের গোজা হাইতে লাবা বাহিত হয়।
পাছে এক ইকি প্রা। পার বুল্ট ইকি প্রা; বোটা হোট, পরের অরভার ক্রন্য সক,
বৃত্তবেল মোটা, বেলিয়ে ছোলা পাজার ভার। পুলারক নবন, উল্লাগরের বিক্তর স্থা। বৃত্তিবান ক্রিট্ট ইকি প্রা। স্থানর পাদ্ভি ওটি, বোটার বিক্ নলাকৃতি।
বীল্লোর পোলাকার। বর্ণার শেষে সুল ও কর হয়।

बाबकार्थ करण ३--नमध नाव ।

क्लाशास्त्रभा केक्सात्मं नाज्यातः — अहे शह व्हेरक त्य एक अवस्य एव वेहा जत्यावियातः केस्स (Dymock, in, 14)।

Glomery :--সংক্রিক ক্রণপরিচয় :--

भाष्टका सम-वानकविराव नर्ज एक क्रेस्न वेद्यारक केनकाथ हव ।

Fig I-Rheede, Hort Mal., 1x. t 57; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl., t, 698 A.

Ref :-F B. L. IV. 281; Roxb., F. L., i, 137; B.P. II, 769; Prain, H. FL., 252.

434. Lindernia pyzidaria All (पण्डून)

Genus-DIGITALIS Linn.

435. D. purpures Linn. (चिक्टिनिम्)

कार्याकुमात्री मात्र :- Digitalis-Eng : किक्रिकेलिन् नारमा ।

আছান:—ইউবেংগ্র বহন্তে বাস্কাগর ও প্রকারত কৃতিতে, আর্টোগ ও বাবেরা বীশে অবে। একণে আরেরিকার ওবেনন, ওবালিটেন, আর্থিনিরা প্রকৃতি কানে চাথ হইছেছে। ভারতের নিভিত্র ও নাজিনিং প্রকৃতি স্থানে অনেক আক্রমানার নিকট ভিত্তিটিনিন্ নাম শোভারতন করিছেছে। ভারতে বহণবিবাদে ইয়ার চার আর্থাক।

गाव**रार्व करले >-- नव ७** पृत्र ।

মুলবাদাংশের গুল্মার্থে ব্যবহার :—বিজীয় বংগবের গাড় হইছে চুল জারিবার পূর্বে প্র গারেছ করিছে হয়। এইগুলি জাজিশর বছের সহিত তাক করিছে হয়। ওংগরে বাধ্ চলাচল করিছে না পারে এখন একটি গারে সকরে বাধিয়া বিকে হয়। প্রথলি জাল করিয়া ভাল না করিলে কিংবা বৌধে ও আর্জাহার কারিলে উল্লোভগ না হুইয়া বায়।

ইয়া অভিনয় ক্ষড়াসভাগ উল্লাইয়া ক্ষ্তের উল্লাইন কাল করে ও সূত্রকর। ইয়া ক্তিত Digitalin প্রকৃত্ত কর উল্লাইন অলেকা সভাগ সভি-শালী।

ভিজিটেনিস্ ব Digitalia প্রবাস করিতে বিশেষ স্বেধান ব্রুৱা উচিও, কাবণ লোভটি অভি উপ্র বিব। ইয়া অধিকবিন ব্যবহার ভাইনে শহীরে বিধনিয়া প্রকাশ লাম। ভিজিটেনিস্ লোগ ও জ্বানিথের ব্যাপে বিশেষ কুল্যান করে, ইয়া ধ্বানিও ঘটির বোগে উচ্চার কিলা থানেইয়া বেয়া। ইয়া করে ও অব্যাত্তিক অব বোগে প্রবাসে অভি কুত্রাবিতার কহিত খোগে আহার করে। অপেকাইক পেশীরানার প্রবাস করিবে বিশ্বতা, ভারত সহিত্যানিত আলোগ, কতুনাল, গর্ভাগর হইটে হতাল বাবে বোগা আহার করে। ইয়া করেবালেককারী।

Glossary :—স্কেন্ত গুণপরিচয় :

পাত্ত|--তংশিকের যে কোন বেয়ন অভি প্লাবান উপ। বিশেষক ভংশিক্ত শক্তিশালী করে এবং উত্তাপ পক্ষে বলাবন।

Fig.—Wood., Med. Bot., t, t. 24 (1790), Ed. 3, m t, 78. (1832); Bentl & Trus., Med. Pl., m, t. 195; Lamarck, III, m t. 525, Fig. 1 (1797); Reich. Ic. Germ., xx, t. 1688.

Ref.—Gard. Chron., (Ser. 11), xxxvi, 208 (1904), U.S. Dept. Agric. Bur. Pl. Indust. Bull., No. 219, p. 33 (1911); New. Phyto., x, t, i (1911).

435. Digtialis purporea Linn. (fefetelen)

LXXV. BIGNONIACEAE, Genus—OROXYLUM Vent.

436. O. indicum Vent. ((()

ভাষাপুৰারী নাম :—জোনাক, টেউ ্ক, ভকনাণ—গংগত; গোনা—বংগা, পাৰনু, গোণাগঠি—হিন্দি; টেউ — হহাবাই, অবস্থা— ভজবাই; গোণা—কণাই; কণবণ—উৎকল; গোলাহ, বভীয়াৰ—তেনেভ; পন, পরস্থিন, বল-আবভা— ভাষিল; বানহাতক—বাওভাল; ভোটিল—কিছেন। 0

শ্রেনার শুক্ষালত কর্তাহন ক্টারঃ।
বন্ধানে পৃথ্নিথেছে জাকো নার্থারক।
শীতন্তক টেক্ট্রেল ভূতনারো ব্লিক্তন:।
বিশোর কর্তানে পৃতিপরো বলকর:।
বিশোর কর্তানে পৃতিপরো বলকর:।
বাজারি: শীতনে লোল: ভূটনক বিবেচন:।
বিশ্বরোধান্যুগল ডিক্স শীতনা চ ডিলোবনিং।
বিশ্বরোধাতিসারক সমিপ্রেক্সাপ্তর্নার ।
বিশ্বরোধাতিসারক সমিপ্রেক্সাপ্তর্নার ।
বিশ্বরোধানিং নার্যুক্ত ক্ষরাত্তর লবু।
বীল্যা পাচনা মুক্তা ক্ষরাত্তর লবু।
বীল্যা পাচনা মুক্তা ক্ষরাত্তর লবু।

ब्राव्यविष्णेहुः। क्षक्रवाधिवर्गः।

আলপর্যায় হ—জোনাক, গুকনান, কট,ক, কটজন, ধনুবলন্দা, অবস্ক, প্রিথলীব, ক্টাটে—
এইছলি সাম। অফ আৰু একপ্রকার কোনোক আছে ভাবাৰ নাম পৃথ্যিব, কমক,
বীৰ্ণক, শীক্ষক, টেউ,ক, ক্তনার, ক্নিকন, নিবাৰ, কম্বৰাক, প্তিশত্ত, বন্ধক,
মঙ্কপূৰ্ণ, শীকাৰ, অব্ক, শীক্ষাৰণ, ব্যভাবি, শীকক, পোণ, ক্টন, বিশ্লেচন, অসংবই,
বৃহ্নিক—এই বাইগটি।

ভশপ্ৰায় :—উত্তৰ প্ৰকাৰ খোনাক—জিজ্জবদ, শীতবাৰ্যা, নিবোৰ নাপক। শিৰপ্ৰেয়া,
অভিনাৰ নাপক ও দ্বিশাসকৰ নাপক।
জোনাক কল—কটুৰল উচ্চবাৰ্যা, কম ও বাহু নাপক, লগুপাক, অহু জীপক, পাচক,
স্বাহাৰক, কচিকাতক এবং বিশাকে লবগান বল।

জন্মান :—হোটনাগপুত, বিহাত, উত্তর্গক। চট্টয়াম, হগলী, হাওড়া, বর্ত্যান, বাকুড়া জেলার হাবে হানে হলে। বেটানিক গার্ডেন, শিকপুত।

শ্বনি ক্রিন্ত কর্ট উক্ত পাছ। ছাল পুন, প্র ২ ৪ চুট ব্যা, পঞ্চারার, আ্রান্তালে একটি প্র থাকে। পরিকা ও ইকি লয়া, ০-৪ ইকি চক্তা, অর্থাণ সক, বজকটা বেলপাথার প্রায়। বোটা ছোটা পুলারও ১০ ইকি, পুলারবন ২ই ইকি, সাম্পর। চুবের সম্ব অ্রীতিকর। অভ্যারবাস কিন্তে লাগের আভায়ুক্ত পীতবর্গ। বহিনীপ দীন, লাগের আভায়ুক্ত বেজনে। পাণ্ডি ট্র-২ ইকি। বহিনীপে ১-৪ ইকি, সাম্পেন। পুনেকার থাকি ও বিকৃত্ত, পানসভা। পুন্তর পুনেকার জনার এটি অপোলা ছুবে। ব্রীকেলার ২৪ ইকি। ক্যা ২-৩ কুট লয়া, ২-৩ ইকি চক্তা, বিনারা কড়ক পরিবাশে বর্জ। বীজকোবের আহরণ কারের মন্ত পুন ও চেন্টা। বীজ পুন্ত সহিত্ত ও ইকি চক্তা, বিনারা কড়ক

इंगेक्टिक्ट कार्यः एक (Hook & C B Clarke)। वर्गकात्म कृत वृत्र अवर नीजकारम् क्ष्मचारक।

व्यवसार्व करूमाः—कर्व, वीक क करा। जाजा—नाका हुर्ग, हेन्स काला, साव—१-३० (कामा, वर्ग ५-६ (कामा)

কৈনে জোলাকের ব্যবহার।

বুলপ্রবাবেশর জীবনার্থ নাবরার:—ইবার নিকক্ষের দ্বাল বিশ্ব আর্রের লাগ্র রশক্ত পাচনের একটি বনলারশে ব্যবহৃত কর। ইবারারত, বলভারক এবং উনরার্থ ও বক্ত আয়ালরে বিশেষ উপকারী। শার্কারর, ইবার ক্ষালার পিওছের হন, নিক্ষার আঠা, উপরায়র ও বক্ত ব্যবহাণয়ে বিধান থেব। ডিনি আরও ব্যানের পূঁজ ভারার বিশ্বক্তের দ্বাল ভিল জৈলের সহিত ব্যবহার করিলে, কর্ণিল ও কানের পূঁজ আহার হয়।

क्नारक केरव का वहेरन इक्टकड़ा नक्नाविधान कडिजारकरून हेकाब क्रांन क्रांकेश बारनन रहत ।

Dr. Rheede बाना वेदाव पान वारत, प्रशिवदात क कादात आदान कहिल केन्याद द्वा वेदाव निकाइन काथ त्यापक गएक दिख्यत । Dr. B. Evers सत्यत, देवाद प्राप्तव काथ नाक्य निक कृताद विश्वत हिक्यत । त्यानाद्वात्मक काथ वाक्य निक कृताद विश्वत हिक्यत । त्यानाद्वात्मक काथ वाक्य त्याच क्षेत्रात । वेदा कर्यों नदी क्षित्र वेदत । वाक्य कंष्य क कर्याक त्याच त्याच क्षेत्रात । वेदा कर्यों नदी क्ष्यत वेदा । वाक्य निकाइ के वाक्य क्ष्यत । वाक्य क्ष्यत । वेदाव क्ष्यत । वाक्य व्यवत्य । वेदाव क्ष्यत । वाक्य क्ष्यत । वाक्य क्ष्यत । वाक्य क्ष्यत । वेदाव क्ष्यत व्यवत्य क्ष्यत व्यवत्य क्ष्यत । वेदाव क्ष्यत व्यवत्य क्ष्यत व्यवत्य व्यव्य व्यवत्य व्यव्य व्यवत्य व्यवत्य व्यवत्य व

हें हा कि किशास (कोकाना क त्यदिक स्थाप जियाकक । त्यावाकि विद्याक (Plants of Churca, Nagper, 125)। त्यांना झात्यक काच त्यांना जियाक किया त्यांच क वाया का वाया कर वाया

Glossery :- সংখ্যিত অবলাভিত :--

मुह्नात कांश :---नरवातक, देशरायक असः माजानरक केनकावी ।

ফাল :--বন্ধের পরিত বিশাইরা ওঁড়া করিয়া থক ও বোড়ার উপের বছর উপকারী। ভাটেশন রুল :---বর্গকারত, বছত উপকারী, ভিক্ত ও ব্যাহন।

ক্ষি কল হ—উল্লেখ্য নালক, অনুযৌদক।

रीम !--विराह्म ।

कांक ३-काक्का विकास सरस्य केनकारी ।

শশ্বন :— করক — করবাননোগণ, পূরীবনারকা, পোকর করা নীজরগরনার কোনাক পাই করিবারেন। রাজনিক্তীকে "জোনাকো পূর্বিবারের আকোনীক্রত:" পাই করিবা রাজীতি করে যে টুই,ক এবা কোনাক প্রক—বার। পূর্বির ও বীক্রক ভারাই টুই,ক: হীবারারকা টুই,ক ও কোনাক এক কর্মে রাখান করিবারেন।

Fig.-Wight, Ic. t. 1337, Rheede, Hort, Mal. s.t. 43, Kirtskardt Bass. Ind. Med. Pl., t. 704.

Ref.—F S. L., IV. 378, Roxb., F L., III., 110, B. P., u., 787, Press, H. H., 255.

436. Omaykus indicum Vent. (crtm)

Genus-STEREOSPERMUM Cham.

437. S. tetragonum DC. (शैक्शांडे मा)

- ভাষাস্থলায়ী সামঃ বাটোলী –গংড়ত; শীতগাট্লা, খাবসার, আটকগালী—হাংলা; গামার—হিন্দী; লাজাল—বোদে; কাল্ডি—কাশপুর, কারিন কারা—সালর , সুরার কানাবিক্যার—তারেন , আগারা, কালিগেট্—তেবের ।
- च्याचाम : —केकारण, ठडेग्राथ, अवस्थन, यथा श्र विश्व व्यक्ति वास्त्रवर्ग । त्याहेश्विक् श्रश्क्षन, निवश्रा
- वर्षमा ३—वृष्याकात्र शाह, ७०-७० कृष्ठै केकः। यश्वकारम श्वा शिक्षा यात्र । स्था रमावपूक्त, इत्र वृष्याकात्र, वाश्विद्द काम करकं वर्षा । काके श्वक, धूमवर्षा । श्रा श्वाकात्र, ३२-३० हेकि मचा । कृष रमोगकर्षा । विश्वकात्र हेकि, छि वेष विश्विद । श्वम स्वाकृष्ठि, सद्वय भीकर्षा, रव्यका, २०-०० हेकि मचा, छे हेकि इसका च स्था । वीषा ३ हेकि स्था, छ हे हेकि इसका । क्ष्य कर्षा । क्ष्य करिया वीषा वाश्वित करा । वीषा ३ हेकि स्था, छ हे हेकि इसका । वीषा ३ हेकि स्था, छ हे हेकि इसका । व्यक्ति क्ष्य स्था व्यक्ति । क्ष्य करिया वीषा वाश्वित करा । व्यक्ति क्ष्य स्था व्यक्ति व्यक्ति ।

ব্যবহার্য অংশ :—ভূগ, পঞ্চ ও শিক্ষ ।

মুল প্রাক্তরেশর ঔষধার্থে ব্যবহার :—ইহার পথ ও মূপের কাথ প্রবাদক (T. N. Mukherjee)।

Glossery :---ক্ষেত্ৰ স্থপনিচয় :--

মূল, পত্ৰ ও কুল :—কাৰ কৰিব। দেবনে ধৰ নাপ কৰে।
পত্ৰেৰ মূল :—কোৰু বদেৱ সহিত বাৰহাহে উমাধ্যোগ আধাৰ কৰে।
কুল ও কল :—কাকডাৰিচাৰ কাশনে উপকাৰী।

Fig.-Wight, Ic., t. 1341; Bedd; Fl Sylv., t. 72; Rheede, Hott, Mal., vi. 26.

Ref. -F.B.I., iv. 382; Roxb., F I., in, 106; B.P., u, 790;

437 Stereospermum tetragonum DC. (श्रीकनार्ड का)

438. S, Suavolene DC. (門押)

ভাৰানুসারী নাম:—গাটনী, বন্ধকৃতী, অধুবানী—গংক্ত; পাকন—বাংলা; পন, পাড়বী
—হিন্দি; পাকন—বোংগ; হামনী—কণাট; পাকনী—বহামাট্র: কাসনক থালি-গোটু চেটু,—তেনেজ; পাহিছি—ভাষিল; পাকন—পাঞাব; কন—কংনপুথ; গুলাটিছি—মানম; পাটুছি—উৎকল।

পাটলী ডাজপুন্দী চ কৃত্তিকা রক্তপুন্দিকা।
ক্ষেত্ৰত্বী চাৰোঘা আলী চ বিট্নছান্তা।
থিয়গভাইত বাসী চ কালবৃতীক্তৃত্বলা।
পাটলী ভূ বনে ডিজা কটু কা ক্ষৰাডলিব।
শোকালাকৰ্যিবাস-শ্ৰমী সন্তিশাক্তৰ ।
সিতপাটলিকা চালাঃ বিজকুতা ক্ষেত্ৰতা।
সিতা মোলা কুৰোজী সিতাহ্বা কাৰ্যপাটলা।
পাটলী গ্ৰহা ধ্যোজা জোৱা ক্যুকিয়াক্ষা।।

সিতপাইলিকা তিকা স্তৰ্মণা বাহুগোৰ্থকিং : বহিছিতাকক্ষমী চ শ্ৰমণোবাপহায়িকা ॥

बाम्बिक्कें:। क्यवीवाक्किर्वः।

লামপর্যার :—পাটলী, তারপুশী, কুজিকা, বক্ষপুশিকা, বস্তমুতী, আখোষা, খালী, বিটবছকা, বিষয়কা, অব্যাসী, কালবুলী —এই এগাবটি নাম।
আন্ত প্রকাশ পাটলী আছে তাহায়—নিজনাটলিকা, নিজনুতী, কমেকহা, নিজা, যোগা, মুবেয়াজী, নিজাহনা কাইলাতেলা—এই আটটি নাম।

শুপর্শবিদ্ধ : — দাউনী — ডিজকট্রন, উক্ষরীয়া, কর এবং বার্নাক্ষ । লোখ, পেট্রালা, ব্রি ও বাস নাশক এবং সভিলাজবোদনাশক। সিলোটসিকা— ডিজরুস, ভরুগাক, উক্ষরীয়া, বাজবোদ নাশক। বসি, ব্রিলা এবং কর্ফ নাশক। আমধ্যের এবং পোষ নাশক।

क्षाचान : - क्ष्रोहेनामभूव, विद्याव, गन्तिय क केंद्रवयम, व्याहेशिक् आरक्ष्म, निव्यूव ।

বৰ্ণনা হ—০০-৩০ ছট উক্ত পাত, লোগবুক । ভাল গ্ৰহণৰ্ব, বাহিছেৰ কাঠ ব্যৱহৰ্ব, জিহাছেৰ কাঠ বীজাজ ব্যৱহৰ্ব, ককবৰ্ব দাল আছে, পালিল কৰিলে জাল ধেৰাৰ (Gamble) । পত্ৰ ১২-১৮ ইকি লয়, পজাকাছ । পত্ৰিকা ৭-০ ইকি লয়, ০ ৫ ইকি চওলা; বোটা ইন ইকি । পূপান্তৰক কিকে পৰাৰ পন বেজনে, ছল ভাত্ৰৰ্ব বা বাকবৰ্ব । বহিবলৈ ই ইকি, পোনবুক, ০-৫ সংশো বিজ্ঞা, অভিনয় কৰ্ম ও বিজ্ঞা । ছুলেৰ পাণ্ডি এটি, পূপাধাৰ কটাই জায় । পাণ্ডিৰ এক একটি সংশ লোকাকাৰ । কল ১৮ ইকি লখা, ঠ ইকি চকটা, এটি বিহাৰিশিই, ক্ষা লোগবুক । বীজা ট্ৰ-১টু ইকি, মধ্যমূল পত্ৰীয়জাৰে পাঁছ কাটা । কল সমল ও পোলাকাৰ, ১২-২৬ ইকি লখা ও উ ইকি চকটা । কৰেৰ প্ৰবাহনি পূক ও কাটোৰ জায় পক্ষ (Branda) । পূৰ্ককালে পালৰ বুল কলে কেনিয়া আন গৌলক কৰা ছইজ । এই কাজৰে ইয়াৰ আন্ত একটি নাম ক্ষা বানি । ইয়াহ মূল আইকালে হয় । শীককালে কল পাছে।

वावशर्ष कर्म :--दान, निकड़, नम, हुन क सन ।

মূলবাৰায়েশৰ ঔক্ষাৰ্থে ব্যক্ষার 3—ইবাধ কুল সধ্য সহিত সাছিল। বাইলে বৃংকি কালি আহাস হয়। ইবা আভিকয়, ব্যক্ষ, বনধায়ক। ইবা অপ্যাণৰ উধ্ধেৰ সহিত বাৰ্থক হয় (U. C. Ducc)।

তালোৰ বেশে ইয়াৰ কুলে বিঠাই প্ৰছণ্ড কৰিবা ওলাচনভূপে ব্যৱহাৰ কৰে। ইয়াৰ প্ৰ বাটিয়া কৰে প্ৰজেশ বিলে কৰা আবাৰ বয়। (চকুক)।

শাক্ষণৰ মূদ ও কৰেৰ বংগৰ সহিত্ৰ কলাই পাত্ৰ কৰিছা বৰুৎ সহিত পান কৰিলে হিতা আৰাহ হয় (ক্ষাৰ্থক) : 0

গটোল ও পাকলের ছালের ভাব, ধনে ও উচ্গুরোলে পান করিলে আর্থির আরার রয় (চফ্রেক্স্কু)।

পাটবার কার হারীভূত্রর সহিত লান করিলে পর্বর জাের আর্চন বৃদ্ধ।

Glottery:—সংক্ষিপ্ত গুলপরিচয় :--

মূলের কাল ঃ—বিভাগত, এলাব্ডারত, বসারন এবং বস্তুলর একটি উলাবান ।

মূল ঃ—বর্ নহ সাজিয়া গাইলে হিছা আবাস হয়। অঞ্চ উথবেদ সহিত ব্যবহারে
কাষোধীনত।

Fig. - Wight, Ic., t. 1342; Kritikar & Basu, Ind. Med. Pl., t. 708. Ref. - F B.I., iv. 382; Roxb., F I., in. 104; B P., ii 790.

438. Stereospermum ausveolens DC (1799)

LXXVI-PEDALINEAE.

Genus-MARTYNIA Linn.

439. M. diendre Glos (वाकावा)

खावासुनाही आम !—शासनव, ककी—नरक्षकः वासनवी, वासनव—वास्ताः विह्—दिक्षिः वासनवा—प्रदारकोः वासनवाः—केश्यमः विद्—त्यारवः वासकान्यू—कर्णकः विद्व—शाक्षवः वासनवां—नारकामः। মধ্যে ক্লান্ত্ৰমণঃ কুটক্তজনায়কঃ।

চক্ৰী চক্তসংগ্ৰহণ কালো ব্যাসমণঃ কৃতঃ ।

দীলিক্তা ব্যাসকংগ্ৰহণ ব্যাসকালিক।

ব্যাসক্ষে ব্যাসকলো ব্যাসকলত বোড়শ ।

ব্যাসকলা বিক্লোকঃ ক্লান্ত ক্লান্তলিক।

কৃতিক কুলেক্ত কৰ্ণ্ডে ক্লোন্ডল প্ৰাঃ ।

কৃতিক কুলেক্ত কৰ্ণ্ডে ক্লোন্ডল প্ৰাঃ ।

वासनियकेंद्र। इससाधिकार ।

মালপর্যার ১—রখ, বগরব, কুটছ, চক্রনায়ক, চক্রী, চক্রমণ, ব্যাল, কাল, ব্যালনণ, জীপিন্নগ্ ব্যালনণ, বপুট, ব্যালগাণিক, ব্যালমুগ, ব্যালয়ক ও ব্যালয়ক—এই ব্যালটি নাম।

ভাগৰীয় :—বালনখ--তিক্তৰ, উক্তৰীয়া, বিপাতে ক্ষান্ত ত্বান্ত বাহুনালক। বুঠা কন্তু এবং এগনাপক। বৰ্ণের উৎসাধন কারক। বিশেষ প্রশুক্ত।

ক্ষমান :—পশ্চিম্বদে, হয়কীয় পালা ও আবর্জনাপূর্ণ হাবে কলে।

বর্ণনা :—ইব। আনে বিকারেশীর উরিক্। একনে পলার বিনারার ও প্রাচের জলগের থারে বেশা বার । পান সুধ্য, কাতের উকর বিজে প্রয়ে, হুংলিগুরুজি। কুল লোলাং কুলের বজ হং বিশিষ্ট, বেশিতে জিল কুলের কথা। কল কাইনর, বোটা আছে। হুইবিজে নাবের ভার কুল কাই। আছে। কার লক্ষর কুল ও ব্যার পরে কল হয়।

गानवार्व करन ३--- भग ।

बूगवाबारम्य केरवार्थ राज्याह :--रेशव क्य वर्ग वर्ग वर्ग वोदात सिक स्थान्श क विकास विव जाहार १४ (Dymock)।

Glossey:—সংক্ষিত্ত গুণপরিচয়:--

পাড়া ঃ—অনসাৰে উপক.বী, বাড়েব টিউব্যবস্থানে উপকাৰী। উল ঃ—গলাৰ বাবে 'কুৱা' বিশাৰে ব্যবহাৰে উপকাৰী। কুল ঃ—বোগের প্রতিক্ষেত, কুলার উপকাৰী।

Fig.—Bot. Reg., xxiii, t. 2001 (1837). Ref.—F.B.I., iv. 386; B.P., ii, 791; Prain, H. H., 255.

439. Marcynia diandra Gloz. (कांपन्या)

Genus-PEDALIUM Linn.

440. P. murez Linn. (可以) (可以) [10.00]

ভাষাস্থারী নাম :—সাহত, বহাত, বালত है—কংকৃত ; স্বচ্চান্ত —বাংসা ; স্কলান্ত হিন্দি ; লোক্ত —উৎকণ ; বে কিনী-সরাচী—বহাতাই ; লোক্ত, স্বেক্সেরিনু—কর্ণাট ; লোক্ত কিন্দু ভাষিত : উত্থাপজেত, লেকাপ্রেক —ক্তেক্ত ।

> खारमभाक्ता तभाक्तवः क्रावः चल्द्रेतः ककेन-व्यक्तेरको । खान् वर्शामरःद्वेः क्राटमा वशारमा इक्तव्यक क्राटमा समास्तः ।। खाका दृष्ट्यो तभाक्तको खनोजःसो क्राव्यको द्वे वद्द्यो ॥ द्रव्यमा । कृष्ट्राभावेदक्य विभावनान्ति वर्गाक्रमो क्राव वृष्ट्यक्रमाखाः ॥

बाक्तिकडे :। अञ्चलानिकार ।

লাকপর্বার:—গোত্র, গোত্রক, ক্রাক, বনট্রক, কটক-করকটক, রালবন্ট্র, গ্রহক, বলাক, হতকের, করক-এই গলট নাম।

গুৰ্পাৰ্থার :— উচ্চ প্ৰকাৰ গোক্ত ভিত, বনকাৰক, বৰুৰ বল এবং কালোকীপক, ক্ষরজ্ব, ক্ষরজ্ব। প্ৰস্থা (পাধ্বী), এবং লাক্সাপক, বসাক্ষম, হোট গোক্ত অংশকা বড় গোক্ত কৰিক গুৰুস্থা।

অক্সৰাৰ !— ৰ ক্ৰৱাৰভেও উডিকা প্ৰদেশে বালুকাৰৰ সংখে ও সমূত্ৰেৰ কিনাৰাৰ ক্ষে।

वर्गमा : - वर्गमें वे स्था। कारक वर्गम नाथा जानावा नारहा। यह किया विभिन्ने, के हो है है कि . विवाहित सेनावार प्राप्त कारहा, के हैं कि . विवाहित सेनावार प्राप्त सामार , वर्गमें विका है है है कि । इस अवस्था कार में वर्गमा कार्य । इस मुख्य कार्य । वर्गमा कार्य कार्य कार्य । वर्गमा कार्य कार्य कार्य । वर्गमा कार्य कार्य

मानकार्य करने ३-- गळ च काथ :

কুল প্রাক্তানের ঔষধার্থে ব্যবহার :—ইকার পাতার ওঁড়া ১ ক্লাম হয় ও চিনির সহিত পান করিলে গণোরিয়া ও বংশারিয়াক্ষনিত বাত আরাম হয়। ইটে্কা গাছ বৃত্ত কিংবা বালে বৃট্টেয়া চিনির সহিত খাইলে জীয়ে ক্যোরিয়া আরাম হয়। ইকার গুড় ক্স গোকানে বৃত্ত লোক্ষর নামে ব্যাত ।

Dr. Emeison स्थान १६, देशांच धन क्ष्युताश्य विकश्य । क्ष्युत्त क्ष्युतिस्य क्ष्युतिस्य क्ष्युतिस्य क्ष्युतिस्य

हैकेटबारण मच्च के हेंहा बन्नाकार, वृज्ञातांत्र क कामकाण गायका एक (Practitioner, 201, 381)। कामन २ माकिन वन २ मीहेके मानिका काम निका वाराव वार्टिक वय (Dymock)।

ইয়ার কলের বন বাইলে ঐলোক্তের প্রথম কচু আনহান করে। লোক্ত ক্তিকাল্পর আবস্থা হয়। ইয়াতে প্রদ্রাভিক্ত করে নির্বাচ হয়ে। বার নিক্তের করে শিক্ত নাপক (Watt)।

ইবাৰ টাট্ডা পাতা এবং জাটা শীতৰ জনের সহিত হৈছিব। বন বাহিব কৰিলে একপ্রকার আঠার হত পরার্থ হয়। বেবিজে জিবের বেজ অংশের লক। ইবা বলোহিবার একটা উৎকুট উবং। হজিশভাবতে ইয়ার পাতা পুলটিল্ বিলাবে ব্যবহুত কর্ম এবং পাতার বন একটা উৎকুট পানীর তলেও বাহুল্ড হয়।

Glossery :--সংক্রিত গুণগরিচর :--

करा :--विद्यम्त्रान्तव, वादावनात्तक, त्यात्मव व्यक्तिक्यक अवद कार्याकीशक । कंद्रमञ्ज कार्य :---वृत्रकृत्व विश्वकारी । शाकुकड, वद्यत्वाव अवद कार्यक विश्वकारी नोक्ष व्यक्त कार्यक्षत्र व्यव :----वर्शाविक अवद त्यव्यकारव वेशकारी ।

মন্দের রূপ : —বছলাবকারক স্থিতীয়েরতে এবং প্রদর্গতিক লাবে বিশেও উপকারী। মূলের কাম :—শিক্ষাপক।

भक्ता :- प्रतक - वष्ट्रावानामा वृत्र विष्यक्रमीत क त्यावद्यवर्त्त अवः क्ष्युक्तक, विश्वविषयाति, वीवपूर्व वि अवः क्ष्येकम करार्च त्याकृत गाउँ कविवाद्यमः ।

Fig.-Wight, Ic, t. 1615; Lam., III., t. 538; Kirtikar & Banu, Ind. Med. Pl., t. 74.

Ref.—F.B.L. iv 386 , Roxb., FI, in, 114; Rheede, x, 32; Prain, H. H., 255,

440. Pedalium murez Linn. (पद्रपाप्त)

Genus-SESAMUM Linn

441. S. indicum DC. (few)

काषांत्रमञ्ज्ञी जान १—विमः रहाकाक—नरकृषः विम—शरमाः विशेषिन—हिनः विमः विशेषे—वद्यावेषे वम—काषांत्रेः अन्—मर्गतिः कम—निःकृषः इस्तृत्, विक्राः इस्तृत् कार्म्—व्यानकः वास्त्राक—वाशिनः वर्गतिक विम—स्विनादाः कृष्णः— प्राप्तः निर्मान्—व्यानकः 0

তিলক হোৰখাক কাং পৰিত পিতৃত্বৰ্গণঃ।
পাপতঃ পুত্ৰাক্তক কটিনজ বনোক্তঃ।
ক্লিয়ো কৰিলায়িকৃতি কলকক্তানিলকো জকঃ।
নোকঃ পিত্ৰক্তোহৰক্ত্ৰক্তাল কেক্ডোহ্ডিসখ্যো তৰে
সংগ্ৰাই বৰুতঃ কৰায়সহিত্তিক্তা বিপাদক কটুঃ
ক্ষম পৰ্যভ্যঃ নিজেহ্মভ্যক ক্ৰাণক্ষাহ্যক তিলাঃ।

शासनिक्षेत्र । भागग्राधिकर्तेः

লাল প্ৰায় ঃ —ডিল, ছোলগাভ, প্ৰিল, পিছুৱৰ্ণ, পাগত, পৃত্থাভ, লটিল ৰ বনেছেৰ— এইঙলি নাম।

ন্ত্ৰপৰ্যায় :—তিল—বিশ্ব, ধৰ্ম, বল ও অধিবৰ্তক। অনুষ্ঠিকাৰক, বাৰ্ নাৰক, জনপাক, উক্থীৰ্যা। পিৰবৰ্তক, অৱস্থানক, কেলোৰ পাক হিডকৰ এবং লগোনে বিশেষ উপকাৰক; মল নংগ্ৰাহক। মনৃহ, কৰাৰ ও ডিজ ৰস। বিশাকে কটুৰদ। মুক্তিল অধিক জনস্পায়। নিভজিল—ম্বাহকা সম্পায় এবং অন্য তিল হীনকা সম্পায়।

क्काचान १—भवत कारकरार्थ हार एक । यक्तारान्य नर्कत्र क्रमूच नविवास कार एक ।

नानकार्य करन :--रीक, रेजन जनः नवश के देर्।

বৈক্তকে ভিলের ব্যবহার।

হৰক 2—(>) অত্ৰ জিল দেশলিই তিল গৰাছত বিশা তিলাতেল বোগে উচ্চ কৰিব। এই উনহক নিওবাৰ অৰ্লেই বলিজে খেব বিবে (চি: ১ আ:)। (২) মনীও শিইজিল ভোজন ক্ষিত্ৰে বজাৰ্য প্ৰশাস্তিক বৃদ্ধ (চি: ১ আ:)।

- (a) শ্রেষাইকার তিল—কীচা কঠি বেংগর দানে ও তিল সম্ভাগে স্ট্রা লেকা পূর্বক প্রির লব ও তিল্পিন্ধেরেরে প্রত্যুব পাকে করিয়া পান করিলে প্রবাহিকা (আয়ালর) প্রশাসিক হব (চি: ১৯ আ:)। (a) সেলোপালাহলে তিল— লক্ষু সহিত্য পিইজিল বিপ্রিক করিয়া অমন্বি বাংগ কোটক প্রতিশ্র করিয়ে অন্ধ কোটক প্রতা প্রাপ্ত হয় চি ১০ আ:)। (a) বাজপ্রথমে প্রশে তিল—হাত্ব ও বের্থানিক করিব, তিল ও ব্যানা কার্যবাহার করিয়া প্রয় বাজিকে বাজিকে ক্ষেত্র বিশ্বানিক করিয়ে প্রকাশ করিব প্রতিশ্ব বাজিকে করিয়ে প্রতিশ্ব করিয়ে প্রতিশ্ব বিশ্বানিক করিয়ে প্রতিশ্ব করিয়ে প্রতিশ্ব করেন হিন্তু (চি: ১০ আ:)
- वार्त् करें इ—(5) वाकरक विज्ञ—कार्रेश्वालक काका विज्ञ हृश्व विव्हालिक कविता (नहें स्टब्टे (नवनपूर्वक, वाक्यक व्याजीय कृष्टिक काल कार्श्वल (हिस्स्य कार्)।
 (2) श्रिमार्वक वाज्यक व्याजीय कृष्टिक काल कार्श्वल (हिस्स्य पूर्वक व्याजन पूर्वक काल्यक करिया नकार्थ को प्रकार करिया कार्यक व्याज करिया कार्यक व्याजक विज्ञा विक्राण कार्यक व्याजक व्या
- বারীত:—সূত্র:বাবে তিনভাওকাব—অধনুর্বনত্ত তিল কাওকার বণি সমু বোলে লান করিলে সূত্রবোধ রাশনিক হয় (ডি: ৬০ জঃ)।
- চক্ষেত্ৰ :—(১) বাজপুলৈ থিল—পিট জিলেৰ ওছিকা প্ৰছণ কৰিব ইণ্ডের ইণ্ডে ব্ৰুটে ক্ষিত্ৰ কৰিব কেই ভক্ষিত্ৰতি স্কালিক কৰিলে স্থান্ত বাওলপুল প্ৰদাৰিক হয় (পুল—প্ৰি:)। (২) কাজনীয়ক বিজনাল কাল—কাজপুন্তৰ বিজনালকায় মধু ও বৃত্ত স্থা নিবান কাল কৰিলে কাজনীয়ক বিজনাল কাল—কাজপুন্তৰ বিজনালকায় মধু ও বৃত্ত স্থা নিবান কাল কৰিলে কাজনী পৰিক হয় (কাজনী—কি:)
- ভাষ্যকাশ ঃ (১) আন্বাজে ভিল—কাষ্যাও বাংগী ভিল ও ড'ঠেব বৰ নেবন কৰিবে (লামবার চিঃ)। (২) আপলোকন সোপতে বিল—পিট ডিগ কিবা ভবান্তি করে এইগা কৰিবে কর্মা জাষারি নিয়ন্তি পাইয়া ক্ষত্তি এইং ক্ষতে বোলন (পূরণ) চুইয়া বাকে। (৩) পুর্বাবর্তে ভিল— মুখলিই চিনের বের নিলে পুর্যাও লিবোরেগা প্রশাসিত হয় (লিবোরোর চিঃ)। (৩) লামের ক্ষণক অলীনে ডিগনালকার— অর্থ বিল্লালকার নেবন করিলে নাংলক্ষণকার অলীন প্রাথমিত হয় কিবা অতি থানোর অলিক মাংল পরিশাক করিবার ক্ষনা বিল্লালকার নেবা (বিলিট ক্রবা ভক্ষাকারীর্ণ—চিঃ)। (২) ইপ্রাথ্তে ডিলন্ত্র—সোক্র ও থিকপুল ন্যকারে— মুক্ত মুরোরে বেনর পূর্বক লিবং প্রতিশ্ব কিবালকার হয় (প্রবেশ্বর চিঃ)

বশ্বসেন: (১) রক্ষাত্রিসারে বিস্তৃত্বন্ধ কর ও ভিনক্ষের বল নিশীরন প্রক ছাগদীয়ের সহিত পান করিলে অফাতিলার প্রক্ষিত হয় (অভিসাধ জি:)। (১) লেররোম্যে ডিগ্ল-ক্ষাত্রেশ করে ভান করিলে ভিনির হোগ বিনাপ পান্তৃ—ইছা চকুর বিভক্তর (ক্ষেক্ষোগ চিঃ)।

যুদ্ধানাংশের ঔষধার্থে ব্যবহার :— তিল অর্থের পকে হিতেকর। বিল ও জিলের জৈল
লাকিকর, বক্ষ আয়ালর নালক ও ব্যবহার বোপ নালক। বীক্ষের ইন্স খালুকর।
ইয়ার সন্ধিত চিনি বিলিত করিয়া বাইকে সন্ধি আরার হয়। জিলের সন্ধিত তিনি
বিলিত করিয়া ব্যবহার করিয়ে কায়োরেশ্বক হয়। তিলের প্রবেশ সম্প্রিক কর আরার হয়। তিরপজের লোলান নিয়া কেল বেকি করিয়ে কেল ক্ষরণ ধ্যরণ
করে। তিলের নির্দ্ধের কেল কুক্ষণ করিয়ার পক্ষি আছে (Dymock)।

ক্ষিত আছে অধিক পৰিয়ানে তিপ ব্যবহাৰ কৰিলে পঞ্চাত হয়। কতুনাশ হোগে একট্টা ভিল বাটিয়া বাৰহায় কৰিলে উত্তৰ কল পত্তয় হায়।

Dr Evans বংলন তিল্পান্তার বস বাবচাত করাইর। তিনি ১০ট রক্ষ আরাগর বোগীকে আরাম করিবাছেন। তিনি বলেন ১০ তেপে যাত্রা বিলের জঁকা বিষ্কার এবার আক্রাইরা গটা বাবক বোলীকে আরাম করিবাছেন।

Glossary: —সংক্ষিত্ত গুলপরিচয়: —

বীজ—বিশ্বভাষাক, বসাহন, এলাংকারক, বিশ্বেক, আর্থ উপধারী। কাথ বহুলাবকারক। করে পুন্টিস্ হিসাবে বাবহুত হয়।

বীক্ত ও তৈল—দিছ কাৰক, আমানহৈ উপকৰী । এপ্ৰাৰেই বোলে অন্যান্য কৰোই স্থিত ব্যৱহাৰে উপকাশ হব।

পাঁড়া—দক্ষিণ কাহতে যে সকল কোনে বিভয়া কাহোজন, সেই সৰ কোনে বাৰ্থক

Fig.—Rheede, Hort, Mal., ix, 54 & 55; Wight, iii., t. 163; Bot, Mag., t. 1688; Lam. III. t. 528.

Ref.—F. B. 1., iv., 387; Roads., F. L. au, 100; B. P. ai., 792; Pratn., H.H., 255.

441. Sesamum indicum DC (fen)

LXXVII—ACANTHACEAE. Genus—CARDANTHERA Buch-Ham.

442. C. uliginosa Buch-Hem. (*1911)

काराजुजारी साम :--कान:--वारकः।

ক্ষুদ্রার :—সমগ্র ব্যবেশে ধারুক্ষেত্রে দেখা বার ।

কার্মা হ—বর্ণনী নর্ম করা। ১ কুট লয়া হয়, কাকো উল্ল ক্ষিত্রপঞ্জ হয়। পঞ ভিশান্তি ও শুংলিকান্তি এবং গোরবৃক্ত; পলাকায়, টু-১ ইকি গলা, পঞ্জান ক্রমনঃ সম। মূল ১-৬টি একমধ্যে হয়। পুশাংকের পঞ্জ ভিয়ান্তি, ইংহবৃক্ত। পাণ, কি গোরবৃক্ত, একটা অগনটি অংশকা লয়। পুশাংকক ঠন্ট ইকি বীলাগার টু-৬ ইকি, কোনল লোমবৃক্ত, বীল অনেক বাকে। বর্ণার পরে লাভ্কনি বেনা বার। নীক্ষালে কুল ও কল হয়।

भारतकार्य कारण ५--नव ।

कूमताकारतम् भीकादव वाञ्चातः --भावतः यम स्वापक महिल शाहेल वक्ष गरिकात एत। (Balfuor)।

Glossary : বংকিও ভূপপরিচয় :--

পঞ্জ :-- কক্ষ পরিকারক।

Fig -Kirtikar & Bass, Ind. Med. Pl., t. 713.

Ref-F. B. I, iv, 405; Rosb., F. L. ni, 52; B. P., ii, 799; Pram, H. H., 256.

442. 'Cardanthera uliginosa Buch-Ham. (काला)

Genus-HYGROPHILA R. Br.

443, H. spinoss Anders. (कूल्लवांका)

ভাষাকুলায়ী নাম :—কোৰিলাক—নংক্ত; কুলেবাকা, ক'টোকলিকা—বাংলা; কুলিবাকটা, ভালনাখনা (বীজ)—বিজি; বিশ্বহা—বহাস্কাট্ট: এখনো—কলংটি; কুল্পোলিকে— কডি; গোৰী, গোলিবিভিচেট্, নিভনি-ভোক—ভোলক; নিৰ্বাচি—ভাবিল। কুলিবণা, বাশ্বহণ—উৎকল; ইকিনি—নিংক্ত।

কোকিল'কং শৃগালী চ পৃথলা রক্ষরণা।
শ্রালঘটা বজু কি: শৃথলা বজু কটক: ।
ইকুর কুরকো বজু পৃথলিকা শিকেকণ: ।
শিক্ষিলা চেকুগড়া চ জেরা ভুকারবিরা।।
কোবিলাকত বগুরা করা শিক্ত ডিসারকুর।
ইক্ষা ক্ষর্যো বলো করা: সভাবিংগরা।।

बाक्तिक्षेट्रः। मजास्ताविकाः।

- सामगर्वातः -: काविशकः, नृगागीः नथनः ग्रामगर्वीः, वक्षाविन्यासः, वक्षवनीयः, रेष्ट्रा प्राप्तः वक्षः, गृथनिकः निरक्षाः, निर्वातः, देव्यकः-- अहे कावति जात्रः।
- ষ্টাৰ্শ বিশিল্প:—কোকিলাক —বৰ্ণ বৰ, শীজনীৰ্ণ, শিক্ত ও অভিনয়ে সালক। স্কুচ, কৰ্মনালক, বলকাৰক, ক্ষতিকাৰক এবং অভি সন্ধৰ্ণন।
- শ্বশ্বশ্ব :-- শব্দেশ্বর পান কবিও সংখ্য ও পূর্বের কিনাধার বছন পরিবালে অন্তে।
 বোটানিকু গার্ডেনের পূর্বের কিনারার স্থানে ক্ষেত্র।

गानवादी करण :-- प्रत, शक्त क नीका । जाता, प्रकाध-१-४० तकाना , नीकपूर्व--४-६ जाता ।

বৈছকে কোৰিলাকের ক্রজার।

- চরক : -- অস্ত্রীরোকে কোকিলাকবৃগ—কর্ত্তীরোগে লোক্ত, মুলেবরে ও একওে মূল,
 মুক্তে পেবল পূর্বক পাল কবিবে (চি: ২৬ আ) :
- কুশ্রেষ্ট :—বাজীকরগার্থ কোকিলাকরীক—বালকুনী ও কুমেবাঞ্চর বীক চুর্ন, চিনি ও ধারোক (বোক্সমান্ত যে উক্তরা থাকে ভাত, অপগর কুইতে না কুইভে) পরা চুত্ত বোরে পান কবিলে বাজীকরণ নির্বাহ কুড (চিঃ২৬ আঃ)।
- ৰাগ**্ভট :—বাজ্যকে** কেংকিলাকৰ্ণ—কোকিলাকেৰ ব্নহাথ দেবৰ কৰিবে। এবং কোকিলাকেৰ পাক ব্যৱস্থাৰ ভোজন কৰিবে। কুণাআংল বেবন জোধনাপক, ইছাও অন্তপ্ৰাৱস্থা হব (চি: ২২ আ.)।

- চক্ৰদেৱ : প্ৰাথি ,কাজিলাককাৰ—কোকিগাকের বৃদ্ধা স্থপ্তকুপ ক্তিত ক্ষিণ্ণ কুছ ক্ষিৰে। ইয়াৰ প্ৰব্ৰদ্ধকাৰ গোষ্ড কিবা উক্ত জালেৰ সহিত পান ক্ষিণে লোধ কাৰ্ষিক হয় (শোষ-চিঃ)।
- বৰতেলন হল-প্ৰথমেনধাৰী কোৰিলাকসূদ্ৰ-চিনিত স্থিত কোৰিল।কমূল উত্তৰণে চৰ্চন পূৰ্মক, অসকবেদনাসূদ নাৰীৰ কৰ্পে উহাত হল প্ৰকোশ কৰিলে, হ'ব প্ৰথম কটিলা বাকে (জীবোক-চি:)।
- হারীক্ত:—বিশ্লাক্ষণৰ তোকিলাক্ষ্ণ →.কাকিলাকষ্ণের কার পান করিলে, নিইনিত বছর স্বৰ ক্ষিত্রা দাক করে। ধূল শিরোক্তিৰ বছন করিলেও হোলুল ফললাভ হয় (চিঃ ১৬ আ:)
- मूलश्राहार को स्वादर्श वास्त्र :— हिन्दू देवलगढ़ प्रत्य है है। विद्युष्ट है प्रत्य के देवलगढ़ के दे देवलगढ़ के देवलगढ़ के देवलगढ़ के देवलगढ़ के देवलगढ़ के देवलगढ़ क

चानक देवेदवानीत काकारथव पटक क Pharmacopoeia India पटक देश श्वकत दक्षिण चीक्ष दरेशांक। यद कालान चानक केवरथव स्थाकसान देशाव वीक विकास इद (Dymock)।

ইয়া গণোবিতা ও সেত কোণে হুও ও চিনির সহিত সেবা। ইয়ার বীজ বুখে দিলে আঠার সভ জিবার লাগিরা বার ও বড় বিভারজনত গড় হয়। ইয়া লোধ হোলে মাবরত হয় এবং ইয়ায় সুস্তুত্বন নিজ্যারণে বির ভ্রতায়ে (Dr. Gibson)।

Glossary—সংক্ষিত্ত গুণপরিচয় :--

ब्रांगर कार्य :--शवायकारक ।

ৰীক্ষ :—গণোবিধাৰ উপকাৰী। বৃত্ত ও চিমি সহ লেখনে মেতে উপকাৰ হয়। পাঁড়া, বৃদ্ধ ও বীক্ষ—প্ৰসাহকাত্তক, কাখলা, লোগ, বাড, লিভগ্ৰকোণ ও মুক্তব্ৰে হোলে উপকাৰী।

- শক্তম :-- চরক অসপোধনবর্গে (নৃ: ১ ব:) কোকিলাক লাভ কবিছারেন ; বীক করেছ বালেশ সন্ধিবাচনত পক্ষে বিভাগত।
- Fig.-Wight, Ic., t. 449; Rheede, Hort. Mal., II, t. 54; Kritiker & Basu, Ind. Med. Pl., t. 714.
- Ret. -F. B. I., iv. 408 , Rozb., F. I., iu, 50 , B P., il, 802 ; Watt, iv. Pt. I., 316 ; Prain., H. H., 256.

443. Hygrophila spinosa Anders. (क्राम्यामा)

Angustifolia R. Br.

444. H. salicifolis Note (क्वांकाणां)

ভাষাসুসারী সাম:—কান্যাল-নংকৃত , কান্যাল।—বাংলা ; কেউবার্টা, কেউবার্টেটি —হিন্দি ; বভিনি কর্ডলি—বহারণ্ট্র ; হিনিয়কানেরেও—কাটি , বেলুবসন্তিটেটু, পুসন্তলিবিশটেটু, ভানিবোরচেটু,—কেলেড ।

ভাৰনানা ধাৰ্যনানা ভাৰতুঙা ভ বারনী।
পুরবী ডক্তরপ্রাক্রণিবাসুঙা পুলাসিকা।
বারসাহরা ধর্যকরী কাকাকা কাপ্রাসিকা।
ভাকপ্রাণা ভ বিজেরা নানাক্রসাক্রেরন্থ।।
কাক্রানা ড ববুরা বিশিরা পিতৃহারিবী।
কুলারনী লাট্যকরী বিশেষাং প্রিভাগরা গ্র

बाक्यक्रिकेट्ट । श्रृष्ट्रशास्त्रिकेट ।

मोनर्गरीतः -- करकरातः, काधनातः, काक्ष्मणः, वाक्ष्मणः, वाक्ष्मणः, व्यवस्थाः, व्यवस्यस्थाः, व्यवस्थाः, व्यवस्यः, व्यवस्थाः, व्यवस्थाः

विश्व सि ३—श्वश्र कावरक क निःहरन नावादश्यक करवा । वसरारण नव्यावस स्वा वास । वर्षमा इ—हेटाथ करक ३-० क्वे केक । लग्न २१ है के नथा, ते-ते देकि वक्षा। केक निर्क मिन कर्मा नक, नवाइकि। स्वीते क्ष्य । वर्षियंत्र ते है हैकि, करनव पूर्ण विक्क । वास्त्री क्ष्य । वर्षियंत्र त्यक्ष्य वक्ष विनिष्ठे । प्रश्वनाय विक्क । वास्त्री क्ष्य है-ते देकि नवा, रविरक विक्क त्यक्ष्य वक्ष विनिष्ठे । प्रश्काय विक्क । वेश्वर वर्ष्य क्ष्य विक्क परिक (T. Andus, Journ . Linn. Soc., 12, 456) । हेटाय करववित देनवाकि वास्त्र । वया—H. asaurgens, H. dimidiata (Wall, P. As. Rac., 111, 81) । H. obovata (Vall) Pl. As. Rar., 111, 81) । परिका कार्य क्ष्य क मैं जब नवरव क्ष्य व्य

शुक्रार्थं कर्म :-- गव ।

वृत्र अवादनंत केवबादनं वानकातः :-काकारतः वादनः नत्क वाकि विकास केवतः। Fig.-Wight, Ic., Pl., Ind. Or., iv. t. 1490.

Ref-F. B. L., IV, 407; Dalz. & Gibs., Bom Ft., 184; Rogb., F. I., isi, 50.

444. Angustifolia Salscifolia Necs. (क्राक्नाना)

Genus-ADHATODA, Nees,

445. A. vasios Necs. (利利申)

ভাষাকুলারী নাম:—বাদ্ধ-কৃত্ব, বাদ্ধ-বাংলা; আকুল্লা, বাদা, অভ্যা-হিলি;
অৱপ, আকুলিনা, অভ্যান-বৰ্ণাট্ট; আকুলা, অভ্যান-বৰ্ণাট্ট;
অবভূগো-বৰ্ণাট্ট; অভ্যান্ত, অভ্যান্ত-ভাষিণ, আগুলেন-বেলেক: বাহক্আৰক্ষ বাংলাক-বিংক্ষ।

বাসক: সিংছিকা বাসা ভিৰতাত। বসাৰনী।
আচন্নবা সিংছৰুৰী সিংহী কটাৱৰী বৃদ্ধ।
শিৱপৰী বাজিদন্তা নাসা পকপুৰীতথা।
সিংছপৰী কুগোল্লাণী নামান্তকান্ত লোড়বা।
বাসা ডিক্ষা কটুঃ শীড়া কাসন্তী বক্ত পিন্তৰিৎ,
কামনাকক্টবক্তা-অৱবাসক্ষমাপহা।।

ব্রাক্তনিক্টুঃ। শতাহ্বাদিকর:।

সামপর্যার :—বাগৰ, সিংছিকা, বাগা, ভিষক্তাতা, বধাহনী, আচরব, সিংহম্বী নিংহেত ব্ৰের ভাত পুল বাহার), সিংহী, কটারবী, বুব (মধুবর্গবজারী), ভিতন্তী, বাজিবজা (বাজিবজ্জ ভাত কেলল বাহার), নালা । প্রকৃথী, সিংহল্ডী, ব্রেল্ডানী—এই বোল্টি নাম।

স্থাপথিয়ে :—বাসক—কটুবিজয়স, দীওবীৰ্য্য, সামসাগৰ এবং ব্ৰুলিস্কলালক। কামসা ও কাম্যোবনালক। স্বৰ্ধা স্থাপ ও কামসাল মালক।

ভক্ষাল :—সমন্তভাৰত্বৰ ও এখনেব, নিজাপুৰ ; বোটনিক্ বাৰ্জন, বিৰপুৰ :

भाक्तार्यं करभं : - एकः एकः पृत्तः पृत्तः । क्या भाव—४—५० क्याताः । अवस्य ५-४ क्यांचाः । पृत्तव वर्ष ५-४ वानाः ।

ट्रेक्ट्रक गांगदका गांवरात ।

- চরক :—ব **ক্তমিতে** ব্যবস্থ—বাব্যাক্ত কুল, নাবা, শস্ত ও পুলোর করবারা ধ্বাবিধি স্কর্জ। বসুযোগে দেবন করিলে ইক্তমিত প্রশ্মিত হয় (চি: ৪ আ:)।
- আন্তর্ক :—(১) শৌরে বাগক—হুল পাবা, গাই, ও পূব্দ সহ বাসক কৃষ্টিত ভবিচা কাথ প্রভাগ করিব। এই কাব এবং বাগক পূব্দের করবারা মধানিথি পরু ধুর গেবন করিবে, হলা, প্রবাদনার, খাল্ এবং পাত্র প্রশাবিত হব। উ: ৬১ আ:)। (১ ব্রক্তাপিন্তে যাসকল্য কর্ম—হক্তপির রোনী কর্মবাধে বাল্যেকর প্রবাদ গোরন করিবে , জি ৪৫ আ:)। (৬) আহিন বাসক—বাল্যেকর সমূল প্রস্তুত্ব পাবা কৃষ্টিত করিবা কার্ম করিবে স্কর্মকূর্ত বি এই লাখ এবং বাল্যকুর্মের ক্ষরবাদ্যা গরু ধুর। সন্ধু বেংগে নেবন করিলে, খার প্রশ্বিষ্ণ কর (উ: ৫১ আ:)। (৪) ভারের বাস্থক্ত—বাধান্যা ব্রদেশক পুর কার্ম কর (উ: ৫২ আ:)।
- ভাৰপ্ৰাঞ্চল ()) পিছল্লেছছাই—বাসালয় ও পূলের বস—বাসাগন্ত ও পূলের বন
 প্ৰতা ও মনুবালে পান কৰিলে অঞ্জন্ত ও কাল্যক নিজনেছছাই প্ৰবৃত্তিক
 ক্ষিত্তি (ম) পাঞ্জনিস্থান্ত বাস্তল্ভ বিষয়ে বাস্তল্ভ চুলি বিশ্বিক
 ক্ষিত্তি, পাত্র সেপন করিলে পাল্যনিক্ষ বিনাশ শাস্ত্র (মা বা কা কা))।
- চিত্ৰশৈষ্ট : (১) জীৰ্মজনে বানক—খানাত কাৰে বধাবিধি প্ৰকৃত পান কৰিলে বিষয়ন্ত্ৰ গ্ৰপনিক হয় (লব ডি:)। (২) সূত্ৰী বাসকলন—কোৰল বাসক পত্ৰ গোল্য গোল-পূৰ্বাক লেপন কৰিলে জিনবিত্ৰ কন্তু নিশ্চিত বিনট হয় (বুঠ ডি:)। (৩) সুৰ্ব্যাসবাৰ্থ বাসকল্য—বাসকেও বুল কাইবেশে বানিয়া দিলে, এবং ইয়া পোল পূৰ্বাক নাজিবন্তি ক বোজিক জনেপ বিলে, স্বাঞ্চনৰ বৃথিৱা থাকে।
- ব্যাসেন : (১) আর্শ বানক—কল্পায়ক অনের বলিতে অন্তান্ত বেবনা থাতিলে, বাগক থকের শিক্ষারা যেত রাশও (অর্শ ডি:)। (২) কল্পান্থিকা মন্ত্রনিকার বাণকপঞ্ —বানকপঞ্জ অনুন মূলু বোলে, কল্পান্থক মন্ত্রিকারক জোলী পান করিবে, মন্ত্রিকা ডি:)।
- মুদ্যামানের ঐকারে ব্যক্তর :—বাসক আক্ষে নিবারক। স্থিনালক কবর কাল কবং ক্ষেত্রত থোলে করণভিষ্ণে ব্যক্তর হয়। বিশেষক লৈজিক ক স্থিত্ত বিশেষ হিত্রত । তিনু বৈজ্ঞেন—ইতার গাড়ার বস ১ ডোলা জ্ব ক লিগুলের স্থিত পশ্চিত বিশ্বন বেন। বাসক, কিন্তিত্ব ক্রীক্রীর কাব চিনি ক মুখ্য সহিত্য পান করিলে

ব্যক্তির ক্রেনির, বানে ও কাল্ বিএই বহু। স্থান্তেক কাল্ কেবলয়ার স্থার পরিক পনে ভারিখেও ক্রেকাল, ক্রুনির ও প্রেরণিক করু নাল বহু।

নাৰত, কটিকাৰী ও কাহকৰ বিভয়েক কাৰ সক্তাহেত্ৰ সংকাল কৰুই লাভক শান কবিলে আৰু ও কাল আহোহ হয়। কটিকাহী ও প্ৰথমেই কাৰ ও পিতৃত চুবি তৰ বিশ শান কবিলে কাম বিন্তু হয়।

सामन नावाय यम व त्यव कि म 3 (मव, निमूत 30 त्यामा, पुत्र 10 ,व्यामा करेविन जन्म निम्न क्षियायम करिएक वहेत्व। नूत्व नीवन वहेत्न क्षेत्राय 3 त्यव यह त्याम विका त्यन विक्रिक करितन नामकान्द्रसर अक्षण वक्षण मिक व्यापान व सामाजित जन्मी केरको नेन्छ। यामा 3--- व द्यामा।

বাস্ত কর্মানের একটা উৎকুট উবর। ব্যক্তির বাশক পৃথিতীয়ের বাজিবে ভর্মানে কর কাম বোলীকে আরু নিরাম রুইকে কুটকে না।

निष्ठें कार परमा, हैंदा (११० क निष्ठानिक, १८का निर्देशक कर देशांकि, गर्क चया, यस्त, वर्तादिश, पृष्ठे करा कर्याक निर्देशक । Makingarel Admira वर्ताव एए, नामरक्य कांत्रे वेरकम क गांका क्ष्यावय वाच गांका एक विकास क्ष्म निष्ठ, १८कम क्षित्रण क महाविद्या मानवा। नामरक्य कम बामकास्य नगांव वर्तावय विकास क्ष्म वर्तावय एक। वेदाव नक्ष, कृत क निष्ठक विश्वरागय स्मारक्य क देशांक्षिक वर्तावय करत।

चूपाक्षम वक्षत्रमान, वादानि असः गरि कनित नीकाव वेदा अवहि अक्षाक्षणकान केत्र। (Jackson & Dutt)।

ইয়াৰ পাজাত চুকট বাধকাত কৰিবে ইংগা নৰ উপলব বৰ। বংশক পত্ৰ কৰিবে ছড়াইয়া বিলে উহাতে অগৰ কোন জনীত তথা অংকিকে গাঙে বা বলিবা এবংক সংগ্ৰ সংগ্ৰহ পাজাৰ কাৰ ভেক কলোঁকালি কয় প্ৰাৰ্থত গাকে বিষত্নটোঃ

बामक दिख्यांत क किथि जानक। Dr. Drury बरमद हर, बामक वाका, किनियां बामई (Solanum trifobatum Linn.) वरतरंत्र कांच अकरड वाच करिएम किथियांच करा।

ক্ষাবেলীয় লোকে আৰাক কৰিও থাবে ইংগ্র টাই কা লাভার পুশ্চিল বের ক উর্থা নিষ্কান স্থিতে বাবহার করে।

পানীৰ মধ্যে বাসক পাতা হিলে বাকতীৰ বেছসৰ বীআৰু বৰিয়া বাৰ ।

सामान्य कार नेक कृतिक प्रकार जिल्ला कर कार किया पहित्य देशन कार नाकेरण बालावर निर्मे काराय करने। पानक नाका किया कम काशित्य हैं हो की को एवं जा । बचारशांत्र कारायक करहारन नामक सामान्य हो। बालक नाकार Alchobout extract बाहा मना, बाद्धि क्षकृति पविशा बाह—हैहा बना बाहिय नूटक विराहर ।

Glossey 3-miles annibus :-

भारतां क कुम - काथ पुत्राचन काथ, पात, क प्रकार केनका हो ।

भाषां - गर्भ श्वाक वर् . वीवे विद्यालक

गोंको पूजा के पूजा त्याराज्य वाणित्याक

वक्षण : — क्षण 'जरनवर्गान्द व नामक गाँक एक जाएँ । एक्षणित व्यक्षण त्याच कोटम्, पानक गाणा व पानित्य प्रेमकारी । जाणा इ सा प्रेमकारण क क्षणा किमार व केमकारी, व्यवस्थ जिलामक गाणा का कार्य केमकारी ।

Fig. Lam III, c 12 flor Mag, t 861, Rheede, Horr, Mal 18, t 43 Kirtikar & Bam, Ind. Med Fl. c. 722A.

Ref -F B. I av 540 Roub, F I a. 126; B.P., tr. 819, Prain H. H., 256

445 Adhatoda vanca Ness. (4749)

Genue-ANDROGRAPHIS Well.

646. A. paniculata Nam. (919039)

काषांत्रमाही काम :—वक्पिक, विकाक—नाक्षकः कामस्वयः—ना ना । विकास, वक्षिका—क्षि , शैनारक्य्—काविकः शैनारक्य्—स्वरमकः स्मारक्य्—वापकः कविकाका—वक्षान्त्रहे

विकास १—सम्बं काइकार, कामाद, सकाल, इसकी, इनकार, पर्वपात, ४० लड़कार, रिक्टम , रक्तोर्टिक् कार्यक, विकास :-

वर्षनी ३---वर्ग वर्षणे हैं। क्ष्य , ३-० हों केष, नाजाबांत इत्यूरकार, गढ़ ३-० हेंकि तथा, इत्यूरण वर्षण तंत्र, व्यवंत्राच तक, क्ष्यांत्र विकार क-बी, रक्षांक रक्षांक, रवेती तक जनते हैं। हेंकि एक जनते वर्षण के पूर्णिक वर्षण है कि कथा। इत्यूष्ण वर्षण वर्षण रक्ष्यांत्र है कि वर्षण। इत्यूष्ण के रक्ष्यांत्र है कि वर्षण। इत्यूष्ण के रक्ष्यांत्र है कि वर्षण रक्ष्यांत्र के वर्षण क्ष्यांत्र का रक्ष्यांत्र तक। रक्ष्यांत्र वर्षण वर्षण वर्षण वर्षण क्ष्यांत्र के रक्ष्यांत्र क्ष्यांत्र क्ष्यांत्

ব্যক্তার্থ জন্ম :—বছরা পান্ধ, পারাধ রব : ধারা, কক । ৬ জারা , রুপ —ব-১০ জোলা : বাল্যের পুষ্ণে ১০-৬০ জোটা ।

পুশ সাধায়েশার জীকার্মের ব্যবহার ৪—কাজ্যক কাজ্যক ক্ষিত্র কিন্দু ইয়া কটাতে প্রীয়েত্রকা আনুই প্রথম করে। কাল্যকে পারার হার, কাজ্যিই, এলার, বাক্ত, কোজ্যারির এইজনি পোলা পুনিক বাইলা প্রভাৱ কাছিয়া হোঁহের কার কাজ্যিক হয়। ইয়া যা-ব্যবহ ক্ষেত্রাহায়ি, আহিমান্ত ও কোইনকাজায় প্রয়োগ করে।

ইবার নিজক ও নার প্রান্তন্ত, উল্লেখ্য নিয়াবৃত্ত, বাজাবৃত্ত, ক্লিটিরসকত ও বাহুনিক্রবারত বাহনভারত । ইয়া নারাক্তন সৌর্বানের, কর্ত-কারান্তর এবং করেও বাজাবৃত্তিকারেও বাহনভারত ।

कामरबर, केरनाकृत्य तब क जननवाद वर् कारत रा केश क्षण रा केश राजीत इतिहास राजारक, केनाराजांतक क केनाराजांतिक कामराज्य राजित विशेष राजीत प्रदेशक राजोरक को केम पासराय क्यारेंचा क्षणांत्र हरेगारक (16001m) Watt's Dic.)।

हैशाय राजीय विराध काम विकास हैशा कृतेशाहित्या नावित्रक जनके हैर हैं। कैशा प्रतिक विराध करता कामारिक वाद वर्षाय राजा कार्यक कृतिक व्यक्तिक तथ कार्यक केशा प्रकार किया कर्षा पावेरक वादय । हैशा क्षेटक व्यवकाय विकासी क्षाप्त आपन केशा वाच्या पत्ता हैशा कामारिकालय, केशाया क व्यक्तिया सम्बद्ध ।

আস্ট প্রছত ভাষা হাত্নী, নৌধী, জায়কান, বড় এলাচের খোলা সহভাগ সইয়া কালমেণের বলে পেকা প্রাত ভোট হোট বটকা প্রেয়ত করিয়া বৌত্তে ভাষ কৃথিতে হয়। এই বটকা একটি অনহথেব সহিত শিশুকে সেবন করাইতে হয়। এই আনুই ইংলতে কুইনাইনের প্রতিনিধিকশে বাবহত কর্মনা বাবে; ইয়ার নাম হাক্তিতা। হাত্রা, কালমেণ্ডের শুক্তপ্র ১০ প্রেণ, গোলস্বিচ ২০ প্রেণ।

কালখের বস্তু আয়াশরের কৌর্জনো বাবস্তুত হর। ইহা আরুরৌশক, বলবর্ত্তক, জরন্যপ্রক এবং বালকের পক্ষে হিতক্তর (Murray)

Glossery: --সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয়:--

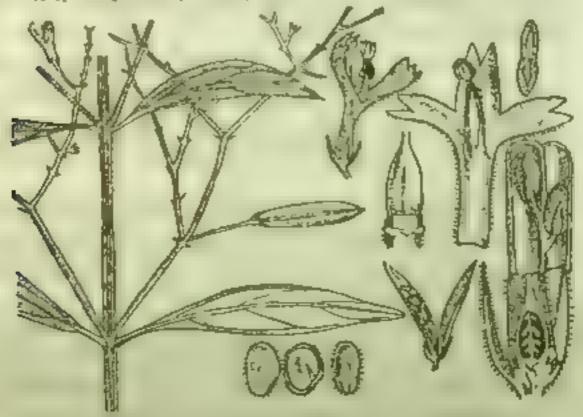
प्रीक्:--- सुवत्र, त्रमावन, नमकावन, क्रिमिनायक; ध्र्ममुखात উनकावी । आमानदा ध्रम केरामदा कार्याकशी ।

গাঁছের কক্ষ: -- ব্যব্ধ উপকারী।

পাঁড়া ও মূল – ভ্ৰহ, অনুন্ধীপক, বসাহন, বস্কাৰক এবং ক্ৰিমিনালক।

Fig-Rheede, Hort. Mal., t. 55; Bentl & Trim., t. 197; Kiritkar & Basu, Ind. Med. Pl., t, 722 B.

Ref-F B. I., av. 501, Rogb., F. I., 1, 117, B. P., 11, 809; Watt, 1, Pt. i, 240; Parin, H. H., 257.

446. Andrographis paniculata Necs (कानामक)

Genus-ACANTHUS Linn.

447. A. ilicifolius Linn. (व्यक्तकीकी)

ভাৰালুসারী নাম :—হবিৰনা—নংকত: হবকুচকাটা হাজগোলা—বাংলা: হবকুচকাটা— হিন্দি: নিভাতৰ—বোদে: ভোজিন্দ্রী, কাল্ডাইন্দ্রী—ভাবিল: এটচিন্না—থেলেক: শাৰাজী—বহালাট্র।

विश्वास : ज्यानन, दशनी, दाक्षण, २०-गत्रमा, मध्याव्य व्याप किनाशाय व्याप । विवासनीय शर्म करिकाकाय निकतः । वालासस्यक मन्द्रकीय निर्देश, वालाका केन्स्रेग ।

বৰ্ণনা হ—সাধাৰণ সৰ্ব গ্ৰাহ্ণান্ত কন্ত, সচৰচেৰ মনীত কিমানাৰ কৰে। গাছেৰ পোড়াৰ দিত্ কাৰ্চনত, পৰনা একটি কৰেৰ জান্ত হোটা বৃদ্ধিনিই দেখাছ। কান্ত ১-৫ চুট, কোমন পোমকুজ। পত্ৰ ৬ ইকি লগা ও ২ই ইকি বিজ্ঞ, বাড়নুজ, পলালাৰ ও বৰ্ণন। বেটা টু ইকি। ছল ৩-১৬ ইকি লগা, কাণ্ডে কৰে, প্ৰায় এক একটি হয়। ছলটি ২ জোড়া, টু-টু ইকি বহিলাস যাত্ৰা বজিত। পাণ্ডি ১ই ইকি লয়, উজ্জন নীলবৰ্ণ। ছলেৰ প্ৰকাশৰ ৩টি। বীজকোৰ উজ্জন গুলবৰ্ণ, অপ্ৰভাগ ক্ষমনা লয়, ৬টি নিয়াবুজ, উজ্জন, বজ্জ খোটা। বীজ টু-টু ইকি। বীজকোৰেৰ কিন্তৰ ২টি লয়া গলাৰ পাছে। জোবেৰ জখা ক-এটি বীজ খাজে। প্ৰ অবহাছ বীজ বেড়বৰ্ণ। প্ৰীয়া-কালে ছল ও কল হয়।

गानवार्व करने ३— पून, शब व अववनाया ।

मृत विवादिन जैक्सोदर्भ कार्यात 2—हेशा निकड़ निकिश्वात अर कृति व होनाविद्य विवाद कर । देशा पून प्रदेश निक्य निका निका करवार कार्यात कोर्यात विवाद कर । हेशा कार्य विकास के विवाद महिला कार्यात करिए निका कार्यात कर (Dymock)। त्याता वायक स्थाप हेशा निका वायक व्याप करिए निका निका कर (Dymock)। त्याता वायक स्थाप हेशा निका वायक व्याप कर वायक व्याप व्

Glossary :--সংক্রিত গুণপরিচয় :---

পাড়া :—বাডে, নিউৱালভিবার ব্যনার উপকারী।

शीह :-- शेनानि क चारत चावहरू एवं।

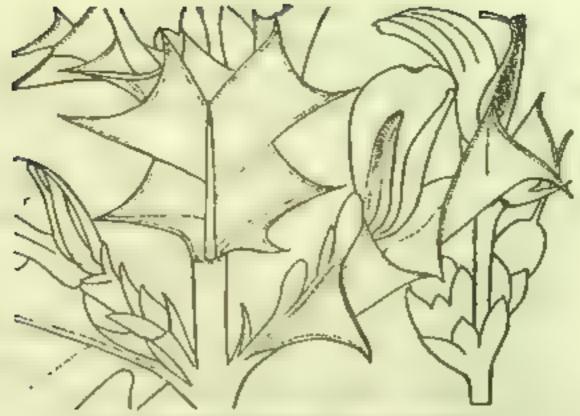
मीटकर काथ :--वादिवादक वेनकावी ।

ক্রিপাড়া ও নরম ডালের অগ্রভার :-- সপরিবে উল্ভরী :

Fig.-Rheede, Hore, Mal., u. t. 48; Wight, L., t. 459.

Ref.—F. B. I., av. 481; B. P., it, 800; Roxb., F. L. iti, 32; Prain, H. H., 255.

447. Acanthus ilicifolius Linn. (एक्ट्रक्रिके)

Genus BARLERIA Line.

448. B, prionitis Linn.(寺南南南)

ভাৰাত্মনারী নাম : —স্থাউক—সংকৃত : কটোডাটি—বাংলা ; কটসংক্রো—হিন্দি : প্রেক্ লাগোবটা—হহারাট্ট , হীবলনগোবটে—কর্ণাট ; ক্রোড় পৌও, মূলী লোৱান্ট—হেন্তে ; লেম্পি—ভাবিল : লেম্পি —বাসর :

> পীতঃ স কিছিরাতঃ শীডারাত সুরক্তর কনকঃ। শীঙসুরবঃ সুপীতঃ স পীতকুসুমশ্চ সপ্তসংক্তরঃ স্থাৎ। কিছিরাতঃ ক্বারোক্তিকশ্চ ক্তবাড্রাইছ। বীপতঃ শোক্তভুতি-রক্তর্যোধ্যাপতঃ।

> > बाधनिक्छे । अववीवानिकार ।

শাৰপৰ্বায় :—কিবিবাত, শীডায়ান, কুংটক, কনক ; শীতকুহৰ,হুপীত, শীডকুহৰ—এই গাডটি শাৰ।

গুণপর্যার :—কিভিয়াত করার বস, উক্তর্যি, বিদাকে ডিজ্বস, কৃষ্ণ ও বাত্নাসক। অলুকীপুরু, শোধ, করুতি, বক্তবাদ, ও স্থান্যালক।

ক্ষাক্ষান : —পশ্চিম্বর, বাবে, সাপ্রাক্ষ, আলার, প্রিচ্ছ এবং লভাবীণ। শিবপূর-বোটানিক্ পার্কেনে বরপত্তিয়ালে করে। জননী জেলার করণের বাবে কেবা বাব।

বৰ্ণনা :—বন শাবারশাবা বিনিই ওছ , ২-৫ ছট উচ্চ, কবন কবন বেড়ার ছোপণ কবা হয়।
ইয়াডে অভিনয় কটো আছে। পত্ৰ ৫ ইকি পৰা ৩ ই ইকি চওড়া। ছপের পাপ্তি

াট, পাপ্তির সভকবেশ লোটা ও বিক্তা। পুলতবভ ১ট্ট—১টু ইকি ও কোনদা লোমসুক্র। ছল উজ্জন লেনুবা বিনিই ও লীতবর্ণ, এক একটি হয়। পুথকেশর গটি,
ইয়ার মধ্যে ১টি কুল। গঠকেশর পুজা লোমসুক্র। বীজকোট্ট-১ ইকি, উত্থাতে ১টি
নীজ বাকে। নীজের নালে ও ইকি, অভিনয় চেন্টা ও ভিনারুতি।

नानकार्य करून :-- नक्ष्य नाह च नव।

শুলাগ্ৰাহাংশের 'ক্তাবাড়ো' বাবহার:—হাজাজ কেনে ইরার লাকার বন মানকবের রেয়া ও বাবে নাবহার করে। ক্তাগ্রের ভাই, কাজি ও কলে নিজিত কবিয়া লোক, সর্বাজীন লোগ ও সন্থিতে নাবহার হয় (Aitaba)।

বোৰেশ্বৰেশ পাজাৰ বন বৰ্ণালালে পাৰেৰ হংখাৰ ব্যৱহৃত হব। কৰন কেশে গাছেৰ অকহাল ভূংকি কালিকে ব্যৱহৃত হব। হালেৰ ২ কোলা বন ভূকেৰ সহিত বাইলে শোধ আহাম হব। ইয়াৰ নিউপ্ল, কোনাৰ নিলে কোঞা বলিবা বাব। জানীৰ পাধা ব প্ৰ সংবিদাৰ বৈলেৰ সহিত পাক কৰিবা নেই কৈল কালা আছে বিলে বা আহাৰ হব (Dymock)।

हेशाव लख जन्म विका वरता जानावेदण प्रकारका आवाम का अनः एक नक एक एक (Sakharam Arjun)। देश केनशान श्वाम निवादक (Dr Stewart)।

কাঁটি বাসকৰে সন্ধি ও উদযাসৰে ব্যৱস্থা (Dr. Thompson)। ইতাৰ শিক্ষ ও সমগ্ৰ ক্ষম মূলকত্ব ও বসকাপক (Trimen)। পজেৰ সম পাৰেৰ অসাৰ পালাইলে পাথেৰ ক্ষমা কাটা নিবুক্তি পায়।

Glossery :—সংক্ষিত্ত স্থাপরিচয় :—

পান্তার রূপ ঃ—বালকবের অহ এবং পিছুট বহু চকুবোলে উপকারী,

ক্তম ভাল :--কানিকে উপকাৰী।

कारणव सम :--केनरीरवारम केननारी।

পাড়া :-- চিবাইলে বাডের ব্যবার উপলব হর।

মুদ্ধ ৰাটা :--কোড়া বনাইবার অভ এবং এতি লোগে উপ্ৰায়ী।

Fig.-Rheed, Hort. Mal., 12, t. 41; Wight. Ic., t. 432; Kertikas & Basu. Ind. Med. Pl., t, 720 B.

Ref. -F. B. L., ix, 482; Roxb., F. L., iii, 36; B. P., a, 812; Watt i, Pt. ii, 400; Prain, H. H., 257.

448. Barleria prionitis Linn. (4:5:4 18)

449. B. cristata Linn. ((18 6 18)

ভাৰাকুসারী নাম :--কউক্তউ, নৈৰেছক-সংকৃতঃ কেতভাটি -বংলা; ভারেদ্--শাস্তাৰ; উংগ্রী -ভাষিল; কোলিকায়্-ভোলেড; ভিন্সি-আলাৰ; ভিট্তিকার্ডটি --বহারাট্টঃ স্কুল্ডলোবটে সম্-ক্রাট।

> ক্টকান্টে। বিক্টী সা ব্যাসহচ্টী জু সা শীতা। লোগ কুরবক্ষামী ক্টকিনী শোগবিন্টিকা হৈব। সাহস্তা তু নীলকিন্টী নীলমুরক্টক নীলকুমুমা ড। বানী বাণা বানী ক্টার্ডখনা ড সঞ্চার্ডল স্থাৎ।।

বিশ্টিকা: ক্টুকাণ্ডিকা গন্তামরশান্তিয়াক শূলয়াঃ বাত্তক্তশাক্তাম-ছলোধবিমানকারিন্য :। অপিচ

কৌরের: কুঠ বাডাজ করু ককবিবাগক:। ডিজোকো সমূলেইছা প্রতিত্ব কেশবভন।।

श्राव्यमियन्त्रे :। करवीशावियर्गः।

- মাসপর্যায় :—কটকরট, বিটী, ব্রুপহ্চরী, দীঙা, শোরী, কর্বকনারী, কটকিনী, শোপকিটিকা—এইয়ালি নাব। অন্ধ আর প্রকার আছে ভালার নীল্রিক্টী, নীল-ভূম্বউ, নীলভূম্বা, বারী, বারা, বানী, কটার্ডন্সা—এই নাডাই নাম।
- শুৰ্শপৰ্যায় :-- বিষ্ট }—ভটু ডিজখন, সম্বোধের পাৰিকায়ক ও প্নতাশক। বাহ কল, শোৰ, কাল, প্ৰশোষ নালক। আৰক—ইছা, সূচ্চ, বাড, বক্ষবেৰ, কক ও বিবতাশক, ডিজখন, বিশয়ক সমূহ হল, সিম্ব, কেলংকক।
- व्यक्ताम :-- शबरमान्य अस्त्र भावता तात । त्यात्रेगीतक् शार्कत, चित्रमूत । क्यनी, कावका, अस्त्रात व्यक्तात व्यक्तात शारत् वरण ।
- বৰ্ণনা :—সংগ ছোট কৰ। লাখা, শীত লোককুজ। পথা ৩-৬ ইজি লখা ও ১ ইজি চওছা।
 উহাতে শীতকৰে লোক আছে। প্ৰত্যেক গাইট হুইডে গুইবিংক খাছা ভাবে লাখা
 বাহ্যি হয়। পুলনল কিকে লখা। পালুকি এটা। বীক্ষকোৰ এ ইজি, ইহাডে
 এটা বীজা থাকে। বীজা লোলাকার, ক্রেন্টা ও পলক্ষা। খোৱাজাট সক্ষতি পাওৱা
 যায়। বৰ্ণাৰ কেইডে শীতকা প্ৰয়োজ প্ৰজ কুল ও কল হয়।

गुज्कार्य करण ३—नवश क्या।

সূত্রখাংশের ঔবনার্থে ব্যক্ষর ঃ—ইহার বুল শেবন করিবঃ বর্ ও চাউল থেবো কংগও সহিত্য থাওৱাইলে ইক্তরত বিষ ও প্রশ্বিত নই হয়। ইহার বৃদ ও ব্যৱ আবাত ক্ষিত্র মূলার হিত্যকর। পাতার টাই,ভারন সন্ধি নিবারকঃ

Glossery :---नरचिन्धं क्ष्मगतिकाः---

ধূল ও পত্র ১—হুনার উপকারী। পাতার রস ১—কাশিতে উপকারী। শাস্ত্র ১—সর্গ বংশনের কিবে উপকারী।

- Fig. -- Bot. Mag., t. 1615, Wight, Ic., c. 453; Kirtikar & Basii. Ind. Med. Pl., c. 721.
- Raf.—F.B.L, iv, 488 : Rosb., F. I., di, 37; B.P., fi, 812; Watt, i, Pr. ii, 399; Prain, H.H., 257

449. Barleria cristata Linn. (434 18)

450. B. strigosa Willd. (केल्क् कि)

ভাৰাপুৰারী নান :—বানী, ছাবন—সংক্ত; নীনর্থ গট—বাংলা; ওয়াহিচি—বাংল; বাইদা-বহি লাভভাল; নীল—ভাবিল; নীলাভবৰ্—তেলেও; নীলভুবনী—বাংলা; কপোভোৱা-উ—বহারাই; কাধ্য প্রের্ডে—কর্মাট।

নীলপুন্দা ভু না ধানী দীলায়ানত ভাৰত। বালা চাৰ্ত্ৰগলা হৈব নীলপুন্দা চ বড় বিবা ॥ আৰ্ত্তগলা কটুজিজা কৰবাক্তপুনস্থ । ততু কুজনান্ হড়ি লোকছলোকালনী ।

शक्तिक्केट्ट । क्युवीव्रक्तिकाः।

নালপর্বায় :--নালপুলা, হানী, নালালান, ছাবন, বালা, আর্থনলা এই এট বাব।
ভাপর্বায় :--লার্থনলা---সটুজিকবন, কল ও বাহুলুল বিবারক কর্, কুই, ব্যবাশক।
শোধ ও অংকারনাগক।

অভায়ান :---উড়িয়া, হোটনাগপুর, উত্তরকা, লোভকপুর, আবাধাং ।

वर्गमा—एक क्यां, २ क क्यां, कार्य रणायक्या। श्रम वर्ग क्यां क्यां क्यां क्यां क्यां क्यां क्यां का भारत्य विश्वा कर्म रणाया। इस वर्ग रणायक्य, सून्यत्व केर्यक्यां व्यानक्ष्म अकार्य वार्यः। वर्ष्यां मानाः। हे-३ हेक नवः। सून्यव्यक ३हे-२ हेकि नवः, नीनवर्ग, सून्यत्व विरक्ष नीनवर्गः। नीनवर्गः, सून्यत्व विरक्ष नीनवर्गः। नीनवर्गः। सून्यत्व व्याप्तव ३हे-२ हेकि नवः, नीनवर्गः। सून्यत्व व्याप्तव ३हे-२ हेकि नवः, नीनवर्गः। नीनवर्गः। वीक्याकार्य वार्यः। सून्यव्यक ३हे-२ हेकि नवः, नीनवर्गः। नीनवर्गः। वीक्याकार्य वार्यः वार्यः। वीक्याकार्यः वार्यः। वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः। वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः वार्यः। वार्यः व

गानकार्व कारण :-- तमन केविन् ।

मृत्रश्रवारदलंब क्षेत्रसंदर्भ वाजवाधः :---वेशस कृत नावकाश्यशः निव्यतः वाजवाद करतः (Rev. Compbell) । भोनवीतिय गावतः वन भारतः स्थयः कृतिरः कृतीः (निव्रः) चाताव दव । भावतः कृत्यः पूर्व स्थापः कृतिस्थ वक्षकः व अकृत्याकः विविध वाच ।

Glomey :—ऋष्मित्र श्वनशतिहत्र—

দুল-কটকড্টবান্তুক কাবে বিবেৰ উপকাৰী :

Fig.—Goebel Entfaltung, Pfs. 249 (1920).
Ref.—F.B.L. iv, 489 ; Roxb., F.I., m. 39 ; B.P., n. 812.

450. Barteria strigom Willd. (3)ww'ft)

Genus-JUSTICIA Linn.

451. J. gendarum Linn. f. (अप्रश्नमण)

ভাৰাপুৰাৱীনাৰ:—নীৰ্নিভাতী—নংক্ত; অপংক্ষন, নীৰ্ননিবিদ্ধা, নাৰণক—বাংল;; উনি-নভাগু—ছিন্দি, কৰিছলাকি—গৰাৰটো; বেউকি—কৰ্ণাট; কানিত্যনি— হাজিলাণ্ডা; নহববিংল, আধানবাসু, নাজ-বাজিল—তেলেণ্ড; কান্দ্ৰ-চি---ভালিল, কালা-অনুন্যা—বোৰে; ভাটান্কোজি—বালৰ;

> প্রশাহকা শীরসহা নিও'ওট শীলসিক্কঃ। সিক্কতিশিকা ভূত-কেশীকোটি ভ শীলিকা॥ কটুকা নীলনিও'ওট কিকা ককা ভ কালবিং। মেথবোকসমীয়াজি-প্রদায়াকহারিনী॥

> > बाक्तिक्केंट्र । नशक्तांप्रिकार्ट ।

সাধপর্যায়: সুনশ্ব, শীতনহা, নিভাগী, নীলনিপুক, নিপুক, চলিকা, ক্ত-কেই, ইআশী, ও নীলিকা-এইকলি নাম।

শুপ্তর্যায় :--নাননিওভি---কটুরন, উক্তীর্যা, বিপাকে ডিক্তর্ন, কক এবং কাননাশক। মেয়া, পোধ, এবং বাহ্নাশক। প্রবন্ধ ক আছান (সেইকানা) নাশক।

জন্মবাদ :—সংগ্রাস্থানেশে কোন বাব। বিশেষক হণগী, হাওচা, ২০-প্রথনা, বর্জনান প্রভৃতি ছানে জনসের বাবে ও বেড়ার বেধা বাব। কোন কোন হানে চাব হয়। হার্ডাবান ও টেনাসবিবের কালে আচুর জন্মে।

वर्णना 2—नश्लोवी ह्याँ क्ष्मवाजीय देखिन्। भाक २ ६ वृत्ते, कारक्ष्म कार्या नशा क कार्या वान भारह। नारहय क्ष्मवान अवहें त्यांके, पृष्ट क श्वस्त वर्ध्वय श्वामपृष्ट । श्वस ६-६ देकि शरा, पृष्टरून क स्वस्तान अवन्य नक स्ट्रेश्वरह। श्वस किसाओं स्वतिक के देवन अवर श्वस त्यामपृष्ट । श्वस मित्रा निर्द्ध श्वस्त वर्ध्वय नांग भारह। श्वस कु है देकि । हम ह्याँहे, श्वस व्यवस नामक्षि, यूष श्वामपृष्ट । श्वमान है देकि । बीधरकार है देकि, श्वस त्यामपृष्ट, स्वास क्ष्मि बारक। प्रांचित स्वत्य होन्न स्व त्याद श्वस साम नां। श्वस क्ष्माक्ष्म नव भारह। भारक हुई क्षकाव निर्वाणी भारह। क्षित्रस्य नाम Vitex Negunda अवर Vitex trifolia.; देहा Verbenacese Order पूक । अधिन त्य यात्म देशव हम क वर्षाय खादक सम हम।

गावकार्य करन :-- नव अस रेकन ।

रेक्ट्रक मिश्राचीत अवहात ।

- চরক :—মাড়ীসুঠানিমার্তিতে নির্ভাৱী করীলনিনিবার বুল এবং পারের বলে ববারিবি প্রক ডিলবৈল, নাড়ীরণ, কুই, পায়া, অলচী এবং ব্যস্তব্যাবিতে পান ও বর্তনার্থ ব্যবহার করিবে (চি: ২৮ আ:)।
- বৰ্ষসেত্ৰ (--(১) কৰক্ষাকো নিভাৱী-নীপ্নিনিধাৰ প্ৰেছ বংগ প্ৰাছ্য কথ্য কথ্য কংগ্ৰাপক (কান-চি: ১। (১) পুঁডিকৰোঁ নিভাৱী-নীপ নিশিকাৰ প্ৰেছ হণ এবং সৈত্ৰৰ প্ৰাণ, বুল ও পুতাৰ ভজেছ কৰু সহিছে প্ৰাণ ডিগাডেল, স্মূৰোগে কৰ্ম পুতাৰ কৰিছিল পৰা ডিগাডেল, স্মূৰোগে কৰ্ম পুতাৰ কৰিছিল পৰা।
- চক্ষেত্ৰ ই—(১) ৰক্ষাৰ নিজৰি নীলনিবিকাৰ বৃদ্ধ কৰা এবং পদ্ধ কৃষ্টিত কৰিব। বদ প্ৰইছ বধাৰি বি গৰাৰত পাক কৰিবে। এই বৃত্ধ পান কৰিবে ক্ষাপ্ৰভাগতি নিৰ্বাধি হইছ। ক্ষেত্ৰৰ পোজা পাৰ। (২) সঞ্জালায় নিজৰী—নীলনিবিকাৰ বৃদ্ধকু জলে পেশং পূৰ্বক নাম লইলে গ্ৰহণালা প্ৰশাবিকাহৰ (প্ৰকালা চিঃ)।
- ভাৰ**াকাশ :-- সাধুক্তোগে নিও'জী---**ভিনধিন পৰাস্থ পানানভৰ নীলনিবিকাৰ পাড়াৰ বস পান কৰিলে কভি উত্ত স্বাহ্ক বোগ বিনট হয় (স্বাহ্ক চি:)।
- सून व्यक्तारम् केन्सारम् नान्सातः -नरम् वन निवाद रेस्सन नवित्र शहेर हैशानि रवानीय स्थान वर्ष अवर देशाव नार्याद वर्ण करन करियम वर्ष्य वाच्या द्वारिश्वरवेदः)। निवासी स्थान करियम के नामकर्या एक्ट रावनाथ व्यक्तिय कर्याद । देशाव नरम्य कर्ष्य भूदाक्षम नार्य विक्रम (Amalia)। देशाव नगावन निवाद विक्रमान व्यक्तियः व्यक्तियः वृत्र भूम हेरेर्य क्षाव्य रेस्सम नेर्याद व्यक्तियः व्यक्तियः व्यक्तियः व्यक्तियः व्यक्तियः वर्षाद वर वर्षाद वर्षाद
- भक्तना :- इनक विश्ववार्य अवः क्यू अन्य क्यू गावितान निकाली नाते कविद्यास्त्र ।
- Fig.-Rheede, Hore, Mal., ix, t. 42; Kritikar & Basu, Ind. Med. Pt., c 724.
- Rat.—F B. L., IV. 532; Roxb., F. L., I, 728, B.P., II, 818; Watt, IV, Pt. II, 557; Prain, H. H., 258.

451. Justicia gendarina Linn, f (querea)

452. J. diffium Willd. (शैक्शांशका)

कार्यासूमाती वाष :- के व्यान्त्र-वारमा ; पाकि-द्यारम ।

अक्षांच :--(क्षांव्यानपूत्र, विद्यात्र।

वर्गमा : — क्ष्मचाकीत केंद्रित् । वर्गाकाश्म यह नहिवाल स्वया वाह । हेहात नैन्हेंट व्हेरक निकक्ष वाहित क्षा । कांदक तूमना कांचा । नाम नवाहिक, क्षाता स्वाहेन, न्यून स्वाहित्य । नाम है-न्दे हैंकि, निरंदत नाम किंकिय करू । क्ष्म स्वाहे, विश्वक स्वक्षता, वृत्र नवाह , नवा क नवत । क्ष्मव नौश्चक नाकाल नाह कांचा वाल कहेंद्रव विक्रवाल नवेंश्व कृत क करने व नवत । क्षा । वीवदकात है हैकि । वर्गाह क्षावक क्ष्मेंद्रव विक्रवाल नवेंश्व कृत क करने व नवत ।

गुक्तार्थं जरम :--- नव ।

কুলপ্ৰাছায়েশৰ ঔষধাৰ্থে থাৰছায়:—কুলের সময় এই বাছ সংগ্ৰহ করা উচিও। পাতেথ ত কুলের বন্ধ অন্ত্ৰীধিকয়। Aigulise বলেন, ইয়ার পাথ। বুসড়াইয়া চকে বন বিশে হংকাৰ আৰক্ষণ ও চকু উঠা আৰাম হয় (Dymock, 111, 49)।

Fig.—Wight, Ic., c. 1539; Kurtikar & Baso, Ind. Med. Pl., c. 725; Rheede, Hort Mal., r t 94, Ann Jard, Bot Buitz., gav., c. 22, Fig 19

Ref - F B. I. iv. 538 , Roab., F L. 132 , B. P. n. 818-

452. Justicia difficia Willd (क्रिक्शानका)

Genus-RHINACANTHUS Nees.

453. R. communia Note. (*1974 2)

हाबाकुमाती मान :—वृषिकाननी—कःकृष्ठः, नगवकृष्टिः। नगवकृष्टिः, कृषेरमात्रः—चाःमाः; नगककृषे--विभिः; नामकाक्ष्यं—स्वारकः, नामकाकि—क्षाविकः, नामाकाकि—स्वानकः; नामाकृष्टि—वानकः।

> বুখিকা গণিকাছকটা নাগণী থাসপুশিকা। নোননী বহুগজা চ কুলাককা গভাৰবদা ও ধুখিকাকুনকং আছু নিধিবং কর্মবাজিক। বিশ্ববাধকুনাথারি নানাজকোকাকক।

> > हाव्यक्तिके : क्यूनेप्राधिवर्ष ।

- লাৰপৰ্যার ১—বৃথিকা, গণিকা, অবটা, যাগগী, বালপুলিকা, বোহিনী, বছৰভা কুল্যাক ও প্ৰসাহায়—এইকলি নাম।
- ভাশবাস : উত্তৰ প্ৰকাৰ প্ৰকাই—বাহ, শীতৰীকাঃ মুখনৰ্কমা নালক। বিভা, কাহ ও ভূকানাৰক। নানাঞ্জাহ প্ৰবেশ নালক।
- ক্ষাৰাই উড়িয়া, ছোটনাগণ্য, হাকিশাডোৰ বিবাস্থ, বসংক্ষেত্ৰ সংবা শংকা বাছ। সচয়াচৰ ক্ষলী, বৰ্তমান ও হাওড়াৰ বাসানে কমে :

शायकार्य च्यान ३---१वा ।

নুক্তাছাংশের জীবনার্থে ব্যবহার :—ইহার টাট্কা বিকল্প ও পাতা ইটিয়া চূপের অংশর সহিত পান কবিলে বড়জিনি আহার হয়। ইহার বীজা বড় জিবির পংকা বিজন্ম (Ainsise)।

निक्दक्त कृत्य क्ष्मेरवादम्य प्रत्योक्षः । क्ष्मेरक वेक्षेरवानीय क्षांकाद्यका Dhobia's stella

নিৰুবেশের কৰিবাজের। ইতার কাবোরেজক বজি আছে বলিবা ইতার শিক্ত ছুগ্ডে সিভ কৰিবা গাইবার ব্যবহা দেন (Muschy)।

ভারতের কোন ভোন ভানে ইয়ার লিকড় দর্শ বিব নিরারণের করা ব্যবহার করে।

Glossery—সংক্রিব্য স্থাপরিচয় ঃ--

মূল, পাজা ও বীজ: —বড় ক্রিকিড উপকারী। সংগ্রকার চর্মহোমে উপকারী। মূল:—ভূতস্থ নিউ করিছা ব্যবহারে কামোদীপক। পর্ল বিবে ব্যবহুত হয়।

Fig :-Rheede, Hort., Mal., ix, c. 69; Bot. Mag., t, 325; Kirtikar & Baso, Ind, Med., Pl., c. 72613.

Ref :- F. B. L. iv. 541 , B.P. 819

453. Rhinscanthus communis Nets. (पणक्ष(है)

Genus ECBOLIUM, Kurk.

454. E. linnesnum Kurz. (\$50 ff6)

কাৰান্তসায়ীনাৰ : —টচ্ছ'ডি, বহুৰে সাহ—বাংলা : উন্ন্ত'ডি—হিন্দি : থাজা অংশসন,— সহাবাই : নীলাবৰী—ভাবিল : চিকাজি, সুৱাটাখা – তেপেজ , কৰিবা বাৰাখা— বানৱ।

मध्यमि रे--- प्रशास भूम विष , दशनी, दासका, प्रदेशान साकृष्टि स्थानाव स्थारमय शास्त्र वर प्रतिकारम सरकाः

वर्गमा :-- कर्याकीय केंद्रिय् । २-० वृद्धे केंद्र, क्या या चाव क क्रेंड एव । कारत्व केंद्रम विरम्भूद्र नृत्य वृद्ध । यह बहुँ-क्ष्रेंकि करा, क्रियांकि । क्ष्यांक्ष (कार्यम् (कार्यम्) (विकेश पूत्र, जून्यरक २-३० हैकि कर्य, ब्यूयांग्य (जूनक्षय)है हैकि । क्ष्यांच वर विरम् श्रीभवर्ग व्यवस्था शिवाक नर्वाची । Dr. Hooke व्यवस्थ, सून नश्च्यांच व्यवस्थ श्रीवादण व्यवस्था श्रीवादिक्षय । वीवादणाय (कार्यम्, वीवादणाय (कार्यम्) विवादणाय (कार्यम्य व्यवस्थ)

बावकार्या जरमं :-- निवड़ ।

मूल्याक्रश्नात श्रेनकाटर्थ नानकात :--वेशाद लिक्छ एक्ष द्वारण श कार्यक सावक्षण हव (Dymock)।

Dr. Rheede ৰংগন, সমগ্ৰ দাছ বাতে ব্যৱস্থা হয়। এই গাছ গাড়ীতে হক্ষা কৰিলে উহাৰ হুছে বক্ষমেৰ লাভ বন্ধ হুছ বলিলা কৰিছ আছে।

Glossary : -সংক্ষিত্ত গুণপরিচয়-

मून :- नवारवारन, नाथरक ध्वय बारक देशकारी ।

পাতাৰ কাৰ :-- নৃত্যৰ দে উপকৰে।।

गोइ-- बाट्ड डेनडाबी।

Fig-Rheede, Hort Mal., n. t. 20; Bot. Mag., 1847, Wight., Ic., t. 463, Ref.-F. B I., iz, 544, Rogb; F. I., 114; B. P., ii, 816; Pram, H. H., 258.

454. Ecboliun linneanum Kurz (\$50 168)

Genus-RUNGIA Nees, 455. R. parvillors Nees (1916)

ভাষাৰুসারী মান: — শিতি — সম্ভ , শিতি — বাংলঃ; সোধাৰাধ্যালিও — ভারাট: বীরনোগৰ-আবক — সাক্তাল; শিতিসূত — খেলেও; প্রকৃত্ত — খানিগ। অক্সাইন: — ভারতের বাংল কানে বসংখণে ও ভোটনাগেল্বে গেখা বাব।

বৰ্ণন। — বৰ্ণনী নৰৰ কৰে। পত্ৰ ২)-৫ ইঞি, লগাকৃতি, পত্ৰেৰ কুজনেৰ ক্ষপ্ৰাৱা, ক্ষেত্ৰৰ ক্ষপ্ৰাৱা, ক্ষেত্ৰৰ ক্ষপ্ৰাৱা ক্ষেত্ৰৰ দুৰ্ভিত ক্ষেত্ৰৰ ক্ষিত্ৰিক নীলেৰ জোৱা আছে। বীজনোৰ ক্ষুত্ৰৰ ক্ষিত্ৰিক নীলেৰ জোৱা আছে। বীজনোৰ ক্ষুত্ৰৰ ক্ষুত্ৰৰ ক্ষুত্ৰৰ গ্ৰহৰ গ্ৰহৰ এটি বীজ বাজে। সাধাৰণকা শীনেৰ সময় চুক্ত ৰ ক্ষুত্ৰীয় গ্ৰহৰ।

वानकार्य भारत :-- नव ।

শূশপ্রবাহেশর ঔষণার্থে বারহার:—ইহার নৃতঃ প্রথম পাতিকর এবং বালকদের সময় কইলে বারহুত হয়। সংজ্ঞা ভোট চামচের একচারত বিবলে বুইবার বারহুর্থা। আবাত অনিত বেরনার ইহার পাতার হথে বয়বার উপন্য হয় (Atopine)।

Gloscary :—সংক্ষিপ্ত গুণপরিচয় :---

পাড়ার রস :—বিষ্ণতাকায়ক, কোটবছতানালক। সামগ্রের বনতে উপজাতী। কুল :— কর্ম।

পাঁজাঃ—বেঁডো কৰিব। আৰাজননিক বেবনায় উপকাৰী এবং বে কোন দুলা কৰাইবাৰ অন্ত ক্ষৰণ্ড হয়।

Fig.—Bedd., lc., Pl., Ind. Orient., 266; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Pl. e. 729.

Ref. -F. B. I., iv, 550; Rozb., F.I., i, 133; B. P., n. 821; Prain H. H., 259.

455. Rungia parviflora Nees. (1969)

Genus -PERISTROPHE, Nees,

456. P. bleslyculata Neca, (मानकार्य)

ভাষাৰ নাৰী নাৰ :--- নাৰভাগ--- ৰাংলা ; অভিনাপ-- ক্ৰি ; শীতদাপ্ জা-- ৰোকে ; ক্ৰেনাপ-- ক্ৰেনাপ-- কেলেও ।

আভান: —চট্টগ্ৰাম, বিচাৰ, উত্তৰ-পূৰ্ব্ধ বৰংকৰ, মহমনসিংচ, হগলী, হাজ্যা, ২৪-প্ৰগণা, গলানদীৰ বিনাৰাত গুৰু পতিত স্থানে পাৰতা বাছ।

वर्गनी :--- नवन विक्ष कर, त्नाप्त्य । नव २-> देकि, विश्वकृष्टि, व्यवकान नव । दीहें। हे देकि : भूनमरत्वा नव हेन्द्रि होकि, नवाकृषि क नव । भूनवाक हेन्द्रे देकि । बीवास्थाव हेन्द्रे हेकि । बीवा द्वांत्रे व्यवक हव । नीवकारण कृत व कन हव ।

मानकार्व करमं :-- गरव डेव्हिन्।

মূলপ্ৰাৰাংশের জীকাতে ব্যক্ষর :—Dr. Rheede বংগন, সমগ্ৰ সংহটি পোৰণ কৰিবা লগেছ
সহিত পান কৰিলে বিবাজ সংগৰি বিব নই ধৰ । আজাৰ সধাৰাম আৰ্ক্ন, তাঁহাৰ
লিখিত Bombay Drugs নামক প্ৰকে ইয়াৰ বন Pumaria parvillora ভ বনতন্ত,) ভূলা বলিবা দিখিলাছেন এবং ইয়া বনতন্তাৰ ছানে প্ৰযোগ কৰা বাইতে শাৰে বলিবা দৈলেৰ কৰিবাছেন। ইয়ায় ভিক্তাং বনতল্যা অংশকা কৰা।

Giossary :—সংক্ষিক্ষ শুলগারিচর :— দ শীছঃ —চালুনি লগের ল'ব্ড পেষণ করিবা পান করিবে বিষয়ক নর্শের বিষ ন্ট

Fig.—Lam., Ill., t. 12, Fig. 2; Kirtikar & Basu, Ind. Med. Ph. t. 730.

Ref.—F. B. L. 1v, 554; Roxb., F L. 126, B. P. 11, 820; Pran. H. H.

259; Dalz & Gibe, Bomb. Fl., 197.

456. Peristrophe bicalyculata Nees. (आमधान)

বৈজ্ঞানিক বিভাগ অনুযায়ী বিভিন্ন জাতীয় উদ্ভিদের সূচীপত্র

I. Ranunculaceae	19. Tinospora tomentosa Miera.
1. Aconstum beterophyllum Wall.	(গ্ৰহণ্
(चकि'दवा)	20. Cocculus villosus DC. (TCTT)
2. 21 ferox Wall. (भावेतिय)	21. Tiliacora scumimata (Lamk)
3. rapellus Linu. () 4. Delphinium denudatum Wali-	Mieta (foliwijwei)
(faffig ?)	22. Cista topelos pareira Linn
5. Clematis triloba Heyne (नपुक्ती)	(अकरम्का) VI. Berberideas
6. Ranunculus sceleratus Linn.	23. Berberie seierice Rozb.
(काळीव)	(काक्त्विशः)
7. Naravelia zeylanica DC.	24. Podophyllum emodi Wall,
(ছাগল বাটী)	(नानका, क्रमभी)
8. Nigella sativa Linn. (कानचे का)	VIL Nympharaceae
9, Paeonia emodi Wali.	25. Euryale ferox Salub, (aju ar)
(ster)	20. Nymphaen Josus Linn.
II. Dillemacene	१ क्रूबर, मानूक)
10. Dillenia indica Linn. (চাণ্ডা)	27. Nelumbium nutifera Gaeren
III. Magnoliscess	VIII. Papaveracese
11. Magnolia pterocarpa Rozb.	28. Papaver somniferum Ling.
(कृषिशेषा)	(वहित्यत)
12, Michelia champaca Linn.	29. Argemone mexicana Linn.
	(বিহাস কটো)
IV. Adonacese 13. Anona squamosa Linn. (1978)	IX. Fumeriaceae
14 , reticulate Linn. (ताना)	30. Fumaris parviflora Lamk.
15. Polyalthia (Sonnerat)	(वतक्षण्या)
Thwaites (त्ववराय)	X. Cruciferne
V. Menispermacese	31. Brassica compestris Linn Var
16. Anamieta cocculus W. & A.	Sarson. (टब्फ नहिया)
(काकानि)	32. Raphanus sativus Linn. (भूमा)
17. Stephania hernandifolia Walp.	33, Lepidium sativum Linn. (श्वान्त्र)
(निप्ध)	XI. Capparidese
18. Tinospora cordifolia Miers.	34. Capparia sepiaria Linn.
(temp)	(কাটাৰভকাষাই)

ভাৰতীৰ স্বনৌষদি

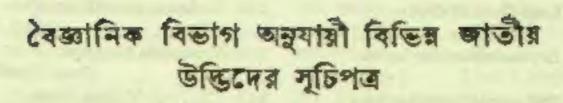
35. Cappa:	ru borrida Luan,	XVIII. Guttiferne
• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •	(नाधनारे)	
36. "	zeylanica Linn.	55. Calophyllum mophyllum Linn,
97 Cl	(क्षांस्टक्ष्ट्र)	56. Gazemia mangostana Linn.
	e viscosa Linn. (sweism)	
	eva religiosa Forst. (वस्त) dropsis pentaphylla DC	57. m manthochymus Hook.f.
Dy. Gyman	(दयन शक्तक्तिश)	Gran 1
		38. Mesua ferren Linn, (attern)
	II. Violacese	59. Ochrocarpus longifolius Benth.
40, Ibnigh	um suffruticosum Ging. (सन्दर्भा)	के Hook, £ (शासकन्य)
***	II. Bixineae	XIX. Ternstroemiaceae
	ellana Linn. (क्रिक्ट्)	60, Schime wallichti Cholsy.
	tia indica (Burn. f) Merra	(মাক্ডীশাণ)
	(SAE)	XX. Dipterocarpeae
43. ,, ja:	ngomas (Lour) Raeusch	61. Dipterocarpus turbinatus
	(नानियामा)	Geerte (बूजिश नवा द)
44, ,,	septaria Roxb. (245)	62. , incanus Roxb.
45. Taract	ogenos Kurzii King.	63. malatus Roxb.
	(চাউলমূগরা)	
46. Gynoc	ardia odorata R. Br. ()	(ভেলিয়া গঞ্জ ন) 64. Shores robusta Guertn. (শাল)
47. Hydno	carpus laurifolia(Dennst)	
	Sleumco (eps.,)	XXI, Malvacean
	V. Polygulaceae	65. Abutilon indicum (Linh)
48. Polyga	la chinenaia Linn.	Sweet emend Hochr ((4014))
40	(दलवास्)	66. Abutilon avicennae Geertn,
49. _{39.}	crotalarioides Buch	67. Eriodendron anfractuorum DC
_ '	Ham. en. DC (बोलक कि)	(दचक निवृत्र)
	Caryophyllaceae	68. Salmalia malabaticum (DC.)
50. Sapona	ria vaccaria Linn.	Schoet & Endl. (प्रक विमूल,
	(नाबूनी)	काल निवृत्त)
	7	
XVI		
		69. Gossypium heibaceum Linn.
	. Portulacacene	69. Gossypium heibaceum Linn.
	Portulacaceae ica oleracea Linn,	69. Gossypium heibaceum Linn. (#1-fin)
51. Portula	L Portulacaceae ica oleracea Linn, (यह स्थित्रा)	69. Gossyptum-herbaceum Linn. (কাৰ্ণাল) 70. Hibiscus abelmoschus Lion. (লডাৰখনী)
51. Portula	L Portulacaceae ica oleracea Linn, (यह क्विका) quadrifida Linn, (द्यारे ;;)	69. Gossyptum herbaceum Linn. (কাৰ্নাল) 70. Hibiscus abelmoschus Linn. (ল্ডাৰ্থ্বী) 71. , esculentus Linn. (ত'ড্ৰ)
51. Portula 52. " XVII	L Portulacaceae ica oleracea Linn, (यह प्रतिका) quadrifida Linn, (द्यारे ;;) L Tamariscinese	69. Gossypium heibaceum Linn. (কাৰ্ণাল) 70. Hibiscus abelmoschus Lion. (লড়াৰ্থনী) 71. , esculentus Linn. (তেঙ্গ)
51. Portula 52. " XVII	L Portulacaceae ca oleracea Linn, (यह प्रतिष्ठा) quadrifida Linn, (द्यारे ,,) L. Tamariscinese x galisca Linn,	69. Gossyptum herbaceum Linn. (कार्नाज) 70. Habiscus abelmoschus Linn. (लडावचरी) 71. , esculentus Linn. (ळ ६न) 72. , rosa-sinensis Linn. (चन)
51. Portula 52. " XVII	L Portulacaceae ica oleracea Linn, (यह प्रतिका) quadrifida Linn, (द्यारे ;;) L Tamariscinese	69. Gossypium heibaceum Linn. (कार्नान) 70. Hibircus abelmoschus Linn. (नवानवर्ष) 71. , esculentus Linn. (कंप्र) 72. , rosa-sinensis Linn. (वर्ष) 73. , cannabinus Linn.

ইভিনেদ স্চীনৰ

-1944	400.00
76. Thespesia populnea Corr.	XXVII. Geraniaerae
(পৰাণ পিতৃৰ)	96. Averrhon bilimbi Linn.
77. Adensonia digitata Linn.	ংবিলিখি)
(रमावर्ष, चान्ति)	97, carambola Linn
78 Sida cordifolia Linn. ((40541)	(कार्याचा)
79. , rhombifolis Linn, emerd	98. Biophytum sensitivum DC.
Mast (नीव टाएइमा)	(श्वक्षाम्)
60. , rhombordea Roxb.	99. Ozalis corniculata Linn.
(८५७ टाएमा)	
81. " veronicaefolia Lamk.	100, Impatiens balsamina Linn.
(खोर्च)	XXVIII, Rutacese
82. a spinosa Linn. (cutam statu)	101. Aerie marmelos Corr. ((TW)
XXII. Sterculiacene	102 Atlantia monophy.la Corr
83. Abroma augusta Linn.	(जाधने बाशी व)
(काटे क्यम)	103. Citrus medics Linn, var.
64. Pentapetes phoenicea Linn.	Ltypica (त्वश्युवा)
(ভুপুনেমণি ; লোগাটি)	104. " medica Lunn. var.
85. Helicteres isota Linn.	1monum (4404)
(चीप स्थापा)	105. m medica Linn, var. Acida
86. Pterospermum acerifolium	(পাড়ি থা ভাৰতী লেহু)
Wilid, wastim)	106, in medica Linti, Var,
87. Pterospermum suberifolium	Limeten. (fubieng)
Lamk. (मृह,सूचईरणा)	107 . surantium Linn.
88. Sterculis foetide Linn.	(करना तन्)
(क्यूनी शाशय)	108. , decumana Linn,
XXIII. Tiliaceas	(খাদাবী দেবু)
89. Corchorus capsularis Linn.	109. Feronia lemonia (Linn.)
(नाहे, चि जान्दक गाडे)	Swingle, (करवर्गरवण)
	110. Glycomis pentaphylla Corr.
90. is alitorius Linn. (नाहा)	(चात्र्राचनम्)
92, Triumfetta bertramia Linn.	111, Murraya paniculata (Linn.)
32, 11(0Mierra partitional princip	Jack (কাদিনী)
XXIV. Linacene	112 h koenigli Spreng (नारतम)
	113. Peganum harmala Lann.
93. Linum usitatissimum Linn. (व'नवा, फिनि)	114. Zanthoxylon alatum Roxb.
XXV. Malpighiacene	(त्यगानी पर्यः)
94. Hiptage madablota Gaertn.	115. Toddalis asiatica (Linn)
ya. Phipeage madaoloca Gatt in.	Lamk (vies vi etts)
XXVI. Zygophyliaceae	116. Luvunga scandens Ham,
95, Tribulus terrestris Lann.((1174)	(नशक्ता)
To all the between sufferments managed at 1 f day	

ভাৰতীয় কৰ্মাধৰ্য

	XXIX. Simurubactas	137. Leea indica (Burm) Merra.
117	Balanites roxburghii Planch.	(अनुविक्शा)
	(विजन) 138. " acquata Linn, (ataucu)
118.	Arlanthus excelsa Rexb	139. Cissus quadrangularia Linn
	(স্থানিক	(शक (काका)
	XXX. Burseracese	140. Vitis pedata (Vahl-ex-Wall)
119.	Boswellse serrata Roxb.	Gagnep (cathita met)
100	(नातके, नृवान	141 ,, trifolia Cayratia carnesa
120.	Garuga pinnata Roxb. (क्व)	Gagnen (winners)
101	XXXI. Meliacene	142. " vinifera Linn. (migg)
141.	Aglaia toxburghiana M.q	XXXVI. Sapindaceae
100	Melia azadirachta indica A	And a second second the live of a li
166-	Just (fat	Linn (क्षाक्रिकी)
123.	" azedarach Linn.	*** Octubierersta (tilnga Avitig
	েবোড়ানিব	Linn, (東京和)
124.	Amoora cucullata Roxb.	145 Sapindus trifoliatus Hiern
	(আমূৰ লাও মী	
	Aphenamizis polystachya	146. " mukorosai Gaeren
	II) Parker (calfeus, Gwalm	A . — — .
126.	Soymida febrifuga Jusa	147. Nephelium litchi Camb. (145)
	(तार्व	148, longana Camb. (ची नक्ष)
	Toona Ciliata Rozb, (安元)	XXXVII. Anacardiacere
120.	Chickensia tabularis Jun.	140: Phus mandana Y
	(Bariero	(কাক্যাপ্ৰমী)
1.0	XXXII. Oleciorae Olaz scandens Roab, (#(*)*	100 miles of the contract of
Tca	XXXIII, Celestraces	(काक्फ नुबी)
.20	Celastrus paniculatus W.l.d.	151. Anacardium occidentale
150.	(मानकावनी	Linn. (विक्रमी व'दाव)
	XXXIV. Rhamnaceae	152 Mangifera indica Linn. (418)
131	Ventilago madera-patana	153. Odina Wodjer Rozb. (fweet)
¥ DII	Geettn. (चक्की है	-Lannea coromandelica (Houte)
132	" denticulata Var, calyculate	tyletta*
	King. 1 44-90	TOTAL DOCUMENTALISM SECTIONS MOND.
133.	Zizyphus oenoplia Mill.	- Janzan spreng ()54 4)
	(श्रहाकुन	155. Semecarpus angeardium Linn.
1,34.	mauratiana Lamk. (क्य)	(ভেন্) 156. Spordess mangifers Willd
	XXXV. Vituceae	(न्यानका)
135.	Lees crisps Linn, (4451fffff)	XXXVIII. Moringacese
	n macrophylia Roxb.	157. Moringa pterygosperma
	(क्रान नम्ब) Gueren. (পদিন)

XXXIX. Fabucese.	176. Bauhinia Vahlii W & A.
	(टक्ट्ब)
158. Crotolaria junces Linn. (44) 159. verrucosa Linn.	177. , tomentom Linn.
. (বনপা)	(कांक्नाच)
160. Abrus precatorius Linn. ()	178. Cajanus Cajan (Linn) Millerp.
161. Adenanthera pavonina Linn.	C. indicut Spreng (*****)
(367)	179. Cassia fistula Linn. (दर्गाचान)
162. Acacia arabica Willd.	180. " occidentalis Linn.
(बाब्म)	(वक् कामस्वरमयः)
163. , catechu Willd (रिक्स)	181. sophera Linn.
164. is farnesiana Willd.	(कांडे कांनाकरनचा)
(शहर भाग्ना)	162. tora Linn. (*170*)
165 suma Hace. (अमी,	183 alata Linn. (wreater)
म (ऐकार्रा)	184. n angustifolia Vahl.
166. tomentosa Willd.	(त्मानाम्यो)
(লালপ ট্ৰাহ্লা)	185, Cicer srietinum Linn.
167. Albizzia lebbek Benth. (निवीप)	(CETH)
168. 10 amara Boiv. (কুক্ৰিবীৰ)	186. Clitoria ternates Linn.
169. Albagi mautorum Desv.	187. Daibergia sisson Roxb-ex DC
(वर्गा, इशांत्रका)	(Fe)
170. Arachis hypogaea Linn.	
(চিনেৰাগাৰ)	188. Detris uliginous Benth.
171. Butes monosperma (Lamk)	
Taub. (ननान)	189, Desmodium gangeticum DC.
172. a superba Roxb.	(नाजनानि)
(न्रराननाम)	190. Dolichos biflorus Linn.
173. Bauhinis variegata Linn.	(कृषिकनाई
(वक्तकांक्र)	191, lablab Line, (FIT)
174. purpuren Linn.	192. Glycine soja Sieb & Zucc.
(द्यवकाक्त, वक्कांक्त)	193. Entada scandens Benth.
175. se racemosa Lamk.	(
((लंडकाक्प)	Table 1

ভাৰতীয় বনোহৰি

tall to the contract of	
194. Lens Gren & Godr.	215. Sesbania grandiflora Pers.
esuclenta Moench, (मद्भि)	(बागना, बक्र)
195. Erythrina indica Lamk.	216. Tephrosis purpures Linn.
(नान्य्यानाव)	Pers. (वसनील)
196. Indigofera linifolia Retz.	217. villosa Pers.
(बाबाका)	(খেড ক্নৌৰ)
197. " tinctoria Linn. (নীপ)	218. Teramnus Sw. labialis Spreng.
198. Lathyrus sativus Linn.	(शायाची)
(८५नावी)	219. Trigonella foenum graecum
199. Melilotus indica All.	Line. (4% (46)
(बन्ध्यपि)	220. Tamarindus indicus Linn.
200. Ougeinia dalbergiodes Benth,	(ভেঁতুল্)
(ডিনিশ)	221. Glycyrrbiza Tourn ex. glabra
201. Mimosa pudica Linn.	Linn. (गरियप)
(লক্ষ্যৰতী)	222. Caesalpinia bonducella Linn.
202. " rubicaulis Lam.	Crispa Linn. (नागे।)
(क्रॉफिशहे।)	223. sappan Linn.
203, Mucuna prurita Hook.	(司本刊)
pruriens DC. (जाअक्षे)	224. pulcherrima Swartz.
204. Phaseolus trilobus Ait.	((((((((((((((((((((
(মুগানী)	225 diame Potti
205, mungo Linn. (भूग)	(ज्यान् हि)
206,	2006
Var. Roxburghii Author.	(南朝)
(वादकवारें)	227. Uraria lagopoides DC.
207, Pisum sativum Linn.	(চাকুপিয়া)
(কাবুলি ঘটর)	228 picta Jacq. Desv.
208, Pongamia glabra Vent.	(नवद्रवरे।)
(पर्यक्त्रमा)	229. Astragalus Tourn, ex Linn.
209. Prosopie specigera Linn.	gummifer Labill. (अहिना)
(भरी)	gommuter Davin, (419-11)
210. Psorales corylifolia Linn.	XL. Romcene.
(शक्र, कृ कि)	230. Prunus Communis Hud
211. Pterocarpus santalinus Linn.	Var. insititia Hook, f.
211. Prerocurpus santannos Linn.	(चान्द्रवार्या)
212 Post	
(नेज्यन)	231. " puddum Roxb. (1744) 232. Rosa damascena Mill.
213. Seraca indica Linn. (वास्त्रक)	(chial damascens mint.
214. Sesbania aegyptiaca Pera.	
	233. Cydonia vulgaria Pers.
- (भाड़ी)	(विहिशाना)

<u>্রি</u> উত্তিবের শহীপত

XLI. Crasslaceae.	252. Myrtus communis Linn.
234. Broyphyllum calyeinum Salisb	(বিদাতী মেন্দী)
B. pinnatum (Lamk) Oken.	253. Melalauca leucadendron
(পাথৰক্তি)	Linn (भाष्ट्राहि)
235. Kalanchoe laciniata DC.	254. Psidium guayava linn. (contat)
(विमनागव)	XLVI; Melastomaceae.
XLII. Droseraceae.	255. Memecylon edule Roxb.
236. Drosera burmanni Vahl.	(यस भवत)
(न्थकानि)	XLVII Lythracese.
XLIII. Rhizophoraceae.	256. Ammannia baccifera Linn.
237. Rhizophora mucronata Lamk.	(गोगमावि)
(शांदर्श)	257. Lawsonia alba Lamk.
238, Kandelia rheedii W. & A.	(ट्राइमी)
K. candel (Linn) Druce.	258, Woodfordia floribunda Salisb.
(दगविषा)	W. fruticosa (Linn) Kurn.
XLIV. Combretacese.	(शहेक्न)
239. Terminalia arjuna B.dd.	259. Lagitatroemia flos reginae
(पार्थार)	Retz. Speciosa (Linn) Pers.
240. " belerica Retz (सर्भा)	(WIFF)
241. , catappa Linn (नामान)	260. Punica granatum Linn.
242. chebula Retz.	
(ह्वीयनी)	XLVIII. Onagraceae.
243. , tomentosa Bedd.	261. Justinea suffruticosa Linn.
(चरा)	(नव गतक)
244. Anogeissus latifolia Wall.	262. p repens Linn.
(शक्स)	(दक्नवसाय)
245. Quisqualis indica Linn.	263. Trapa bispinosa Rozb.
(इक्स द्वन)	(गानिशन)
XLV, Myrtacese.	XLIX. Samydaceae.
	264. Casearia tomentose Roxb.
246. Barringtonia acutangula	C, elliptia Willd (four)
gaeren. (दिव्यम्)	L. Passifloraceae.
247. ,, racemosa Bl. (नपूर क्न)	265. Cerica papaya Linn. (cfct)
248. Careya arborez Rozb. (70)	LI. Cucurbitaceae.
249. Eugenia jambolana Liun.	
(ক্লেক্স্)	266. Trichosanthes palmata Roxb. T. bractesta (Lamk) Voigt
250. , jambos Linn.	1. Dractesta (Lante) Vogt
(গোলাপৰাম)	Order Dark
251. , caryophyllats Thunbees (REF.)	267. " Cordata Rozb.
	1 4 4 4 4 4 4 1 1

ভাৰতীৰ সনৌদৰ্শি

268. Trichosanthes dioica Roxb.	LIIL Ficoidean
(গটোল)	290. Trinthema monogyna Linn.
269 suguina Linn.	T. portulacastrom Linn
(fifem)	201 Molluse angestele र ः (नांद्वी)
270 Cucumerina Linn.	291. Mollugo spergula Linn.
(কনচিডিছা)	(शीमानाक)
271. Lagenaria vulgaris Seringe.	LIV. Umbellifereae
(नाउँ)	292. Hydrocotyle (Tourn) Ling.
272. Luffa acutangula Roxb.	asiatica Linn (थ्लक्ष्) C. asiatica (Linn) Urban.
(विहा)	293. Cuminum (Tourn) Linn.
273. " amara Ronb. (cuttures)	C. cyminum Linn. (जीवा)
274. tv negyptiaca Mill.	294. Carum Rupp. ez Linn,
वार है (शृक्त)	conticun Benth. (cwista)
275. Benincasa cerifera Savi.	295. n roxburghianum
(€ाँठिक्यण)	Dento, (4 jaid)
276. Bryonopsis Bryonia laciniosa	296. Coriandrum (Tourn) sativum Linn. () ()
(Linn) Naud. (मांना)	297. Daucus (Tourn) carota Linn.
277. Cephalandra indica Naud.	(गाभए)
C. Cordifolia (Linn) Cogn.	298, Ferula Tourn, ex Linn.
278. Citrallus colocynthis Schrad.	foetida Regel. (किए)
	299, Foeniculum vulgare Gaertn.
(हेळशंक्ती, कापाननना)	(दशेबी)
279. , vulgaris Schrad. (जनम्च)	300. Seseli indicum W. & A.
230. Cucumis melo Linn.	301, Peucedanum sowa Kurz.
(কাভুড়, সূচী)	(चनुका)
281 sativa Linn. (441)	LV. Cornecese
282. Cucurbita maxima Duch.	302. Alangium lamerckii Thw.
(विरोक्तका)	(বাৰ আঁক্ড়া, আঁকোড়)
283. , pepo DC. (क्यम.	LVI. Rubiaceae
(कट्टबंदा)	303. Anthocephalus, A. RICH.
284. Momordica cochinchinensis	cadamba Miq. (करप)
Spreng. (केव्स्वान)	304. Cinchona officinalis Linn.
one dimension Tiles	(क्टेनावेन)
285, 40 Charantin Line.	305. Adina salish cordifolia
286. dioica Roxb.	Hook. (शृतिकार, त्यानगर)
(वांशकवाना)	306. Ixora parviflora Vahl.
287. Mukia scabrela Arn.	307. , coccinea Linn. (797)
(भागव्यी)	308. Oldenlandia corymbo-a Linn.
288. Zehneria umbeilsta Thw	(ক্তেপাণ্ডা)
(जूनांची)	309. Psychotria ipecacuanha
Lil. Cactese.	Stokes (वेशिकांक)
289. Opuntia Tournest Mill	310. Ophierrhiza mungos Linn.
dillenii Hav. (क्षियन्ता)	(तक नाकृति)

17-7-04